

Усе шляхі
вядуць
да
"КАМАРОЎКІ"
стар.3

працяг
тэмы
на
стар.8

СУСТРЭНЕМСЯ НА САЙЦЕ?

Www.belarus21.by/21by

Як
Максіма Мірнага
УСІМ МІНСКАМ
ЖАНЫ
стар. 32

АГУЛЬНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

РАСПАЎСЮДЖВАЕЦЦА Ў 48 КРАІНАХ

Голас Радзімы

Штотыднёвая газета для суайчыннікаў за межамі Беларусі

Выдаецца з 6 красавіка 1955 года

19 жніўня 2004 года, № 30-33 (2900-2903)

Цана 2000 рублёў

E-mail: golos_radzimy@tut.by

ПАСЛАНЕЦ ВЕЧНАСЦІ

ТУРАЎ ЧАКАЕ 6 ТЫСЯЧ ГАСЦЕЙ

5 ВЕРАСНЯ ТУТ АДБУДЗЕЦЦА ХІ СВЯТА
БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНСТВА

9-я стар.

КОНКУРС

Песня для ўсіх

Ёсць шмат духоўных каштоўнасцей, якія аб'ядноўваюць беларусаў. Сярод іх, бадай, найбольш чуллівая і натхняльная — песня. Сведчанне таму шматлікія творчыя спробы сяброў беларускіх суполак замежжа, якія, апынуўшыся ўдалечыні ад Радзімы, імкнуцца выказаць свае пачуцці да родных мясцін, ствараючы лірычныя напевы ці ўрачыстыя гімны.

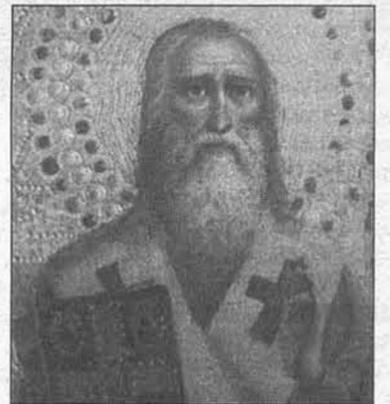
Некаторыя з такіх твораў дэбютавалі на старонках "Голасу Радзімы" і пайшлі па свеце, упрыгожваючы святочныя імпрэзы беларускіх арганізацый. Яшчэ больш вершаў нашых суайчыннікаў, занатаваных у зборніках, пакуль чакаюць свайго музычнага ўвасаблення. Таму і прыйшла ідэя правесці конкурс на лепшую песню пра Беларусь. Умовы конкурсу ўдакладняюцца і будуць абвешчаны ў наступным нумары "Голасу Радзімы". Але пакуль чакаем вашых допісаў з прапановамі і меркаваннямі.

СПАДЧЫНА

Кірыла Тураўскі -

найбольш верагодны аўтар

"Слова аб паходзе Ігаравым" ?

Што, што не прафудзівае-но стварае...

Э. В. Фін

Як мастаку, мне пашчасціла двойчы папрацаваць над вобразам Свяціцеля Кірылы Тураўскага. Першы раз гэта была постаць, выгравіраваная на латуні, для капліцы Ефрасінні Полацкай на берэзе Дняпра-Славуціча — з благаслаўлення Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта Патрыяршага Экарха ўсё Беларусі, за што маю медаль "Да 2000-годдзя прыняцця хрысціянства на Русі". Другі раз я звярнуўся да таго ж вобраза ў парсуне на кужалі "павалоцы" (тэмпера, 180 x 64 см). У абодвух выпадках я прытрымліваўся канона "Жыцця" Свяціцеля. Такі ж вобраз стварыў народны мастак Беларусі Гаўрыла Вашчанка.

Працяг на 6-й, 7-й, 9-й стар.

НА ВЫСОКАЙ

Беларускі спявак Пётр Ялфімаў заваяваў Гран-пры і атрымаў 10 тысяч долараў.

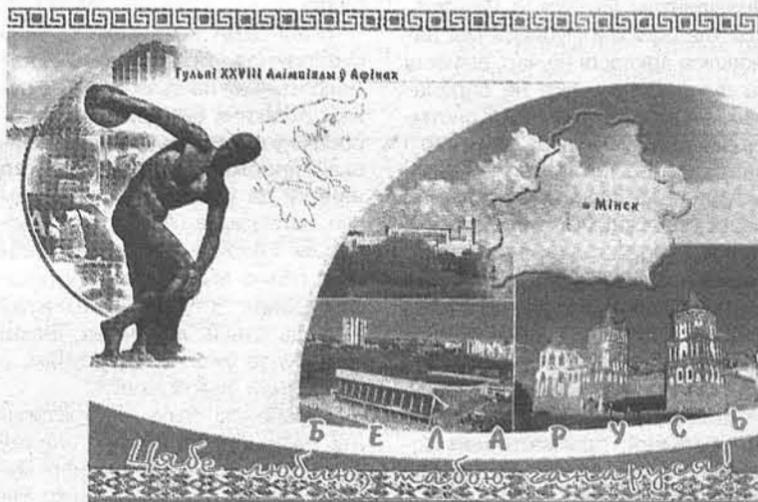
НОЦЕ

"Славянскі базар у Віцебску" — свята, якое з намі штогод. Але на гэты раз нарэшце ўпершыню здзейснілася агульнае чаканне: галоўны приз фестывалю застаўся ў Беларусі. Яго ўладальнікам стаў 24-гадовы Пётр Ялфімаў, студэнт Беларускай акадэміі музыкі і саліст Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга.

— 26-я стар. —

ПАДТРЫМАЕМ АЛІМПІЙЦАЎ

Дзесяць тысяч паштовак накіраваны з Беларусі ў Грэцыю ў Алімпійскую вёску, дзе размясціліся беларускія алімпійцы. У іх — словы падтрымкі і ўпэўненасці, што спартсмены спраўдзяць чаканні і надзеі белельшчыкаў.

Ад імя сваіх чытачоў і сяброў з замежжа паслаў такую паштоўку на адрас **NOС of Belarus Olympic Village Athens, Greece** і "Голас Радзімы".

Працяг тэмы на 31-й стар.

АФІЦЫЙНА

Аляксандр ЛУКАШЭНКА:

«Прышла пара глыбей асэнсаваць знешнюю палітыку нашай краіны ў пераменлівым свеце»

31 мая 2004 года Беларусь сутыкнулася з прынцыпова новай для сябе сітуацыяй. «Еўрапейскі саюз стаў нашым непасрэдным суседам. За Брэстам і за Ашмяннамі сусветны эканамічны гігант — ЕС. На ўсходзе еўразійскі гігант — Расія. А паміж імі — наша краіна, Беларусь», — сказаў Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка, выступаючы з праграмным дакладам «Знешняя палітыка Рэспублікі Беларусь у новым свеце» на нарадзе з кіраўнікамі заграўнастановаў.

Тым не менш, Беларусь не апынулася ў пастцы. «Наадварот, гісторыя і геаграфія далі нам унікальны шанц. Сучасная, развітая і незалежная дзяржава, якой мы сталі за апошнія дзесяцігоддзе, павінна выкарыстаць гэты шанц і ператварыць тое, што было ў мінулыя стагоддзі гістарычным праклёнам, у эканамічнае блаславенне. У гэтым галоўная задача нашай знешняй палітыкі», — падкрэсліў Прэзідэнт.

Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што цяпер Беларусь канкурэнтаздольная не толькі на расійскім, але і еўрапейскім рынку. За апошнія 6-7 гадоў краіна падошла тавараабарот з Расіяй: сёлета яго аб'ём дасягне 15 мільярдаў долараў ЗША. Пяць гадоў таму ў гандлі з ЕС у Беларусі было адмоўнае сальда 1 мільярд долараў. У 2003 годзе ў гандлі з Еўропай рэспубліка «на мільярд у плюсе», падкрэсліў кіраўнік дзяржавы.

Суверэннітэт і незалежнасць Беларусі будуць асновай нашай знешняй палітыкі, заявіў Прэзідэнт краіны. «Колькі разважанняў і прагнозаў — і справа, і злева, і з Захаду, і з Усходу — мы чулі ўсе гэтыя гады аб тым, што вось-вось і Беларусь знікне з палітычнай карты свету. Хачу сказаць прама і ўпэўнена: Беларусь ёсць і будзе заставацца самастойнай у Еўропе і свеце», — падкрэсліў кіраўнік дзяржавы.

Суверэннітэт і незалежнасць для нас не разменная карта, а святая, вечная каштоўнасць. «Яна належыць народу і дзяржаве. І мы павінны быць дастойныя гэтай каштоўнасці. Будзем (незалежна ад нашых палітычных рознагалоссяў) умацоўваць суверэннітэт, незалежнасць і сілу нашай Айчыны», — сказаў Аляксандр Лукашэнка.

Звяртаючыся да так званай «апазіцыі», Прэзідэнт заклікаў яе

прадстаўнікоў не зневажаць сябе паклёпам на сваю краіну і народ. «Не трэба поўзаць па сталіцах, упрошваючы замежных дзяржэк увесці супраць Беларусі санкцыі. Нідзе і ніхто ў свеце не паважаў і не будзе паважаць людзей, якія так сябе паводзяць. Іх проста будуць выкарыстоўваць як пэўныя прадметы, што, дарэчы, і робіцца», — адзначыў кіраўнік дзяржавы.

Аляксандр Лукашэнка з задавальненнем адзначыў, што ў Беларусі фарміруецца нацыянальная згода па базавых каштоўнасцях дзяржавы. «І маладое пакаленне, і ветэраны, людзі розных нацыянальнасцей і палітычных перакананняў — усе за ўмацаванне, развіццё і працітанне моцнай і незалежнай краіны. У гэтым — залог сацыяльна-палітычнай стабільнасці і ўпэўненай будучыні нашай Радзімы», — дадаў беларускі лідэр.

Нягледзячы на нізкую эфектыўнасць асобных элементаў сістэмы беларуска-расійскага саюза, закладзеныя ў Саюзны дагавор прынцыпы (раўнапраўе дзвюх суверэнных дзяржаў, стварэнне аднолькавых умоў гаспадарання і іншыя) працягваюць забяспечваць здаровую інтэграцыю, якая адпавядае інтарэсам абедзвюх дзяржаў і народаў, заявіў Аляксандр Лукашэнка.

На яго думку, было б дачасна пачынаць тэрміновую перабудову нашай інтэграцыі з Расіяй. «3 Прэзідэнтам Расійскай Федэрацыі Уладзімірам Пуціным мы дамовіліся адкласці на час, вынесці за дужкі схемы, якія не спрацавалі, — адзіная валюта, Канстытуцыйны акт, — узяць тайм-аўт і папрацаваць над практычнымі, актуальнымі для жыцця людзей і развіцця эканомікі пытаннямі. У іх ліку энергетычная бяспека, транспарт, свабоднае перамяшчэнне тавараў, паслуг, капіталу і людзей. Няхай інтэграцыйныя намаганні вернуцца на канстытуцыйнае поле абедзвюх дзяржаў. Няхай будаўніцтва адносінаў ідзе на натуральнай, прагматычнай аснове», — адзначыў беларускі лідэр.

Прэзідэнт лічыць, што далей жыццё падкажа аптымальныя для новага часу формы руху. Галоўнае ж не форма, а сутнасць — прынцыпы інтэграцыі, закладзеныя ў Саюзным дагаворы, які павінен быць захаваны ў якасці прынцыповай асновы далейша-

га інтэграцыйнага працэсу. Практычны і паслядоўны прагрэс на гэтай аснове абароніць і забяспечыць інтарэсы суверэннай беларускай дзяржавы, умацуе веру нашых народаў у рэальную сілу і ўзаемную выгаду інтэграцыйнага працэсу. На думку кіраўніка дзяржавы, іншай разумнай альтэрнатывы, прымальнай з палітычнага, эканамічнага і ваенна-стратэгічнага пунктаў гледжання, проста няма.

Асноўным і бясспрэчным сусветным цэнтрам сілы — эканамічнай, фінансавай, тэхналагічнай, ваеннай і палітычнай — з'яўляюцца ЗША. Узаемадзеянне са Злучанымі Штатамі ва ўсіх гэтых галінах адпавядае інтарэсам Рэспублікі Беларусь, заявіў Аляксандр Лукашэнка. Аднак, на яго думку, ЗША ў апошнія гады «дапускілі яўнае злоўжыванне сваім сусветным лідэрствам. Асабліва адвезныя Косава і Ірак. Цяпер аб Іраку як аб буйной памылцы і недапушчальным пагарджанні прынцыпамі ААН гавораць усе, хоць мы аб гэтым гаварылі яшчэ ў самым пачатку іракскай авантуры».

Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што ў кантактах са Злучанымі Штатамі для нас ёсць элемент кароткатэрміновы і доўгатэрміновы. Кароткатэрміновы заключаецца ў тым, што пакуль ЗША будуць працягваць уздзеянне на Беларусь нацискамі, нармальныя адносіны паміж намі не будзе.

«Калі ЗША зразумеюць, што суверэнная, праціваючая, дэмакратычная па сваіх, а не па чужых рэцэптах Беларусь у іх інтарэсах і ў інтарэсах усёй еўрапейскай прасторы, і прыроду аднаціску да ўзаемадзеяння, тады ўсё наладзіцца. А ў доўгатэрміновым і значна больш маштабным плане лічым, што ў інтарэсах саміх Злучаных Штатаў змяніць стыль лідэрства, інакш гэта будзе ўжо не лідэрствам, а агрэсіўнай дыктатурай».

Еўрапейскі саюз — стратэгічны партнёр Беларусі, сказаў Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка. Ён падкрэсліў, што Еўрапейскі саюз «стаў нашым суседам — і вельмі важным. Наша знешняя палітыка паслядоўная: суседзі — заўсёды асаблівы прыярытэт».

Галоўным кампанентам узаемаадносін Беларусі і ЕС з'яўляецца эканамічны складальнік.

«Роля Еўрасаюза і Еўропы ў цэлым у нашым знешнім гандлі пастаянна расце. Калі 10-12 гадоў таму яго доля ў экспарце Беларусі складала 8-10 працэнтаў, то цяпер доля Еўропы ў нашым экспарце ўжо каля 40 працэнтаў. Гэта велічыня, супастаўная з доляй Расіі. Гэта сотні тысяч рабочых месцаў, даходы мільёнаў нашых людзей», сказаў Аляксандр Лукашэнка.

Беларусь уступіла ў новы этап сваёй дзяржаўнасці. «Мінула не толькі больш як дзесяць гадоў незалежнасці. Мінулі і неразбярэха першых гадоў, разброд у розумах, драматычныя змяненні чаканняў — ад эйфарыі набытай незалежнасці да адчаю эканамічнага і сацыяльнага крызісу першай паловы 90-х гадоў», — падкрэсліў Прэзідэнт Аляксандр Лукашэнка.

«Беларусь знайшла свой паспяховы, выніковы шлях развіцця. Мы не толькі аднавілі да 2001 года дакрызісны ўзровень валавога ўнутранага прадукту, дарэчы, першыя ў СНД, але і хуткімі тэмпамі рухаемся наперад. Больш як 10 працэнтаў прыросту ВУП за першае паўгоддзе — больш чым сур'езна. І гэта не адзінкавы ўсплёск. Мы паслядоўна і стабільна даём высокія вынікі росту: па сярэднегадавым прыросце ВУП, пачынаючы з 1996 года, Беларусь апыраджае ўсе краіны Садружнасці. Мы зарабляем усё сваімі рукамі і галавой, а не рэсурсамі. І ў гэтым наша стратэгічная перавага», адзначыў кіраўнік дзяржавы.

Паводле яго слоў, праца беларусаў пачала даваць плён: згодна з данымі Сусветнага банка, па парытэту пакупной здольнасці на душу насельніцтва Беларусь наперадзе ўсіх у СНД і апыраджае некаторыя краіны — кандыдаты ў Еўрасаюз.

Аляксандр Лукашэнка звярнуў асаблівую ўвагу на той факт, што «прышла пара глыбей асэнсаваць знешнюю палітыку нашай рэспублікі ў пераменлівым свеце».

БелТА.

НА ЗДЫМКУ: Аляксандр ЛУКАШЭНКА з удзельнікамі нарады — кіраўнікамі замежных дыпустановаў. Фота Генадзя СЯМЁНАВА.

ПРЫЗНАННЕ

Часопіс «Дело» адзначыў

самых дзелавых вядомых у краіне, асабліва ў асяроддзі прадпрыемальнікаў і бізнесменаў, часопіс «Дело» падвёў вынікі штогадовага конкурсу «Человек дела-2004». 9-ты раз намінаванымі аказаліся 12 лаўрэатаў.

У намінацыі «За паспяховае прымяненне новых тэхналогій і метадаў кіравання» бронзавую скульптуру С.Гумілеўскага «На кані» атрымаў генеральны дырэктар ТАА «Трайпл» ЮРЫЙ ЧЫЖ. Указаная фірма за непрацягла час свайго існавання ператварылася ў сапраўдны холдзінг. Сёння брэнд «Трайпл» аб'яднаў 17 юрыдычных асоб.

У намінацыі «За стабільную і эфектыўную работу на беларускім рынку» ганаровым прызам адзначаны генеральны дырэктар РА «Белтэлекам» МІКАЛАЙ КРУКОЎСкі. У наступным годзе прадпрыемству споўніцца 10 гадоў, праўда, ужо сёння можна сцвярджаць, што Рэспубліканскае аб'яднанне «Белтэлекам», дзякуючы прымяненню новых тэхналогій, выводзіць нашу краіну на якасна новы ўзровень вядзення бізнесу і ўзаемадзеяння са светам.

Вось як выглядае астатняя дзесятка намінаваных асоб: АЛЯКСАНДР ПУХАВОЙ, генеральны дырэктар Мінскага трактарнага завода — за актыўнае садзейнічанне развіццю аграрнага сектара эканомікі; СЯРГЕЙ ШАЎЧЭНКА, кіраўнік прадстаўніцтва кампаніі «Слаўнафта» ў Беларусі, генеральны дырэктар СП ЗАТ «Слаўнафта-Старт» — за актыўнае прыцягненне і эфектыўнае выкарыстанне замежных інвестыцый; ІВАН САФОНАЎ, генеральны дырэктар ДВУП «Белкамунмаш» — за важкі ўклад у развіццё знешнеэканамічных сувязей; ВІТАЛЬ КАЗБАНАЎ, старшыня праўлення ЗАТ «БалСвісБанк» — за істотны ўклад у развіццё фінансавага рынку краіны; НІРАДЖ ШРЭСТХА, дырэктар ЗВАТ «Сінтэз-ММ», грамадзянін Непала — за падтрымку ў цяжкі час беларускіх калег-прадпрыемальнікаў; РЫГОР БОНДАРАЎ, генеральны дырэктар ЗАТ «Тэхніка і камунікацыі» — за высокую якасць бізнес-паслуг; УЛАДЗІМІР ЛУКОНІН, генеральны дырэктар ЗАТ «Халадон» — за бездакорныя паводзіны ў няпростых рынковых умовах; СЯРГЕЙ ВАРЫВОДА, старшыня Савета дырэктараў ЗАТ «Інтэлект» — за падтрымку высокага стандарту замежнай маркі на айчынным рынку; НАТАЛЛЯ ЛАМАСКО, дырэктар ААТ «Кандытарская фабрыка «Слодыч» — за павышэнне прэстыжу маркі «Зроблена ў Беларусі»; ВАДЗІМ ПРАКОП'ЕЎ, дырэктар клуба Вронх — за самую арыгінальную бізнес-ідэю, якую ўва-собіў айчынны прадпрыемальнік.

“Беларусь” пашырыла вяшчанне

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ, дырэктар радыёстанцыі “Беларусь”: “Бягучы год для нас вельмі важны, таму што мы ўступілі ў новы этап дзейнасці, звязаны са значным пашырэннем вяшчання на англійскай мове, выхадом у сетку Інтэрнэт. У новым вяшчальным сезоне абнавілі многія нашы рубрыкі, стварылі новыя перадачы. Спадзяёмся, што гэта выклікала цікавасць у слухачоў. Магчыма, чытачы газеты “Голас Радзімы” захочуць даслаць нам свае водгукі – будзем удзячныя за гэта.

Кожны панядзелак у 23.40 па беларускім часе з паўторам на наступны дзень раніцай у 4.10 гучаць, чаргуючыся, новыя перадачы — “Скарбы беларускай літаратуры” і “Скарбы роднай мовы”. Матэрыялы пра класікаў беларускай літаратуры, іх жыццё і творчасць рыхтуе вядомы паэт Алесь Бадак, а артыст Алег Вянярскі ілюструе перадачу ўрыўкамі з іх твораў. Ужо прагучалі перадачы, прысвечаныя А.Куляшову, П.Броўку, К.Чорнаму... Перадачу “Скарбы роднай мовы” вядзе выкладчыца Беларускага педагагічнага ўніверсітэта імя М.Танка Алена Пекач. Яна з вялікай адказнасцю падыходзіць да гэтай справы: распавядаючы пра адметныя асаблівасці беларускай мовы, выкарыстоўвае творчасць выдатнага знаўца нашай мовы Ф.Янкоўскага, беларускіх паэтаў і пісьменнікаў.

“У свеце беларускай навукі” — так называецца праграма, што распавядае пра пошукі беларускіх вучоных. “Беларусь і свет”, “Зроблена ў Беларусі”, “Адлюстраванне”, “Міністэрства замежных спраў паведамляе”, “Соцыум” — такія асноўныя нашы рубрыкі. Да іх мы дадалі новыя: “Беларусь, палітыка, дыялогі”, “Беларусь і свет. Погляд з Мінска” (у іх выступаюць палітычныя аглядальнікі), “На абсягах культуры”, “Неруш” — міфы, традыцыі, фальклор.

Нашы праграмы на нямецкай і англійскай мовах таксама шырока асвятляюць жыццё нашай краіны ў самай разнастайнай палітры. Расказваючы пра Беларусь, мы адзначаем і дзейнасць нацыянальных суполак, культуру іншых этнасаў, якія яны прадстаўляюць як грамадзяне нашай краіны, пра падрыхтоўку да традыцыйнага фестывалю нацыянальных культур у Гродне. Яшчэ на радыёстанцыі “Беларусь” гучаць інфармацыйныя выпускі “Весткі з Бацькаўшчыны”, “Навіны”, “Навіны культуры”, “Культурная палітра”. Асобую ўвагу мы ўдзяляем рубрыцы “Нашай агульнай Перамозе — 60”, дзе гаворым пра

60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і Перамогу ў Вялікай Айчыннай вайне, а таксама пра ўдзел нашых былых саюзнікаў па антыгітлераўскай кааліцыі, усіх антыфашыстаў, якія дзейнічалі і на тэрыторыі Беларусі, і ў сваіх краінах.

Асноўны праект, над якім мы актыўна працуем, — гэта засваенне дадатковага часу на англійскай мове. Перадачы на англійскай мове будуць весціся па ўзору INTERNEWS. Гэта будуць навіны, тэматычныя перадачы самых розных накірункаў. Яшчэ адна навінка — мы выйшлі ў Інтэрнэт не толькі з англійскімі і нямецкімі перадачамі, але і штотдзённымі (акрамя выхадных) паўгадзіннымі перадачамі на рускай і беларускай мовах. Можна іх не толькі паслухаць, але і прачытаць змест.

У эфіры час гучання гэтых перадач — штотдзёна, акрамя выхадных, у 22.00 — 22.30 перадачы на рускай мове, у 23.23.30 — на беларускай мове. Гэта час, агульнапрыняты ў міжнародным эфіры, выбраны па рэкамендацыях спецыялістаў, каб нас слухалі на самых розных кантынентах. Напрыклад, праграма, што гучыць у 4.10 раніцы, скіраваная на Паўночную Амерыку, Аўстралію, Канаду.

У нас склаліся добрыя адносіны з Камітэтам па справах рэлігіі і нацыянальнасцей пры Саўеце Міністраў Рэспублікі Беларусь, Міністэрствам замежных спраў, з газетай “Голас Радзімы”. Рэгулярна на нашых хвалях гучыць агляд публікацый гэтай газеты. Прадстаўнікі беларускіх суполак блізкага замежжа — частыя госці на хвалях нашага радыё, часам удаецца пагутарыць і з беларусамі далёкага замежжа, якія прыязджаюць у Мінск. Мы заўсёды рады сустрэчы, і гэтыя гутаркі гучаць у эфіры.

Спадзяёмся, што наша радыё стане спраўдным сябрам для многіх новых замежных слухачоў.

Запісала **Рэгіна ГАМЗОВІЧ.**

Усе шляхі вядуць да “КАМАРОЎКІ”

Для прафілактычнай работы па прадукцыі парушэнняў правіл гандлю працуюць адміністратары і спецыяліст, які займаецца папярэджаннем нейкіх недарэчнасцей, якія могуць узнікнуць у ланцужку пакупнік — гандляр.

Камароўка нібы жывы арганізм: расце, развіваецца. То новы паркінг з мноствам сучас-

бедаць усёй сям’ёй — у сталовай крытага павільёна, у недарагіх кафэ “Ля крыніцы”, “Кафейнай”, “Любавушцы”, а калі хочаце яшчэ і музыку паслухаць, дык загляніце ва ўтульнае кафэ “Сыты тата”, што на прырынкавай плошчы, там пачуецца акардэон, скрыпка, піяніна.

Надзея Журко расказвае шмат цікавага пра рынак. Яна

Па сакрэту ўсяму свету скажу, што сёння “Камароўка” самая, самая. Самы танны і зручны рынак горада і самы сучасны мікрараён Мінска. Зразумела, ёсць і іншыя асаблівасці, якія прымушаюць тысячы мінчан штодня прыязджаць сюды. Як расказала намеснік дырэктара рынку **Надзея Журко**, вялікая ўвага ўдзяляецца праблемам якасці прадукцыі — на рынку працуе лабараторыя, якая абараняе інтарэсы пакупнікоў.

Дзяржаўны сектар — гэта сацыяльна значныя тавары па максімальна нізкіх цэнах — прадукцыя 10 мясакамбінатаў, 6 птушкафабрык, 2 холадакамбінатаў, агракамбіната “Сноў”, кандытарскіх фабрык “Камунарка” і “Слодыч” і многіх іншых. Прыватны сектар прадстаўлены больш чым 1 500 прадпрыемствамі, якія арандуецца гандлё-

ных магазінаў і кафэ адкрыўся і гарманічна ўпісаўся ў архітэктурны рынак, то фантан з’явіўся, то прыгожы кветнік.

У выхадныя дні прыязджаюць сюды мінчане ўсёй сям’ёй. Вельмі зручна: машыну пакідаюць у паркінгу і ідуць, не спяшаючыся, рабіць пакупкі. Тут шмат месцаў, дзе можна па-

добра ведае асаблівасці яго дзейнасці. Усяго на Камароўскім рынку звыш 2 000 гандлёвых месцаў. З іх амаль 80 займаюць прадпрыемствы дзяржаўнай формы ўласнасці. Яе прадстаўляе ў тым ліку і само гандлёвае камунальнае унітарнае прадпрыемства “Мінскі Камароўскі рынак”.

выя месцы. У першую чаргу прадстаўляюць гандлёвыя месцы калгаснікам і фермерам. Агульная рыса абедзвюх форм уласнасці — прырытэт нязменная аддаецца прадукцыі айчынных вытворцаў.

Таццяна **КУВАРЫНА**.
Фота **Яўгена КАЗЮЛІ**.

БЮДЖЭТ

Прыярытэт — сацыяльныя праграмы

Пра фінансаванне сацыяльнай сферы і асноўных праграм галіны ў першай палове бягучага года расказалі на сустрэчы з журналістамі кіраўнік Галоўнага дзяржаўнага казначэйства Міністэрства фінансаў **Андрэй ХАРКАВЕЦ** і кіраўнік Галоўнага ўпраўлення фінансавання сацыяльнай сферы і навукі Міністэрства фінансаў краіны **Пётр ЯКШУК**.

Выкананне бюджэту было арыентавана на вырашэнне найважнейшых сацыяльна-эканамічных задач. Галоўнае: павысілася заробная плата работнікаў бюджэтнай сферы. За чэрвень 2004 года яна склала ў сярэднім 356,5 тысячы рублёў, ці 165, 5 у доларавым эквіваленце. Вырашаюцца таксама іншыя важныя задачы, як, напрыклад, забеспячэнне росту эканомікі і павышэнне ўзроўню жыцця насельніцтва. У бягучым годзе ў склад бюджэту ўвайшоў Фонд сацыяльнай

аховы. Пенсіі і дапамогі за яго кошт выплачваюцца ў тэрмін і рэгулярна.

Міністэрствам фінансаў забяспечана фінансаванне ўсіх расходаў бюджэтнай сферы, якія былі прадугледжаны на гэты перыяд; выкананы ўсе абавязальствы ўрада па пагашэнні ўнутранага і знешняга даўгоў. Выплаты па ўнутраных абавязальствах склалі больш за 400 мільярдаў рублёў, па знешніх — каля 110 мільярдаў.

Асноўная частка расходаў звязана з паляпшэннем жыцця

насельніцтва, аховой здароўя, адукацыяй, будаўніцтвам жылля, мерапрыемствамі па ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Своечасова і ў поўным аб’ёме выконваюцца выплаты пенсій, стыпендыя і іншых трансвертаў насельніцтву. У цэлым за першае паўгоддзе ў рэспубліканскім бюджэце склалася перавышэнне даходаў над расходамі ў суме 57,3 мільярда рублёў.

Значная частка сродкаў з бюджэту пайшла на мерапрыемствы па рэстаўрацыі культурна-гістарычных помнікаў у

Нясвіжы, Міры, Полацку, Тураве. Шмат праграм знаходзіцца на стадыі распрацоўкі. Напрыклад, праграма інфарматызацыі адукацыі, школьныя аўтобусы (калі навучэнцаў з аддаленых мясцовасцей арганізавана давозыць да школ) і інш.

Вялікая ўвага ўдзяляецца павышэнню заробнай платы. Да канца года плануецца давесці яе ў сярэднім да 195 долараў.

Яшчэ адзін важны момант: у Беларусі пакуль ніякіх адменільгот не прадбачыцца.

Кацярына НЕМАГАЙ.

Пра асноўныя цяжкасці, якія ўзнікаюць у нашых суайчыннікаў за мяжой і як можна ад іх засцерагчыся, пра ўмовы атрымання віз у іншыя краіны свету, пра змены ў сувязі з пашырэннем Еўрапейскага саюза, перспектывы адкрыцця новых загранустановаў, пра магчымасць прыняць удзел у выбарах у парламент у кастрычніку гэтага года грамадзянамі Беларусі, якія знаходзяцца ў замежных краінах, і пра некаторыя іншыя актуальныя пытанні раскажаў кіраўнік аддзела аналізу і планавання консульскага ўпраўлення Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь Аляксандр АСТРОЎСКІ.

— Па якіх прычынах беларусы выязджаюць за мяжу? Якім краінам аддаюць перавагу ў гэтым годзе?

— Прычыны, па якіх нашы грамадзяне выязджаюць за мяжу, традыцыйныя: па-першае, гэта турызм, які на сённяшні дзень вельмі развіты. Беларусы бываюць і ў еўрапейскіх краінах, і ў краінах Афрыкі, Лацінскай Амерыкі. Звяртаюцца да нас па дапамогу з такіх нечаканых месцаў, як, напрыклад, Нігерыя. Прадстаўніцтвамі замежных дзяржаў выдаецца вялікая колькасць гасцявых віз, асабліва тым нашым грамадзянам, якія едуць па этнічных ці сямейных сувязях у прыгранічныя дзяржавы: Літву, Латвію, Польшчу. Беларусы выязджаюць таксама ў розныя краіны на сезонныя работы ці па працоўных кантрактах.

— Ці даводзіцца консульскім службам сутыкацца з нейкімі цяжкасцямі пасля таго, як Еўрапейскі саюз папоўніўся дзесяццю новымі членамі?

— З улікам той акалічнасці, што Беларусь не ўнесла ніякіх змяненняў у працэдур перасячэння нашай дзяржаўнай мяжы грамадзянамі як краін-заснавальніц ЕС, так і яго новых членаў, консульскія службы нашых замежных устаноў працуюць у ранейшым рэжыме. Нагадаю, дарэчы, што з заснавальнікамі Еўрасаюза ў нас дзейнічае поўнамаштабны візавы рэжым. Што датычыцца новых членаў ЕС, то са многімі з іх (Венгрыя, Латвія, Літва, Польшча, Славакія, Чэхія) Беларусь заключыла двухбаковыя пагадненні, якія рэгулююць паездкі пэўных катэгорый грамадзян. Мы не толькі пацвердзілі свой намер строга прытрымлівацца патрабаванняў гэтых пагадненняў, але і адкрыты для перамоў па іх далейшай лібералізацыі.

Па нашай інфармацыі, пэўныя цяжкасці пасля 1 мая з'явіліся ў замежных устаноў некаторых новых членаў ЕС, размешчаных у Мінску. Гэта звязана з іх пераходам на выкарыстанне больш дэталізаванай візавай анкеты і ўсталяваннем тэхналогій, з дапамогай якіх можна будзе выкарыстоўваць візу са сканіраваным фотаздымкам. Вось гэта якраз адбілася на

беларускіх грамадзянах, якім зараз прыходзіцца больш часу траціць на тое, каб трапіць у замежнае пасольства і атрымаць там візу. У прыватнасці, нас найбольш хвалюе сітуацыя ў Пасольстве Літвы.

— Ці чакаюцца якія-небудзь перспектывы спрашчэння візавога рэжыму ў хуткім часе?

— Беларусь ніколі не выступала ініцыятарам увядзення візавога рэжыму ці яго ўзмацнення. Але мы заўсёды адэкватна рэагавалі на тыя меры, якія прымалі ў адносінах да нашых грамадзян іншыя краіны. На жаль, за апошнія гады тэндэнцыя пераходу да візавога рэжыму пераважае. Мы, тым не менш, стараемся спрашчаць працэдур выдання віз шляхам падпісання двухбаковых пагадненняў. Спрашчаем таксама візавыя фармальнасці з некаторымі краінамі з мэтай паказаць рэальныя прывабнасці нашай краіны, яе адкрытасць, гатоўнасць да супрацоўніцтва. Так, напрыклад, з 1 жніўня мінулага года было адменена патрабаванне наяўнасці запрашэння для выдання дзелавых і гасцявых віз на тэрмін да 30 дзён для грамадзян 13 краін: Аргенціны, Балгарыі, Бразіліі, Вялікабрытаніі, Венгрыі, Канады, Славакіі, Уругвая, Чылі, Швейцарыі, Карэйскай Рэспублікі і Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікі, Японіі. Зараз беларускі бок вывучае магчымасць прымянення такога ж механізму выдання віз і грамадзянам краін ЕС, а таксама Нарвегіі, Харватыі, Ліхтэнштэйна, Андоры і Ісландыі.

— Ці дакладная інфармацыя, што ў гэтым годзе колькасць паездак беларусаў за мяжу панамышылася ў 3,5 раза?

— На жаль, МЗС не валодае інфармацыяй аб колькасці беларусаў, якія выязджаюць за мяжу, — гэта кампетэнцыя Дзяржкамтэта пагранвойск. Але ж я не думаю, што прыведзеная лічба адпавядае рэчаіснасці. Перш за ўсё таму, што не знаходжу ніякіх аб'ектыўных прычын для такой з'явы. Наадварот, у Беларусі закончылася пашпартызацыя. Зараз кожны мае магчымасць атрымаць візу ў новым пашпартце і паехаць за мяжу. З 1 мая гэтага года на ас-

* Выбары. Як прагаласавалі за мяжой?

* Па суседстве з Еўрасаюзам. Асабліваці візавага рэжыму.

нове прыняцці ўзаемнасці мы дамовіліся с польскім бокам аб зніжэнні ставак консульскага збору ў 2 разы. Гэта значыць, што зараз аднакратная віза ў Польшчу каштуе 5 еўра, двухкратная — 16, мнагакратная — 25 еўра. Больш таго, каб паехаць у Польшчу, не трэба мець запрашэння. Таму ў цэлым я не лічу, што можна гаварыць аб тэндэнцыі зніжэння колькасці выязджаючых.

— У якія краіны можна выехаць без асаблівых цяжкасцей, а ў якія больш складана і марудна? У якія краіны грамадзяне Беларусі маюць права паехаць без віз?

— Асаблівых цяжкасцей не ўзнікае пры атрыманні візы ў тыя краіны, пасольствы якіх знаходзяцца ў Мінску. Але шмат акрэдытаваных на рэспубліку пасольстваў змешчана ў Маскве, Варшаве, Вільнюсе, Кіеве. Напрыклад, каб атрымаць візу ў Канаду, трэба ехаць у Польшчу і ў сувязі з гэтым спачатку адкрыць польскую візу.

Безвізавы рэжым дзейнічае з Сербіяй і Чарнагорыяй, Македоніяй, Манголіяй, Кубай, Малайзіяй і ўсімі краінамі СНД, акрамя Туркменістана.

— У кастрычніку гэтага года ў Беларусі будуць праходзіць парламенцкія выбары. Якім чынам беларусы, знаходзячыся за мяжой, могуць прыняць удзел у іх?

— Гэты механізм у нашых загранустановах ужо дастаткова ўладкаваны. Першыя выбары праводзіліся за мяжой яшчэ ў 1994 годзе. З таго часу назапашаны пэўны вопыт.

Сёння дзейнічае 51 загранустанова Беларусі ў 46 краінах свету. Выбарчыя ўчасткі будуць фарміравацца там, дзе налічваецца не менш 20 выбаршчыкаў. Па папярэдніх даных, будзе сфарміравана больш за трыццаць выбарчых участкаў і ў першую чаргу ў такіх краінах, як ЗША, Германія, Расія, Літва, Латвія, Польшча, Украіна, Канада, Малдова, Казахстан, Аўстрыя, Бельгія, Балгарыя і інш. У адпаведнасці з заканадаўствам беларусы, якія часова знаходзяцца за мяжой, таксама маюць

права прыйсці на ўчасткі і прагаласавалі.

— Што б вы парэкамендавалі грамадзянам Беларусі, якія часова знаходзяцца ў такіх краінах, як, напрыклад, Ірландыя, дзе няма беларускай загранустановы? Якім чынам яны могуць прыняць удзел у выбарах?

— Ім трэба звязацца з Беларускай Пасольствам у Лондане. Увогуле прыняць удзел у выбарах можна ў пасольстве ці Генеральным консульстве ў бліжэйшай краіне. Трэба толькі ведаць спіс загранустановаў, які можна знайсці на сайце МЗС www.mfa.by. У наступным нумары газеты будуць надрукаваны адрасы ўсіх выбарчых участкаў замежа.

— У якіх краінах у апошні час адкрыліся новыя консульскія ўстановы? Дзе з'явіцца ў хуткім часе?

— Апошняя — гэта консульства Рэспублікі Беларусь у Бялай Падлясцы ў Польшчы, якое пачало дзейнічаць з 1 ліпеня мінулага года. У гэтым годзе адкрыццё новых устаноў за мяжой не плануецца. Хачу падкрэсліць, што на сённяшні дзень створана дастаткова аптымальная структура беларускіх загранустановаў. Вельмі важна таксама, што існуе дамоўленасць з расійскім бокам аб аказанні прававой дапамогі беларускім грамадзянам ў тых краінах, дзе няма нашых загранустановаў.

— Ці плануецца адкрыццё новых замежных дыпрадстаўніцтваў у Мінску? Ці вядома дакладная дата адкрыцця Пасольства Ізраіля ў Беларусі? Якія змены гэта выкліча?

— Па нашай інфармацыі, у гэтым годзе не плануецца адкрыцця новых прадстаўніцтваў. Што датычыцца Ізраіля, то ў Мінску ўжо працую першы сакратар будучага Пасольства Ізраіля ў Рэспубліцы Беларусь пан Койфман. У гэтым месяцы ў Мінск прыбудзе яшчэ адзін супрацоўнік. 8 жніўня быў назначаны новы пасол Ізраіля ў Рэспубліцы Беларусь. Мы спадзяемся, што ўжо з пачатку зімы нашы грамадзяне будуць атрымліваць ізраільскія візы ў Мінску, не выязджаючы для гэтага ў Маскву. Зразумела, адначасова з

ізраільскім бокам мы таксама адновім выдачу беларускіх віз. Дзейнасць нашага пасольства ў Тэль-Авіве па консульскіх пытаннях працягваецца: яно прымае беларусаў, аказвае прававую дапамогу і натарыяльныя паслугі, афармляе пашпарты, займаецца ўсімі консульскімі пытаннямі, акрамя выдання віз.

— Якія рэкамендацыі вы маглі б даць нашым суайчыннікам, каб засцерагчы іх ад магчымых непрыемнасцей за мяжой?

— Па-першае, гэта мець адрасы, тэлефоны нашых загранустановаў у тых краінах, куды яны едуць, ці суседніх з імі. Ведаць, што гэта тое месца, куды трэба звяртацца па дапамогу. Калі ў тых установах там няма, трэба цікавіцца каардынатамі пасольства ці загранустановаў Расійскай Федэрацыі, яны таксама змогуць дапамагчы па нашай просьбе. Па-другое, абавязкова інфармаваць родных аб сваім месцазнаходжанні, перыядычна тэлефанаваць ім. Абавязкова мець ксеракопіі асноўных дакументаў, білета, пашпарта. Білет лепш купляць адразу ў два канцы, таму што здараюцца выпадкі, калі не хапае грошай, каб вярнуцца на Радзіму. У выпадку затрымання грамадзяніна ў якой-небудзь краіне па яго патрабаванню мясцовыя органы ўлады абавязаны звязацца з пасольствам яго дзяржавы. Гэта таксама трэба ведаць, бо без патрабавання яны могуць гэта і не зрабіць. Што датычыцца работы за мяжой, то лепш працаваць легальна, афармляць дакументы толькі праз юрыдычных асоб у Рэспубліцы Беларусь, якія маюць афіцыйныя ліцэнзіі на такую дзейнасць, могуць гарантаваць бяспечную работу за мяжой і нясуць адказнасць за кожнага, хто да іх звяртаецца. Вельмі важна таксама перад тым, як ехаць у якую-небудзь краіну, пачытаць пра яе звычай, ведаць грашовыя адзінкі і г.д. І добра было б у мінімальныя межы валодаць мовай той краіны, якую збіраецца наведаць, і ва ўсякім выпадку — прыхапіць з сабой размоўнік.

Кацярына НЕМАГАЙ, Барыс ЖУКАЎ.

СТАСУНКИ

Еўропу мы ведаем. А Еўропа — нас?

Тое, што мы Еўропу ведаем досыць добра, засведчылі шэсць школьных каманд, якія складаліся з вучняў 9-10 класаў школ і ліцэяў Бабруйска, Белаазёрска, Гарадка, Гомеля, Ждановічэй і Мінска. У адзін з летніх дзён яны сабраліся ў Міжнародным адукацыйным цэнтры ў Мінску на спаборніцтвы "Што я ведаю пра Еўропу?" Арганізавала гэты змястоўны конкурс Беларускае шуманаўскае таварыства пры дапамозе Пасольства Польшчы ў Беларусі, садзейнічанні іншых пасольстваў, кіраўнікі і прадстаўнікі якіх прысутнічалі на спаборніцтвах, выступілі з прывітаннямі.

Кожная каманда паказвала свае веды пра якую-небудзь еўрапейскую краіну. Бабруйчане выбралі, скажам, Польшчу, белаазёрцы — Германію. У другім туры характарызаваліся пасляваенныя працэсы ў Еўропе, інстытуты Еўрапейскага Саюза, у трэцім — павязі Беларусі з еўрапейскай культурай. Для прыкладаў вучні выбіралі такіх асоб, як Мікола Гусоўскі, Францішак Скарына, Аляксандр Рыпінскі.

Мне вельмі прыемна, што ў выніку напружаных і зацікаўленых спаборніцтваў перамагла каманда "Эўрыка" нашай, Ждановіцкай сярэдняй школы. Вучні атрымалі падарункі ад пасольстваў і грамадскіх арганізацый, паедуць на экскурсію ў Варшаву. На другім месцы — мінчане, трэцім —

бабруйчане. Мне асабіста хацелася б выдзеліць за энтузіязм каманду Гарадка і за цікавыя ілюстраваныя апаведы пра Германію — недаацэнены на конкурсе Белаазёрск.

Пасля конкурсу падумалася: добра было б, каб вучні іншых еўрапейскіх краін валодалі такімі ж ведамі пра Беларусь. Чаму б нашым пасольствам у Еўропе, таварыствам дружбы не наладзіць падобныя спаборніцтвы? Дарэчы былі б такія конкурсы пра краіны СНД і краінах СНД.

НА ЗДЫМКУ: выступае ждановіцкая каманда "Эўрыка".

Вольга КАЛЯДА, намеснік дырэктара Ждановіцкай СШ Мінскага раёна.

Уладзімір ДРАЖЫН

“Рэгіён —

надзейны тыл дзяржавы, яе апора...”

Без мінулага не бывае будучыні. Часта гістарычныя абрысы гарадоў і вёсак могуць сказаць пра краіну больш, чым дзесяткі навуковых манаграфій. Значнасьць гісторыка-культурнай спадчыны, пра якую шмат гаворыцца ў апошні час, цяжка пераацаніць. Для Беларусі, чья гісторыя як незалежнай дзяржавы вымяраецца крыху больш чым дзесяцігоддзем, праблема звароту да сваіх вытокаў актуальная ўдвая. Як яна вырашаецца сёння? На пытанні “Советской Белоруссии” адказвае намеснік прэм’ер-міністра краіны Уладзімір ДРАЖЫН.

— Уладзімір Несцеравіч, у апошнія гады прыкметна памаладзелі Мір, Нясвіж, Навагрудак, іншыя гарады і пасёлкі Беларусі. Ці існуе доўгатэрміновая стратэгія па адраджэнні гістарычных мясцін Беларусі? — Пройдзены, напэўна, самы складаны этап, калі мы ўсе нарэшце зразумелі, што без гістарычнай памяці немагчыма рухацца наперад, будаваць самастойную дзяржаву. У многім гэта адбылося дзякуючы вялікай рабоце, якую праводзяць Прэзідэнт, дзяржаўныя структуры, арганізацыі, грамадскасць. У маі мінулага года пастановай урада зацверджана адзіная канцэпцыя аднаўлення гісторыка-культурнага выгляду краіны. Канкрэтнымі рашэннямі вызначаны прыярытэты аб’екты рэстаўрацыі ва ўсіх рэгіёнах. Выпрацаваны меры па комплексным развіцці рэгіёнаў, аднаўленні гістарычнай, культурнай значнасці малых гарадоў. Для рэканструкцыі і рэстаўрацыі найбольш значных аб’ектаў сканцэнтраваны бюджэтыя і пазабюджэтыя сродкі. У выніку апошніх 3-4 гады ўдалося выканаць значны аб’ём рэстаўрацыйных і аднаўленчых работ у Полацку, Мірскім замку, у палацава-паркавым ансамблі Нясвіжа. Гэтыя аб’екты з’яўляюцца тварам краіны, па іх Беларусь пазнаюць у свеце. Мірскі замак, напрыклад, уключаны ў Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. Яго рэстаўрацыя знаходзіцца пад патранатам гэтай міжнароднай арганізацыі. Да аднаўлення гэтых і іншых аб’ектаў падступаліся доўга. Па некаторых з іх, напрыклад, па Нясвіжскаму палацава-паркаваму ансамблю, рашэнні прымаліся яшчэ ў пачатку мінулага стагоддзя. І толькі цяпер дзяржава знайшла сродкі для рэалізацыі такога вялікага праекта. У аптымальныя тэрміны зменены абрысы цэлых рэгіёнаў. Навагрудак, Шклоў, Мсціслаў, Пружаны, Полацк, Мір набылі не толькі зусім іншае культурнае, сацыяльна-палітычнае гучанне, але і асобы статус у дзяржаве. — Але гэта адначасова і немалыя затраты для бюджэту. Улад сілу яны цяпер для Беларусі? — Укладзеныя грошы ў любую сферу ў сучасных умовах павінны даваць эканамічны эффект. У гэтым выпадку дасягнуць яго можна, развіваючы турыстычныя паслугі. У апошнія гады выбраны шлях аб’яднання гістарычна

значных цэнтраў краіны ў культурна-турыстычныя зоны. Аб’яднаўшы культуру, турызм і сферу паслуг, мы атрымаем канкрэтны эканамічны вынік і вырашэнне сацыяльных праблем. Ужо ажыццяўляюцца першачарговыя крокі па развіцці культурна-турыстычнай зоны “Нясвіж—Мір”. Ва ўрадзе рыхтуюцца рашэнні па культурна-турыстычным развіцці Палесся, уладкаванні турыстычнай зоны ў рэгіёне Аўгустоўскага канала сумесна з Польшчай і Літвой. Крайне актуальным з’яўляецца адраджэнне культурна-турыстычнай зоны ў паўднёвай частцы Беларусі, якая ўключае ўнікальныя па сваіх экалагічных характарыстыках Прыпяцкі запаведнік, гістарычныя мясціны, звязаныя з некалі існуючым тут Тураўскім княствам. На пачатковым этапе фарміравання культурна-турыстычных зон плануецца стварыць адпаведныя цэнтры: Лагойск, Мядзельскі і Браслаўскі раёны, Полацк. І гэта толькі частка маштабнай работы, якая ажыццяўляецца ў садружнасці з мясцовымі органамі ўлады па аднаўленні гісторыка-культурнага аблічча краіны. Урад увязвае яе з рэалізацыяй сацыяльных і эканамічных праблем рэгіёнаў, кожны з якіх мае ўнікальныя помнікі культуры. Дастаткова ўспомніць, што з 4790 аб’ектаў, уключаных у спіс гісторыка-культурнай спадчыны краіны, 4 680 знаходзяцца ў рэгіёнах: 727 — на тэрыторыі Брэсцкай вобласці, 857 — Віцебскай, 832 — Гомельскай, 657 — Гродзенскай, 664 — Магілёўскай, 661 — Мінскай, 282 — у Мінску. Гэта без уліку непаўторных экалагічных аб’ектаў, духоўных каштоўнасцей... Таму ў бліжэйшы час вялікую ўвагу ўрад будзе надаваць рэгіянальнай палітыцы... — Якія асаблівасці характэрныя беларускай правінцыі? — Найбольш шматлікую групу гарадскіх паселішчаў складаюць малыя гарады. З 213 гарадоў 173, або 81 працэнт, маюць колькасць насельніцтва менш за 20 тысяч чалавек. Нягледзячы на шматлікія войны і разбурэнні, больш за сотню малых гарадоў

захавалі каштоўныя помнікі архітэктуры, горадабудаўніцтва, садова-паркавага мастацтва розных эпох. Напрыклад, 42 гарады маюць помнікі нацыянальнага значэння. Варта таксама мець на ўвазе, што беларускія гарады развіваліся ў асобных умовах. З XIV стагоддзя яны ўваходзілі ў склад Вялікага княства Літоўскага, з XVI — у Рэчы Паспалітай, затым — Расійскай імперыі. У выніку на тэрыторыі Беларусі можна ўбачыць як узоры сярэднявечнай культуры, так і рэнесанснага, барочнага і класічнага мастацтва. Цяпер завершана работа па ацэнцы культурнага патэнцыялу нашых гарадоў. Да гарадоў з высокім гісторыка-культурным патэнцыялам аднесены Мінск, Брэст, Віцебск, Гомель, Гродна, Магілёў, Пінск, Полацк, Мазыр, Слуцк, Бабруйск, Ліда. Асобную групу складаюць сярэднія і малыя гарады: Глыбокае, Чачэрск, Тураў, Навагрудак, Дзятлава, Мір, Слонім, Шчучын, Ваўкавыск, Заслаўе, Нясвіж, Лагойск, Мсціслаў, Быхаў, Слаўгарад, Шклоў. Іх галоўная асаблівасць — гістарычная забудова, прысутнасць унікальных сведчанняў мінулага. Вакол гэтага стрыжня і можна рэалізоўваць сацыяльна-эканамічныя праекты па аднаўленні гістарычнага аблічча беларускага горада, адаптуючы яго да сучасных патрабаванняў кожнага рэгіёна. Унікальныя малыя гарады, якія валодаюць досыць высокім гісторыка-культурным патэнцыялам. 130 малых гарадоў з багатай гісторыяй узніклі ў XIV-XV стагоддзях. Да яшчэ больш старажытных паселішчаў, якія ўпершыню ўпаміналіся ў X-XII стагоддзях, адносяцца Браслаў, Брагін, Клецк, Крычаў, Мсціслаў, Рагачоў, Слаўгарад, Тураў, Чачэрск. Але самым старажытным лічыцца Тураў, заснаваны ў 980 годзе. — Зразумела, што адраджэнне рэгіёнаў — задача не аднаго дня. І ўсё ж якімі будуць першыя вынікі? — Дзяржава зрабіла ў гэтым накірунку канкрэтныя крокі. Пры яе непасрэднай падтрымцы ажыццяўлены комплексны падыход да вырашэння рэгіянальных праблем. Напрыклад, Полацк, дзе паралельна з рэстаўрацыяй помнікаў культуры адрацоўваліся сацыяльна-эканамічныя пытанні. Тое ж самае можна сказаць пра Мсціслаў, Наваг-

рудак. Цяпер слова за самімі рэгіёнамі, за іх канкрэтнай і прадуманай работай. Неабходна ўдыхнуць свежы струмень у жыццё нашых гарадоў, змяніць псіхалогію людзей: трэба адносіцца да сваёго мінулага не як да чагосьці рытуальнага і стылізаванага, а як да рэальнасці — з павагай і здаровым прагматызмам... У нас ёсць рэгіёны, якія маюць умовы для развіцця шматурунковай культурна-турыстычнай дзейнасці. Асобна хачу сказаць пра Тураў, самы старажытны беларускі горад, у якім перапляліся гісторыя, багатая культурная спадчына, унікальная прырода. Ён цэнтр Нацыянальнага парку “Прыпяцкі”. На прыкладзе гэтага рэгіёна сумесна з мясцовымі органамі ўлады адрацоўваецца мадэль комплекснага развіцця культурна-турыстычнай зоны, у тым ліку экалагічнага, паляўнічага, спартыўнага турызму. А прысутнасць унікальных культурных аб’ектаў можа служыць асновай для развіцця рэлігійнага турызму. Патэнцыяльныя магчымасці Тураўшчыны з улікам яе гісторыка-культурнага значэння і сучаснай інфраструктуры дадуць магчымасць у бліжэйшыя гады развіваць тут як унутраны, так і знешні турызм. Дадайце сюды духоўную спадчыну, якая ствараецца тут на працягу стагоддзяў вядомымі мысліцелямі, палітычнымі дзеячамі, і будзе ясна, што гэты рэгіён ужо сёння становіцца навуковым, даследчым цэнтрам краіны. І такіх мясцін, дзе кожная эпоха пакінула пра сябе памяць, у нас няма... Новым накірункам можа стаць вывучэнне сядзібнай культуры Беларусі. На яе тэрыторыі размешчаны 175 сядзіб вядомых людзей, якія жылі тут у розныя перыяды гісторыі і заслужылі сусветную вядомасць. Сядзібы ўнікальныя па сваёй архітэктуры, ландшафтных рашэннях, духоўнаму напавенню. Агінскі, Міцкевіч, Меншыкаў, Пацёмкін, Манюшка... Пэралік імён можна прадоўжыць. Вось аснова для развіцця яшчэ аднаго, прынцыпова новага накірунку культурнага турызму — сядзібы Беларусі. Вяртанне гісторыка-культурнай спадчыны краіне, народу — гэта наш маральны абавязак перад грамадствам. Бо ад таго, як мы будзем ставіцца да свайго гістарычнага мінулага, залежыць не толькі ўзровень агульнай культуры. Гэта паказчык ступені сталасці, развіцця нацыі. Твар краіны. Адраджаючы рэгіёны праз аднаўленне гістарычнага асяроддзя, мы вырашаем комплекс сацыяльных і эканамічных праблем, тым самым умацоўваючы краіну. Бо моцны рэгіён — гэта надзейны тыл дзяржавы, яго апора. Тое, што робіць дзяржаву моцнай і незалежнай. (Падаецца ў скарачэнні).

РЭЙТЫНГ
ПАКАЗЧЫК ЧАЛАВЕЧАГА РАЗВІЦЦЯ — УСТОЙЛІВЫ
“Даклад аб чалавечым развіцці-2004”, падрыхтаваны групай незалежных экспертаў па даручэнні Праграмы развіцця ААН/ПРААН, мае тэму: “Культурная свабода ў сучасным разнастайным свеце”. Даклад упершыню выдадзены на беларускай мове. Прэзентацыя яго адбылася 22 ліпеня ў Нацыянальным прэс-цэнтры Рэспублікі Беларусь з удзелам прадстаўніка ААН/ПРААН у Беларусі Джыхан Султаноглу і галоўнага эканаміста, саветніка ААН/ПРААН у Беларусі Эрыка Бруна.

Пачынаючы з 1990 года ў дачыненні аб чалавечым развіцці разлічваецца ІЧР (індэкс чалавечага развіцця) — сумарны індэкс, які вымярае сярэдняе дасягненні краін у трох асноўных вымярэннях чалавечага развіцця: доўгае і здорае жыццё, веды і годны ўзровень жыцця (ВУП на душу насельніцтва). (Немалаважная акалічнасць: паказчыкі, пададзеныя ў табліцах гэтага года, адносяцца да 2002-га. Максімальна магчымае значэнне ІЧР — 1, мінімальнае — 0.) Мяркуюцца, што індэкс чалавечага развіцця, роўны 1, можа мець краіна, у якой сярэдняя працягласць жыцця — 85 гадоў, ВУП на душу насельніцтва (па парытэце пакупнай здольнасці) роўны 40 000 долараў ЗША, у якой 100 працэнтаў дарослага насельніцтва з’яўляюцца пісьменнымі, а ўсе, хто дасягнуў адпаведнага ўзросту, наведваюць пачатковую ці сярэднюю школу альбо вучацца ў вышэйшай ці сярэдняй спецыяльнай навуковай установе. Бліжэй за іншых да гэтага паказчыка сёння знаходзіцца Нарвегія, ІЧР якой роўны 0,956. ІЧР, роўны нулю, можа дастацца краіне, сярэдняя працягласць жыцця ў якой — 25 гадоў, ВУП на душу насельніцтва (па парытэце пакупнай здольнасці) роўны 100 доларам ЗША, у якой 100 працэнтаў дарослага насельніцтва непісьменныя і ніхто не атрымлівае ніякай адукацыі. Бліжэй за ўсіх да гэтай крайнасці зараз знаходзіцца Сьера-Леонэ, ІЧР якой роўны 0,273. Расія, Беларусь і Украіна ўзначальваюць табліцу сярэдняга ўзроўню чалавечага развіцця. Прычым па ўзроўні пісьменнасці дарослага насельніцтва наша краіна апыраджае Расію, аднак (па даных 2002 г.) саступае ёй па ВУП на душу насельніцтва. Рэйтынг Расіі — 57, Беларусі — 62, Украіны — 70, Казахстана — 78... Малдовы — 113, Таджыкістана — 116... Сьера-Леонэ — 177. У час прэзентацыі Даклада аб развіцці чалавека за 2004 год у Беларусі прадстаўнік ААН/ПРААН Джыхан Султаноглу адзначыла высокі інтэлектуальны патэнцыял беларускай нацыі і ўстойлівы непарыўна пазітыўны паказчык чалавечага развіцця Беларусі сярод іншых краін СНД, пачынаючы з 1995 года. Галіна ВІР.

Кірыла Тураўскі - найбольш верагодны аўтар “Слова аб паходзе Ігаравым”?

— Пачатак на 1-й стар. —

Працуючы над вобразам тураўскага златавуста, а потым над экспазіцыяй Гомельскага абласнога музея, я пачаў паглыбляцца ў жыццёпіс Кірылы Тураўскага, у гісторыю Турава і Тураўскага княства ўвогуле. Часта размаўляў з археолагамі, асабліва з Пятром Лысенкам, знакамітым спецыялістам, удастоеным летась за свае працы пра Бярэсце і Тураў Дзяржаўнай прэміі Беларусі. Захапіўшыся асобай Кірылы Тураўскага, яго вобразнымі прапаведзямі-“словамі”, а потым і “Словам аб паходзе Ігаравым”, я задумаўся: а ці сумяшчаюцца гэтыя па форме розныя (духоўныя і свецкі) творы, ці не могуць яны належаць аднаму і таму ж аўтару?! Паступова здагадка ператваралася ў перакананне. Яно ўзмацнілася ў час апошняга наведвання Турава вясной бягучага года.

Пераадольваючы сумненні, я павінен быў высветліць для сябе, а цяпер і для чытачоў “Голасу Радзімы” некалькі пытанняў. І першае з іх: ці мог Кірыла Тураўскі напісаць “Слова аб паходзе Ігаравым” па часе, па гадах жыцця?

Як лічыцца ў даведніках, Кірыла Тураўскі нарадзіўся ў Тураве, у замойнай сям’і, каля 1113 года, а памёр каля 1198 года (паводле даследавання Аляксея Мельнікава). Праўда, некаторыя даследчыкі лічаць часам смерці Свяціцеля 1182 год, калі на епіскапстве яго змяніў стаўленік Кіева-Пячэрскай лаўры. У “Жыцці” Кірылы Тураўскага апісаны ён так: “Подобием надседе, власы с ушей, брада с Николину, — но не курчевата — проста, риза святительская во амфоре” (цытую па А.Мельнікаву; усе спасылкі абмяжоўваюцца ўказаннем аўтара). Так мог выглядаць толькі стары чалавек, якому каля 70 гадоў (П.Лысенка мяркуе, што ён памёр у 72 гады, ужо не будучы епіскапам, а толькі махам-“стоўпнікам”). А, як вядома, “Слова аб паходзе Ігаравым” напісана ў 1187 годзе, калі Свяціцелю было за 70 гадоў. Ён мог не толькі чуць, а і быць сведкам няўдалага паходу Ігара Святаслававіча, які княжыў у недалёкім Ноўгарадзе-Северскім, супраць полаўцаў. Акадэмік Дзмітрый Ліхачоў лічыць, што “Слова аб паходзе Ігаравым” напісана як пратакол свежай падзеі. Значыць, па гадах жыцця Кірыла Тураўскі мог быць аўтарам неўміручага помніка ўсходнеславянскага пісьменства.

Вельмі важна, што на іконах і малюнках мастакоў Кірыла Тураўскі паўстае чалавекам сталым, якому не менш за 60 гадоў. У такім узросце златавуст меў маральнае права павучаць не толькі просты люд, але і князёў, у тым ліку суседніх. Ён не мог абысці ўвагай парахненне князя Ігара, які на той час валодаў і радзіміцкімі землямі, у тым ліку Гоміем. Ацэньваў трагічны падзеі сумленна, аб’ектыўна, нібы збоку — як суддзя, духоўны і свецкі. Д.Ліхачоў лічыць (і гэта для нас вельмі важна), што аўтар “Слова” “не быў ні прыдворным, ні дружыннікам. Ён займаў сваю, незалежную патрыятычную пазіцыю, па духу свайму блізкую шырокім сляям насельніцтва Русі”.

Адкуль жа такая зацікаўленасць і дасведчанасць аўтара, такія яго “цэнтралістычныя”, збіральніцкія клопаты? Калі глянуць на старыя карты, відаць, што Тураў знаходзіўся

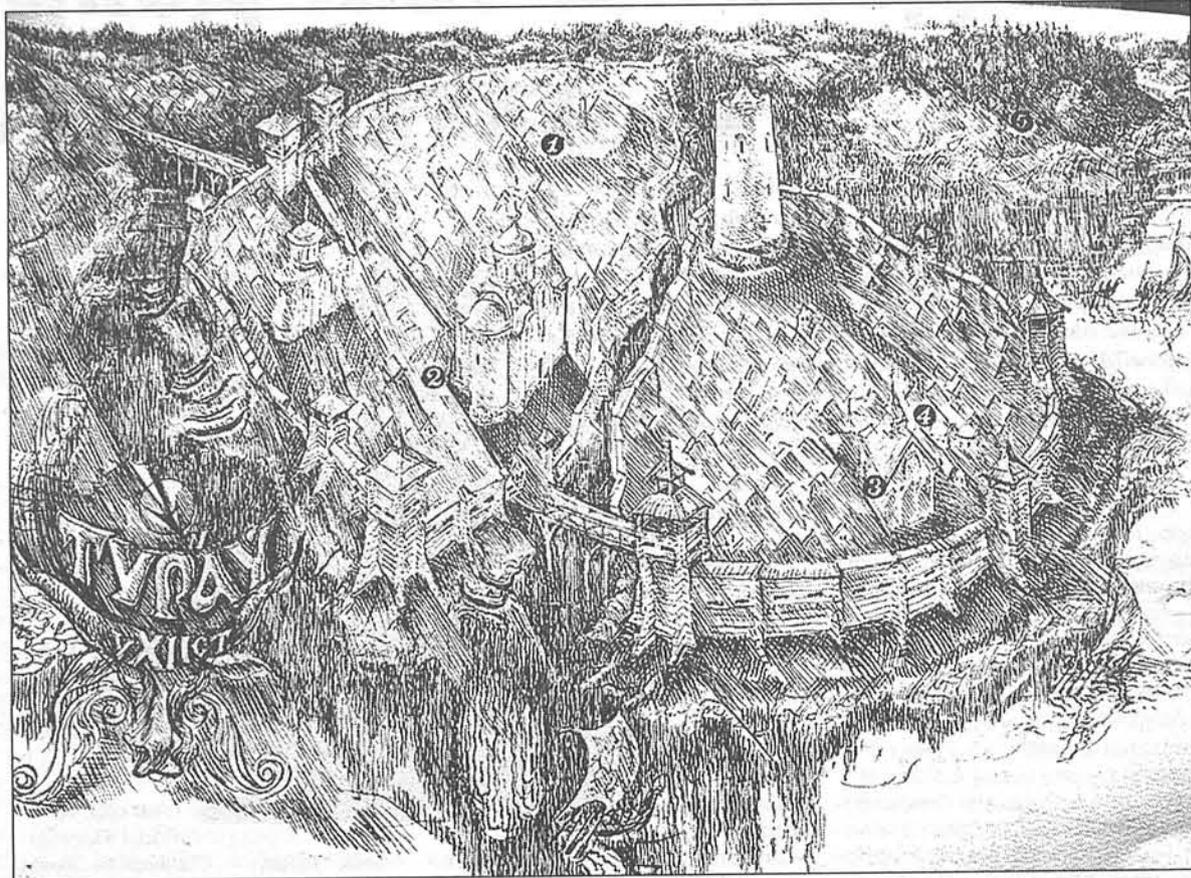
ў геаграфічным цэнтры гістарычнай Русі. Бо з захаду была (згадаем хаця б Данілу Галіцкага) Чырвоная Русь, з паўночнага захаду — Чорная Русь з Гародняй і Ваўкавыскам (успомнім мужа Давыда Гарадзенскага), з поўначы — Русь Белая, Полацкае, Смаленскае, Віцебскае, Друцкае, Менскае княствы, землі крывічоў, з усходу — Ноўгарад-Северскае княства; а з поўдня — Вялікі Кіеў, адкуль ішла хрысціянская вера. Вялікім князем Уладзімірам і яго наступнікамі яна паступова пасоўвалася ўздоўж Дняпра-Славуціча на поўнач. А з хрысціянствам — і звесткі пра антычныя часы.

Зраблю тут невялікае адступленне ўбок і прыгадаю, што нават для грэкаў, якія ўжо ў V стагоддзі да н. э. ведалі геаграфію Еўропы даволі добра, вылічылі адлегласць ад Зямлі да Сонца, наша Палессе было «terra incognita» (зямлэй невядомай) — краінай «гіпербарэйцаў», якія здольны, па словах філосафа Геродота, “пераўвасабляцца ў ваўкоў”. Па-грэчаску барэй — поўнач. Гэта значыць, мы для Геродота жылі на поўнач ад скіфаў. “Гіпер” — яшчэ больш на поўнач, адгэтуль і назва «гіпербарэйцы». На карце Пталамея ў II стагоддзі нашай эры, дзе відаць амаль дакладныя абрысы ўсёй Еўропы, нават Азія з Кітаем, мы яшчэ называемы «гіпербарэйцамі» (гл. “Слоўнік антычнасці”). Цікава яшчэ, што калі правесці па карце ці па глобусе мерыдыян праз Тураў, лінія пройдзе ад Вялікага Ноўгарада праз Канстанцінопаль і да рэчышча Ніла...

Дык як жа ў такой балотнай глушчы, у Тураве, з’явіўся златавуст, “просиявший паче всех на Руси”? А вось так. Па Дняпры, Прыпяці, Бярэзіне ўжо з VI стагоддзя ішлі гандлёвыя шляхі з “варагаў у грэкі”. А Прыпяць пры ўпадзенні ў рачку Язды падыходзіла да самага гарадзішча Тураў, заснаванага на наносным рачным пяску. Не толькі будаўнікі, нават печнікі, шануючы, не бралі адсюль той пясок па даўняй традыцыі... Дзякуючы гандлю, выгаднаму геаграфічнаму становішчу, паўстаў на дубовых сваях горад. І які! Вядома, што менавіта пасад Тураўскага княства даставаўся старэйшым сынам вялікага князя кіеўскага. А потым чатыры тураўскія князі сталі вялікімі князямі кіеўскімі.

І якіх б ні былі адносіны паміж грэчаскімі і славянскімі валадарамі, мітрапаліцкая кафедра ў Кіеве заўсёды заставалася пашыральной візантыйскай культуры. Тут ствараліся рукапісныя кнігі. З Канстанцінопаля Русь атрымлівала багатыя дары, сярод якіх відае месца займалі іконы, посуд, эмалі, адзенне мітрапа-літаў, князёў і прапаведнікаў. Мы былі для хрысціянства не на ўскраіне Еўропы. Таму перша-праходцы з “другога Рыма” — Канстанцінопаля, роўнаапостальныя Кірыл і Мяфодзій неслі на поўнач новую мараль, «Новы запавет», пісьменства ўвогуле аж да Вялікага Ноўгарада праз нашы Тураў, Друцк, Віцебск, Полацк. А ў адваротным напрамку ішлі веды і пра нашы землі ў Канстанцінопаль, дзе ў раёне царквы св. Георгія быў нават цэлы квартал, густа заселены рускімі купцамі і паломнікамі.

Па шляху “з варагаў у грэкі” незадоўга да сёньні з полаўцамі і напісання “Слова” накіроўвалася ў Канстанцінопаль і далей, у Свя-

Схема-рэканструкцыя старажытнага Турава 1. Месца знаходжання самага вялікага язычніцкага капішча. 2. Пантэон тураўскіх князёў (прыкладна 8 саркафагаў з мошчамі). 3. Тут знойдзены прафесарам П.Лысенкам больш за 5 штук “камей” (відаць, на гэтым месцы была хрысціянская школка, заснаваная Варварай з роду Комнінаў). Сёння гэта 72 квадрат раскопаў. 4. Знойдзены медальён (папярэдні лічыўся вобразам Кірылы Тураўскага). 83 квадрат. 5. Месца мяркуемага “стаўпа” Кірылы Тураўскага (на гэтым месцы цяпер з зямлі “расце” каменны крыж).

тую зямлю, прападобная Ефрасіня Полацкая. І хто ведае, ці не ехала яна праз Тураў і ці не благаславіў яе на далейшае паломніцтва Свяціцель Кірыла?! Ці не давала ёй парады грачанка Варвара, якая жыла там непадалёку ад царквы (сёння 72 квадрат раскопаў, дзе было знойдзена некалькі камянёў з выявамі апосталаў), на схеме-рэканструкцыі гэтае месца абазначана лічбай 3.

На “стоўпніцы” Варвары трэба перш ад яе Кірыла Тураўскі (і толькі ён, а не нейкі ваяр Ігара Святаслававіча) мог атрымаць відавочныя ў “Слове” звесткі пра антычныя часы, скажам, пра імператара Траяна. Менавіта Варвара сярод багатых дароў прывезла ў Кіеў для храма Архангела Міхаіла мошчы велікамучаніцы Варвары і вучоных духоўных пастыраў. Паводле акадэміка Аляксея Шахматава, грачанка (у яе было і другое імя Ірына) стала жонкай Святаполка Ізяславіча, князя Тураўскага, калі ён заняў кіеўскі трон.

Потым, пераехаўшы ў Тураў, аказаўшыся адзінокай, ідэалам сваім яна выбрала адрачэнне ад свецкага жыцця. Разам з ёю сюды перасялілася спадарожная духоўная світа — эліта філасофска-евангелічнай думкі тагачаснай Еўропы. Я ўпэўнены, што менавіта гэтыя настаўнікі распаналі ў малым Кірыле дар Божы і пераказалі яму глыбокія веды не толькі пра “Евангелле”, але і па грэчаскай філасофіі, рымскай гісторыі. Такім чынам іх вучань стаў, можа, самым адукаваным чалавекам на Русі. Па прыкладу Кірылы і Мяфодзія спадарожнікі Варвары вандравалі з Турава да Сулы, па Іпуці, Арэсе, Гарыні і неслі з сабой новую мараль — хрысціянскае вучэнне, засвойвалі геаграфію Русі. Упэўнены, што малады і здольны Свяціцель не толькі з імі пада-

роўнічаў, але і набіраўся патрыятычных пачуццяў, такіх выразных у “Слове”: якая ж цудоўная зямля дасталася яго суродзічам ад Бога!

Хрысціянства пашыралася на поўнач ад Кіева і Турава воднымі шляхамі — па Дняпру-Славуцічу, Дзясне, Прыпяці, Бярэзіне, Сожы, Ведрычы, Друці, Іпуці, Піне, Свіслачы, Пічы. Аб гэтым сведчаць шматлікія рэліквіі, знойдзеныя на гарадзішчах уздоўж старых рэчышчаў названых рэк. Менавіта басейн Дняпра вядомы гісторык Пётр Сямёнаў-Цян-Шанскі называў “кальскай Русі”. З XII стагоддзя назва Русь у пэўным сэнсе звязвалася з хрысціянскай, “рускай верай”.

А цяпер — пра асноўнае. Ці магло “Слова” быць створана пры двары Яраславічаў, калі ў ім “успяваецца Усяслаў-Чарадзеі”, які “воўкам рыскаў” (успомнім тут выказанне Геродота)? «Князь людям судыше, князем грады рядыше»... У “Слове” прарокамі і чараўнікамі названы толькі Баян і Усяслаў Полацкі. Кіеўскі і Ноўгарад-Северскі князі такое не заслужылі.

Яшчэ адзін аргумент — моўны асаблівасці “Слова”. Канстанцін Калайдовіч, які бачыў яго арыгінал, адназначна сцвярджаў: “Пісаны ліст беларускім почыркам”. Вядомы знаўца гісторыі і летапісаў мітрапаліт Яўфімій Балхавіцінаў, які не раз кансультаваў Пятра Румянцава і быў у перапісцы са складальнікам “Беларускага архіва старых грамаў” Іванам Грыгаровічам, адзначаў (цытую паводле Міколы Улашчыка), што мова “Слова” “хаця і руская, але больш задняпроўская”. Прафесар Мікалай Грамацін пісаў: “На такой мове, якую мы знаходзім у “Слове”, ніколі не гаварылі ў Расіі”. Не зусім разумельныя выразы ў помніку адносілі да... паланізмаў. Але менавіта ў нашай мове за-

хаваліся такія словы і цэлыя спалучэнні, як *сцягі, смага, гадзіна, араты (па-руску пахарь), туга, каня, шызы арал, чырвоныя шчыты і г. д.* А ў “Плачы Яраслаўны” ёсць паралелі з народнымі песнямі Усходняга Палесся (зварот да ветру).

К.Калайдовіч і іншыя даследчыкі шкадавалі, што помнік быў выданы без уліку палеаграфічных даных, расшыфравкі “цёмных” і “сапсаваных” пры перапісцы ў XVI стагоддзі месцаў. А гэта маглі быць не “паланізмы”, а беларусізмы, якіх на мяжы, XVIII і XIX стагоддзяў, ды і пазней ніхто не імкнуўся (і не мог яшчэ) акрэсліць.

Мае апаненты могуць сказаць: як жа так, у “Слове” многа дахрысціянскіх, язычніцкіх элементаў. Не мог такога пісаць Свяціцель... Але тут лёгка загіраць: палешукі, у тым ліку і Кірыла Тураўскі, вызначаліся кансерватызмам. Паводле П.Лысенкі, у Тураве да хрысціянізацыі было самае вялікае капішча — поўны пантэон язычніцкіх багоў (цяпер яго рэшткі знаходзяцца якраз перад помнікам Кірылу Тураўскаму). Нават сёння хрысціянскую Радаўніцу адзначаюць тут не на дзевяты дзень ад Уваскресення Хрыстова, а на трэці, як павялося з даўніх часоў. У.Конан у энцыклапедыі “Беларусь” слушна заўважыў, што Кірыла Тураўскі меў “стрымананы, памяркоўны адносіны да веры сваіх продкаў”, стваральнай моцы прыроды. Калі яго ў 1182 годзе змянілі на епіскапскай кафедры, гэтая неваўраўнічанасць веры дзядоў (“унукаў Велеса”), відаць, узрасла. Бо ў копіі з рукапісу “Слова”, зробленай для Кацярыны II, больш захавалася міфалагічных выказаў: “Боян во вещей аще тому хотяше песнь творити, то растекашется мыслію по дрэву, серым волком по землі, шизым арлом под облакы...”

У "Слове" прыгаданы язычніцкія багі: Стрыбог, Хорс, Дажбог, Дзівя і іншыя.

Прывяду яшчэ ці не самы важкі аргумент на карысць таго, што Кірыла Тураўскі з'яўляецца аўтарам не толькі дакладна атрыбураваных павучанняў-"слоў", але і пакуль што дыскусійна звязанага з яго імем "Слова аб паходзе Ігаравым". У абодвух выпадках выразна праяўляюцца асуджэнне раздробленасці рускіх зямель (княстваў), заклікі да яднання іх ваенных і духоўных сіл. Успомнім хаця б "Слова аб кульгавым і сляпым", дзе асуджаецца напад смаленскага князя Расціслава Мсціслававіча на радзімічаў. Заклікі да яднання тады былі вельмі зладзённыя, бо, як піша Мікола Ермаловіч, Тураўская зямля тады ўжо драбілася на Драгічынскі, Рагачоўскі і Чартарыйскі ўдзелы.

Паказальна, што ў "Слове" згадваюцца 22 гарады, больш 30 рэк і азёр. Але Турава і Прыпяці сярод іх няма. Чаму? Адказ вельмі просты. Той, хто пісаў, лічыў: я знаходжуся тут, а гэта і так усім вядома...

"Слова" як форма звароту да чытача было характэрным для творчасці Свяціцеля Кірылы. Успомнім, што раней у Нестара-летапісца формай кантакту з чытачом было "Жыццё". А форма якраз і ёсць выяўленне мастацкай асаблівасці кожнага творцы — так лічыў наш Максім Багдановіч.

Аўтар "Слова" быў не толькі геніяльным мысліцелем і мастаком свайго часу, але і аўтарытэтам з высокім грамадзянскім пачуццём адказнасці. Таму нават князям ён меў маральнае права чытаць натацы.

Урэшце, некалькі слоў пра аўтэнтнасць "Слова". Колькі было гаворкі, што яго падрабілі з патрыятычных пачуццяў у канцы XVIII стагоддзя ў Расіі, як, скажам, "Краледворскі рукапіс" у Чэхіі. Але тут, як мне здаецца, канчатковую яснасць унёс вялікі Пушкін. "Некаторыя пісьменнікі, — абвяргаў ён скептыкаў, — узялі пад сумненне сапраўднасць старажытна-

га помніка нашай паэзіі і ўзбудзілі гарачыя прэчэнні. Шчаслівая падробка можа ўвесці ў зман людзей недасведчаных, але не можа схвацца ад позіркаў сапраўднага знаўцы (...). Аднак ні Карамзін, ні Ермалаеў, ні А.Х.Вастокаў, ні Хадакоўскі ніколі не ўсумніліся ў аўтэнтнасці "Песні аб палку Ігаравым". Сапраўднасць жа самой песні даказваецца духам старажытнасці, пад які нельга падрабіцца. Хто з нашых пісьменнікаў мог мець у XVIII стагоддзі на гэта дастаткова таленту?" Менавіта выказванне Пушкіна падштурхнула мяне, каб узяць эпіграфам да артыкула радкі Гётэ пра стваральнасць сапраўднага.

А як жа сталася, што такі культурны асяродак, у якім з'явілася першае на нашых землях "Тураўскае Евангелле", дзе жыў і тварыў Кірыла Тураўскі, раптам знік, прапаў, нібы міфічны град Кіцеж ці казачны востраў Буян у Пушкіна? На гэтае пытанне дакладна адказвае прафесар П.Лысенка, які больш за 40 гадоў раскопваў і вывучаў Тураўскае гарадзішча. На яго думку, у XIII стагоддзі адбыўся вялікі землятрус з эпіцэнтрам у Карпатах. Можна, да Турава

дайшоў сілай толькі 4 балы. Але гэтага было дастаткова, каб каменны храм і вежа, падобная на Камянецкую, разбурыліся, бо, як сказана вышэй, яны былі пабудаваны на наносным рачным пяску.

Апсідаі і паўднёвай сцяной храм накрыў пантэон тураўскіх князёў у саркафагах, разам з мошчамі. Два з іх выкапаны і знаходзяцца сёння ў Пінскім і Тураўскім музеях. Аналагічныя каменныя саркафагі я ба-

чыў у Полацку. На доўгія стагоддзі, нібы пасля духоўнага землятруса (а колькі іх у нас было!), прыцямілася ў нашчадкаў і памяць пра Кірылу Тураўскага. Але яна жыла — у яго малітвах і пропаведзях. Яны пашыраліся ў рукапісных копіях, друкаваных кнігах. А сёння — і ў перакладах: многія айчыныя і зарубежныя анталогіі і зборнікі беларускай паэзіі пачынаюцца з яго павучанняў-"слоў". Да іх можа далучыцца і "Слова аб паходзе Ігаравым", калі ў гаворку, распачаюць у беларускім друку гэтым артыкулам, уключаюцца літаратуразнаўцы, гісторыкі, тэалагі, калі яны пагодзяцца з маімі меркаваннямі-здагадкамі.

Думаецца мне, чаму ў савецкія, атэістычныя часы адкідвалася думка пра саму магчымасць аўтарства Кірылы Тураўскага?

Ды таму, што ён быў епіскапам, Свяціцелем, значыць — цемрашалам. А тут — помнік свецкі, гонар старажытнай рускай (і яшчэ ўкраінскай) літаратуры... Не, ні ў якім выпадку не ён! І шукалі ў Чарнігаве, Ноўгарадзе-Северскім, Кіеве, нават у Галіцыі. Але не знаходзілі. Бо не было тады іншай такой адукаванай і таленавітай асобы, як Кірыла Тураўскі!

Эдуард АГУНОВІЧ,
мастак, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі.

ДУМКА СПЕЦЫЯЛІСТА

А ВОСЬ меркаванні пра аўтарства "Слова" маскоўскага пісьменніка

Разумеючы, што артыкул Эдуарда Агуновіча, аўтарытэтай асобы ў мастацкім свеце, але не гісторыка, не літаратуразнаўца можа выклікаць скептычную рэакцыю ў часткі чытачоў "Голасу Радзімы", мы пачалі пошукі дадатковых аргументаў або контраргументаў. Іздапамогай галоўнага бібліяграфа Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Таццяны Рошчынай выйшлі на даволі даўняю і незаўважаную, не ацэненую ў Беларусі публікацыю

Барыса ЗОТАВА "Хто ён — аўтар "Слова аб паходзе Ігаравым?", якая з'явілася ў аўтарытэтным часопісе "Вопросы истории" (1989, № 1). І што самае цікавае: думкі мінскага мастака і маскоўскага пісьменніка, хаця выказваліся яны абсалютна незалежна, у многім, а часам і літаральна супадаюць.

Б.Зотаў, таксама не спецыяліст у галіне старажытнай рускай літаратуры, нібы прадбачыў галасы навукоўцаў-традыцыяналістаў, якія могуць прагучаць і пасля публікацыі Э.Агуновіча. Ён папракае сваіх папярэднікаў у тым, што яны ўлічваюць «толькі адзін, адвольна выбраны фактар». Не бярэцца пад

увагу ў комплексе галоўнае: «характар і ступень літаратурнай адоранасці, светапогляд, палітычныя погляды, сацыяльная належнасць, узровень у галіне адукацыі, тэрытарыяльная прыналежнасць, моўныя асаблівасці». Даследчыкам хочацца, каб аўтарам абавязкова быў удзельнік паходу 1185 года. Але

тады як ён мог знаходзіцца адначасова ўсюды — «у палавецкім стэпе з Ігарам, у Кіеве са Святаславам і ў Пуціўлі на гарадской сцяне». «Усюдыбачным і ўсюдыісным мог быць толькі геніяльны паэт...»

Далей Б.Зотаў падкрэслівае, што аўтар «Слова» абавязкова мусіў ведаць «Ліяду» Гамера. Пра гэта сведчаць дзесяткі паралелей (яны прыведзены ў ар-

тыкуле). Значыць, стваральнік «Слова» — «геніяльны літаратар, які абапіраўся ў сваёй творчасці на традыцыі айчыннага народнага гераічнага эпосу, на песенную паэзію Баяна і адначасова на дасягненні старажытнагрэчаскай і візантыйскай культуры».

Нягледзячы на тое, што «Слова» мае «гераічна-хрысціянскі характар», тэкст яго, працягвае

Б.Зотаў, «не дае падстаў гаварыць аб супрацьпастаўленні яго аўтарам язычніцтва хрысціянству». Больш аўтара — «гэта Русь, Руская зямля». Ён не прыхільнік «ніводнай княжацкай групцы, якія супернічаюць», усхваляе тых князёў, якія добра змагаюцца «са знешнім ворагам і мала заплямланы міжусобіцамі». Аўтар «несумненна належаў да інтэлектуальнай эліты», але гэта не «нейкі прыдворны княжацкі паэт-прафесіянал».

Ахарактарызаваўшы так погляды аўтара, Б.Зотаў робіць абагульненні, блізкія да думак Э.Агуновіча. Галоўнае з іх: гэта была асоба духоўнага звання. Індывідуальнасць аўтара акрэслена так: «Для яго характэрны творчая адоранасць самай высокай ступені, што прымушае думаць і пра іншыя літаратурна-грамадскія правы; шы-

рокае выкарыстанне пісьмовых літаратурных помнікаў старажытнагрэчаскай і візантыйскай культуры і ў той жа час апора на традыцыйную рускую песенную творчасць; хрысціянскі светапогляд; незалежнасць ад родавых княжацкіх сімпатый і антыпаты, развітае пачуццё адказнасці за

— **Заканчэнне на 9-й стар.** —

Інтэрнэт у Буйніцкай школе

Магілёўскі райвыканкам падарыў вучням Буйніцкай сярэдняй школы цэлы камп'ютэрны клас.

На выдзеленыя сродкі школы набыла адзінаццаць сучасных камп'ютэраў і мэблю для камп'ютэрнага класу.

Цяпер тут урокі інфарматыкі самыя цікавыя.

НА ЗДЫМКУ: заняткі ў камп'ютэрным класе.

Фота
Алега ФАЙНЦКАГА,
БелТА.

Беларускую мову — у асяроддзе Windows!

У Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце адбылася прэзентацыя першай у Беларусі прафесійнай праграмы правяркі арфаграфіі беларускай мовы.

Галоўны распрацоўшчык праграмы — навуковы супрацоўнік Інстытута электронікі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Фёдар Піскуноў — адзначае, што гэты прадукт з'яўляецца цалкам грамадзянскай ініцыятывай і будзе распаўсюджвацца бясплатна. Жаданне прыняць удзел у распаўсюджванні выказала Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны. На працягу трох месяцаў праграма атэставалася ў газеце "Звязда", часопісе "Роднае слова" і выдавецтве "Мастацкая літаратура", яна цалкам адпавядае сучасным тэндэнцыям беларускай мовы, спрощвае працу па набору і вычытцы тэкстаў, слоўнікавага фонду хапае для карэктарскай праўкі. Улічана амаль 200 тысяч рэестравых слоў, з іх больш за 130 тысяч — у цалкам разгорнутай форме, ва ўсёй сваёй парадыгме. Многія выдавецтвы выказалі парады і заўвагі, і праект адкрыты для далейшага абмеркавання і ўдасканалвання.

Асабліва цікава данага "спэлчэкара" з'яўляецца прадстаўленне слоўнікавай базы ў двух існуючых сёння варыянтах правапісу: сучасным і дарэформенным. Карыстальнікі маюць магчымасць выбраць любой сістэмы правапісу і пераўтварэння тэкстаў з адной сістэмы ў другую.

Сусветна вядомы славіст прафесар Цыхун — навуковы кансультант гэтай праграмы — засярод: мы не павінны канчаткова развесці гэтыя 2 варыянты ў 2 літаратурныя мовы, гэта было б непажадана для беларускай мовы. Адзінства нашай мовы — гэта вартасць, якая не можа ставіцца пад сумненне.

Аналагічны праект (на аснове сучаснага правапісу) рыхтуецца ў Белдзяржуніверсітэце, аднак не з'яўляецца галоўным і колькі будзе распаўсюджвацца — невядома. Аднак і ў тым выпадку, калі ён будзе гатовы, два канкуруючыя праекты будуць толькі на карысць беларускай мовы. У прадстаўленым праекце ўпершыню задзейнічаны такія вялікі масіў нашай мовы, аднак трэба ўлічыць, што мы моцна адсталі ад іншых краін у плане стварэння корпуса беларускай мовы. Для ўключэння ў міжнародную сетку карпусоў патрэбна не менш за 10 мільёнаў словаформ, у нас на сёння — каля 2-х мільёнаў непаўтаральных словаформ у гэтай праграме. Для стварэння корпуса беларускай мовы патрэбна ініцыятыва і фінансавая дапамога дзяржавы. Канцэпцыя яе толькі распаўсюджваецца ў Інстытуце мовазнаўства Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Славакі, разумеючы, што без корпуса тэкстаў нельга вырашылі праблему глабальна, мабілізаваўшы на яе вырашэнне ўвесь свой Інстытут мовазнаўства.

Беларусь як частка сусветнай супольнасці далучаецца да сусветных інфармацыйных тэхналогій, звесткі пра нашу краіну заносзяцца ў агульныя базы даных, але, на жаль, не на этнічнай мове суверэннай краіны, а на рускай. Справа гонару беларусаў — змяніць сітуацыю на карысць роднай мовы. Пачатак гэтай ганаровай справе далі распрацоўшчыкі праекта, які можна знайсці ў Інтэрнэце на старонцы www.pravapis.tut.by

Аблічбаваны Скарына

З поўнымі тэкстамі шэдэўраў славянскага кнігадрукавання могуць працаваць цяпер чытачы Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук.

Некалькі CD-ROM і DVD-ROM бібліятэцы прадаставіла Бюро ЮНЕСКА ў Маскве. У электронную калекцыю ўвайшлі кнігі з розных краін Еўропы, у прыватнасці, друкарні Швайпальта Фіоля ў

Кракаве, Францішка Скарыны ў Празе і Вільні, Бахыдара Вуковіча ў Венецыі, што сведчыць пра адзіныя карані і агульнасць еўрапейскай кніжнай культуры. Практычна ўсе кнігі, выдадзеныя нашым вядомым земляком — першадрукаром Францішкам Скарынам, цяпер даступныя чытачам акадэмічнай бібліятэкі.

Надзея КАРЗЮК.

ПАРК ВЫСОКИХ ТЭХНАЛОГІЙ

задумваецца як месца, дзе для высокатэхналагічнага бізнесу не павінна быць бюракратычных бар'ераў", перакананы кіраўнік Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Урал Латыпаў

Адказваючы на пытанні ўдзельнікаў on-line-дыскусіі на сайце www.park.by, прысвечанай пытанню стварэння ў Беларусі аналага амерыканскай "сіліконавай даліны", Урал Латыпаў падкрэсліў, што "ў выпадку паспяховага вопыту будзем вывучаць магчымасць яго прымянення ў цэлым па краіне. Дарэчы, у рамках праграмы "Электронная Беларусь" мы рухаемся ў бок ажыццяўлення прынцыпу "аднаго акана" пры атрымання паслуг з боку дзяржаўных органаў".

У Латыпаў нагадаў, што "задум Парка высокіх тэхналогій — у стварэнні экспертаарыентаванай вытворчасці. Галоўным чынам,

таму, што ёмістасць нашага ўласнага рынку невялікая. Паспех усяго праекта залежыць ад таго, ці зможам мы застаўляць сваю прадукцыю на сусветны рынак". Пры гэтым, на думку Урала Латыпава, "ідэальным быў бы такі варыянт, калі б мы маглі рэалізоўваць свае распрацоўкі — тое, што можам самі прыдумваць. Але не выключаецца і іншы варыянт — калі праз парк будуць рэалізоўвацца вынаходніцтвы не толькі беларускага паходжання".

Урал Латыпаў паведаміў таксама, што да ўдзелу ў праекце плануецца прыцягнуць замежных экспертаў. "Да распрацоўкі праекта Парка высокіх тэхналогій мы

абавязкова далучым людзей, якія маюць паспяховае вопыт стварэння і функцыянавання такіх тэхналогій. У тым ліку і замежныя кансалтынгавыя фірмы", — адзначаў ён.

У праекце "Парк высокіх тэхналогій" могуць прыняць удзел усе, у каго ёсць адпаведны творчы і дзелавы патэнцыял.

Адказваючы на пытанні ўдзельнікаў on-line-дыскусіі, Урал Латыпаў адзначаў, што пры падборцы кадраў для кіравання структурамі парка "вопыт тых, хто ўжо працаваў у аналагічных праектах, будзе ўлічвацца абавязкова.

Аляксей РАМАНЧУК,
БелТА.

СУСТРЭНЕМСЯ НА САЙЦЕ?

www.belarus21.by/21by

Інтэрнэт-праект рэдакцыі газеты "Голас Радзімы" "Вітае Беларусь" выклікаў вялікую цікавасць ва ўсім свеце. За тры гадзіны, як сайт з'явіўся ў сусветнай павуціне, а гэта крыху больш за пяць месяцаў, яго наведвала каля 80 тысяч чалавек.

Геаграфія наведвальнікаў вельмі шырокая. Як паказвае статыстыка, да нас завіталі шукальнікі Інтэрнэт-навін з краін усіх абшчых кантынентаў. Найбольша колькасць наведвальнікаў з ЗША (каля 20 тысяч), затым ідуць Аўстралія, Ізраіль, Германія, Расія, Канада, Вялікабрытанія, Швецыя, Літва, Польшча, Чэхія, Іспанія, Аўстрыя, Швейцарыя, Францыя, Венгрыя, Нідэрланды, Ірландыя, Кітай, Італія... Ёсць пастаянныя наведвальнікі сайта ў Бразіліі, Паўднёва-Афрыканскай Рэспубліцы, Аўстрыі, Арабскіх Эміратах, Тайвані, Аргенціне, на Кіпры...

Пашыраецца колькасць наведвальнікаў сайта з гарадоў Расіі, зразумела, большасць іх з Масквы, далей ідуць Санкт-Пецярбург, Салехард, Екацерынбург, Калінінград, Новасібірск, Варонеж, Казань, Стаўрапаль, Сургут, Сочи, Дубна, Яраслаўль, Мурманск, Тамбоў, Уладзіваосток, Хабараўск, Пётравадзкі...

Найбольш наведваюць Інтэрнэт-старонкі газеты "Голас Радзімы", ёсць пастаянныя прыхільнікі ў Інфацэнтры, становіцца папулярнай наша фотагалерэя. Многія асабліва ацанілі зручнасць каталога 21.by, магчымасць паглядзець на Мінск з дапамогай першай на Беларусі вэб-камеры. Некаторыя пакінулі ў пошце сайта свае водгукі:

"Ідэя, задума, рэалізацыя сайта-партала вельмі ўзрадавала, вэб-камера — суперідэя. Малайцы, так трымаць! Чакаем яшчэ цікавых ідэй. Пакуль не нацешыліся і ў поўнай меры не адчулі ўсю прывабнасць новага праекта. У нас яшчэ ёсць час!

Дзякуй вялікі за магчымасць глядзець на Мінск з Англіі".

"Не хапае слоў, каб выказаць

мае пачуцці. Я магу цяпер глядзець на мой любімы горад у Інтэрнэце. Усяго найлепшага! Былы жыхар Мінска".

"Пытанне простае. Да мяне ў гасці прыязджае амерыканец. Як яму ўсю гэту радасць на English пачытаць у Штатах? Ці ёсць англамоўная версія? З павагай, Аляксандр".

"Тое, што з'явіўся рэсурс 21.by, бясспрэчна, добра. Але выклікае здзіўленне, што ён зроблены выключна на расійскай мове. З найлепшымі пажаданнямі Алесь (Германія).

P.S. Як толькі з'явіцца беларуская версія вашага сайта, мы парэкамендуем зрабіць спасылку на ваш сайт усім нашым партнёрам".

"Сайт цікавы, было б добра дадаць інфармацыю, як даехаць да Беларусі рознымі спосабамі. Па асабістаму вопыту ведаю, што распрацаваць маршрут вандроўкі няпроста, тым больш, каб гэта было лёгка і танна. Дзякую, настойліва беларуска Анжэліка".

Гэта толькі некаторыя са шматлікіх пажаданняў і падзяк. Для нас самае галоўнае, што праект цікавы многім. Значыць, больш людзей будзе ведаць пра Беларусь, пра яе жыхароў і апошнія падзеі ў краіне. А бясстрасная камера будзе паказваць куточак нашай сталіцы, і кожны, каму яна дарага, убачыць, як Мінск папрыгажэў.

Ну а наконце ўстаноўкі іншых камер... Былі б сродкі... Калі знойдуцца спонсары, усё магчыма. Наконт таго, на якой мове падаваць інфармацыю... Вядома, хацелася б на многіх. Але гэта толькі пачатак.

Да сустрэчы на сайце!

Электронную пошту чытала
Таццяна КУВАРЫНА.

Як у Мінску перайначылі чэмпіянат Еўропы па футболе-2004

У Мінску ў акрэдытаваных камп'ютэрных клубах па шматлікіх просьбах спартсменаў праводзіўся Чэмпіят па FIFA 2004 — СаюзONline Кубак Euro 2004.

Спаборніцтвы былі арганізаваны Беларускай федэрацыяй камп'ютэрнага спорту (БФКС) сумесна з Мінскім гарадскім клубам камп'ютэрнага спорту (МГККС), пры садзейнічання Інтэрнэт-кафэ СаюзONline, іншых зацікаўленых арганізацый і ведамстваў.

Усяго для ўдзелу ў чэмпіянаце зарэгістраваліся 34 спартсмены. У 1/4 фіналу выйшлі зборныя Грэцыі, Швейцарыі, Партугаліі, Англіі, Германіі, Чэхіі і г.д.

У апошні дзень спаборніцтваў у Інтэрнэт-кафэ СаюзONline адбыліся суцэлыя матчы за трэцяе месца (яго заваяваў сталічны спартсмен Андрэй Хамічонок) і фінал паміж зборнымі камандамі Англіі (Яўген Зданевіч, Брэст) і Германіі (Кірыл Бень, Навагрудак). Пасля ўпартага паядынку ў дадатковы час брэстаўчанін Яўген Зданевіч забіў рашаючы гол і вырваў перамогу ў свайго саперніка з лікам 3:2.

Пераможца і прызёры атрымалі памятнае прызы і падарункі ад спонсараў турніру "Лабараторыі Касперскага", Інтэрнэт-магазіна Rombik.by, кампаніі "Юнітэкс", кубкі ад Інтэрнэт-кафэ СаюзONline, дыпламы ад Беларускай федэрацыі камп'ютэрнага спорту і аплдысменты балельшчыкаў.

Дадаткова былі адзначаны лепшы бамбардзір турніру — удзельнік, які забіў у час фінальнай стадыі турніру найбольшую колькасць мячоў у вароты сапернікаў — Яўген Зданевіч, і самы добразычлівы ўдзельнік турніру, які паказаў не толькі добрую і сумленную гульню, але і прадэманстраваў павагу да сапернікаў і балельшчыкаў — Прыз Fair play ("Сумленная гульня") — Кірыл Бень (Навагрудак).

Маша ЧАТ.

Не ведаю чаму, але мяне ўвесь час цягнула сюды з той, ужо дайняй сустрэчы, калі ў сярэдзіне васьмідзесятых гадоў я ўпершыню прыехаў у Тураў. Можна, запала ў душу незвычайнасьць сітуацыі, калі дапатопны катэр цягнуў паром з маймі аўтобусам ад жыткавіцкага берага праз красавіцкі разліў Прыпяці і здавалася, што я паступова пераходжу ў нейкае іншае вымярэнне. А можна, заставалася без адказу пытанне: як так магло здарыцца, што Тураў, які разам з Полацкам і Заслаўем ствараў магучыя трохкутнік беларускай дзяржаўнасці, з цягам часу згубіў сваю палітычную і эканамічную значнасць? І вось я зноў у Тураве, горадзе, які рыхтуецца прыняць тысячы гасцей чарговага XI сьвята пісьменства. Давайце разам пройдзем яго гістарычнымі сцежкамі, паглядзім, які ён сёння — нашчадак сёвай дайніны.

ПАСЛАНЕЦ ВЕЧНАСЦІ

Многа куткоў чароўных
Мае Радзіма мая.
Мне ж дарэжэй, безумоўна,
Тураўская зямля.
Кацярына ПАПОВА.

Ніхто не ведае, калі насамрэч пайстала на мысе пры ўпадзенні ракі Язда ў Струмень (пратоку Прыпяці) паселішча. Але ўжо з 980 года Тураў згадваецца ў "Аповесці мінулых гадоў" як самы старажытны горад дрыгавічоў. З канца X стагоддзя Тураў — цэнтр уплывовага Тураўскага княства, якое мела палітычныя і гандлёвыя сувязі з Кіевам і Паўночным Прычарнамор'ем, Блізкім Усходам і Малой Азіяй, іншымі краінамі. А гандляваць было чым. Спрадзеку Тураўшчына славілася ганчарствам і жалезаапрацоўкай, ювелірным, касцяным і дрэваапрацоўным рамёствамі, ткацтвам (ці не адтуль выток майстэрства сённяшніх умельцаў?).

Але ж дазволі сабе зноў вярнуцца да часоў росквіту Тураўскага княства, калі адносіны паміж людзьмі вырашалі не толькі мячом, а і Боскім словам, якое неслі знакамітня асобы таго часу. І зноў напрошваецца паралель. Калі ў Полацку была Ефрасіння Полацкая, а ў Заслаўі — Рагнеда, то ў Тураве такой знакавай асобай быў Кірыла Тураўскі. Як асветнік, ён думаў аб адукаванасці народа, а як святар — аб яго духоўнасці, што ў рэшце рэшт дапаўняла адно аднаго. Кірыла Тураўскі, каб усяго сябе аддаць малітвам і напісанню кніг, зрабіў тое, што не рабіў да яго ніводны манах — замураваў сябе ў каменнай вежы-слупе. Яго малітвы і каноны шырока разышліся па праваслаўным свеце. Можна здацца неверагодным, але ж, дзякуючы святарам, праз стагоддзі да нас дайшло каля сямідзесяці твораў вялікага асветніка. Значнасць таго, што Кірыла Тураўскі ахвяраваў людзям, даўно ацэнена. Яшчэ ў 1914 годзе было вырашана яго увекавечыць, але толькі ў 1993 годзе на Замкавай гары ўзняўся велічны помнік сыну тураўскай зямлі.

А што ж Тураў? Які лёс яго напаткаў? З цягам часу ён страціў сваё ваенна-палітычнае значэнне, а са зменай гандлёвых шляхоў — і эканамічнае.

— Сёння Тураў — гарадскі пасёлак з насельніцтвам тры з паловай тысячы чалавек, — распавядае Васіль Балбуцкі, старшыня Тураўскага пасялковага выканаўчага камітэта. — А ўвогуле ў сваёй гісторыі ён заўсёды быў горадам: тут калісьці пражывала каля дваццаці тысяч чалавек. Дзякуючы яго гістарычнай значнасці, ён зноў атрымаў статус горада.

У меркаваннях мэра не столькі амбіцый, колькі гаспадарчага падыходу

кіраўніка: статус горада зменіць аб'ёмы дзяржаўнага фінансавання. "А што такое дадатковыя сродкі, — працягвае Васіль Балбуцкі, — мы добра адчулі, атрымаўшы дадатковыя сродкі ў сувязі з правядзеннем Сьвята пісьменства. Мы не толькі добраўпарадкавалі тэрыторыю Турава, а змаглі ажыццявіць рэканструкцыю універмага, капітальны рамонт Дома культуры, зрабіць прыгожую набярэжную, паставіць металічную агароджу на Барысаглебскіх

му тураўчаніну Канстанціну Астрожскаму, які нарадзіўся тут у 1527 годзе і, як напісана на помніку, быў "...верны сын святога Праваслаўнае Царквы". Гэта ён у 70-я гады XVI стагоддзя заснаваў вышэйшую ўстанову, так званую Астрожскую акадэмію, шэраг школ у Тураве, Слуцку і іншых гарадах.

А ў самой царкве стаяць два вялікія (у рост чалавека) каменныя крыжы, якія згодна з легендай прыплылі суп-

домага археолага доктара гістарычных навук Пятра Лысенкі, які больш сарака гадоў даследуе сярэднявечны Тураў, пры раскопках на Тураўскім замчышы знайшла абарончую сцяну, якую, як мяркуюць археолагі, можна датаваць XVI стагоддзем. Не перадаць пачуцці, якія авалодалі мной, калі давялося дакрануцца да старажытных мураў, узяць у рукі знойдзеныя тут рэшткі глінянага посуду, нагрэтага летнім

могілках. Да верасня завершым газыфікацыю пасёлка. Што тычыцца самога сьвята, то мы плануем выдаць да яго кнігі вершаў нашых мясцовых паэтаў Канстанціна Кашэвіча, Яўгена Сафонава, Кацярыны Паповой і іншых. Сваё мастацтва пакажуць гасцям творчыя калектывы, сярод якіх чатыры маюць ганаровае званне "народны".

І вось далей пацягнуўся ланцужок знаёмства з Туравам і яго людзьмі. Сустрэчы былі выпадковымі і запланаванымі, але аднолькава цёплымі і шчырым. Сямідзесяцішасцігадовая Марыя Хілімска, якая служыць пры адзінай у Тураве царкве Усіх Святых, паэтэса Кацярына Папова і яе муж Віктар Папок (таксама паэт!), дырэктар краязнаўчага музея Валянціна Марынікіна і шмат іншых з захапленнем распавядалі гісторыю Турава, яго легенды.

Побач з Усясвяцкай царквой стаіць сціплы помнік яшчэ аднаму знакамита-

раць цячэння па Дняпру і Прыпяці з Кіева. Паданні сцвярджаюць, што іх было больш, але яны схаваны ад людскіх вачэй. Але прыйдзе час, і яны з'явяцца людзям. І сапраўды, некалькі гадоў таму на Барысаглебскіх могілках пачаў "вырастаць" з зямлі невялічкі каменны крыж. Яго сціплыя памеры і абсалютнае падабенства да крыжоў ва Усясвяцкай царкве далі мне падставу назваць яго крыжам-сынам.

Што гэта — Боскі знак? Ці Кірыла Тураўскі, месца пахавання якога невядомае, падаў аб сабе вестку? Крыж ужо стаў тураўскай святыняй, да якой ідуць і ідуць людзі ў пошуках духоўнага і цялеснага ратавання.

Тысячагадовая гісторыя Турава яшчэ не адкрыла ўсіх сваіх таямніц. У дні майго знаходжання там мне пашчасціла стаць сведкам адной з іх. Экспедыцыя пад кіраўніцтвам вя-

сонцам. Было адчуванне, што да мяне праз стагоддзі дайшло цяпло рук нашых прашчураў.

Цёплым сонечным ранкам я пакідаў Тураў. У чаканні аўтобуса назіраў, як з прыпяцкіх лугоў у блакіце неба набліжаліся буслы. Пасейшы на страху, яны застылі ў нерухомаці. Падумалася: і так было тысячу гадоў таму, так будзе заўсёды. Бо стаяў і стаяць будзе беларускі Вечны Горад — Тураў.

Яўген КАЗЮЛЯ.

НА ЗДЫМКАХ: помнік Кірылу Тураўскаму на замчышы; велічная Прыпяць; мэр Турава Васіль БАЛБУЦКІ; фальклорны ансамбль вёскі Чэрнічы (на 1-й стар.); музейны куток ткацтва; музыка з вёскі Чэрнічы; паэтэса і краязнавец Кацярына ПАПОВА; веча буслоў.

Фота аўтара і Міколы КОТАВА.

ДУМКА СПЕЦЫЯЛІСТА

А вось меркаванне пра аўтарства "Слова" маскоўскага пісьменніка

— Пачатак на 7-й стар. —

лёс нацыі, вернасць агульна-рускім інтарэсам і асуджэнне міжусобіц; бліскучае веданне гісторыі, палітыкі, культуры, фальклору, геаграфіі, укладу жыцця кіруючых княжацкіх вярхоў, што даказвае прыналежнасць да інтэлектуальнай эліты грамадства і блізкасць да тых, хто ўтрымлівае ўладу; сацыяльнае становішча вызначаецца, верагодней за ўсё, па-за баярска-княжацкім асяроддзем і, па сукупнасці штрыхоў і рысаў, адзначаных вышэй, увогуле па-за свецкімі коламі; выкарыстанне слоўнікавага фонду не толькі паўднёварускага, але і іншых дыялектаў.

І вывады: «Калі «Слова» напісана чалавекам, які не пакінуў слядоў у гісторыі, то весці гаворку няма пра што. Пасярод жа вядомых нам дзеячаў XII стагоддзя ўсім патрабаваннем верагоднаснай мадэлі-партрэта адпавядае толькі адзін чалавек». Далей адкрываецца імя гэтага адзінага чалавека: «Кірыла, пра якога ідзе гаворка, нарадзіўся, жыў і тварыў у горадзе Тураве, на Прыпяці». Памёр ён «каля 1188 года», таму па часе мог быць аўтарам «Слова». Вельмі істотна, што, як піша Б.Зотаў, «... блізкасць «Слова» да тварэнняў Кірылы Тураўскага становіцца відавочнай. Дарэчы, гэта заўважана даўно. С.К.Шамбінага больш паўстагоддзя назад указваў на аналогію літаратурных прыёмаў Кірылы Тураўскага і аўтара «Слова» (...). На жаль, ідэі Шамбінага не атрымалі далейшай распрацоўкі, іх ніхто не рызыкнуў падхапіць — наступалі часы, калі папулярныя нават прагрэсіўныя царкоўныя дзеячы не заахвочвалася».

І хоць Эдуард Агуновіч не дадае дастаткова пераканаўчых новых аргументаў на карысць гэтай гіпотэзы, яна мае права на існаванне. Мы цалкам згодны з заключнымі словамі артыкула маскоўскага пісьменніка: «Вывучэнне жыцця і творчасці Кірылы Тураўскага як верагоднага аўтара «Слова» неабходна працягваць. Варта сур'ёзна падумаць пра камп'ютэрна-матэматычную апрацоўку яго твораў і ўвогуле пра ўжыванне ЭВМ для аналізу помнікаў старажытнаруускай літаратуры».

Што ж, давайце на новым, віртуальным, узроўні дыскатуваць, абвясціць ці пагаджацца, але не замоўчваць праблему. Геніяльнае «Слова» і геніяльны тураўскі златавуст гэтага варты!

Вячаслаў ЧАМЯРЫЦКІ, загадчык аддзела Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАНБ, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі.

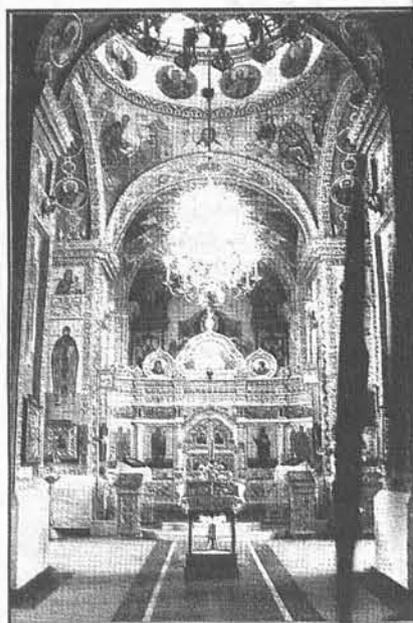
ХРАМ У ІМЯ СВЯТОЙ

МАРЫІ МАГДАЛІНЫ

СВЯТКУЕ
ІМЯНІНЫ

Прастоўнае свята самага, бадай што, прыгожага храма сталіцы адзначылі прыхаджане царквы ў імя святой роўнаапостальнай Марыі Магдаліны 14 жніўня. Ва ўрачыстых богаслужэннях, якія адбыліся на працягу дня і ў сам дзень свята, у набажэнствах прыняў удзел Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Эпіарх усяе Беларусі.

14 год таму ўладыка асвяціў зноў адноўлены храм. Тады мала хто мог уявіць, што ў

хуткім часе царкоўнае жыццё зноў будзе актыўна праходзіць на гэтым святым месцы, дзе два стагоддзі таму знаходзіліся

мінскія Пераспінскія могілкі, а пры храме дзейнічала багадзельня для старых і хворых.

Пачынаючы з 1922 года царква ў імя святой Міраносіцы некалькі разоў зачынялася ўладамі. Намаганні прыхаджан і будаўнікоў у 1990 годзе пад кіраўніцтвам настояцеля протаіерэя Іаана Харашэвіча пачаліся рамонтна-будаўнічыя работы, якія працягваліся 7 месяцаў.

У 1996 годзе перад 150-годдзем Свята-Марыі-Магдалінскай царквы пачаўся роспіс храма мастаком-ікананісцам Віктарам Доўнарам і да 2000-годдзя нараджэння Хрыстова храм быў цалкам распісаны (расфарбаваны) у візантыйскім стылі. Фрэскі, якія адлюстроўваюць Евангельскія і Ветхазапаветныя сюжэты, узвышаюць розум і пачуцці тых, хто моліцца. Тут можна па іконах даведацца аб праваслаўным

вучэнні. Галоўнае — умець чытаць іконы, ведаць іх сімвалічнае значэнне.

Многія мінчане любяць маліцца ў гэтым невялікім храме, які вясной і ўлетку ўпрыгожаны кветкамі і ў якім заўсёды богаслужэнне праходзіць у суправаджэнні прафесійнага хору.

Сёння пры храме ў імя Святой Марыі Магдаліны працуе свечная майстэрня, працягваючы традыцыі дыяканіі — служэння хворым, старым і ўбогім, дзейнічае сястрынства, нядзельная школа, бібліятэка-чытальня.

Юлія МАРОЗАВА.

УРАЖАННІ

Як Буда
зрабілася слаўнай

Не кожнае свята пакідае пасля сябе ўзнёслы настрой і добрую памяць. Адно з радасных святаў — урачыстасць Маці Божай Будслаўскай — апынулася Беларусі, прайшло ў пасёлку Будслаў Мядзельскага раёна Мінскай вобласці. Гэты дзень традыцыйна святкуе шмат людзей, як католікаў, так і праваслаўных, але сёлетні быў адметны тым, што адзначалася 500 гадоў Будславу.

Першага ліпеня ўвечары тут сабраліся святары і біскупы, сёстры-манахіні, тысячы пілігрымаў, якія сотні кіламетраў прайшлі да святыні пешшу, і вернікі, што прыехалі аўтобусамі. На адным з іх былі госці з Чэхіі. Сёлета, упершыню за ўсю гісторыю Будслава, коендз Канстанцін з мінскага Чырвонага касцёла святых Сымона і Алены прапанаваў незвычайны спосаб пілігрыманства: паездку да святыні на веласіпеды. Гэтую ідэю падтрымалі 18 чалавек. Па словах аднаго з іх, пілігрымка прайшла вельмі ўдала, і на наступнае лета яны зноў прыедуць такім жа чынам.

Я далучылася да тых, хто ехаў з Мінска аўтобусам, і ўжо праз дзве з паловай гадзіны была каля санктуарыя Маці Божай Будслаўскай, які ўжо 10 гадоў мае статус малой базілікі. Усё хараства нельга перадаць словамі! Белажоўты будынак, зіхценне крыжоў у начны час, па-святочнаму прыбраны цэнтральны ўваход з надпісам "500 гадоў Будславу".

Унутры храма ў галоўным алтары ўвагу ўсіх прыцягвае вобраз той, на якую пілігрымы ўскладаюць свае надзеі — цудадзейны вобраз Найсвяцейшай панні Марыі з дзіцяткам Езусам на руках, каранаваны ў 1990 годзе

Папскімі каронамі.

10 беларускіх мастакоў прадстаўлялі на юбілейнай урачыстасці свае работы. Увагу наведвальнікаў прываблівала таксама фотавыстава, прысвечаная 65-годдзю святарства кардынала Казіміра Свёнтка.

Само свята пачалося ў 24.00 працэсіяй са свечкамі вакол сквера перад храмам. Гэты момант найбольш мне спадабаўся сваёй таямнічасцю, асаблівай харызмай, набожным настроем. Начная служба пад зорным небам, здавалася, яднае з усім сусветам, у цэнтры якога — вялікі творца. Усе літургіі святочнага дня, у тым ліку цэнтральная служба, якую вёў кардынал Казімір Свёнтка, адбываліся на бакавым алтары старога касцёла, да якога ў 1643 годзе быў прыбудаваны новы. Вялікі кавалак зямлі перад алтаром мясцовае кіраўніцтва выдзеліла, калі на фест у Будславе пачало збірацца шмат народу. Пілігрымкі да святых месцаў ужо маюць дзяржаўнае прызнанне і пацвярджэнне.

"За што вы дзякуеце Божай Маці?" — пытаюся ў адной жанчыны з Полацка. — "За тое, што я і мае родныя прыйшлі да Бога, што ўсе здаровыя, і малюся, каб было добра і надалей", — чую ў адказ. Усю ноч каля храма мо-

ладзь праслаўляла Госпада пад ажыўленыя рытмы групы "Міласць" з Ліды, дарослыя — праз індывідуальныя малітвы ў касцёле, бо кожны прыйшоў сюды са сваім набалелым.

5 стагоддзяў таму, пасля святавання 500-годдзя хрысціянства, згодна з прывілеем 1504 года, кароль Казімір Яглончык падарыў у вечнае карыстанне айцам-францысканцам вялікі ўчастак лесу над рэкамі Сэрвач, Турэк і Зуя. Тут была пушча з буданамі-шалашамі манахаў. Навакольныя жыхары пачалі называць яе Буддай. Увогуле, манахі-пустэльнікі мелі ў народзе вялікую пашану, Буду ў хуткім часе пачалі наведваць людзі розных веравызнанняў. Тут маліліся і атрымлівалі шматлікія ласкі здараўлення. Патрабавалася ўсё больш і больш месца. Драўляная каплічка ўжо не магла змясціць усіх жадаючых.

Пачуўшы шчырыя просьбы сваіх дзяцей, святая Багародзіца з'явілася ім у пушчы ў 1588 годзе і прамовіла: "Ад гэтага часу Бога нашага і сына майго слава і маё заступніцтва будзе вам дадзена назаўсёды. Гэтае месца я выбрала пастаянным прытулкам для грэшнікаў". Пасля такога цуда Буда зрабілася слаўнай, неўзабаве быў пабудаваны і новы касцёл.

Сучасная рэлігійная талерантнасць, мабыць, і бярэ свой пачатак ад падножжа цудадзейнага абраза Маці Божай Будслаўскай, калі дух малітвы яднаў усіх. Пра такую еднасць у Хрысце Маці Божая нагадвала праз усё мінулае стагоддзе ў сваіх паўторных з'яўленнях у Фаціме, Люрд, Міжгор'і. Калі прааналізаваць сітуацыю ў Беларусі, можна сказаць, што хрысціянская свядомасць людзей узрастае.

Алена ТАТАРОВІЧ.

Мінуў чарговы навучальны год у мінскай школе катэхізатараў, якая знаходзіцца ў комплексе храма ў гонар іконы Божай Маці ўсіх тужлівых радасць. У перакладзе з грэчаскай мовы "катэхізацыя" азначае абвясненне, гэта значыць, навучанне асновам веры. У першыя стагоддзі хрысціянства існавала асобная практыка падрыхтоўкі да таінства хрышчэння.

Школа катэхізатараў

Усведамляючы адказнасць і вышыню хрысціянскага звання, хрысціяне імкнуліся пасля прыняцця таінства хрышчэння больш не вяртацца да языцкага мыслення і ладу жыцця, а таму пакаянем, постам, малітвай і вывучэннем Свяшчэннага Пісання рыхтавалі сябе да ўступлення ў Царкву. Дырэктар школы катэхізатараў Віктар Каліноўскі адзначае, што прадметы ў школе выкладаюцца самымя сур'ёзнымі: асноўнае багаслоўе, Свяшчэнная гісторыя Старога і Новага Запаветаў з тлумачэннем і навукова-багаслоўскім аналізам, параўнальнае багаслоўе, літургіка, гісторыя Рускай і Беларускай праваслаўнай царквы, методыка выкладання Закона Божага і іншыя прадметы.

Самі ж выкладчыкі з кожным годам удасканальваюць курсы лекцый. Асабліва дырэктар радуецца прыходу ў

школу падрыхтаваных спецыялістаў — магістраў гуманітарных навук, выпускнікоў багаслоўскага факультэта Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта Андрэя Гаранскага і Святланы Мандрык. Віктар Уладзіміравіч не перастае захапляцца іх інтэлектуальнай падрыхтоўкай. "Вучні могуць задаваць ім любыя пытанні на багаслоўскія тэмы, — гаворыць ён, — у іх заўсёды ёсць адказ".

Нядаўна Андрэй і Святлана пачалі весці новы спецыяльны курс "Рэлігія і навука", паслухаць які могуць усе жадаючыя.

Гэта не першы вопыт адкрытых лекцый. Пры школе катэхізатараў з поспехам былі праведзены ўрокі па методыцы навучання дзяцей маляванню, спецыяльныя курсы "Асновы праваслаўнай культуры", "Ікона і іконашанаванне"...

Настасся ГАРБАЧОВА.

Зроблена кінастужка

пра святую Ефрасінню Полацкую

Па благаслаўленні Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта рэжысёрам Вольгай Маркавай на студыі "Беларусьфільм" быў зняты фільм "Ефрасіння Полацкая".

Стужка расказвае пра жыццё і дзейнасць дачкі нашай роднай зямлі. Ефрасіння можа лічыцца асветніцай нашага краю. Ужо ў XII стагоддзі святая будавала царквы, заснавала шко-

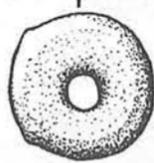
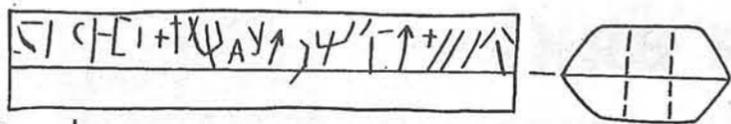
лы, майстэрні, дзе перапісваліся кнігі, вучыліся дзеці і моладзь. Полацкая ігумення збірала вакол сябе таленты і давала ім шлях у жыццё. Пра гэта і гісторыю нашага краю апавядае новы фільм, над якім працавалі не толькі кінематаграфісты, але і вучоныя: краязнаўцы, археолагі і гісторыкі.

Відэакопія стужкі ўжо з'явілася ў продажы.

Юлія МАРОЗАВА.

ВЫСТАВА
ІКОН НА КАМЯНЯХ

Пастаянна дзеючая выстава ікон, выкананых на камені, "Дастойна ёсць...", з'явілася непадалёку ад урочышча Курапаты ў Мінску. Экспазіцыя выканана ікананісцам, мастаком Анатолем Кузняцовым. НА ЗДЫМКУ: адна з ікон выставы "Дастойна ёсць..."

Калі на Беларусі з'явілася пісьмо?

Археалаг Г. Татур яшчэ ў канцы мінулага стагоддзя паведамаў пра знаходку каменнай пліты, "пакрытай незразумелымі буйнымі надпісамі ў некалькі радкоў, высечанымі выразна і глыбока", каля мястэчка Пагост у цяперашнім Бярэзінскім раёне.

Бабруйскім павеце, недалёка ад ракі Пціч, згодна з інфармацыяй гэтага ж аўтара, знаходзіўся камень, на якім надпіс складаўся з літар "накшталт птушыных лапак". Камень з надпісамі, зробленымі літарамі невядомага алфавіта, выяўлены каля вёскі Пнеўшчына Горацкага раёна. Пазней гэты камень загінуў пры пажары. Яшчэ адзін загадкавы надпіс быў зафіксаваны на камені ля вёскі Сынкавічы пад Зэльвай (малюнак 1). На сярэдневечным медальёне-змевіку з Ваўкавыска, акрамя выяваў, па крузе відаць нейкія літарпадобныя знакі. Ніводзін з гэтых надпісаў яшчэ не прачытаны.

На месцы старажытнабеларускага горада Дарагічына (зараз на Беласточчыне) даследчыкі сабралі сотні свінцовых пломбаў (напэўна, гандлёвых пячаткаў X–XVI стагоддзяў), якія засталіся ад колішняй мытні, "варотаў на Запад". На адным баку некаторых з гэтых пломбаў стаіць літара кірыліцы, на адваротным баку — адзін з загадкавых знакаў.

На гарадзішчы Маскавічы каля Браслава ў пластах XII–XIII стагоддзяў, акрамя скандынаўскіх рунічных надпісаў на костках, знойдзены праселкі з літарпадобнымі знакамі (малюнкi 2 і 3), якія, паводле класіфікацыі кіраўніка раскопак Л.Дучыц, падраздзяляюцца на 43 віды (гэта супадае з колькасцю літар у кірыліцы). Аналогіі ім вядомыя на рэчах з раскопак Менска, Ваўкавыска, Гродна, Ерсікі, Ноўгарада.

Помнікі нейкага загадкавага пісьма ёсць і за межамі Беларусі, аднак у арэале сярэднявечнай беларускай народнасці. Пяць надпісаў паходзяць з Вільні: на бяросце IX стагоддзя, выяўленай у Старым арсенале Ніжняга замка, на костцы з таго ж арсенала (канец XI–XII стагоддзяў — малюнак 4), на трох цагляных канца XIII — першай паловы XIV стагоддзя з касцёла Святога Мікалая (малюнак 5). Яшчэ адзін кароткі надпіс з чатырох знакаў вядомы на камені з ваколіц мястэчка Кернава (каля 30-35 кіламетраў на паўночны захад ад Вільні). Вітаўтас Рымша, які апуб-

лікаваў гэтыя шэсць надпісаў, зрабіў спробу іх дэшыфраваць, але яе нельга прызнаць пераканаўчай з-за недасканаласці метадыкі. В.Рымша пры расшыфраванні кожнага знака эклектычна падбіраў знешне падобныя адпаведнікі ў самых розных старажытных алфавітах: кірылічным, лацінскім, грэчаскім, фрыгійскім, фінікійскім, пісьме з вострава Лемнас і іншых. Таму недаказанай застаецца і яго выснова наконт прыналежнасці надпісаў этнічным літоўцам. Але затое вядомы факт даволі ранняга з'яўлення на Віленшчыне крывічоў, а потым беларусаў.

Яшчэ ў даваенны час археолагі У.Галубовіч і А.Цэгак-Галубовіч праводзілі раскопкі самай старажытнай часткі Вільні — Крывога горада, дзе ў пластах XII–XIII стагоддзяў засведчылі дамінаванне славянскіх знаходак. У "Спісе рускіх гарадоў далніх і бліжніх" (канец XIV стагоддзя) сярод іншых усходнеславянскіх гарадоў названы і Вільня і

Кернаў. Таму не пазбаўлена падстаў гіпотэза, што тыя надпісы пакінуты продкамі беларусаў, славянамі або славянізаванымі балтамі, значная частка якіх на Віленшчыне да Крэўскай уніі заставалася паганцамі і магла карыстацца не кірыліцай, а сваёй дахрысціянскай сістэмай пісьма.

Звяртае ўвагу тое, што ўсе вышэйзгаданыя надпісы выяўлены пераважна ў паўночнай частцы старажытнай тэрыторыі ўсходніх славян, асабліва ў арэале крывічоў. Гісторык А. П'яноў у сваёй кнізе "Паходжанне грамадскага і дзяржаўнага ладу старажытнай Русі" нават выказаў меркаванне, што існаваў Крыўскі племянны саюз, у склад якога акрамя ўласна крывічоў уваходзілі таксама дрыгавічы, радзімічы, вяцічы і севяране.

Хоць ранейшыя спробы дэшыфраваць яшчэ не далі пэўных вынікаў, усё ж амаль у кожнай з іх маецца нейкае рацыянальнае зерне. Можна дапусціць, што адзінай сістэмай пісьма не існавала, а ў розных плямёнаў былі свае алфавіты.

Эдвард ЗАЙКОўСкі, гісторык НАН Беларусі.

Алена НІКІЦІНА: "У нашай падсвядомасці ёсць інфармацыя пра ўсіх продкаў аж да сёмага калена..."

На Захадзе сістэмная сямейная тэрапія існуе ўжо даўно. У нас жаяна толькі пачынае асвойвацца і ўжывацца. Аднак нямногіх у Беларусі, хто сур'ёзна займаецца вывучэннем гэтага напрамку псіхатэрапіі і прайшла падрыхтоўку на спецыяльных курсах Еўрапейскай асацыяцыі псіхатэрапеўтаў, — кіраўнік Цэнтра мікравалновай рэзананснай тэрапіі (МРТ) «Надзея», псіхатэрапеўт — Алена НІКІЦІНА. З ёю наша размова.

— Алена Мікалаеўна, калі каротка і гранічна дасціпна, у чым заключаецца сутнасць сямейнай тэрапіі? Што падштурхнула вас, спецыяліста па мікравалновай рэзананснай тэрапіі, заняцца вывучэннем яшчэ і гэтага напрамку псіхатэрапіі?

— Сістэмная сямейная тэрапія дапамагае людзям гарманізаваць адносіны са сваімі блізкімі. Бо карані ўсяго, што з намі здараецца, ляжаць у сям'і, у нашых адносінах з роднымі, перш за ўсё бацькамі. Падштурхнула мяне на гэты крок некалькі прычын. Мікравалновая рэзанансная тэрапія, якой мы займаемся ў нашым цэнтры, «працуе» з энергетыкай чалавека. Сістэмная сямейная псіхатэрапія працуе з энергетыкай сям'і і роду. Задзейнічаючы гэтую энергетыку, можна вызначыць, дзе існуе парушэнне гармоніі і што можна зрабіць для чалавека, каб адрегуляваць яго адносіны са сваім родам, нават з тымі продкамі, якіх ужо, мабыць, няма ў жывых. Гэта дапамагае дасягнуць больш устойлівага эфекту і ў лячэнні фізічных хвароб (якія часта з'яўляюцца вынікам напружаных адносін у сям'і). Адным словам, сістэмная сямейная тэрапія — гэта прыкладная медыцына. І часткова я занялася ёю, каб лепш зразумець і сваю ўласную сям'ю, сваіх блізкіх, паколькі і ў мяне, зразумела, узніклі праблемы, а я імкнулася эфектыўна іх вырашыць.

— Прызнаюся, сказанае вамі адразу выклікае некаторыя пытанні. Зразумела, калі да псіхатэрапеўта звяртаюцца муж і жонка, у якіх узніклі нейкія праблемы, урач дапамагае ім разабрацца ў іх сітуацыі. Але як гарманізаваць адносіны з тымі, каго няма ў жывых? Бо няма чалавека — няма і адносін, няма і праблем.

— Любая псіхатэрапія працуе з падсвядомасцю. Падсвядомасць — гэта вялікая крыніца мудрасці кожнага з нас: там вельмі шмат інфармацыі, якую мы можам выкарыстоўваць. Як сцвярджаюць некаторыя даследчыкі, у падсвядомасці ёсць інфармацыя пра ўсіх продкаў аж да сёмага калена. А пачынаецца наша сувязь са светам — з бацькоў. І ў псіхатэрапіі ёсць аб'ектыўныя спосабы, каб, не прыцягваючы бацькоў і нікога ні ў чым не абвінавачваючы, выявіць рэальныя адносіны з імі і пры неабходнасці — згарманізаваць іх. Нават калі

бацькі пайшлі з жыцця, то ў душы кожнага ўсё роўна захоўваюцца адносіны да іх (любоў, крыўда, гонар, агрэсія), і гэта ў 99 працэнтах рухае нашымі ўчынкамі, перашкаджае ці дапамагае ў жыцці. Існуе практыка сямейных расстановак, калі, запрасіўшы на ролі «намеснікаў» мамы ці бацькі выпадковых асоб, можна знайсці, у чым заключаецца напружанне ў адносінах да іх і як яго ліквідаваць.

— А калі чалавек па нейкіх прычынах парывае са сваёй сям'ёй, не ведае і ведаць не жадае сваіх продкаў, імкнецца будаваць жыццё па ўласным сцэнарыі, што тады?

— Сістэмная сямейная тэрапія сцвярджае: чалавек не здольны жыць у адрыве ад сваёй сям'і. І сваіх продкаў трэба ведаць, паважаць іх жыццё незалежна ад таго, як яно склалася. Тады гэта дае сілу не паўтараць іх памылкі. Мы павінны гарманізаваць адносіны са сваім родам і перадаць дзецям веданне таго, што за імі стаяла шмат пакаленняў людзей, якія любілі, пакутавалі, ваявалі, гінулі, і яны працягваюць жыць у нас.

— Але ўсё-такі, Алена Мікалаеўна, ці не выглядае з пазіцыі сістэмнай сямейнай тэрапіі чалавек бязвольным заложнікам мінулага, учынкаў сваіх продкаў, няздольным будаваць сваё жыццё такім, якім ён яго бачыць?

— Безумоўна, часткова мы самі творцы сваіх лёсаў. Але чалавекам на жыццёвым шляху кіруюць не толькі свядомыя, але і падсвядомыя імпульсы, і часта яны закладзены продкамі. Напрыклад, у жанчыны не складваюцца адносіны з мужчынамі. Можна сказаць, не шанцуе, можна — сама вінавата. А можа, яна падсвядома пазбягае партнёрскіх адносін, паколькі ў яе родзе ў жанчын традыцыйна не складалася асабістае жыццё? Я назірала дзесяткі прыкладаў, якія сведчылі, што, напрыклад, адносіны мужа і жонкі (якімі б яны ні былі) сваімі каранямі ідуць у бацькоўскай сям'і. Калі мы гэта ведаем, у нас ёсць магчымасць паправіць сітуацыю, наладзіць адносіны.

— А калі дзіця выхоўвалася ў няпоўнай сям'і, не ведала, напрыклад, свайго бацьку, ці значыць гэта, што ўплыў бацькоўскага роду на яго жыццё слабейшы, чым роду яго маці?

— Кожны чалавек вельмі моцна і аднолькава звязаны з родам бацькі і маці, незалежна ад таго, хто з бацькоў больш прымаў удзел у яго выхаванні. Тое, чаго ён не ведае, усё роўна ўплывае на яго. Але наогул для любога дзіцяці вельмі важна, каб у выпадку, калі бацькі разведзены, паміж імі захоўвалася павага адзін да аднаго. Напрыклад, на занятках па партнёрскіх адносінах мы выявілі, што ў многіх жанчын адсутнічае базавая павага да мужчын, а гэта значыць, ніякія партнёрскія адносіны ўвогуле не могуць скласціся.

— Скажыце, а калі на нейкім этапе ў сям'ю аб'ядноўваюцца прадстаўнікі розных краін, культур, што тут трэба ўлічваць і да чаго быць гатовым?

— У такой сітуацыі вельмі важна, каб кожны паважаў нацыянальны асаблівасці, індывідуальнасць іншага і не лічыў, што ён чымсьці лепшы. Важна, каб чалавек паважліва ўспрымаў краіну, адкуль ён родам, і краіну, куды ён прыехаў. У аснове гармоніі ляжыць прыняцце і павага. Гэта дапаможа захоўваць сваю годнасць. Увогуле, змешаныя шлюбны больш складаны: трэба гарманізаваць не толькі чалавечыя адносіны, але і культурныя, нацыянальныя адрозненні. Кожная краіна, кожная культура — гэта таксама асобая энергетычная субстанцыя, і паміж гэтымі субстанцыямі таксама існуе сваё нябачнае ўзаемадзеянне. Яго трэба адладзіць.

— Што асабіста для вас, Алена Мікалаеўна, было адкрыццём у ходзе знаёмства з сістэмнай сямейнай тэрапіяй?

— Перш за ўсё тое, як моцна ўплываюць на нас, жывых, сітуацыі з нашымі продкамі. Я зразумела, як мала ведаю пра сваіх продкаў. Адкрыццём было, што не трэба шукаць вінаватага, таму што ў кожнага чалавека ёсць магчымасць пабудавать сваё жыццё, абапіраючыся на павагу да сваіх продкаў, і пабудаваць шчасліва. Навіной для мяне была і вялікая роля маці, разуменне таго, што чым яна больш здаровая і шчаслівая, тым больш здаровыя і шчаслівыя яе дзеці.

— Алена Мікалаеўна, усё ж такі мяркую, што многія, чытаючы гэта інтэрв'ю, запырачаць: маўляў, у сённяшніх умовах роля эканамічнага фактара куды больш значная для гармоніі сямейных адносін, чым адносіны з бацькамі, а тым больш — далёкімі продкамі.

— Я не адмаўляю ролі сацыяльна-эканамічных фактараў для пабудовы сямейнага дабрабыту. Але ў рамках псіхатэрапіі няма магчымасці займацца вырашэннем сацыяльна-эканамічных праблем. Наша задача — наладзіць сямейныя адносіны, якія не менш важныя для кожнага чалавека. З другога боку, менавіта няведанне, непавага да сваіх каранёў — часты спадарожнік беднасці і нястачы. Іваны, якія не памятаюць роднасці, і матэрыяльна жывуць звычайна абы-як. І, наадварот, чым лепей згарманізаваны нашы адносіны з блізкімі, тым лепшае, як правіла, і матэрыяльнае становішча сям'і.

— Падводзячы вынік нашай размовы, ці можна сказаць: абавязак кожнага з нас у адносінах да продкаў — самім стаць шчаслівым і паспяховым?

— Так, безумоўна. Таму што, калі нам гэта ўдаецца, — значыць, нашы продкі жылі не дарэмна. Значыць, мы змаглі атрымаць ад іх самае лепшае, што дапамагло нам стаць шчаслівымі, і гэтую «спадчыну», гэтую энергію мы аўтаматычна перадаём наступнаму пакаленню.

Гутарыла **Вольга ПАКЛОНСКАЯ.**

НА АТРЫМАННЕ ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЙ БЕЛАРУСІ

Асэнсавана літаратурнае стагоддзе

Закончылася выданне чатырохтомнай "Гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя" (апошні том выйшаў у дзвюх кнігах). Над ім працаваў вялікі калектыў вучоных Інстытута літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Вядучыя з іх — доктар філалагічных навук Мікола АРОЧКА, кандыдат філалагічных навук Любоў ГАРЭЛІК, акадэмік, дырэктар інстытута Уладзімір ГНІЛАМЁДАЎ, кандыдат філалагічных навук Зінаіда ДРАЗДОВА, член-карэспандэнт акадэміі, намеснік дырэктара Сцяпан ЛАЎШУК і доктар філалагічных навук Міхаіл ТЫЧЫНА — дапушчаны да ўдзелу ў конкурсе 2004 года на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне навукі і тэхнікі.

"Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя" — гэта фундаментальнае навуковае даследаванне творчага працэсу 1901–2000 гадоў. Матэрыялы ў тамах размешчаны паводле храналогіі ў адпаведнасці з новай, прапанаванай у Інстытуце літаратуры перыядызацыяй: 1901–1920, 1921–1941, 1941–1965, 1966–1985 і 1986–2000. Гэтая перыядызацыя заснавана не на ранейшай схеме, у многім сацыялагізаванай, а на ўнутраных, мастацкіх заканамернасцях развіцця літаратурнага працэсу.

Кожны том, у сваю чаргу, складаецца з аналітычна-аглядных раздзелаў, дзе паказваюцца асаблівасці развіцця асноўных літаратурных відаў і жанраў адпаведнага перыяду (проза, паэзія, драматургія, крытыка і літаратурназнаўства), і з манаграфічных нарысаў, прысвечаных творчасці асобных пісьменнікаў. Многія творцы, у тым ліку прадстаўнікі дыяспары, манаграфічна разглядаюцца ўпершыню. Так, у першым томе ўжо ёсць грунтоўныя раздзелы пра Францішка Аляхновіча, Вацлава Ластоўскага, Антона Луцкевіча. У канцы тома даецца хроніка літаратурнага жыцця таго ж перыяду, складзеная паводле першакрыніц (друкаваных і архіўных).

Аўтарамі фактычнага пяцітомніка сабраны, сістэматызаваны і тэарэтычна асэнсаваны велізарны фактычны матэрыял. У навуковы ўжытак уведзена мноства невядомых раней і малавядомых фактаў, мастацкіх праяў літаратурнага працэсу.

Вялікая ўвага звернута даследчыкамі на раскрыццё нацыянальнай спецыфікі прыгожага пісьменства, праблематыку айначынных традыцый і абумоўленага часам наватарства, змены літаратурных напрамкаў і стыляў, эстэтыкі і паэтыкі, суадносін рэальнага жыцця і ідэальных памкненняў. Чытач бачыць ролю беларускай літаратуры ў фарміраванні і развіцці нацыянальнай і сацыяльнай самасвядомасці, вы-

хаванні гуманізму і патрыятызму.

Упершыню з такой шырынёй нацыянальна-духоўныя і сацыяльна-гістарычныя адметнасці развіцця нашай літаратуры разгледжаны ў кантэксце сусветнага літаратурнага працэсу, у прыватнасці, еўрапейскага, агульнаславянскага і асабліва ўсходнеславянскага. Метадалагічны падыход вучоных да аб'екту даследавання — комплексны, сістэмны. Канкрэтны разгляд засноўваецца на прынцыпах гістарызму. Улічваюцца новыя падыходы, у тым ліку ў суседніх і заходнееўрапейскіх краінах.

Ад ранейшых выданняў падобнага тыпу, у тым ліку ад двухтомніка на рускай мове, ужо ўдасконала Дзяржаўнай прэміі Беларусі, новая "Гісторыя" прынцыпова адрозніваецца адсутнасцю ранейшай сацыялагічнай зададзенасці (прынамсі, яна не кідаецца ў вочы). Аўтары зыходзяць не са штучнай схемы, а з жывога творчага працэсу, кіруюцца яго прынцыпамі і крытэрыямі. Упершыню ў поле зроку даследчыкаў так шырока ўвайшла літаратура беларускай дыяспары, творчасць беларускамоўных пісьменнікаў Беласточчыны.

Актуальнасць выдання абумоўлена некалькімі складовымі чыннікамі. І найпершы з іх тое, што яно садзейнічае выпрацоўцы беларускай нацыянальнай ідэі. А, па-другое, паказвае нам і свету наша культурна-духоўнае багацце і тым самым уплывае на наша свярджэнне і самасцвярджэнне.

"Гісторыя..." ужо знайшла свайго ўдзячнага чытача. Сведчаннем яе запатрабаванасці з'яўляецца хаця б тое, што першы яе том у мінулым годзе дакачаўся ўжо трэцяга выдання.

Па маім перакананні, "Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя" безумоўна заслугоўвае прысуджэння яе вядучым аўтарам высокай прэміі.

Вячаслаў РАГОЙША,

доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

"Мінулыя вякі — трэццяму тысячагоддзю!"

Такімі словамі завяршаецца пасляслоўе да кожнай з кніг серыі "Сем цудаў вяселкі", якія выходзяць у багатым мастацкім афармленні (ілюстрацыі Паўла Татавікава) і аўтарам якіх з'яўляецца **Анатоль БУТЭВІЧ**.

Пісьменнік звяртаецца да юнага чытача даверліва, "як да асобы, што стала больш абазнанай у сваёй гісторыі, якая адчула ейны пульсуючы рытм. Спадзяюся, ты зразумеў, які слышны радавод нашай краіны. Але гэтая кніга — толькі малюпасечкая ягоная старонка. Бо літаральна кожная мясцінка нашай Беларусі багатая на зныяныя і непаўторныя асобы, захапляльныя падзеі і незвычайныя здарэнні. Варта толькі ўмець іх прыкмеціць, заха-

дацца пра іх якама больш. Пастаяны знайсці сваю дарогу да таго спракавечнага і спакоўнага, што схавана за

заслонай часу. Адхіні яе, і ты ўбачыш сваіх бліжэйшых продкаў і далёкіх прашчураў у іхнім рэальным і размаітым жыцці, якое за многія стагоддзі і нават тысячагоддзі абрасло легендамі і паданнямі, часам набыло міфічны характар. Зазірні за намітку гісторыі, варухні памяць свайго краю, свайго вёскі, горада, вуліцы, двара і ты ўбачыш, колькі там залацінак, якія яркія і звабныя фарбы, якія непаўторныя лёсы, факты, падзеі. Не лянься — знаходзіць той, хто шукае".

Гэтай цытаты, відаць, дастаткова, каб хаця б самымі агульнымі словамі ў межах газетнага водгуку акрэсліць творчасць пісьменніка ў апошнія гады. Яна накіравана на выхаванне ў маладога пакалення патрыятычных пачуццяў, гонару за багатую гістарычную і культурную спадчыну нашай Айчыны. І зроблена гэта таленавіта, праз яркія ма-

стацкія сродкі і сакавітую, вобразную беларускую мову.

Якія ж "залацінкі" знайшоў чытач у кнігах серыі "Сем цудаў вяселкі"? Выбар у яго сапраўды багаты. У кожнай кнізе — сем нарысаў. Так, у кнізе "У гасцях у вечнасці" (Мінск, 2001) расказваецца пра Каложскую царкву, роўнай якой па архітэктуры і мастацкім аздабленні няма ў свеце, раскапанае і адрэстаўраванае старажытнае Бярэсце (адзін выяўлены там грабенчык з азбукай чаго варты!), крэмневыя шахты пяцітысячагадовай даўнасці ў Краснасельскім археалагічным комплексе (каля тысячы адтулін на невялікай плошчы!), Крэўскі замак, у якім тварылася супольная беларускалітоўская гісторыя і пражываў Андрэй Курбскі, аўтар палемічных лістоў да Івана Грознага, Мір як цыганскую сталіцу ў XVIII стагоддзі, музей валуноў у Мінску, ці не адзіны ў свеце, і надпісы на іншых старажытных камянях. Завяршаецца зборнік нарысам "Мора Герадота" — пра рэчышча Прыпяці, населенае працавітымі і таленавітымі доўгажыццэвымі харамі-палешукамі.

Серыя "Сем цудаў вяселкі" прынята на конкурс па прысуджэнні Дзяржаўных прэмій Беларусі ў галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры па намінацыі "Дзіцячая літаратура". Да сказанага трэба дадаць, што А.Бутэвіч з'яўляецца сябрам Саюза беларускіх пісьменнікаў з 1994 года, пад псеўданімам Максім Валюшка ў свой час многа перакладаў. Ён быў міністрам культуры і друку Беларусі, працаваў на дыпламатычнай рабоце ў Гданьску (Польшча), Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Беларусі ў Румыніі. Вярнуўшыся на радзіму, рэалізаваў сябе ў розных сферах грамадскага жыцця, у тым ліку як дзіцячы пісьменнік.

Лідзія САВІК,

прафесар кафедры беларускай філалогіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Мне здаецца, шырока прадстаўляць асобу доктара філалагічных навук, пісьменніцы і журналісткі Алены Яскевіч чытачам "Голасу Радзімы" не трэба. Яна часта ў ім друкавалася, асабліва на "Хрысціянскіх старонках". Яе кнігі і артыкулы вылучаюцца глыбокім веданнем матэрыялу і адначасова эмацыянальнасцю. Маладая даследчыца выбрала і апантана апрацоўвае сваю дзялянку на ніве культуры — гэта духоўнае спадчына праддэдаў. І як засведчылі вынікі, нягледзячы на малады ўзрост, атрымала добры плён.

Сярод кніг А.Яскевіч, якія прыняты да разгляду, асабліва вылучаецца манаграфія "Старабеларускія граматыкі: Да праблемы агульнафілалагічнай цэласнасці". У 2001 годзе яна выйшла другім выданнем. У кнізе з літаратурназнаўчага, мовазнаўчага, мастацтвазнаўчага і гістарычнага пунктаў гледжання, гэта значыць, комплексна і міждысцыплінарна, разглядаюцца найбольш каштоўныя граматыкі XVI–XVII стагоддзяў, якія маюць непасрэднае дачынненне да старабеларускага пісьменства: "Граматыка-буквар" (1574) і астрожская "Азбука" Івана Фёдарова (яго беларускія повязі шырока вядомыя), "Граматыка славенская" Лаўрэнція Зізанія (1596) і "Граматыка славенская" ўсё яшчэ таямнічага "русіна" Івана Ужэвіча (1645). Гэтыя помнікі пісьменства навукова каменціраваны, тэксты перакладзены на сучасную графіку. Аргументаваныя разважанні аўтара пра тыя межы, якія дапускаецца перакрачыць даследчыку пры адаптацыі даўніх тэкстаў для сучаснага чытача.

Высокую ацэнку ў друку і сярод грамадскасці атрымала кніга А. Яскевіч "Загадкавая і старажытная" (Мінск, 2002). Яна прысвечана вечна жывым старонкам духоўнай культуры Беларусі мінулых стагоддзяў, помнікам рэлігійнага мастацтва.

Яркі талент намінанткі як вучонага, журналіста, папулярызатара навукі заслугоўвае таго, каб быць адзначаны высокай прэміяй. Пра гэта сведчыць вялікі цыкл кніг і артыкулаў у перыядычным друку, які прайшоў апрацаванню часам і знайшоў свайго чытача.

Тацяна ДАСЕВА,

доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Па намінацыі "Журналістыка" падкамітэтам па Дзяржаўных прэмій Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры прыняты на конкурс цыкл работ Алены Яскевіч "Шляхамі культурна-духоўнага адраджэння". У гэты цыкл уваходзяць каля двух дзсяткаў кніг, мноства артыкулаў у зборніках і перыядычным друку.

Грунтоўна, маштабна, мэтанакіравана

Мне здаецца, шырока прадстаўляць асобу доктара філалагічных навук, пісьменніцы і журналісткі Алены Яскевіч чытачам "Голасу Радзімы" не трэба. Яна часта ў ім друкавалася, асабліва на "Хрысціянскіх старонках". Яе кнігі і артыкулы вылучаюцца глыбокім веданнем матэрыялу і адначасова эмацыянальнасцю. Маладая даследчыца выбрала і апантана апрацоўвае сваю дзялянку на ніве культуры — гэта духоўнае спадчына праддэдаў. І як засведчылі вынікі, нягледзячы на малады ўзрост, атрымала добры плён.

Сярод кніг А.Яскевіч, якія прыняты да разгляду, асабліва вылучаецца манаграфія "Старабеларускія граматыкі: Да праблемы агульнафілалагічнай цэласнасці". У 2001 годзе яна выйшла другім выданнем. У кнізе з літаратурназнаўчага, мовазнаўчага, мастацтвазнаўчага і гістарычнага пунктаў гледжання, гэта значыць, комплексна і міждысцыплінарна, разглядаюцца найбольш каштоўныя граматыкі XVI–XVII стагоддзяў, якія маюць непасрэднае дачынненне да старабеларускага пісьменства: "Граматыка-буквар" (1574) і астрожская "Азбука" Івана Фёдарова (яго беларускія повязі шырока вядомыя), "Граматыка славенская" Лаўрэнція Зізанія (1596) і "Граматыка славенская" ўсё яшчэ таямнічага "русіна" Івана Ужэвіча (1645). Гэтыя помнікі пісьменства навукова каменціраваны, тэксты перакладзены на сучасную графіку. Аргументаваныя разважанні аўтара пра тыя межы, якія дапускаецца перакрачыць даследчыку пры адаптацыі даўніх тэкстаў для сучаснага чытача.

Высокую ацэнку ў друку і сярод грамадскасці атрымала кніга А. Яскевіч "Загадкавая і старажытная" (Мінск, 2002). Яна прысвечана вечна жывым старонкам духоўнай культуры Беларусі мінулых стагоддзяў, помнікам рэлігійнага мастацтва.

Яркі талент намінанткі як вучонага, журналіста, папулярызатара навукі заслугоўвае таго, каб быць адзначаны высокай прэміяй. Пра гэта сведчыць вялікі цыкл кніг і артыкулаў у перыядычным друку, які прайшоў апрацаванню часам і знайшоў свайго чытача.

Тацяна ДАСЕВА, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

КНІГІ, ЯКІЯ ДА НАС ПАСТУПІЛІ

*БРАЅІСЛАЎ ІГНАТАВІЧ ЭПІМАХ-ШЫПІЛА І ЯГО ЧАС. Ватрына, 2004.

Рэдка здараецца, каб не ў горадзе, а ў гарадскім пасёлку, ранейшым мястэчку, стараннем адной асобы, настаўніцы-энтузіясткі, выдавалася кніга (няхай тыражом у 22 экземпляры) не мясцовага, а агульнабеларускага значэння: "Браніслаў Ігнатавіч Эпімах-Шыпіла і яго час". Пабачыла яна свет сёлета ў Ветрыне Палацкага раёна і прымеркавана да 145-годдзя з дня на-

раджэння беларускага пісьменніка і грамадска-культурнага дзеяча (яно будзе адзначацца ў верасні).

Кнігу падрыхтавала Аліна Краснова, арганізатар і загадчыца літаратурна-краязнаўчага музея Б.І.Эпімаха-Шыпілы Ветрынскай сярэдняй школы. Яна карпатліва выбрала адпаведныя старонкі з манаграфій Р.Семашкевіча, В.Рагойшы, А.Станкевіча, А.Бергман і іншых даследчыкаў, артыкулы з перыядычнага друку. Знайшлі сваё месца запісы і знаходкі, зробленыя на Ветрыншчыне:

апісанне двара Залессе Палацкае, дзе ўзгадаваўся Шыпіла, успаміны яго сваякоў — Іосіфа Дашкевіча з Глыбокага і Ядвігі Сільвестровіч з Торуні (Польшча). Зроблены супастаўленні розных супастаўленцаў у працах пра вучонага.

*ГАЛАСЫ. Штогоднік. 3. Гродна, 2004.

У альманах, укладзены паэтам Юркам Голубам, увайшлі паэтычныя, празаічныя і літаратурназнаўчыя творы, напісаныя аўтарамі Гродзеншчыны.

*СМАЛЯНЧУК Алесь. Паміж краёвасцю і нацыянальнай ідэ-

яй: **Польскі рух на беларускіх і літоўскіх землях. 1864 — люты 1917 г./ Выд. 2-е, дапрацаваў. СПб, 2004.**

Манаграфія прысвечана нараджэнню і развіццю "краёвай" ідэалогіі, фарміраванню "нацыі ліцвінаў" сярод палякаў на тэрыторыі былога Вялікага княства Літоўскага.

*ТАБОЛІЧ Алена. Таямніцы мастацкага перакладу: **English-Belarusian.** Мн., 2004.

У кнізе абагульняецца практыка перакладу з англійскай мовы і наадварот, даюцца практычныя парады.

Галіна ВІР.

ЛЁС КАШТОУНАСЦЕЙ

Пра Беларускі музей імя Івана Луцкевіча ў Вільні напісана шмат (прыгадаем тут публікацыі А.Луцкевіча, Л.Луцкевіча, Я.Шутовіча, М.Пецюкевіча, Ю.Лабынцава, В.Лабачэўскай, М.Шумейкі, А.Гуржалоўскага, В.Корбуты і іншых). Шырокі розгалас мела прысвечаная 75-годдзю музея выстава "Спадчына, якая належыць Беларусі", што адбылася ў 1996 годзе ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі.

Але абставіны перадачы часткі экспанатаў з Вільнюса ў Мінск і іх далейшы лёс у сталіцы Беларусі застаюцца маладаследаванымі, на іх конт існуе шмат легенд. Дакументы Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь дапамогчы аднавіць гэтую важную старонку ў гісторыі нашай культуры. Яшчэ напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны меркавалася перавезці музей з Вільнюса ў Мінск. Пра гэта сведчыць пратакол пасяджэння Бюро ЦК Кампартыі Беларусі ад 21 красавіка 1941 года (надрукаваны па архіўнаму дакументу ў другой кнізе 9-га тома Поўнага збору твораў Янкі Купалы, што ўбачыў свет у канцы 2003 года). Апытаннем абмяркоўвалася пытанне "Аб складзе камісіі па прыняццю і пераводу Беларускага музея з г.Вільнюса ў г.Мінск". Члены Бюро П.Панамарэнка, І.Былінскі, У.Малін, У.Ванеў і іншыя — усяго сем чалавек — пакінулі на пратаколе свае подпісы, рыхтаваў дакумент сакратар ЦК Ц.Гарбуноў. Ён завіраваў яго 16 красавіка 1941 года. У выніку была ўхвалена пастанова: "Для прыняцця і пераводу Беларускага музея з горада Вільнюса ў г.Мінск вылучыць наступных таварышаў: 1. Гарбуноў Ц.С. — сакратар ЦК КП(б)Б; 2. Якуба Коласа — народнага паэта БССР; 3. Янку Купалу — народнага паэта БССР; 4. Ларчанку М.Р. — старшага навуковага работніка Інстытута літаратуры і мовы Акадэміі навук БССР; 5. Дудкова Д.І. — дацэнта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта" (верагодна, маецца на ўвазе гісторык Дзяніс Аляксандравіч Дудкоў. — В.С.).

Трэба асобна адзначыць, што гаворка тады вялася пра перавод музея, а не перадачу часткі экспанатаў. Што папярэднічала такой пастанове, якая была пазіцыя Масквы, ці ішлі кансультацыі з літоўскімі ўладамі — пакуль невядома. Амаль праз месяц пасля прыняцця пастановы, з 15 па 19 мая 1941 года, у Вільнюсе знаходзілася беларуская дэлегацыя ў складзе Янкі Купалы, Якуба Коласа, Цімоха Гарбунова і Міхася Ларчанкі. Афіцыйная справаздача дэлегацыі пакуль не выяўлена. Таму звернемся да матэрыялаў перыя-

дычнага друку, прыватных лістоў, успамінаў.

Газета "Літаратура і мастацтва" 24 мая 1941 года змясціла інфармацыю, што днямі Вільнюс з мэтай "ўмацавання культурнай сувязі дзвюх братніх рэспублік" наведвалі прадстаўнікі БССР, і надрукавала фатаграфію, дзе госці з Беларусі знятыя разам з літоўскімі дзяржаўнымі дзеячамі, навукоўцамі, журналістамі.

Якуб Колас, вярнуўшыся ў Мінск, 3 чэрвеня напісаў ліст свайму сябру, былому загадчыку сектара літаратуры і мастацтва ЦК КП(б)Б Антону Усу, які ў 1940 годзе быў вызвалены з месцаў знявольнення і жыў у горадзе Молатаве (Пярмі). Пачаўшы з уражанняў ад Вільні, Якуб Колас распавёў і пра дзелавую частку паездкі:

"Ездзіла наша група па камандзіроўцы ЦК партыі. Знаёмліся з Беларускім музеем. Музей вельмі багаты, разнастайны. Ён створаны бліжэйшымі працаўнікамі "Нашай нівы". Цяпер пытанне стаіць аб перавозцы гэтага музея ў Мінск. Цяперашні будынак ЦК партыі ў бягучым годзе вызваліцца. Насупраць, па Чырвонаармейскай вуліцы, пабудаваны новы, а цяперашні аддаецца для культурных устаноў. Тут будуюць музей. Сюды мяркуюцца перавесці і віленскі Беларускі музей".

Як бачым, у Мінску да музея паставіліся вельмі сур'ёзна, знайшлося і памяшканне ў самым цэнтры горада. Прэзідыум Акадэміі навук БССР 20 мая 1941 года прыняў па музею спецыяльную пастанову: "З прычыны таго, што матэрыялы Беларускага музея імя І.Луцкевіча ў г.Вільнюсе маюць вялікае значэнне для вывучэння гісторыі, этнаграфіі, літаратуры і мовы Беларускага народа, што матэрыялы гэтых сабраны на тэрыторыі Беларусі (былыя паветы Лідскі, Ашмянскі, Гродзенскі, Навагрудскі, Нясвіжскі, Мінскі, Барысаўскі, Бабруйскі, Ігуменскі і Гомельскі) і што большасць іх адсутнічае ў беларускіх архівах і музеях, прасіць Прэзідыум Акадэміі навук Літоўскай ССР перадаць музей Акадэміі навук БССР. Са свайго боку Прэзідыум Акадэміі навук БССР выказвае гатоўнасць пе-

радаць Акадэміі навук Літоўскай ССР архіўныя і музейныя матэрыялы, што знаходзяцца ў яго распараджэнні і маюць адносінны да гісторыі Літвы".

Успаміны пра паездку ў Вільнюс, памылкова датуючы яе пачаткам чэрвеня 1941 года, пакінуў Цімох Гарбуноў, які пасля амаль 20-гадовага сакратарства ў ЦК у 60-я гады мінулага стагоддзя быў акадэмікам-сакратаром Аддзялення грамадскіх навук АН БССР. Пад назвай "Наш паэт" яны друкаваліся ў газеце "Звязда" 9 ліпеня 1960 года, у дапоўненым і дапрацаваным выглядзе ў зборніку "Наш вялікі паэт" (1962). Ва ўспамінах мы знаходзім наступныя радкі: "Мэтай паездкі было пазнаёміцца з жыццём працоўных Літоўскай ССР, высветліць пытанне адносна перавозкі Беларускага музея ў Мінск. Асабліваю цікаваць да гэтай паездкі праявілі Купала і Колас", — чытаем ва ўспамінах Ц.Гарбунова 1962 года. Апісаў мемуарыст і сустрэчу ў Літоўскай акадэміі навук, дзе беларусы хацелі атрымаць дазвол "на перавозку з Базыльянскага манастыра многіх рэдкіх беларускіх дакументаў і рэчаў". Дэлегацыю віталі прэзідэнт акадэміі В.Крэве-Міцкявічус, наркам асветы пісьменнік А.Венцлава. Далей Ц.Гарбуноў паведамляў: "У зале пасяджэнняў адбыўся сход. На ім выступілі літоўскія вучоныя. Пасля іх выступленняў узяў слова Янка Купала. Ён падзякаваў літоўскім вучоным за іх гасцінны прыём, за іх згоду вярнуць нам усё, што звязана з гісторыяй нашага народа".

У Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь сярод дакументаў ЦК КП(б)Б часоў Вялікай Айчыннай вайны (Ф. 4п. Воп. 33а. Спр. 352) зберагаецца непадпісаны машынапісны тэкст (аркушы 188-196) пад назвай "Перад вайной. Паездка ў Вільню". Аказалася, што гэта невядомы варыянт успамінаў Ц.Гарбунова. У адрозненне ад надрукаваных тэкстаў, у машынапісным адсутнічаюць агульныя разважанні пра веліч Янкі Купалы, затое прыведзена шмат невядомых дэталей пра паездку і знаходжанне дэлегацыі ў Вільнюсе, ход перамоў пра

перавод Беларускага музея з Вільнюса ў Мінск. Несумненна, што першапачатковы варыянт успамінаў Ц.Гарбунова некалі будзе цалкам надрукаваны і пракаменціраваны.

Дадзім слова мемуарысту: "Правялі вечар і ноч. На наступны дзень, пасля наведвання гарадскога камітэта партыі, былі ў Літоўскай акадэміі навук. Тут быў наладжаны сапраўдны цырыманіял. У 12 гадзін дня мы на машынах пад'ехалі да галоўнага ўвахода акадэміі. Тут нам насустрач выйшаў стары ніжэй сярэдняга росту, галава яго пакрыта сівымі валасамі, ён усміхаўся. Гэта быў прэзідэнт Акадэміі навук, вядомы вучоны Крэве-Міцкявічус. Ён павёў нас у шыкоўную залу паседжанняў, дзе сабралася ўся акадэмія. Акадэмікі віталі нас стоячы. Прадставіў нас акадэмікам народны камісар асветы літоўскі пісьменнік Антанас Венцлава. (...)

Мэтай нашай паездкі было атрымаць дазвол літоўскага ўрада вывезці з Вільні ў Мінск Беларускі музей. Музей гэты знаходзіўся ў Базыльянскім кляштары і ўзяў сабою збор многіх рэліквій Беларускага народа (...). Аказалася, што літоўскі ўрад не мог вырашыць гэтае пытанне без меркавання Акадэміі навук Літвы, а ўся акадэмія не магла вырашыць гэтага пытання, не ведаючы меркавання трох братаў-акадэмікаў Біржышкаў. Ні аднаго з Біржышкаў не было на пасяджэнне, і пасяджэнне прыйшлося адкласці. Мы зразумелі, што гэта за Біржышкі і якую вагу яны маюць у жыцці Літвы".

Далей Ц.Гарбуноў апісаў наладжаны літоўцамі абед, на якім прысутнічалі "Крэве-Міцкявічус, усе тры браты Біржышкі, Антанас Венцлава, Пятрас Цвірка, Людас Гіра", наведванне літоўскай оперы.

У заключнай частцы ўспамінаў Ц.Гарбуноў распавёў пра сустрэчу з братамі Біржышкамі:

"Нарэшце мы сустрэліся з братамі Біржышкамі ў той жа Акадэміі навук. Гэтае, як заявілі ў літоўскім урадзе, вельмі складанае пытанне — пытанне перадачы Беларускага музея беларусам, Біржышкі вырашылі вельмі проста.

— Нам для беларусаў нічога не шкада. Калі ласка, бярыце ўсё, што ў Літве Беларускага, але не чапайце нічога нашага, літоўскага. Палякам і беларусам мы гатовы вярнуць усё, што звязана з іх гісторыяй, але не ўступім ні пядзі тэрыторыі, — так заявіў адзін з Біржышкаў. Колас пажартаваў над ім: "Пядзю зямлі віленскай я магу ў Мінскі ў торбе (мяшок. — зайвага Ц.Гарбунова) завезці. Тым больш, што зямля віленская таксама родная беларусам, які літоўцам".

— Заканчэнне на 14-й стар.

Нясвіжскія гарматы

Стакгольме

Вясной бягучага года мне пашчасціла пабываць у Швецыі. У Стакгольме наведваў Музей арміі (Armémuseum) на вуліцы Рыдзгатаман. Там аказаліся тры гарматы XVI-XVII стагоддзяў, захопленыя, відаць, у Нясвіжы ў час ваенных падзей.

Першая гармата датавана 1603 годам і мае выгляд іанічнай калоны з адпаведнай капітэллю на джале. У надпісе на картушы, у сярэдняй зоне, выразна бачыцца транслітэрацыя на латыні Беларускай формы прозвішча Радзівіл (не дзве, а адна літара "л"). Нясвіж таксама ўказаны ў тэксце: "NICOLAUS CHRISTOPHORUS RADZIWIŁ// DUC OLICA ET NIE// SWISCHI ANNO/ DOMINI MDC II". А ўнізе, у шыкоўным "рыцарскім" картушы, віднеецца радзівілаўскі герб.

Гармата, вырабленая па заказу Мікалая Радзівіла Сіроткі, месціцца на трэцім паверсе музея, справа ў тарцавым па-

мяшканні, якое называецца "Пакой трафееў".

Дзве іншыя гарматы датаваны 1557 годам. Адрозніваюцца яны, па словах супрацоўніка музея Томі Хелмана, толькі рэльефнымі выявамі алегарычных постацей: на гармаце ў экспазіцыі — мужчына з прашчай, у фондасховішчы — жаночая выява. На абедзвюх змешчаны таксама даволі шматлікія дэкаратыўныя рэльефы і па аднаму партрэта Жыгімонта Аўгуста. Тры надпісы на гармаце з выявай мужчыны (на здымку) сведчаць: "OSWALD BALDNER// US NURENBERGGE // FECIT ANNO MDLVII"; "CONCUVIGO TUR// RES MENIA STER// NO AGMINA VERTO // FALKANETES DI// COR ABIAT// LQUE GAVE / / 1557"; "SIGISMUNDUS AUGUSTUS // REX POLONIAE // MAGNUS DUX LITUANIAE // MEFERI FECIT". Геральдычная кампазіцыя пад надпісамі складаецца з 5 выяў. Яе можна прыблізна пракаменціраваць наступным чынам: у цэнтры — герб Сфорцаў (змяя), далей (злева — направа, зверху — уніз) — польскі Арло, літоўская Пагоня, Архангел Міхаіл (Наваградак?), Мядзведзь (Жмудзь?).

Аляксей ХАДЫКА, рэдактар часопіса "Спадчына".

ЛЁС КАШТОЎНАСЦЕЙ ВІЛЕНСКАГА БЕЛАРУСКАГА МУЗЕЯ

— Пачатак на 13-й стар. —

Ці было рашэнне аб пераводзе музея ў Мінск аформлена юрыдычна — невядома. Наступныя дакументы ўжо датуюцца лістападам 1944 года (Ф. 4п. Воп. 47. Спр.13. Арк.177-179), калі Ц.Гарбуноў накіраваў у Вільнюс наступны ліст свайму калегу:

"Сакратару ЦК КП(б) Літвы па прапагандзе

У Вільнюсе, у двары Базыльянскага кляштарнага ходзіцця невялікі Беларуска-гісторыка-этнографічны музей, сабраны А.Луцкевічам.

У маі месяцы 1941 года гэты музей быў агляджаны Народнымі патамі Беларуска-Янкам Купалам і Якубам Коласам. Па іх просьбе Прэзідыум Акадэміі навук Літоўскай ССР вынес рашэнне пра перадачу гэтага музея Беларусі.

З прычыны пачатку вайны музей і наміне быў своечасова вывезены і цяпер мае масы Беларускага музея знаходзіцца ў скрынях у двары кляштарна.

Пераканаў на працу Васіа Казіца адзін з іх членаў, Сабліну У.У. — нам. дырэктара панаваўчай частцы Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны — у адпраўцы гэтага музея ў г.Мінск".

Быў таксама накіраваны ліст начальніку Упраўлення літоўскай чыгункі з просьбай выдзеліць вагон для перавозкі экспанатаў у Мінск. У падрыхтоўцы перадачы экспанатаў музея ўдзельнічаў мастак Пётра Сергіевіч. Яго ліст у Мінск ад 13 лістапада 1944 года надрукаваны ў 1992 годзе ў зборніку "Вяртанне" (праўда, без спасылкі на месца знаходжання арыгінала). Вядомы мастак і музейшчык выказаў нязгод з працай літоўскай камісіі экспертаў, якая беларусам выдзеліла толькі "мізэрную частку музея". Якая была пазіцыя афіцыйнага Мінска ў сувязі з гэтым, дакументальна не засведчана. Але ліст Ц.Гарбунова да П.Сергіевіча вытрыманы ў спакойным тоне:

"Мастаку Беларускага музея ў Вільнюсе т. Сергіевічу.

Павожаючы т. Сергіевіч!

Мы накіравалі ў Вільнюс групу таварышаў з даручэннем перавезці Беларускаму музею ў Мінск. Пераканаўчая просьба, акажыце ім адзінчачанне ў гэтым.

Простім Вас разам з іншымі супрацоўнікамі музея пераехаць на пастаяннае жыхарства ў Мінск.

Супрацоўнікі музея будуць забяспечаны працай у Дзяржаўным беларускім музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, а таксама жыллюмай.

Сакратар ЦК КП(б) Беларусі Ц.Гарбуноў".

У снежні 1944 года ЦК накіраваў у Вільнюс супрацоўнікаў музея Вялікай Айчыннай вайны Аляксандра Шахновіча, Мікалая Абрамава і Антаніну Яманушкаву, якім даручалася адпраўка маёмасці Беларускага музея ў Мінск. У сувязі з гэтым Ц.Гарбуноў прасіў сакратара ЦК Кампартыі Літвы Прэйшкіса "даць указанне адпаведным арганізацыям Літвы аказаць дапамогу нашым таварышам у выкананні ўскладзенага на іх даручэння" (Арк. 113).

Супрацоўнікі музея гісторыі вайны вярнуліся ў Мінск 11 студзеня 1945 года без экспанатаў і

склалі дакладную запіску пра паездку. Дырэктар музея В.Стальноў 12 студзеня 1945 года накіраваў пра гэтую сітуацыю ліст Старшыні Саўнаркама БССР П.Панамарэнку і ў копіі сакратару ЦК Кампартыі Беларусі Ц.Гарбунову (Ф.4п. Воп.47. Спр.32. Арк.278):

"Паводле Вашай указанні Беларуска-дзяржаўнаму музею гісторыі Вялікай Айчыннай вайны паслаў у г.Вільнюс брыгаду за экспанатамі Беларускага музея.

Учора, 11 студзеня 1945 г., наша брыгада вярнулася з Вільнюса і паведаміла, што кіруючыя работнікі ЦК КП(б) Літвы і СНК Літоўскай ССР да гэтага часу не прынялі пэўнага рашэння аб перадачы Беларускага музея ў Беларусі. Яны ўсяляк зацягваюць рашэнне гэтага пытання і займаюцца ў сваёй момант абборам для Літвы лепшых экспанатаў, у тым ліку і тых, якія не пасрэдна адносяцца да гісторыі Беларусі. Тэя экспанаты, якія не маюць асаблівага значэння, у ЦК КП(б) Літвы збіраюцца перадаць Беларусі.

Дадаючы пры гэтым дакладную нашай брыгады (у справе адсутнічае — В.С.), прашу Вас прыняць адпаведныя меры па вяртанні з Вільнюса ў Беларусь экспанатаў Беларускага музея. Мы мяркуюем, што экспанаты Беларускага музея павінны быць перададзены ў поўнае распараджэнне прадаўнікоў Беларусі, бо музей у Вільнюсе з'яўляецца беларускім. Мы жэ дзіце адпраць экспанаты, якія адносяцца да Літвы і пераслаць іх у Вільнюс (...)"

Як паставіўся П.Панамарэнка да ліста В.Стальнова, пакуль што невядома, бо арыгінал ліста не выяўлены. Цяпер мы маем толькі копію на імя Ц.Гарбунова, але на дакуменце рэзалюцыя адсутнічае.

Далейшыя падзеі да чэрвеня 1945 года не дакументаваны. Толькі 2 чэрвеня з Вільнюса была атрымана тэлеграма (Ф.790. Воп.1. Спр.3. Арк.17), змешчаная ў мінулым нумары газеты як анонс:

"Урадавая Народнаму камісару асветы, Дом урада, Мінск.

Экспанаты Вільнюскага Беларускага музея гатовы для перадачы. Просьба выслать прадаўнікоў прыняць.

Наркам асветы Літвы Жузда".

8 жніўня 1945 года на імя кіраўнікоў БССР Н.Наталевіча, П.Панамарэнкі і М.Кісялёва прыйшоў ліст за подпісам Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета Літоўскай ССР Ю.Палецкіса, Старшыні СНК М.Гедвіласа і сакратара ЦК Кампартыі Літвы А.Снечкаса (Ф.4п. Воп.47. Спр.47. Арк. 36, 38). У ім паведамлялася, што ЦК Кампартыі Літвы і ўрад рэспублікі

"пасылаюць са сваёй сталіцы, г.Вільнюса брыгаду Беларускаму Народнаму музею ў Беларусі, назпашанья ў выніку агульнага будаўніцтва культурнага жыцця літоўскага і беларускага народа і выратавання ад нямецка-фашысцкіх пагромчыкаў самаадданымі працаўнікамі Літоўскай ССР".

У лісце таксама адзначалася: *"Мы з падзякай памятаем, як па сярэбрыскаму пагадненню 1940-1941 гадоў Савецкая Беларусь перадала Савецкай Літве літоўскія землі".*

На лісце П.Панамарэнка пакінуў наступную рэзалюцыю:

"Тав.Гарбуноў.

1. Азнаёмце сакратароў ЦК.

2. Складзіце для зацвярджэння ЦК Камісію па прыёму.

3. Вызначце месца экспанавання, глян і аббор узорай.

4. Вызначце, што з каштоўнага Беларускага яны самастойна сабе здолелі захапіць.

5. Трэба падзякаваць літоўцаў".

У 1945 годзе Беларускі дзяржаўны музей гісторыі вайны атрымаў з Літвы 10 321 экспанат Беларускага музея, што засведчыла ў 1952 годзе галоўны захавальнік музея С.Дворкіна (Ф.690. Воп.9. Спр.732. Арк.30). Экспанаты паступілі з вопісам, але былі адабраны і прысланы без прадаўнікоў музея гісторыі вайны і без інвентарных кніг. На жаль, сёння ні ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, ні ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі, куды пазней была перададзена большасць экспанатаў, вопіс 1945 года не выяўлены. Таму пра лёс экспанатаў у Мінску будуць сведчыць іншыя дакументы...

НА ЗДЫМКАХ: Віленскі беларускі музей у Базыльянскіх мурах (вул.Вострабрамская, цяпер Аўшрос Варту) — на 13-й стар.; візіт 1941 года ў Вільнюс. Сядзяць (злева направа) наркам асветы Літвы пісьменнік Антанас ВЕНЦЛАВА, Янка КУПАЛА, Якуб КОЛАС, Цімох ГАРБУНОЎ; стаяць намеснік наркама асветы Літвы, паэт Людас ГРА (пісаў вершы таксама па-беларуску), літаратурнавец Міхась ЛАРЧАНКА, загадчык аддзела прапаганды Вільнюскага гаркама КП Літвы Анатоль СІТНІКАЎ, журналіст Давід УМРУ, акадэмік, пісьменнік Вінцас МІКАЛАЙЦІС-ПУЦІНАС, паэт, перакладчык з беларускай мовы Альбінас ЖУКАЎСКАС.

Віталь СКАЛАБАН, загадчык аддзела публікацый дакументаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, кандыдат гістарычных навук, сябар камісіі "Вяртанне".

Змена стагоддзяў заўсёды выклікала ў чалавецтва жаданне падвесці вынікі зробленага за мінулыя гады, каб на новым этапе вызначыць асноўныя напрамкі развіцця. Так паступілі архівісты, гісторыкі і музейныя супрацоўнікі, якія правялі ў Мінску Міжнародную навукова-практычную канферэнцыю "Архівы на мяжы XX-XXI стагоддзяў: гісторыя, стан, перспектывы развіцця". Летась пад блізкай назвай ("Архівы на шляху XXI стагоддзя: гісторыя, спадчына, сучаснасць") пабачыў свет зборнік матэрыялаў Другога беларуска-французскага архіўнага семінара, які адбыўся ў рамках канферэнцыі. Рэдактары кнігі — вядомыя архівісты К.Козак, У.Сідароў, М.Шумейка. Зборнік выйшаў пад нумарам першым у новай серыі "Беларуска-французскія кантраверсіі".

Беларусь — Францыя: новыя архіўныя крыніцы

У зборніку надрукаваныя працы стальных даследчыкаў з Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, ЗША, Канады і Францыі, так і першыя спробы піра аспірантаў і студэнтаў БДУ па праблемах захавання і даследавання гістарычных крыніц. Некаторыя даклады і паведамленні на семінары мелі прамое дачыненне да тэматыкі старонак "Вяртанне", таму што беларускія, рускія і французскія аўтары ўводзілі ў навуковы ўжытак невядомыя раней дакументальныя крыніцы.

Згодна з тэматыкай матэрыялы падзелены на 4 часткі: архівазнаўства, крыніцазнаўства і гістарыяграфія, антрапалогія і архівы, гістарычная інфарматыка.

У першай частцы прадстаўлены публікацыі па тэарэтычных праблемах архівазнаўства і па гісторыі асобных дзяржаўных, ведамасных і прыватных архіваў розных краін. Сярод артыкулаў гэтай часткі найперш прыцягвае нашу ўвагу тэкст выступлення Ганны Запартыкі, дырэктара Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, пра выяўленыя там дакументы, якія сведчаць аб пленнасці культурных сувязей Беларусі і Францыі. Сярод матэрыялаў, якія яшчэ чакаюць даследавання, былі названы дакументы роду Кастравіцкіх, з якога выйшаў вядомы французскі паэт Гём Апалінэр і беларускі пісьменнік, мастак, грамадскі дзеяч Карусь Каганец, і звесткі, звязаныя з наведваннем у 1918 годзе Францыі беларускім грамадскім дзеячам і гісторыкам Антонам Луцкевічам. Сенсацыяй стаў ліст Марка Шагала да Юдэля Пэна, выяўлены ў фондзе мастацтвазнаўца Сэндэра Палееса. Тэкст ліста прыведзены ў артыкуле. Даследаваўшы ўсе падзеі, звязаныя з напісаннем ліста і яго захаваннем, Г.Запартыка прыйшла да думкі, што пакуль знойдзена крыніца нараджае больш пытанняў, чым дае адказаў, і звярнула ўвагу на неабходнасць паглыбленага даследавання праблемы беларуска-французскіх сувязей.

Не менш цікавым з'яўляецца артыкул Сяргея Міхальчанкі, прафесара Бранскага педуніверсітэта, пра беларусіку ў фондах Літаратурнага архіва — Музея нацыянальнай літаратуры Чэхіі ў Празе. Самым перспектыўным сярод яго матэрыялаў даследчык лічыць фонд Яўгена Ляцкага, выдатнага літаратурнага аўтара, які ўклаў многа цаглін у падмурак вывучэння беларускай культуры. Гэты фонд належыць да той часткі

Рускага замежнага архіва, што не была вывезена ў СССР. Тут захаваўся не толькі асабістыя дакументы Ляцкага, але і лісты да літаратараў і навукоўцаў, якія могуць дапамагчы ў даследаванні беларускай эміграцыі. Значную каштоўнасць мае "Архіў Беларусія", асноўную частку якога складаюць рукапісы беларусазнаўчых артыкулаў Ляцкага, яго рэцэнзій на кнігі Я.Коласа, М.Багдановіча, М.Гарэцкага, Я.Карскага, Я.Купалы і інш.

Другую частку зборніка адкрывае артыкул доктара гісторыі і права, дырэктара Цэнтра напалеонаўскіх даследаванняў з Францыі Фернанда Бакура. Праблема вайны 1812 года разглядаецца тут праз прызму ўражанняў французскага маршала Ж.Мюрата аб тых мясцінах, куды ён быў закінуты воляй лёсу. Па лістах і паведамленнях, якія маршал адсылаў Напалеону, ствараецца не толькі малюнак ваенных дзеянняў, але і вобраз маляўнічых беларускіх мясцін, якія кранулі сэрца вайскоўца. Тэматычна сюды далучаецца артыкул дацэнта кафедры музейалогіі БДУ Аляксандра Гужалоўскага, які спрабуе рэканструяваць падзеі вайны 1812 года ў Беларусі паводле "Успамянаў польскага афіцэра" Генрыка Бранта, які былі надрукаваны ў Варшаве ў 1904 годзе. Лёс чалавека, які стварыў гэтую крыніцу, сведчыць пра тую складаную абставіну, куды трапляла мясцовая шляхта, калі падчас адной і той жа вайны ёй прыходзіла ваяваць у войсках праціўнікаў. У мемуарах дадзены яскравыя апісанні беларускіх гарадоў, іх насельніцтва, адносіны людзей да тагачасных палітычных абставін.

Дацэнт кафедры гісторыі Беларусі БДУ Валянцін Голубеў узнімае праблемы выяўлення і ўвядзення ў навуковы ўжытак архіўнай спадчыны Вялікага князства Літоўскага. На прыкладзе матэрыялаў, знойдзеных у Галоўным архіве старажытных актаў у Варшаве, аўтар даказвае неабходнасць далейшых пошукаў крыніц па гісторыі Беларусі ў замежных архівах.

Артыкулы, змешчаныя ў зборніку, закранаюць многія праблемы сучаснага беларускага архівазнаўства, крыніцазнаўства і гістарыяграфіі. Яны сведчаць, што дзякуючы назпашаным ведам, новым падыходам і выкарыстанню інфармацыйных тэхналогій беларускія гісторыкі, спецыялісты архіўнай справы маюць у XXI стагоддзі магчымасць стварыць больш дасканалую сістэму навуковых даследаванняў.

Таццяна ГЕРНОВІЧ, архівіст.

С К А Б Р А Г Н Я К А

НАРОДНЫ КАЛЯНДАР

“У верасні палі агонь і ў хаце і на полі”

Назва месяца паходзіць ад расліны верас, якая менавіта ў гэты час пачынае красавіць.

5 верасня — Лупа. Нельга сеяць жыта, бо вырасце плешынамі. 7-га — Баўтрамей, час сяўбы азімых. Кажуць: “Прышоў Баўтрамей — жыта на зіму сей”, “Баўтрамей высылае буслоў на дзяцей”. 8-га ў католікаў Малая Прачыстая. 10-га ў праваслаўных Мацей, абаронца ад запойнага п'янства.

11-га — Калінавік (Іван Калінавік, Ян, Галавасек, Іван Крываўнік і інш.), калі нельга рэзаць, сячы і есці нічога круглага. На Тураўшчыне, закончыўшы некаторыя палявыя работы, засякалі старога пёўна і гатавалі з яго вячэру. Калі ў гэты дзень пасеяць жыта, ураджай будзе ўмалотны. З Калінавіка да Цуду, Багача, Пакровы (у кожным раёне ў свой час) — Бабіна лета, пачатак жаночых сельскагаспадарчых работ.

З 13-га верасня пачыналі сеяць ячмень. 14-га ў католікаў Узвіжанне — дзень “закрывання” зямлі на зіму. У праваслаўных 14-га верасня — Сямён (Сымон, Стоўб), пра які казалі: “Сымон да варот — на дварэ сем пагод: сее, вее, круціць, муціць, зверну лье, знізу мяце”. Лічыцца, што на Сямёна птушкі ляцяць у вырай. Праводзілі абрад “Жаніцьбы коміна”. 19-га — Цуды, або прысвятак Міхаіла.

21-га — Багач, старажытнае свята заканчэння ўборкі збожжа, водгулле язычнікага свята земляробчага культу Даждзьбога (бога сонца, дастатку і багацця). Засідкі — пачатак жаночых работ у хаце (прадзеньне). 27-га — Здзвіжанне — свята закрывання зімы ў праваслаўных. 29-га ў католікаў Міхал. Па надвор'і ў ноч на гэты прысвятак меркавалі, якая будзе зіма: ноч ясная — да трывалай зімы, а калі вецер з поўначы, то не май на надвор'е надзеі.

У вёсцы Мётча, якая знаходзіцца за 20 кіламетраў ад Барысава, 220 двароў, ёсць сярэдняя школа, якая справіла нядаўна сваё 120-годдзе. Яна была створана ў 1884 годзе, і доўгажыхары вёскі памятаюць яшчэ настаўнікаў пачатку XX стагоддзя. У 1913 годзе былі пабудаваны драўляны, на тым часе тыпавы, будынак школы, які захавайся да нашага часу. У грамадзянскую вайну школа была пашкоджана, а яе маёмасць разрабавана. У 30-я гады Мётчанская пачатковая школа ператварылася ў сямігодку, першы выпуск якой адбыўся ў 1934 годзе.

З павагай называюць у школе імя першага дырэктара сямігодкі Мікалая Мурашкі. У пасляваенныя гады ён працаваў намеснікам міністра асветы Беларусі. Дзякуючы яго клопам, у 1967 годзе быў узведзены новы будынак школы, бо ў 1953 годзе школа стала сярэдняй і ўжо не магла змясціць усіх вучняў. Тут пачынала свой педагогічны шлях заслужаная настаўніца БССР Лідзія Ляшкевіч. Пасля вызвалення Барысаўшчыны ад нямецка-фашысцкай акупацыі дырэктарам школы прызначылі маладоў настаўніцу, нядаўнюю партызанскую сувязную з брыгады імя Шчорса Надзею Абрамовіч. Разам з ёю працавала і былая партызанка-сувязная Ганна Касцюковіч. Да іх потым далучылася цэлая плеяда настаўнікаў-франтавікоў, яны дружна працавалі ў школе ў 40-70-я гады. Потым у яе склад улілася моладзь. Але педагогічны і выхавальныя традыцыі, закладзеныя старэйшымі настаўнікамі, у школе захоўваюцца, папаўняюцца новымі. Мётчанскі на-

У Мядоцкім краі ёсць крыніцы

стаўніцкі калектыў — гэта энтузіясты адраджэння беларускай культуры. За апошнія 15 гадоў школа стала сапраўдным інтэлектуальна-культурным цэнтрам Мядоцкага краю (так называюць гэты мясціны паміж сабою тутэйшыя жыхары). Тут праводзяцца сустрэчы з дзеячамі культуры, навукі і літаратуры. Тут пабывалі Рыгор Барадулін, Ніл Гілевіч, Анатоль Вярцінскі, Алег Лойка, Вячаслаў Рагойша, Кузьма Хромчанка і іншыя пісьменнікі, вучоныя. Дырэктар школы Уладзімір Лайкоў каля 30 гадоў працуе з педагогічным калектывам, скіроўваючы яго на адраджэнне нацыянальнай мовы і культуры. Ён паэт, член Саюза пісьменнікаў Беларусі. У школе гадуецца шмат маладых паэтычных талентаў, якія маюць добрую падтрымку ў асобе дырэктара і іншых настаўнікаў-філолагаў, друкуюць свае творы. Рупліваю шматгадовую працу па напісанні вучнямі сваіх сямейных радаводаў вядзе настаўніца Галіна Палонік. Дзеціам дапамагаюць іх бацькі, сваякі, ужо сабра на шмат звестак і старых фатаграфій, рэчаў. Склалі свае радаводы і настаўнікі. Праз радаводы выразна высвечваецца гісторыя вёскі, гісторыя краіны. Пры школе працуе гісторыка-краязнаўчы музей, пішацца летапіс школы і вывучаецца гісторыя краю пад кіраўніцтвам краязнаўца і настаўніка гісторыі Міхаіла Вінакурава.

Асабліваю вядомасць школа набыла пасля фестывалю “Мядоцкі край і яго таленты”, які ад-

быўся ў 1997 годзе. Тады быў напісаны і выданы даведнік гэтага фестывалю, а ў 2001-м — кніга “Мы — “Берагіня”, прысвечаная 5-годдзю фальклорнага гурта, які носіць такую цікавую назву. Напісалі кнігу стваральнікі гэтага гурта этнахарэограф Мікола Козенка з Мінска і музычны кіраўнік гурта, намеснік дырэктара школы па вучэбна-выхаваўчай рабоце Антаніна Абрамовіч. Цяпер фальклорны гурт “Берагіня” — адзін з самых вядомых дзіцячых фальклорных калектываў на Беларусі. У 1996 годзе, калі сюды прыехаў этнахарэограф Козенка, больш паловы вучняў стала авалодваць майстэрствам народнай харэаграфіі, а затым разам з настаўнікамі — збіраць звесткі па традыцыйнай культуры свайго Мядоцкага краю ў фальклорных вандронках, далучацца да каляндарна-абрадавай дзейнасці сваёй вёскі. Выхаваўчае ўздзеянне сельскіх носьбітаў традыцый надзвычай вялікае. Дзеці, пераймаючы песні, танцы, музыку, усведамляюць, што іх задача — зберагчы і перадаць наступным пакаленням мастацкія традыцыі свайго краю. Таму і назва ў гурта такая — “Берагіня”!

Запрацавалі ў школе гурткі народных рамёстваў, сваімі рукамі шыюцца касцюмы, з’явілася шмат музыкантаў. Кожны з дзяцей можа рознабакова развіваць свае таленты. Гурт “Берагіня” — лаўрэат II Міжнароднага фестывалю харэаграфічнага мастацтва “Сожскі карагод” (Гомель, 1999), V Міжнароднага

фестывалю народнага танца “Палескі карагод” (Пінск, 2000), IV рэспубліканскага фестывалю “Беларуская полька” (Чачэрск, 2000), I і II рэгіянальных фестывалю фальклорнага мастацтва “Берагіня” (Акцябрскі, 1999, 2004). Калі на сцэне гэты калектыў — кожны разумее, што багатая народная спадчына гэтага краю не загіне, бо дзеці натуральна яе ўспрынялі і глыбока ў душы захоўваюць павагу да таго, што было створана іх дзедамі і прадзедамі. А якія яны прыгожыя ў строях, традыцыйных прычосках, як прыгожа хлопчыкі скачуць з дзяўчаткамі, які хораша спявае гэты гурт і расказвае свае мясцовыя казкі, паданні, легенды. Гэта вынік вялікай шматгадовай працы кіраўнікоў гурта і ўсяго педагогічнага калектыву школы, які працуе з дзецьмі і іх бацькамі дзеля таго, каб захавалі гонар свайго Мядоцкага краю і яго працавітых, гераічных, таленавітых людзей.

З 1997 года, калі Мётчанская школа аб’ядналася з дзіцячым садзікам, яна пачала вырашаць адукацыйна-выхаваўчыя задачы з малодшага дзіцячага ўзросту і стала называцца Мётчанскі адукацыйна-выхаваўчы комплекс “Школа-садок” Барысаўскага раёна Мінскай вобласці. І калі мы гаворым сёння пра этнавахаванне, то яно рэальна вядзецца ў гэтай школе ўжо шмат гадоў на самым высокім узроўні.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ.
Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА.

ТЭАТР-ТВОРЧАЯ СЯМ’Я

1. Тэатральныя традыцыі горада

У 1880 годзе аматары тэатральнага мастацтва Барысава аб’ядналіся ў Таварыства драматычных артыстаў і арганізавалі першы гарадскі аматарскі тэатр, які праіснаваў да пачатку XX стагоддзя. На змену яму прыйшло Таварыства аматараў элегантных мастацтваў (існавала да пачатку першай сусветнай вайны). Дзве вайны і супярэчлівы час прыпынілі тэатральнае жыццё ў Барысаве да 1933 года, калі быў арганізаваны Тэатр рабочай моладзі (ТРАМ). Рэпертуар таго часу складала савецкая драматургія, п’есы малых форм. У 1935 годзе пастановай урада на базе ТРА-

3 НАГОДЫ НАДАННЯ ЗВАННЯ “ЗАСЛУЖАНЫ АМАТАРСКІ КАЛЕКТЫВ” БАРЫСАЎСКАМУ НАРОДНАМУ ДРАМАТЫЧНАМУ ТЭАТРУ “ВІДАРЫС”

Ма, удзельнікі якога прайшлі курс студыйнага навучання ў БДТ-1 пад кіраўніцтвам акцёра У.Крыловіча, быў створаны Барысаўскі калгасна-саўгасны тэатр, кіраўніком якога з’яўляўся П.Данілаў. На Усесаюзным аглядзе ў Маскве ў 1938 годзе яму было прысуджана першае месца за спектакль “Партызаны” па п’есе К.Крапівы. У 1939 годзе тэатр пераведзены ў Заслаўе.

Пасля Другой сусветнай вайны ў 1949 годзе тэатр у Барысаве пачаў працу з невялікага драматычнага гуртка (мастацкі кіраўнік М.Ілічоў). З прыходам у 1953 годзе ў калектыў новага рэжысёра Ф.Міхайлава пачалася праца па стварэнні народнага

калектыву. 5 снежня 1959 года яму было прысуджана ганаровае званне “народны” за спектакль Е.Міровіча “Машэка”. У 60-70-я гады XX стагоддзя тэатр ажыццяўляе гастрольныя паездкі ў Мінск, Віцебск, Нясвіж, Слуцк, Дзяржынск, Заслаўе, Ленінград і Вільнюс. З гэтага ж часу наладжваюцца партнёрскія сувязі з прафесійнымі тэатрамі, вядучымі майстрамі сцэны (народнымі артыстамі СССР В.Галіна-Александровіч, У.Уладзімірскім). Пачынае працаваць мала-дзёжная студыя. З 1979 года тэатрам кіравала Лідзія Манакова, выкладчыца Тэатральна-мастацкага інстытута. Шмат моладзі з Барысава паступіла ў гэты час у тэатральныя

ВНУ, а 10 удзельнікаў з маладзёжнага саставу тэатра працуюць зараз у тэатрах розных краін былога СССР. З 1980 па 1985 год тэатрам кіраваў Сяргей Кулажэнка.

“Прафесія рэжысёра — задаваць пытанні і шукаць на іх адказы”, — сцвярджае цяперашні мастацкі кіраўнік Барысаўскага заслужанага народнага драматычнага тэатра “Відарыс” Уладзімір Буйко.

Барысаўчанін, ён працаваў канструктарам-тэхнолагам на заводзе, калісьці іграў у аркестры, а ў Барысаўскі тэатр прыйшоў тады, калі ім кіравала Л.Манакова. Праз два гады паступіў у Мінскі інстытут культуры на рэжысёрскае ад—
Працяг на 16-й стар—

АСОБА Ў БЯЗМЕЖЖЫ ЧАСУ

Зарыян Далента-Хадакоўскі і Мікіта Талстой

У 2004 годзе ўсё славянства будзе ўшаноўваць у прамым сэнсе легендарнае імя ў беларускай гісторыі - 220-годдзе з дня нараджэння пачынальніка славянскай фалькларыстыкі беларуса Зарыяна Даленгі-Хадакоўскага, які паралельна з выдатным сэрбам Вукам Караджычам на поўдні распачаў народназнаўства на захадзе і ўсходзе Слав'і.

Выдатны славіст Зарыян Далента-Хадакоўскі (сапраўднае імя Адам Чарноцкі) нарадзіўся 24 снежня 1784 года ў маёнтку Гайна Барысаўскага павета (цяперашняга Лагойскага раёна). Ён быў адвакатам у Мінску, працаваў у многіх вядомых кнігазборах, у тым ліку і ў Чартарыйскім, вывучаў старажытныя беларускія акты і граматы ў мінскіх архівах. За ўдзел у паўстанні Адам Чарноцкі быў засланы на катаргу, збег адтуль і з фінансавай дапамогай Расійскай акадэміі навук усё жыццё вёў навуковыя даследаванні пад псеўданімам і з прыдуманай біяграфіяй.

Адпаведна выбранаму псеўданіму Хадакоўскі многа вандраваў, збіраў архэаграфічныя матэрыялы, запісваў абрады, песні і дыялекты, пераважна на Палессі, даследаваў гарадзішчы каля Бярэся, Турава, Гомеля, Магілёва, у Бабруйскім павеце, Старым Сяле Віцебскага павета, Віцебску і Полацку.

Амаль два стагоддзі назад, папярэдне даследаваўшы карпацкі рэгіён, "у палатнянай світцы", бо-сым у летні час" гэты пачынальнік славянскай фалькларыстыкі прайшоў прарадзіму славян Палессе — ад Карпат да Гомеля — і сваімі шматлікімі грунтоўнымі працамі заклаў асновы славянскай фалькларыстыкі.

Найбольш актуальная і для нашага часу праца вучонага "Славянства да хрысціянства" (1818), дзе ўпершыню паказана ўнікальнасць старажытнаславянскай абрадавай культуры і месца фальклору ў ёй у дахрысціянскі перыяд, распрацаваны кірункі комплексных даследаванняў гісторыі і культуры славянскіх народаў. Далейшае развіццё яны атрымалі ў працах Хадакоўскага "Даследаванне адносна рускай гісторыі" (1819), "Праект вучонага падарожжа па Расіі для вытлумачэння старажытнай славянскай гісторыі" (1820) і "Гістарычная сістэма Хадакоўскага" (1838).

Большасць сабраных славістам матэрыялаў, значная частка якіх знаходзіцца цяпер у Тарнопальскім краязнаўчым музеі ва Украіне, не апублікавана, таму выключна каштоўнасць мае выдадзены ў 1974 годзе ў Кіеве зборнік "Украінскі народні пісьні в запісах Зоріана Доленгі-Хадакоўскага", дзе шырока прадстаўлены запісы на беларускім Палессі (тут, напрыклад, упершыню апублікаваны запіс ка-

рагода з радзімічаўскага абрада ваджэння і пахавання стралы "Як пушчу стралу дай па ўсём сялу").

Археолог Хадакоўскі абгрунтаваў тэорыю ўзнікнення гарадзішчаў, як фалькларыст і мовавед распрацаваў прынцыпы збору фальклору і дыялектаў, акцэнтаваў увагу на вялікай каштоўнасці тапанімічных паданняў і назваў для гістарычных даследаванняў.

Фальклорны архіў Хадакоўскага паралельна са зборам сэрба Вука Караджыча — першы і самы багаты збор фальклору славянскіх народаў па колькасці запісаў і па велічыні ахопленай тэрыторыі, а праца вучонага — пачатак сістэматызаванага запісу з навуковай пашпартызаванай і сінкратычным навуковым падыходам да даследавання фальклору славянскіх народаў. Яна стала асновай для вызначэння прарадзімы славян, славянскага этнагенезу, праграмай для навуковых аб'яднанняў Беларусі, Расіі, Украіны і Польшчы.

У гутарках з аўтарам гэтых нататак выдатны даследчык сучаснай Слав'і, праўнік Льва Талстога і ўраджэнец Сербіі, акадэмік Расійскай, Македонскай і Аўстрыйскай акадэміі навук Мікіта Талстой, 80-годдзе якога шырока адзначаецца на Беларусі ў гэтым годзе, сцвярджаў, што мы "лёгкадумна і памылкова недаацэньваем" праславянскую культуру і яе даследчыкаў. З 1962 года і да самай знішчальнай для этнічнай культуры ўсходніх славян чарнобыльскай катастрофы ў 1986 годзе Мікіта Талстой выключна свечасова і плённа, з прыцягненнем шырокіх навуковых колаў Мінска, Гомеля, Мазыра, Кіева, Чарнігава, Жытоміра, Масквы, Пецярбурга і Бранска паўтарыў навуковы падзвіг. Вынікам яго стала стварэнне самастойнай галіны філалогіі — этналінгвістыкі, значэнне якой для даследавання этнічнай культуры нельга пераацэніць, шматлікія грунтоўныя працы, сярод якіх аснова для далейшых даследаванняў на сучасным узроўні закладзена навукова-метадычным "Палескім этналінгвістычным зборнікам" і этналінгвістычнымі архівамі ў Інстытуце славістыкі Расійскай акадэміі навук, Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і фальклорным архіве навукова-даследчай лабараторыі беларускага фальклору Белдзяржуніверсітэта.

Васіль ЛІЦВІНКА.

ПУНКТ ГЛЕДЖАННЯ

След жывой даўніны

З'яўлення энцыклапедычнага слоўніка "Беларуская міфалогія" нецярпліва чакалі студэнты, выкладчыкі, навукоўцы, усе прыхільнікі беларускай народнай культуры

Падобныя даведнікі даволі даўно існуюць у нашых суседзях — рускіх, украінцаў, палякаў, і вось нарэшце калектыў вядомых беларускіх фалькларыстаў узяўся за напісанне ўнікальнага, па сутнасці, першага ў айчыннай навуцы досведу традыцыйнай спадчыны беларусаў. Праўда, "Беларуская міфалогія" ўсё ж з'явілася не на пустым месцы. Як піша ў прадмове адзін са складальнікаў "Слоўніка" Сяргей Санько, "яго стварэнню папярэднічала вялікая падрыхтоўчая праца, праведзеная як укладальнікамі гэтага праекта, так і іншымі адмыслоўцамі нашай краіны і замежжа. Так, з канца 80-х гадоў на працягу больш пяці гадоў працаваў спецсеминар Цэнтра этнакасмалогіі "Крыўя", і большасць аўтараў слоўнікавых артыкулаў была яго рэгулярнымі, чыннымі ўдзельнікамі. Спрыяла працы і публікацыя асноўных крыніц з адпаведнай іх жанрава-тэматычнай сістэматызацыяй, якая рэалізавалася ў выданні шматтомнай серыі "Беларуская народная творчасць" (і яна яшчэ далёкая ад вычарпання), а таксама трох кніг збору беларускіх народных прыкметаў і павер'яў "Зямля стаіць пасярод свету...", "Жыццё адвечны лад" і "Зямная дарога ў вырай" (уклад. У.Васілевіч). Варта таксама прыгадаць і такія спробы сістэматызацыі фактаў традыцыйнай духоўнай спадчыны беларусаў, як слоўнік-даведнік па беларускай міфалогіі У.Каваля і слоўнік асноўных міфалагем У.Конана. Апошнім часам пабачылі свет манаграфічныя даследаванні паасобных тэм, выкананыя ў семіялагічным ключы, актуальным і для "Слоўніка". Гэтыя выданні і даследаванні падсумоўваюць амаль двухсотгадовы досвед апісання, вывучэння і асэнсавання традыцыйнага духоўнага космасу беларусаў, запаткаваныя такімі даследчыкамі і літаратарамі, як Я.Баршчэўскі, П.Шпілеўскі, М.Анімеле, А.Славуцінскі, К.Тышкевіч, Ю.Краркоўскі, С.Максімаў, Е.Раманаў, П.Шэйн, М.Федароўскі, М.Нікіфароўскі, А.Багдановіч, У.Дабравольскі, А.Семянтоўскі, П.Дзямідовіч, І.Сербай, А.Сержпутоўскі, В.Ластоўскі, М.Нікольскі, М.Мялешка і інш."

"Слоўнік" — рэч надзвычай каштоўная: і самім фальклорным матэрыялам, узятым для аналізу, і яго інтэрпрэтацыяй, бо асноўны метада, што выкарысталі аўтары выдання, — метада міфарэстаўрацыі. Вядома, што ўласна беларуская міфалогія як збор пэўных тэкстаў не захавалася, уся наша міфалагічная спадчына пасля хрысціянізацыі беларускіх земляў амаль цалкам "перацякла" ў фальклор, і адзіна магчымы пошук — праз фальклорныя крыніцы і праз супастаўленне з іншымі міфалогіямі свету. Прычым аўтары "Слоўніка" разумеюць міфалогію не толькі як расповеды пра багоў і герояў, а імкнучы аднавіць увесь традыцыйны светапогляд беларусаў, і па гэтай прычыне кніга набывае асаблівую навуковую і пазнавальную значнасць.

Аднак у "Слоўніку" не згадваюцца вельмі многія важныя сваяты, якія на Беларусі ўшаноўваліся дастаткова шырока: тут даюцца велізарныя артыкулы пра Кацярыну і Мікалая (і гэта правільна), але няма раздзела пра Магдалену, Параскеву, нават пра Багародзіцу, хоць яе ўшанаванне на Беларусі — надзвычай распаўсюджанае — замяніла сабою, бяспрэчна, культ Маці-Зямлі. Падобныя недапрацоўкі зніжаюць навуковы ўзровень "Слоўніка".

Аўтары "Слоўніка" і самі разумеюць яго недахопы, пра што гаворыць С.Санько ў прадмове. Але пазнаваўчая каштоўнасць кнігі ўсё роўна выключна высокая — дзякуючы багаццю выкладзенага матэрыялу. Аўтары асноўваюцца на самых розных жанрах вуснай народнай творчасці, на фактах з астраноміі, біялогіі, сакральнай географіі, гісторыі, археалогіі. Напрыклад, у артыкуле "Змей" аўтары Л.Душчыц і Э.Зайкоўскі не толькі раскрываюць семантыку надзвычай складанага вобраза, але гавораць і пра тапонімы, звязаныя з ушанаваннем змеяў: "Вядомы Змеевыя камяні (Расоншчына, в.Гогалеўка Чаш-ніцкага раёна), Змеева гара (в.Вароніна Сенненскага р-на) ды інш.". Тапонімы, гідронімы часта згадваюцца і ў іншых артыкулах. Надзвычай

падрабязна распавядаецца ў "Слоўніку" пра міфалагічныя расліны (пра іх піша ў асноўным Л.Салавей), пра касмічныя аб'екты (звычайна аўтар С.Санько). Адзначаныя фальклорныя матэрыялы, узятыя ў міфалагічным аспекце, дастаткова позна сталі аб'ектам пільнай увагі даследчыкаў, і таму, акрамя "Беларускай міфалогіі", пра іх амаль немагчыма знайсці звестак.

У "Слоўніку" добра прадстаўлены шматлікія каляндарныя і сямейныя сваяты, хоць пра саміх святых, як ужо было сказана, тут гаворыцца няшмат. Прысвечаныя асобным рэчам артыкулы І.Крука і Т.Валодзінай вызначаюцца навуковасцю, грунтоўнасцю і глыбокім пранікненнем у магічную сутнасць прадмета. Напрыклад: печ "узляла на сябе функцыю міфалагічнага асяродку хаты, які ў свой час належаў агменю, а затым, відаць ужо ў хрысціянскі час, у хаце ўтварылася сілавая лінія жыцця, якая злучыла чырвоны кут і белую печ <...> Афарбоўка печы, зона яе размяшчэння (пераважна каля парога), шматлікія кантэксты ўлучэння яе ў структуру абрадавых комплексаў сведчаць аб тым, што яна выконвала ролю пасрэдніка паміж жывымі і памерлымі продкамі" (І.Крук).

Усе міфалагічныя істоты, вобразы народнай дэманалогіі, часта і зусім малавядомыя, дастаткова поўна прадстаўлены ў "Слоўніку", хоць з імі чытач мог ужо пазнаёміцца і раней па выдадзеных зборніках надзвычай дасведчанага фалькларыста У.Васілевіча.

Энцыклапедычны даведнік "Беларуская міфалогія" дасць уяўленне пра старажытную беларускую культуру, якая да жыла да нашага часу, ва ўсялякім разе, да XIX стагоддзя, калі стала аб'ектам даследаў навукоўцаў-фалькларыстаў і гісторыкаў. Задачу слоўніка — сабраць і па магчымасці вытлумачыць шматлікія і надзвычай багатыя ў беларусаў рэлікты мінулага — можна лічыць выкананай.

Таццяна ШАМЯКІНА, прафесар, закладчык кафедры беларускай лінгвістыкі і міфалогіі БДУ.

ТЭАТР-ТВОРЧАЯ СЯМ'Я

— Пачатак на 15-й стар. —

дзяленне, скончыў яго, затым два гады па размеркаванні працаваў у Гродне і вярнуўся ў Барысаў з жонкай і дзвюма дачушкамі. З будучай жонкай пазнаёміўся ў інстытуце, дзе вучыўся, а яна набывала прафесію харэографі. У Барысаўскай сярэдняй школе № 2 стварыў школьны тэатр і стаў пісаць п'есы, казкі. Так у яго з'явілася яшчэ адна прафесія — драматург. Увогуле, калі жыццё ставіць пытанні, ён на іх адказвае вельмі проста: трэба — зробім. Галоўнае, каб дасягнуць мэты.

У 1986 годзе Уладзімір Буйко

З НАГОДЫ НАДАННЯ ЗВАННЯ "ЗАСЛУЖАНЫ АМАТАРСКІ КАЛЕКТЫЎ" БАРЫСАЎСКАМУ НАРОДНАМУ ДРАМАТЫЧНАМУ ТЭАТРУ "ВІДАРЫС"

стаў кіраўніком Барысаўскага народнага тэатра. Ужо праз год пачаў атрымліваць узнагароды і ён, і тэатр. З гэтага часу вядзецца актыўная гастрольная дзейнасць. Калі працавалі над спектаклем "Прышэсце" па матывах рамана У.Караткевіча "Хрыстос прыязміліўся ў Гародні", рэжысёр вельмі захапіўся творчасцю гэтага пісьменніка і пад яго ўплывам стаў пісаць п'есы для дарослых. Асаблівае знаёмства з пісьменнікамі А.Мальдзісам і Л.Дайнекам яшчэ больш умацавала яго цікавасць да беларускай гісторыі і культуры (спектаклі па творах гэтых аўта-

раў ёсць у рэпертуары тэатра — гэта "След ваўкалака" Л.Дайнекі, пастаўлены ў 1993 годзе, і "Крыж ля Чорнага тракта" А.Мальдзіса, пастаноўка 1995 года).

Калектыў працуе над творамі класікаў і сучасных драматургаў — У.Шэкспіра, М.Булгакава, Б.Брэхта, Л.Петрушэўскай, С.Мрожака, У.Караткевіча, А.Дударова, П.Пончава і іншых, прымае актыўны ўдзел у міжнародных, рэспубліканскіх, абласных і гарадскіх мерапрыемствах рознай накіраванасці, фестывалях тэатральнага мастацтва: "Бярэзінская рамба" (1997, 1999, 2001, 2003), "Тэ-

атральныя скрыжаванні" (2000), "Рампа дружбы" (Еўпаторыя, Украіна, 1994), Astoria Festival (горад Вестэрас, Швецыя, 2002 год).

У тэатры ствараюцца дзіцячыя спектаклі па творах Ш.Перо, І.Куніцкага, Г.Сакалова, А.Аксакава, О.Пройслера, Э.Успенскага, братаў Грым, навагоднія паказы для дзяцей.

— Заканчэнне будзе. —

НА ЗДЫМКУ: акцёр, рэжысёр і мастацкі кіраўнік тэатра "Відарыс" Уладзімір БУЙКО.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ.

Традыцыйны касцюм Гомельскага раёна

Лабараторыя традыцыйнага мастацтва Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры з 1993 года працуе над доўгатэрміновым навуковым праектам падрыхтоўкі рэгіянальных анталогій па навукова-даследчай тэме "Сучасны стан традыцыйнай мастацкай культуры беларусаў". Кожны том прадстаўляе раздзелы "Народны календар", "Сямейная абраднасць", "Народны касцюм", "Дэ-

*каратаўна-ўжывковае, ініцінае мастацтва"...
Комплекснае этнаграфічнае даследаванне Гомельшчыны распачата з 2003 года. У маі 2004 года адбылася чарговая экспедыцыя па зборы матэрыялаў аб традыцыйным народным касцюме. Пра вынікі гэтай экспедыцыі мы папрасілі расказаць старшага навуковага супрацоўніка інстытута Ірыну ЧЫЖОВУ.*

— Намі быў даследаваны невялікі куток Гомельскага раёна на паўднёвым усходзе, на мяжы з Добрушскім раёнам і Чарнігаўшчынай — вёскі Пракопаўка, Маркавічы, Гадзічаў, якія разам з суседнімі вёскамі Краўцоўка, Чарацянка, Глыбоцкае, Макаўе ўтвараюць невялікі мікрарэгіён. Звесткі аб традыцыйным адзенні, ткацтве, апрацоўцы льну і іншыя атрыманы ад мясцовых жыхарак Волгі Шкляравай, 1920 года нараджэння, Еўдакіі Помаз, 1932 года нараджэння, Надзеі Рабіцы, 1927 года нараджэння, Таццяны Басавай, 1934 года нараджэння. Трэба адзначыць, што вялікую дапамогу ў арганізацыі экспедыцыйнай работы і зборы матэрыялаў аказалі нам супрацоўнікі аддзелаў культуры і адукацыі Гомельскага райвыканкама Н.Крумчачова (раённы метадычны цэнтр) і Р.Басаў (настаўнік з вёскі Маркавічы).

Своеасаблівыя жаночы касцюм гэтых мясцін складаўся з сарочки, андарака, пояса, безрукаўкі, фартуха, хусткі, упрыгажэнняў. Ён мае адметнасці ў кроі, каляровай гаме, спосабах упрыгожвання і іншым. Жаночы касцюм ствараў стройны, выцягнуты па вертыкалі сілуэт, доўгі андарак разам з прамым фартухом павялічваў аб'ём ніжняй часткі касцюма, карсет, які шчыльна аблягаў стан, відавочна памяншаў верхнюю частку фігуры. Сарочки мелі насычаны малюнак арнаментальнай кампазіцыі на паліку і ў версе рукава, лёгкі, разрэжаны кветкавы арнамент на яго шырокай асноўнай частцы. Манжэта падцягвалася як мага вышэй па руцэ, рукаў сарочки ствараў напуск, выяўляючы аб'ём і дэманструючы элементы вышыўкі. Завершанасць касцюму надавалі шматлікія пацеркі рознага памеру, якія размяшчаліся на грудзях радамі, ствараючы амаль цэльнае ўпрыгажэнне. Самыя буйныя — на ніжнім краі, апошнія — дробныя, шчыльна ахоплівалі шыю. Нацельны крыжык часта выпускалі паверх адзення, дадаючы яго да нітак драбнейшых пацерак, што было адной з мясцовых асаб-

лівасцей. Гэты касцюм мае агульныя рысы са строямі Чарнігаўшчыны, што абумоўлена даўнімі культурнымі і эканамічнымі сувязямі з суседняй Украінай.

Асноўная частка традыцыйнага жаночага касцюма — сарочка. Адметнасці мясцовай святочнай сарочки — высокі каўнер-стойка, упрыгожаны сціплай вышыўкай, шырокія рукавы з вышытымі гірляндамі і букетамі кветак па ўсім полі, шырокія манжэты, а таксама вышыўка па зборках на манжэтах, вузкая паласа вышыўкі на падоле.

У названых вёсках нам удалося пабачыць некалькі відаў сарочак, якія дазваляюць правесці невялікі дослед іх змяненняў у часе. Найбольш даўнія жаночыя сарочки — з вышытым геаметрычным арнаментам у версе рукава і на паліку, мярэжкай уздоўж паліка і рукава з чырвоных, чорных, белых нітак, з даволі вузкай манжэтай, вышыўкай на падоле. Але ўжо ў пачатку XX стагоддзя былі шырока распаўсюджаны сарочки з вышыўкай чорна-чырвонымі ніткамі і кветкавым арнаментам па ўсім полі шырокага рукава. Паступова зніклі мярэжка на рукавах, на іх месцы выконвалі паласу густой вышыўкі ў выглядзе гірлянды з кветак, сцяблін і лісця. Змянілася афармленне края рукава: замест шырокай гладкай манжэты сталі рабіць "брыжы" — аборку ў нізе рукава, якая апрацоўвалася краявым пяцельным швом чырвонымі і чорнымі ніткамі. Раней шывто па зборках белымі, чырвонымі і чорнымі ніткамі было распаўсюджана ў Гомельскім, Добрушскім, Брагінскім, часткова ў Веткаўскім раёнах. Геаметрычны арнамент такіх вышывак надзвычай вытанчаны, уражвае тонкасцю выканання і ўзроўнем майстэрства вясцо-

вых жанчын.

Андаракі ў даследаваных вёсках існавалі даволі разнастайныя. Найбольш даўнія — з ваўнянай дамацканіны ў буйныя клеткі ці ў вертыкальныя палосы. Сустрэкаюцца старажытныя чырвоныя андаракі з шырокімі палосамі буйнога рознакаляровага арнаменту па падолу, якія распаўсюджаны і на Чарнігаўшчыне. Іх называюць вячальнымі. На змену андаракам прыйшлі "спадніцы з нагруднікам" — андарак з прышытым ліфам, вырабленым з аднатоннай купленай тканіны або з кветкавымі набойкамі. Пазней іх замянілі больш кароткія спадніцы з фабрычных тканін, упрыгожаныя стужкамі па ніжнім краі.

Даматканьня фартухі перасталі насіць са святочным адзеннем у пачатку XX стагоддзя, ім на змену прыйшлі беляя, якія шлі з фабрычнай тканіны з шырокім брыжом і вузкай палоскай вышыўкі па нізу фартуха, з устаўкай з тонкіх карункаў ці гафту, а яшчэ пазней — кароткія са скругленым ніжнім краем і аборкай уздоўж яго.

Жанчыны насілі шырокія (15-20 см) чырвоныя паясы з воўны, якія абвіталі вакол стану адзін раз, завязвалі з левага боку спераду, але ж яны канчаткова зніклі з ужытку ў 1930-я гады.

Безрукаўка тут была вельмі прыгожая, называлася "ўшварка", яе шлі з сіняй, чорнай або зялёнай фабрычнай тканіны.

Прычоскі дзяўчат і жанчын адрозніваліся. Усе насілі прамы прабор. Дзяўчаты запліталі адну касу (рэдка — дзве), упрыгожвалі яе стужкамі. Жанчыны запліталі косы і ўкладвалі вянком вакол галавы, паверх надзавалі чапец, а на яго хустку. Пазней з'явілася іншая жаночая прычоска — "кук-

са" (скручаныя ззаду ў адзін вузел валасы).

У пост насілі чорнае адзенне і хусткі. Дасюль захаваліся ў некаторых хатах святочныя хусткі — "цыганкі" — з тонкай чорнай воўны, з доўгімі махрамі і вышытымі буйнымі каляровымі кветкамі на рагу ззаду. Жанчыны такую хустку завязвалі "пад бораду", дзяўчаты накідвалі на галаву не завязваючы ці абхіналіся ёю. Дзяўчаты насілі пярэсценкі, завушніцы, маністы, на якіх магло быць да 12 нітак "сталак", у тым ліку і бурштынавых. На іх было больш, чым на жанчынах, упрыгажэнняў. Па святых дзяўчаты выходзілі на вуліцу з насоўкамі ў правай руцэ, з невялікімі букетамі кветак. Святочным абуткам былі баціначкі на абцасіку са шнуроўкай спераду, паўсудзённым — лапці (з лыка), пасталы (з лыка і канапляных вяровачак).

На сямейных здымках Таццяны Басавай з вёскі Гадзічава — яе сваякі ў традыцыйным для свайго часу адзенні. Далей на здымку сядзіць яе свякроў з букетам кветак (здымку каля 115 гадоў). На наступным здымку — сядзіць з кішэнным гадзіннікам у руцэ яе свёкар, ад яго справа — яго жонка, а злева — сястра. Свёкар праславіўся тым, што стаў героем мясцовага анекдота. У маладосці ён служыў салдатам на тэрыторыі Польшчы і закахаўся ў польку. Стаў намаўляць яе замуж і хваліцца, што ў яго ёсць лаўка, млын і крупадзёрна на радзіме. Прывёз маладую дадому, а там хатка ў адно акенца і нічога, пра што казаў, няма. Малады хлус стаў выкручвацца: "Я ж казаў, што ў мяне ёсць лаўка — вось яна, ля сцяны стаіць, а вось ступа — гэта крупадзёрна, жорны — гэта мой хатні млын". Нічога не заставалася больш дзяўчыне, як змірыцца са сваім лёсам, але яна ўсё жыццё расказвала, як падмануў яе салдат.

А ўнікальную вышыўку па зборках можна і сёння яшчэ ўбачыць у Гомельскім раёне.

Фота аўтара.

СМАЧНА ЕСЦІ

Каша

Каша, як пішуць у энцыклапедычным слоўніку "Беларуская міфалогія" Таццяна Валодзіна і Сяргей Санько, — абавязковая рытуальная страва, якая спадарожнічала чалавеку ад нараджэння да смерці.

У Лельчыцкім раёне жытнюю кашу бралі з сабой, як ішлі на зажыткі. Нажаўшы на першы сноп, з'ядалі па тры лыжкі кашы, а астатняе выкладалі ў сноп і завязвалі яго. Падчас талакі, а таксама, як дасявалі або канчалі касіць, варылі густую кашу, каб густое вырасла збожжа. Вера ў магільныя ўласцівасці гэтай стравы была заснавана на множнасці зерня: з аднаго зярнятка вырасце колас, а з коласа — шмат калоссяў. Разам з тым каша была сімвалам супольнага жыцця ўсяго роду: яе з'ядалі за памінальным сталом, на Дзяды, на хрэсьбіны (бабіна каша), на вяселлі кармілі маладых, каб множыўся, працягваўся род. Кашу гаспадары елі разам з талакой — як сімвал прыналежнасці да адной сельскай абшчыны.

А калі гаварыць пра кашу як страву ў сучаснай кулінарыі, то трэба падзякаваць продкам: гэта самае рацыянальнае харчаванне ў спалучэнні з вадкімі стравамі з гародніны. Харчаванне кашамі ў пост, безумоўна, мацуе здароўе, незаменная яна ў дзіцячым і дзятчым харчаванні. Хто ёсць кашу штодня, чаргуючы розныя крупы, — здарэе.

Гаспадыні са Старадарожскага раёна Мінскай вобласці вараць такія кашы:

Каша з гарбуза

Гарбуз пачысціць, парэзаць на кавалачкі, паварыць (у пост у вадзе, не ў пост — у малацэ), затым дадаць перамытае проса, масла (у пост — алей), соль, цукар. (Вёска Крываносы).

Прасяная каша

У чыгунок насыпаць проса, заліць малаком (сыраваткай або вадой) і паставіць у печ, давесці да кіпення, затым пакласці масла (алеі у пост), цукар, соль, яйка, перамытае, перакласці ў гліняны гаршчок, змазаць верх жаўткам і запячы (у пост без яйка).

(Шаціленя Аляксандра, 1922 г.н.)

Грэцкая каша рассыпістая

Перабраць і прамыць грэцкія крупы падсмажыць і астудзіць, затым усыпаць у гарачую падсоленую вадку, перамытае і хутка зліць яе. Затым крупы заліць падсоленай гарачай вадой і варыць пры слабым кіпенні. Калі каша загусее, паставіць яе таміцца ў гарачую печ (духоўку).

Парэзаную цыбулю апусціць у кіпень і адкінуць на друшляк, затым крышку падсмажыць на алеі і дадаць у кашу.

(Вёска Церабуты).

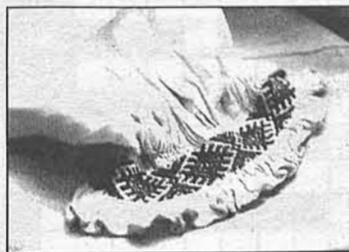
Бабіна каша (на хрэсьбіны)

Проса засыпаць у чыгунок і прапарыць на вадзе ў печы, даліць малако, дадаць разыткі, сметанковае масла, соль, цукар па смаку і варыць да гатоўнасці. (Вёска Шчыткавічы).

Гушча

Ячмыя крупы заліць вадой і паставіць у печ, каб упрэлі, у гатовую кашу дадаць сала або мяса, засмажанае з цыбуляй, соль (у пост — цыбуля, падсмажаная на алеі).

(Вёска Ляўкі).

ДЗІЦЯЧАЯ ЧЫТАНКА

Урокі Дзеда Усёведа

Добры дзень, мае дарагія хлопчыкі і дзяўчаткі, мамы і таты, бабулі і дзядулі! Вялікі дзякуй за вашы лісты да мяне. Прыемна было даведацца, што ўрокі вас зацікавілі. Таму я зноў з вамі. Пішыце мне, выказвайце свае прапановы. А сёння я прапаную ўрок: "КВАТЭРА"

- Кватэра — квартира.
Калідор — коридор.
Сені, сенцы — сени.
Пярэдні пакой, гасцёўня — передняя.
Кухня — кухня.
Спальня — спальня.
Сцяна — стена.
Падлога — пол.
Столь — потолок.
***
Стол — стол.
Табурэтка — табурет.
Лава, лаўка — скамья.
Услон — скамья (переносная).
Крэсла — стул, кресло.
Люстра (ж.р.) — люстра.
Люстра (н.р.) — зеркало.
Люстэрка — зеркальце.
Канапа — диван.
Ложак — кровать.
Дыван, кілім — ковер.
Палавік — дорожка (на пол).
Карціна — картина.
Шкло — стекло.
Шыба — стекло в окне.
Фіранка — занавеска.
Шафа — шкаф.
Паліца — полка.
Лямпа — лампа.
Секцыя — секция.
***
Матрац — матрас.
Сяннік — туюфак.
Прасціна — простыня.
Коўдра — одеяло.
Падкоўдранік, чахол на коўдру — пододеяльник.
Капа — покрывало.
Падушка — подушка.
Навалачка, навалочка —

- наволочка.
***
Вядро — ведро.
Каструля — кастрюля.
Гаршчок — горшок.
Збан — кувшин.
Патэльня — сковорода.
Чайнік — чайник.
Тарка — терка.
Апалонік — ополовник.
Талерка — тарелка.
Сподак — блюдо.
Кубачак — чашка.
Шклянка — стакан.
Лыжка — ложка.
Відэлец — вилка.
Нож — нож.
Келіх — бокал.
Чарка — рюмка.
Бутэлька — бутылка.
Слоік — банка стеклянная.
Бляшанка — банка жестяная.
Падкрэсліце словы, з якімі вы сустрэліся ўпершыню. Запомніце іх, складзіце з імі слоўзлучэнні.
А зараз прачытайце і запомніце загадкі. Загадайце іх сваім знаёмым.
Маленькі сабачка не брэша, не кусае, а ў хату не пускае.
(жовце)
Мае чатыры нагі — не пойдзе,
Мае пух і пер'е — не паляціць,
Мае душу, ды не заўсёды.
(жегоў)
Не доўга жыву, усіх карміў,
Калі ўпаў, ніхто і касцей не сабраў.

(жонтде)
У жываце — лазня, у носе — рэшата, на галаве — пупок, адна рука — і тая на спіне.
(жнннн)
На той свет ідзе — скача, а з таго свету ідзе — плача.
(ежнннн)
Напхана пухам, ляжыць пад вухам.
(ежнннн)
Глядзяць і ўдзень, і ўночы,
Вытарашчыўшы вочы, — Ні на двары, ні ў хаце...
Як называці?

А цяпер прапаную вам звесткі з біяграфіі некаторых слоў:

Слова дыван мае сваёй першакрыніцай персідскае "дыван" — узвышаная падлога, пакрытая дываном. Самы стары дыван захоўваецца ў Эрмітажы. "Узрост" гэтага дывана не менш за 2,5 тысячы гадоў. Яго знайшлі пры раскопках у горным Алтаі. Тканы дыван высокай якасці добра захаваў прыёмны бархацісты ворс. Памер яго — 4 квадратныя метры. Пад дываном разумеюць яшчэ і тое, што пакрывае зямлю суцэльным слоём.
А вось слова крэсла паходзіць са старапрускага "крэслан". Нашы старажытныя продкі сядзелі на самых розных рэчах: пнях, валунах, калодках, цурбанах і гэтак далей. Потым у егіпцы з'яўляюцца крэслы-троны, табурэтка. Грэкі і рымляне ствараюць крэслы з бронзы і мarmуру. У сярэднія вякі ў асноўным былі распаўсюджаны драўляныя крэслы і табурэтка. Прыкладна такой

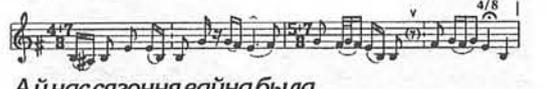
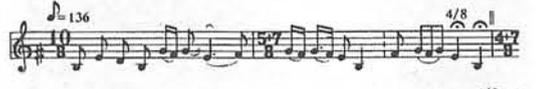
была і руская, беларуская мэбля: лавы ўздоўж сцен, услоны, цяжкія табурэтка. Пазней пачалі карыстацца лёгкімі крэсламі з тонкімі ножкамі, мэблевымі камплектамі, гарнітурамі.
А гэта для цікаўных: Самая першая электрычная лямпачка вынайздзена ў 1872 годзе вынаходнікам А.М.Ладыгіным. Патэнт на яе і Ламаносаўскую прэмію ён атрымаў у 1874 годзе.
Самая першая лыжка з'явілася ў Старажытным Егіпце 5 тысяч гадоў таму. Лыжкі рабілі тады з каменю і дрэва. Самыя першыя сярэбраныя лыжкі на Русі былі ўжо на стала князя Уладзіміра ў Кіеве ў X стагоддзі.
Самы першы відэлец з'явіўся на захадзе 2-га дзесяцігоддзя XI стагоддзя ў выглядзе двухзубага сярэбранага вырабу, якім карыстаўся венецыянец Даменік Сільвіа.
Самы першы нож узыходзіць да антычнасці, і быў ён у той час медным або жалезным. А яшчэ перад гэтым яго рабілі з каменю. Рымляне ведалі нажы і з мяккай сталі. Сафокл і Дэмасфен з'яўляліся дзецьмі майстраў-нажоўшчыкаў.
Самая першая падушка з'явілася ў Старажытным Егіпце. Яна ўяўляла сабой простую драўляную падстаўку пад галаву. Рымляне ж рабілі падушкі з пер'я белых гусей, якіх куплялі ў германскіх плямёнаў.
На гэтым я заканчваю свой урок. Спадзяюся, што ён вам спадабаўся. Да новых сустрэч! Ваш Дзед Усёвед.

Падрыхтавала Святлана КАРПУЧОК.

Дажынкi (песні, што суправаджалі ўборку збожжа)

Уборка жыта, ячменю, айса ў мікрарэгіёне Міжрэчча (наваколле вёсак Мётча, Селішча, Аскеркі, Зялёная Дубрава Барысайскага раёна Мінскай вобласці) мела свае песні

НА ДАЖЫНКІ ЖЫТА

Аўна сягоння вайна была,
Аўсё поле зваявала,
Аўсё жыццёйка пакжала.
Каціўся вянок з поля,
Дакаціўся да пакоя.
Ён у пакой укаціўся,
Свайму пану пакланіўся.
— Пан-панок, прымі вянок,
Я ўжо ў полі настаяўся,
Мяне вечер намахаўся,
Мяне дожджык на(м)бываўся.

Уборка ячменю праходзіла ў перыяд Спаца і мела свае песні. Вось адна з іх:

А ў заінькі а тры тропанькі, ой рана,
Адна трапа ў гарох пайшла,
Другая трапа — у пшанічаньку.
Што ў гарох трапа — пакачаціся,
У пшанічаньку — то наесціся,
Укрынічаньку — то напіціся.
(Рэфрэн "ой рана" паўтараецца пасля кожнага радка).

Аўгіння Грук, ад якой запісаны ўсе гэтыя песні, казала: "На авёс спывалі такім жа голасам, як і на вяселлі":

Авясец, мамулька, авясец,
Акаго ж мне Бог прынясец:
Акалі старога — не люблю,
Калі малага — бій буду,
Калі роўніцу — жыць буду.
(Кожны радок паўтараецца двойчы)

Песні запісаны для вучэбна-выхаваўчага працэсу Мётчанскай школы-садзіка Барысайскага раёна.

Падрыхтавала Рэгіна ГАМЗОВІЧ.

ЗАХАВАЙ ТРАДЫЦЫЮ

Тураўскія народныя спартыўныя гульні

"чыжыкам", кладуць на зямлю і б'юць па канцы другой, даўжэйшай палкай, адзначаючы, на якую адлегласць заляцеў "чыжык". У каго далей, той і трымае першынство.

РЫБАЛКА

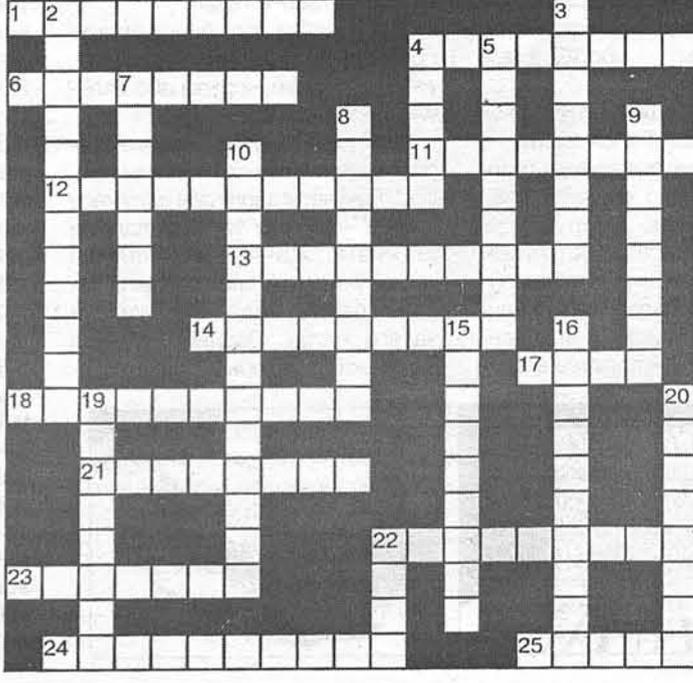
Гэту вясёлую гульню праводзяць на кірмашах, розных святах. Патрэбен вялікі акварыум (памерамі не менш як 2 на 5 метраў). У яго запускаяць рыбу. Той, хто хоча п а р ы б а ч ы ц ь, плаціць грошы (пахвілінна), затым распранаецца па пояс і адной рукой ловіць: уся злоўленая за адведзены час рыба — яго.

ЧЫЖЫК
Гуляюць на вуліцы. Для гульні патрэбны дзве палкі. Адну, кароткую і завостраную, завуць

КРЫЖАВАНКА АД ЛЮБОВІ ІОНАВАЙ

Перакладзіце на беларускую мову

- ПА ГАРЫЗАНТАЛІ. 1. Свидание. 4.Шансонье. 6.Кавычки. 11.Травля. 12.Обособление. 13.Прощание. 14.Исчезновение. 17Филе (кулин.). 18.Гребля. 21.Безмолвие. 22.Господство. 23.Единение. 24.Мнение. 25.Зерно.
ПА ВЕРТЫКАЛІ. 2.Известие. 3.Шелест. 4.Шествие. 5.Усилие. 7.Любовь. 8.Существование. 9.Завтрак. 10.Обоснование. 15.Вдохновение. 16.Поздравление. 19.Сомнение. 20.Соцветие. 22.Пике (авиаци.).

АДКАЗЫ НА КРЫЖАВАНКУ, ЗМЕШЧАНУЮ ў №26-29

- ПА ГАРЫЗАНТАЛІ. 1.Верагоднасць. 6.Клець. 7.Снежань. 10.Собаль. 11.Адоранасць. 13.Стракатасць. 15.Шпіталь. 17.Снасць. 19.Гандаль. 22.Міласць. 23.Туфель. 25.Штодзень. 26.Стась. 27.Цямлівасць. 28.Матыль.

- ПА ВЕРТЫКАЛІ. 1.Ветлівасць. 2.Радасць. 3.Старажытнасць. 4.Слабасць. 5.Схільнасць. 8.Збянтэжанасць. 9.Часць. 12.Карусель. 14.Кухталь. 16.Прамень. 18.Сумнасць. 20.Лучнасць. 21.Шуфель. 24.Восць.

КАНТАКТЫ І ДЫЯЛОГІ

У асацыяцыі

Паведамленне бюро камітэта ГА "Маб"

Уліпені адбылося пасяджэнне бюро камітэта Грамадскага аб'яднання "Міжнародная асацыяцыя беларусістаў", дзе былі разгледжаны пытанні падрыхтоўкі і правядзення чарговага кангрэса.

Як паведамлялася ўжо, па арганізацыйна-фінансавых прычынах не ўдалося прывесці кангрэс да Міжнароднай навуковай канферэнцыі "Нематэрыяльная культура беларускага памежжа". На дзень пасяджэння бюро яго сябрам было невядома, ці адбудзецца яна наогул. Пратакол майскага пасяджэння, разасланы сябрам камітэта, якія не змаглі на ім прысутнічаць, выклікаў многа пытанняў і прэрэчанняў. У атрыманых лістах у адказ падкрэслена, што абвешчана тэматыка канферэнцыі даволі вузкая, яе цяжка звязаць з больш шырокімі праблемамі ўзаемадзеяння беларускай культуры з культурамі іншых краін, над чым працуюць сябры камітэта, вылучаныя на кангрэс дэлегаты. У прыватнасці, на пасяджэнні бюро былі зачытаны лісты сяброў камітэта Монікі Банкоўскай (Швейцарыя), Альмы Лапінскае (Літва), Рыгора Піўтарака (Украіна) і іншых, пераказаны пункт гледжання Юрыя Лабінцава (Расія), кіраўніцтва Венгерскага і Польскага таварыстваў беларусістаў.

Улічваючы тое, што правядзенне кангрэса адкладваецца, а паўнамоцтвы дзеючых кіруючых органаў скончыліся, у адпаведнасці са статутам, у маі было прынята рашэнне звярнуцца да ўсіх сяброў камітэта з просьбай даць пісьмовую згоду на прадаўжэнне паўнамоцтваў гэтых органаў на

адзін год — да канца першага паўгоддзя 2005 года. Прыгадаем, што так ужо было ў 1999 годзе, калі сябры камітэта вырашылі пралагнаваць сваю дзейнасць на адзін год. Тым сябрам камітэта, якія не маюць магчымасці знаёміцца са зместам старонак "Кантакты і дыялогі" ў газеце "Голас Радзімы", будучы накіраваны лісты з просьбай даць станоўчы або адмоўны адказ.

На пасяджэнні была выказана думка, што тэматыку кангрэса найлепей было б акрэсліць наступным чынам: "Беларуская культура ў сістэме культур еўрапейскіх краін". У такім выпадку мы маглі б выкарыстаць прысланыя заяўкі (пры жаданні аўтары могуць іх удакладніць). Акрамя таго пры вызначэнні тэматыкі ўлічвалася, што на нашы папярэднія лісты, далі ніякага адказу беларусісты ЗША, Канады і Японіі. Такім чынам, нашы тэматычныя абсягі звязіліся да еўрапейскага кантынента. Найбольш спрыяльным часам правядзення кангрэса быў прызначаны канец мая або пачатак чэрвеня. Адносна тэматыкі і тэрмінаў правядзення кангрэса мы таксама просім выказацца сяброў камітэта, якія не прысутнічалі на пасяджэнні.

У рашэнні бюро гаворыцца, што цяпер асабліва востра пастала пытанне аб складках сяброў асацыяцыі (у тым ліку падпісчы на газету "Голас Радзімы", у якой друкуюцца старонкі "Кантакты і дыялогі").

Бюро ўжо робіць новыя крокі па пошуку патэнцыяльных дабрадзеляў кангрэса і адначасова звяртаецца да кіраўнікоў суполак, асабліва замежных, з просьбай актыўна ўключыцца ў гэты нялёгкі, але неабходны працэс.

Асоба

Ад сімволікі культуры — да сэнсу народнага быцця

Багаты той народ, які ў вірлівых бурапенных плынях гісторыі змог захаваць і зберагчы свой духоўны скарб — душу сваю! Мала сёння знойдзецца ў свеце народаў, душа якіх збераглася амаль што ў першароднай чысціні сваёй. Скарбы непадуладнага часу. Так, з-за непагадзі яны крыху цымянеюць, але фарбай сваіх не страчваюць, адно толькі што набываюць самавітасць, высакароднасць, чыннасць. І душа народная — скарб гэты! Безліч мелодый гучыць у ёй. Можна сказаць, колькі людзей укладвала душу сваю ў гэты скарб, столькі і мелодый ёсць. Усялякія яны бываюць: элегічна-задумлівыя, светла-лірычныя, туржліва-мінорныя, задзірліва-мажорныя, але ўсе яны пранікнёныя. І для кожнага чалавека знойдзецца мелодыя, якая кране яго за сэрца. І — эх! — песня просіцца ўжо на прасторы радзімы, на волю жаданую, дзеля спазнання шчасця. Вялікі грэх — трымаць душу пад замком. Ляці ж, лунай пад нябёсамі, дапамагай адпачываць, спрыяй радзіць і ўзрастаць, каб плёнам слаўным поўнілася родная зямля, песня народная, песня чалавечая...

Гэты крыху нечаканы ўступ да разгляду кнігі Івана Крука "Сімволіка беларускай народнай культуры", якая вытрымала ўжо тры перавыданні, і да вызначэння асобы гэтага фалькларыста не мае за мэту характарыстыку толькі народнай песні. Ён дапамоўваецца да ўсёй народнай культуры, бо жыццё народа хіба што з песняй і можна параўнаць. Тры перавыданні згаданай кнігі за кароткі час гавораць аб многім. Факт яе актыўнай запатрабаванасці сведчыць пра глыбокую цікавасць чытачоў да традыцыйнай народнай культуры, пра іх патрэбу ў сур'ёзнай, навуковай і папулярнай літаратуры па праблемах народнага жыцця і культуры і, канешне ж, пра адсутнасць падобнай літаратуры.

У цэнтры ўвагі кнігі І.Крука знаходзіцца чалавек і яго жыццё ў прыродзе, у грамадстве. А чалавек і яго лёс знаходзіцца ў цэнтры некалькіх парадыгм. Адно з іх складае аналіз жыцця чалавека праз прызму часу і вечнасці. Другая прысвечана вывучэнню месца чалавека ў свеце і Сусвеце. А трэцяя, засяроджваючыся вакол сям'і, дае яскравае ўяўленне пра род, а з родаў складаецца народ. Вось і атрымліваецца, што чалавек і яго жыццё аб'ект увагі аўтара разглядаюцца ў каардынатах часу і прасторы. А гэтыя каардынаты надзвычай важныя ў разуменні народнай культуры і народнага жыцця. Вось, напрыклад, узяць хату, двор — важныя чыннікі ў разуменні жыцця народа. Сваёй пабудовай яны паўтараюць мадэль Сусвету, рытмы Сусвету ў праламленні праяўляюцца і тут. Прамых і ўскосных аналогій у гэтым накірунку шмат — трэба толькі ўважліва прыгледзецца і асэнсаваць убачанае.

Шматлікая і разнастайная дзейнасць чалавека спарадзіла

мноства разнастайных абрадаў. Абрад — гэта феномен народнага жыцця, народнай культуры. Дарэчы будзе сказаць, што абрад уласцівы культуры далёка не кожнага народа.

Як лёгка заўважыць чытачу, тэматычна кніга ўкладваецца ў канцэптальную схему "космас — чалавек — культура". Падобная схема гарантуе багацце тэматыкі, шырыню панарамы, глыбіню пранікнення, усебаковасць даследавання, багацце накірункаў, шматколернасць асвятлення прадмета вывучэння. І ў гэтым пераліку няма нічога здзіўнага. І.Крук народнай культурай захоплены даўно. Вынікам гэтага "запаланення" апрача згаданай з'яўляюцца беларускія і рускія кнігі "Усходнеславянскія казкі пра жывёл" (Мн., 1985), "Следам за Сонцам: Беларускі народны календар" (Мн., 1993, 1995), "Кола часу: Традыцыі і сучаснасць" (Мн., 2003, разам з Аксанай Катовіч) і іншыя.

Як бачым, І.Крук працуе плённа і даўно. А гэтаму спрыялі многія абставіны.

Навуковыя погляды і перакананні вучонага фарміраваліся ў час яго работы ў акадэмічным Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы ў зносінах са старэйшымі калегамі. Гэта было традыцыйнае развіццё, назапашванне ведаў у традыцыйным рэчышчы, традыцыйным накірунку. Але трэба адзначыць важную і значную ролю ў фарміраванні яго поглядаў маладзёўскага пакалення навукоўцаў. У пастаянных кантактах і размовах узнімаліся многія тэмы, актуальныя не толькі для беларускай фалькларыстычнай навукі, але і ў цэлым для еўрапейскай і сусветнай культуры. Гэта быў своеасаблівы палігон выпрацоўкі навуковай думкі, пошук шляхоў, падыходаў, накірункаў, якія рэалізаваліся і рэалізуюцца ў працах рознага кшталту.

Вядома, што сімвал — знак, які мае сэнс і змест. Сучасныя сімвалы зра-зумелыя сучасніку без тлумачэнняў. Гэта адзін узровень рэалізацыі, праяўлення сімвалу. Сэнс сучасных сімвалаў відавочны. Але сімвалы і сімволіка народнай традыцыйнай культуры схаваныя за смугой далёкіх стагоддзяў і тысячагоддзяў. Яны патрабуюць не толькі выяўлення, але і адпаведнага тлумачэння, інтэрпрэтацыі. У гэтым накірунку сімвал і сімволіка выступаюць як радовішчы схаваных сэнсаў і зместаў.

Сімволіка традыцыйнай народнай культуры — невядомыя сучасніку сэнсы і зместы народнай культуры. Таму зварот да тэм, можна сказаць, амаль што не даследаваных, сведчыць пра гарызонты навуковых даследаў і інтарэсаў, уласцівых у цэлым маладзёўскаму пакаленню навукоўцаў. Гэта падмацавана адпаведнай навукова-метадалагічнай базай. У пошуках, у працы ажыццяўляюцца патэнцыялы даследчыка.

Навука развіваецца пераважна тады, калі рэалізоўваецца нечаканыя, невядомыя раней ідэі. Напрацаваны папярэднікамі вопыт — усяго толькі канстатацыя дасягнутага ўзроўню ведаў, часам і памылковых, што бачыцца з цягам часу. І гэты вопыт патрэбна крытычна асэнсаваць, даасэнсаваць, каб зрабіць крок наперад. Тады і адбываецца развіццё навуковай думкі.

Новыя падыходы І.Крука значо-дзяцца ў стадыі рэалізацыі. Ужо ў жніўні гэтага года павінна выйсці першая кніга з запланаванага 5-томнага выдання, прысвечанага народнаму календару — зімовым святам. Наступнымі будуць дзве кнігі, дапасаваныя да вясновага цыклу. У адной з іх будуць разглядацца рухомыя даты веснавага календара, а ў другой — нерухомыя. Затым, адпаведна, убачыць свет кнігі, у якіх будзе разглядацца летняя пара і асенні цыкл. У выдавецкіх планах пазначана выданне "Універсальнага народна-праваслаўнага календара" ў беларуска-рускіх паралелях памерам у паўтары тысячы старонак. Надзённай, думаецца, будзе і публікацыя кнігі "Беларускае вяселле: Традыцыі і сучаснасць". Апрача згаданых пазіцый, да друку рыхтуецца яшчэ шэраг рукапісаў. Яны будуць ужо, мусіць, пад грыфам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры, куды І.Крук перайшоў выкладаць і кіраваць кафедрай і дзе нядаўна сустрэў сваё пяцідзесяцігоддзе.

Так, плён дасягаецца толькі рупнай працай. І ў гэтай працы рэалізоўваецца магчымасць навуковага развіцця. А гэта азначае, што даследачы пашыраюцца, веды паглыбляюцца, а чалавек становіцца мудрэйшым. Што ні кажы, а сэнс жыцця чалавека — гэта сэнс жыцця народа.

Аляксандр ЦІТАВЕЦ,
кандыдат філалагічных навук.

Прэмія трох прэзідэнтаў

У майскім нумары "Голасу Радзімы" была змешчана рэцэнзія Таццяны Кабржыцкай на "Нарысы беларуска-ўкраінскіх сувязей: Культурна-гістарычны і літаратурна-навуковыя аспекты праблемы", якія выйшлі ў Мінску і Кіеве.

Сёння прыемна паведаміць, што аўтары гэтага актуальнага навуковага праекта ўдастоены прэміі прэзідэнтаў трох акадэміяў навук (Беларусь, Украіна, Малдова). Сярод узнагароджаных — прэзідэнт Украінскай асацыяцыі беларусістаў член-карэспандэнт НАНУ Рыгор Піўтарака, беларускія даследчыкі кандыдаты філалагічных навук Валянціна Локун, Уладзімір Мархель і Жанна Шаладонова.

Міжнародныя чытанні праведзены ў вёсцы

Як вядома, неўзабаве, у 2008 годзе, будзе адзначацца 200 год з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Гэтай даце былі прысвечаны V Міжнародныя Ракаўскія чытанні, якія прайшлі ў канцы чэрвеня.

Адбыліся чытанні непадалёку ад Ракава і ад мясцін, дзе жыў і пахаваны пісьменнік (Люцінка, Тупальшчына), у вёсцы Пяршаі Валожынскага раёна. Акрамя беларускіх даследчыкаў, настаўнікаў, дзеячаў культуры ў іх ўдзельнічалі дацэнт Марыя Якубоўская са Львова, Васіль Бондар з Кіра-

ваграда, Мікола Паўловіч з Даўгаўпілса, пісьменнік Юка Малінен з Хельсінкі.

У канцы чытанню пад кіраўніцтвам прафесара Вячаслава Рагойшы, ураджэнца Ракава, была прынята выніковая рэзалюцыя. Удзельнікі звярнуліся да адпаведных органаў з прапановамі і просьбамі аб выданні Поўнага збору твораў В. Дуніна-Марцінкевіча, аднаўленні яго сядзібы ў Люцінцы, устаноўцы яму помніка ў Мінску (каля ратушы) і Валожыне, наданні Пяршаіскай СШ імя пісьменніка, распрацоўцы спецыяльнага турыстычнага маршрута і інш.

Тамара ШКУРКО.

Паведамленні з таварыстваў

Польскія беларусісты правялі ўсеагульны сход

У Варшаве адбыўся ўсеагульны сход Польскага беларусазнаўчага таварыства. Вяла пасяджэнне прафесар Эльжбета Смулкова (Варшава).

Польскае беларусазнаўчае таварыства ўзнікла ў 1991 годзе. Заснавальнікі яго прафесары Альберт Барташэвіч (Варшава), Міхал Кандрацюк (Беласток) і Аляксандр Баршчэўскі (Варшава). Гэта яны апрацавалі першы статут ПБТ, зарэгістравалі арганізацыю ў Вявядзкім судзе ў Варшаве, увялі арганізацыю ў структуру Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў.

Прысутныя на сходзе заслухалі справаздачу старшыні таварыства А.Баршчэўскага, дзе была звернута ўвага на асноўныя дасягненні і пралікі таварыства.

Адным з галоўных дасягненняў было правядзенне штогадовай Міжнароднай канферэнцыі „Шлях да ўзаемнасці“, якая да чакалася 11-сесій. Ініцыятарам яе стала кафедра беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта, якая прыцягнула да супрацоўніцтва Польскае беларусазнаўчае таварыства, Міжнародную асацыяцыю беларусістаў, Навукова-асветніцкі цэнтр імя Ф.Скарыны ў Мінску, а крыху пазней яшчэ і Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Польскі інстытут у Мінску, Беларускі інстытут навукі і мастацтва ў Нью-Йорку і Беларускае бібліятэку імя Ф.Скарыны ў Лондане. На жаль, пры арганізацыі канферэнцыі адбыўся раскол беларусазнаўчага асяроддзя ў Польшчы, абумоўлены тым, што Беларускае грамадска-культурнае таварыства, карыстаючыся падтрымкай некаторых беларусістаў у Беластоку, пачало ладзіць паралельную канферэнцыю пад такой самай назвай.

Другой істотнай працявай актыўнасці Польскага беларусазнаўчага таварыства з'яўляецца ўдзел у правядзенні — разам з таварыствам „Польшча — Беларусь“ — алімпіяды беларускай мовы ў Польшчы. Упершыню яна прайшла ў 1993 годзе, а яе кіраўніком стаў загадчык кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта А.Баршчэўскі. Сёлета адбыўся ўжо 10-ы тур. Фінал алімпіяды праводзіцца ў Беларусі. А.Баршчэўскі з задавальненнем адзначае, што алімпіяда карыстаецца падтрымкай як Пасольства Польшчы і Польскага інстытута ў Мінску, так і Пасольства Беларусі ў Польшчы. Фіналісты алімпіяды могуць паступаць на розныя факультэты польскіх ВНУ без уступных экзаменаў.

6 гадоў таму Польскае беларусазнаўчае таварыства супольна з таварыствам „Польшча — Беларусь“ і Асацыяцыяй еўрапейскай культуры звярнулася ў Міністэрства культуры РП з

просьбай аказаць фінансавую падтрымку ў арганізацыі польска-беларускіх літаратурных сустрэч. Пакуль удалося правесці дзве такія сустрэчы: у Гайнаўцы і Гродне. У кожнай з іх прымала ўдзел каля 20 пісьменнікаў з Польшчы і Беларусі. Акрамя чытання рэфератаў і правядзення дыскусій адбыліся аўтарскія вечарыны ў Гайнаўцы, Бельску-Падляшскім і суседніх вёсках.

Чарговай справай, у якую актыўна ўключылася Польскае беларусазнаўчае таварыства, з'яўляецца ўзвядзенне помніка класікам беларускай літаратуры Янку Купалу і Якубу Коласу ў Варшаве. Гэтую ідэю актыўна падтрымаў пасол Беларусі ў Польшчы Павел Латушка. Быў скліканы ініцыятыўны камітэт, які ўзначальвае пісьменнік Эўгеніюш Кабац, а яго намеснікамі з'яўляюцца Чэслаў Сэнюх і Аляксандр Баршчэўскі. Камітэт наладзіў шэраг сустрэч, між іншым з галоўным архітэктарам Варшавы, які аказаўся ўраджэнцам Беларусі і з вялікай прыхільнасцю паставіўся да пабудовы помніка класікам беларускай літаратуры.

А.Баршчэўскі звярнуў увагу на тое, што акрамя прадстаўленых форм дзейнасці таварыства, яго сябры актыўна працуюць у навуковай і мастацкай сферах. Асаблівай увагі тут заслугоўваюць Чэслаў Сэнюх (Варшава), які пераклаў на польскую мову „Новую зямлю“ Якуба Коласа, Эльжбета Смулкова (Варшава) — аўтар фундаментальнай працы „Беларусь і памежжы“ („Białoguis i rognicisza“). Добрыя водгукі выклікалі манаграфія сяброў ПБТ Рышарда Радзика (Люблін), Міхала Саевіча (Люблін), Яўгена Мірановіча (Беласток), Юрыя Туронка (Варшава). Удзячнасці заслугоўваюць прафесары Валенты Пілат (Ольштын), Ларыса Пісарэк (Вроцлаў) і Тэлесфар Позыняк (Вроцлаў), якія, штогод арганізуючы навуковыя канферэнцыі, не забываюць пра беларускую праблематыку.

Старшыня таварыства падзякаваў усім супрацоўнікам, якія ўваходзілі ва Управу ПБТ, і заявіў, што не мае намеру ўжо балаціравацца ў новую Управу ПБТ.

Затым з фінансавай справаздачай выступіла доктар Ядвіга Глушкоўска-Бабіцка (Варшава), сакратар ПБТ. Даходы таварыства складаюць толькі ўзносны яго сяброў. Я.Глушкоўска-Бабіцка расказала таксама аб праблемах, звязаных з рэгістрацыяй ПБТ, якія былі выкліканы неабходнасцю змены адрасу.

Справаздачу дзейнасці Рэвізійнай камісіі прадставіў Валенты Пілат, які падкрэсліў, што за справаздачны перыяд (1999-2004) адбылося пяць пасяджэн-

няў Управы ПБТ. Таварыства налічвае больш за 70 сяброў. Пасля справаздачы пачалася ажыўлена дыскусія.

М.Саевіч падкрэсліў вялікае значэнне штогадовай Міжнароднай канферэнцыі „Шлях да ўзаемнасці“ і серыйнага зборніка „Acta Albaruthenica“, дзе публікуюцца матэрыялы. Ён звярнуўся з заклікам аб'яднаць у ПБТ даследчыкаў з розных навуковых асяродкаў, стварыць рэгіянальныя аддзелы ПБТ, кіруючыся, паводле статута, навуковымі мэтамі. Палітычныя планы павінны тут адыходзіць на другі план. Такі падыход, дадаў прафесар Войцех Сегень (Беласток), будзе спрыяць аб'яднанню асяроддзя.

Р.Радзкік заўважыў розны падыход да адной і той жа праблемы ў выступленнях сяброў ПБТ, што можа ўскладніць дыялог з тымі беларусістамі ў Беластоку, якія з'яўляюцца арганізатарамі паралельнай канферэнцыі пад такой самай назвай „Шлях да ўзаемнасці“. Паводле Э.Смукловой, прысутны на сходзе М.Кандрацюк павінен прасвятліць гэтую сітуацыю, што будзе спрыяць лепшаму супрацоўніцтву ў будучыні.

У адказ М.Кандрацюк праявіў волю да паразумення і пры годзе заўважыў, што можна часцей запрашаць беларускую моладзь у Польшчу. З прапановай арганізаваць канферэнцыю для маладых навукоўцаў выступіў М.Саевіч. А Л.Пісарэк імкнулася мабілізаваць беларусазнаўчае асяроддзе ў Польшчы да часцейшага ўдзелу ў навуковых канферэнцыях у Беларусі, таму што беларускія навукоўцы цікавяцца вынікамі даследаванняў польскіх калег.

Ч.Сэнюх, Э.Іванец і іншыя гаварылі ў час дыскусіі пра ўзаема-залежнасць беларусазнаўства ў Польшчы і грамадскіх працэсаў у Беларусі.

Затым адбыліся перавыбары. Старшыняй ПБТ быў выбраны М.Саевіч, намеснікамі старшыні — Р. Радзкік і В.Пілат, сакратаром — Марэк Гаўрылюк. Ва Управу ПБТ увайшлі таксама Томаш Вельг і Ніна Баршчэўская. Рэвізійную камісію склалі: старшыня Ч.Сэнюх і сябры Л.Пісарэк і Э.Іванец.

Новая ўправа пачала актыўную працу, арганізуючы ў некалькіх польскіх гарадах аддзелы ПБТ. Пра стварэнне такога аддзела ў Ольштыне „Голас Радзімы“ паведамляў у чэрвеньскім нумары.

Ніна БАРШЧЭЎСКАЯ, доктар філалогіі.

АД БЮРО КАМІТЭТА ГА „МАБ“.

Выказваем сардэчную падзяку прафесару Аляксандру Баршчэўскаму за шматгадовую плённую працу старшыняй Польскага беларусазнаўчага таварыства.

Наш фотаальбом

Упершыню пытанні грамадска-культурнага жыцця дыяспары сталі ў Беларусі тэмай шырокага навуковага абмеркавання на „круглым stole“, які адбыўся ў час І Міжнароднага кангрэса беларусістаў у 1991 годзе. У ім прынялі ўдзел навукоўцы з 12 краін. Пасяджэнне выклікала такую цікавасць, што зала ў Доме літаратара не магла ўмясціць усіх жадаючых.

НА ЗДЫМКУ: у час пасяджэння.

3 рэдакцыйнай пошты

Пра літаратуру дыяспары. І не толькі...

Відаць, упершыню з цікавай з'явай „самасітэматызацыі“ ведаў я сутыкнулася на курсах аўтавадзжэння. На кожным занятку розум атрымліваў порцыю абсалютна новай інфармацыі: знакі паярэдджання, знакі забароны, але я адчувала поўную разгубленасць з-за немагчымасці самастойна адказаць на пытанні, якія патрабавалі наймізэрнейшых разважанняў. Дайшло да філасофскіх думак аб непрыстасаванасці жаночага розуму да вадзжэння аўтамабіля. Аднак напрыканцы ўсё стала на свае месцы. Набытыя веды арганізаваліся ў даволі неблагую сістэму.

Натуральна зрабіць вывад, што калі такое здараецца ў індывідуальным парадку, то магчымы і выпадкі больш значныя, нацыянальнага маштабу. І самы яркавы гэтаму прыклад — з'яўленне даследавання англійскага беларусіста Арнольда Макміліна „Беларуская літаратура дыяспары“, якое першапачаткова ўбачыла свет у Вялікабрытаніі (Belarusian literature of the diaspora. Birmingham, 2002), а сёлета выйшла ў Мінску ў перакладзе Веры Бурлак і Віктара Жыбуля з прадмовай аўтара. Узятца за тэму прымузіла „маладаследаванасць гэтай галіны ўсходнеўрапейскае культуры“.

Дзейнасць нашых класікаў, якія аказалі найвялікшы ўплыў на фарміраванне і развіццё беларускай літаратуры, вывучана ўжо дасканала. Але тыя творцы, што па розных прычынах не здолелі прабіцца да вялікай аўдыторыі, не павінны заставацца не ўключанымі ў агульную сістэму, ігнаравацца. Гэта і ёсць для мяне тая новая інфармацыя, якая раней не была ўспрынята свядомасцю, але патрабавала гэтага.

Права на вядомасць у грамадстве людзей, жыццё якіх выявілася ў творчасці, відавочнае, бяспрэчнае. Іншая справа, што лёс не заўсёды дазваляе выкарыстаць талент цалкам. А калі ён нават пазбаўляе чалавека такога, здавалася б, непахіснага права, як жыццё на роднай зямлі? У выніку абставін яны проста не змаглі рэалізавацца, данесці сябе да чытача на радзіме. Што гавораць у сённяшняй Беларусі такія імёны, як Аляксандра Саковіч, Янка Юхнавец або Аўген Кавалеўскі? Мне здаецца, большай частцы нашага студэнцтва — амаль нічога. Дарэчы, я таксама належала да гэтай часткі да знаёмства з „Беларускай літаратурай дыяспары“. Манаграфія А.Макміліна ліквідавала ў маёй свядомасці белую пляму. Дакладней, працывітанне спалучыла ва ўспрыняцці з асноўным мацерыком ведаў пра нацыянальнае пісьменства, якое мае амаль тысячагадовыя традыцыі, дапоўніла яго звесткамі пра вялікі

Арнольд Макмілін

Беларуская літаратура дыяспары

востраў XX стагоддзя, амаль невядомы ў нас да 90-х гадоў.

У першай частцы кнігі прадстаўлены паэзія, проза і драматургія беларускай эміграцыі. Найбольш удалымі часткамі мне ўяўляюцца раздзелы пра „адзінокага эксперыментатара“ Янку Юхнаўца і Масея Сяднёва, які ўзніўся на „прыступку да Парнаса“. Раздзел заслугоўваў б і проза Кастуся Акулы. Акрамя даволі вядомых Рыгора Крушыны, Янкі Золака, Юркі Віцьбіча я тут пазнаёмілася і з невядомымі раней для мяне Сяргеем Хмарай, Міколам Вярбой, Міколам Цэлесам і інш. Некаторыя з іх і не ўспрыняліся як творчыя індывідуальнасці, не засталіся ў памяці.

Другая частка распавядае пра „беларускую літаратуру сучаснай Усходняй Еўропы“ — Эдварда Вайвадзіша з Латвіі, Анатоля Кірвеля з Расіі, Іну Снарскую з Украіны.

Амаль палова кнігі — „Беларуская літаратура ў Польшчы“. Тут таксама ідзе падзел на паэзію, прозу і драматургію, што вядзе да паўтараў даволі шматлікіх творцаў. Асобна выдзелены „пацудзёвы інтэлект“ Яна Чыквіна і „паэт у прозе“ Сакрат Яновіч. А можна было б да іх яшчэ дадаць Алеся Барскага (Аляксандра Баршчэўскага).

Кніга А.Макміліна дапамагла сістэматызаваць мае веды па беларускай літаратуры, зрабіць іх больш поўнымі.

Алена МІХАЛЮК, студэнтка Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта.

Гомельскія навукоўцы папоўнілі рады асацыяцыі

Адбыўся справаздачна-перавыбарны сход беларусістаў Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францішка Скарыны. Яго ўдзельнікі пашырылі кола сяброў, абнавілі кіраўніцтва, выбралі дэлегатаў на IV кангрэс.

Цяпер у суполцы 83 сябры. Узнікла неабходнасць мець бюро. У яго ўвайшло 7 выкладчыкаў-навукоўцаў, у тым ліку дактары навук Рыгор Лазько, Раіса Казлова, Аляксандра Станкевіч і Іван Штэйнер.

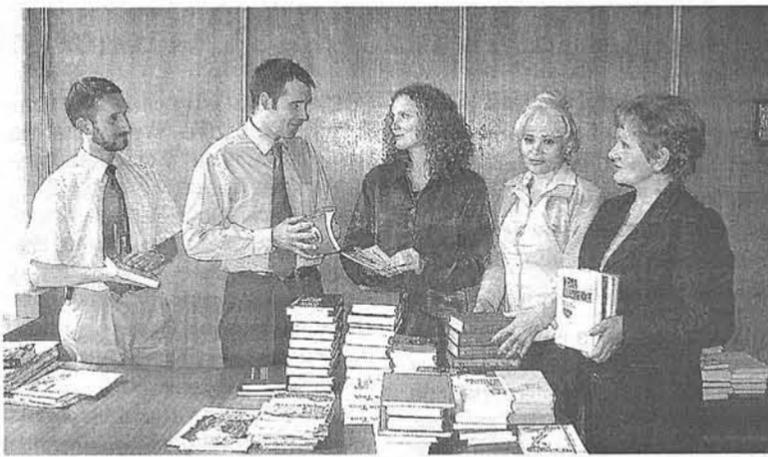
Канстанцін УСОВІЧ, сакратар суполкі.

Беларускія кнігі для землякоў

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом "Радзіма" падвяло вынікі першага этапу збору беларускай літаратуры для арганізацый суайчыннікаў за рубяжом, які праходзіў пад дэвізам "Беларускія кнігі для маіх землякоў у замежжы".

Удзельнікам акцыі выступіла моладзь беларускай сталіцы — члены дзіцячых калектываў, маладзёжных арганізацый, школ, каледжаў, ВНУ.

Ініцыюючы гэтую акцыю, таварыства "Радзіма" ставіла перад сабою некалькі мэт: аказаць дапамогу беларускім суполкам у замежжы, школам, класам з вывучэннем беларускай мовы ў папайненні бібліятэк падручнікамі, творамі беларускіх пісьменнікаў, дзіцячай літаратурай, дапаможнікамі, кнігамі аб нашай краіне, яе гарадах, выдатных мясцінах і людзях, а таксама прыцягваючы дзяцей і моладзь да ўдзелу ў мерапрыемстве, садзейнічаць развіццю сяброўскіх адносін з ровеснікамі, якія маюць беларускія карані, але жывуць

за межамі краіны. Акцыя праводзілася ў рамках мерапрыемстваў, прысвечаных 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Спадзяёмся, што сабраная нам літаратура для беларускіх суполак, будзе добрым падарункам нашым землякам.

15 ліпеня ў таварыстве "Радзіма" адбылася перадача кніг прадстаўнікам беларускіх арганізацый з ЗША, Украіны (гарады Запарожжа і Палтава), Казахстана (Астана), якія знаходзіліся ў гэты час у Мінску. На сустрэчы прысутнічалі таксама найбольш актыўныя ўдзельнікі акцыі — вучні школы №144 горада Мінска.

Актыўны ўдзел моладзі дае

нам надзею, што наступны этап (мы плануем яго на пачатак навучальнага года, калі вучні, студэнты вернуцца ў навучальныя ўстановы з канікулаў) будзе такім жа паспяховым.

Дарагія суайчыннікі, калі вы сабраліся ў Беларусь, запрашаем вас у таварыства "Радзіма", тут вас чакаюць беларускія кнігі і цікавыя прапановы.

Наш адрас: 220034, г.Мінск, вул.Захарова, 23. Тэл./факс: 288-12-01.

Галіна НАВІЦКАЯ, супрацоўніца таварыства "Радзіма".

НА ЗДЫМКУ: кнігі ад таварыства "Радзіма" прымае Іна СНАРСКАЯ (Украіна, Палтава) Фота Яўгена КАЗЮЛІ

КАЗАХСТАН. АСТАНА

"Вясёлка" парадавала ўсіх

У Астане прайшоў V гарадскі фестываль дружбы народаў Казахстана. Беларускі культурны цэнтр, якім кіруе Аляксандра Раманавы, прапанаваў на суд глядачоў і журы разнастайную праграму.

Тамара Батрак, актывістка цэнтры, кіраўнік мастацкага калектыву, якая добра валодае беларускай мовай, распачала праграму прывітальным вершам Петруся Броўкі "Калі ласка!" З кожным годам павышае сваё выканаўчае мастацтва ансамбль "Вясёлка". На фестывалі ён парадаваў глядачоў беларускімі песнямі "Чаму ж нам не пець", "Бульба", "Родны край", прыпеўкамі. Рэпертуар калектыву значна ўзбагаціўся пасля таго, як Тамара Батрак з дачкою Вікторыяй, таксама актывісткай цэнтры, пабывалі на курсах для кіраўнікоў і ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці ў Мінску, якія штогод праводзіць Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом "Радзіма".

Не пакінулі глядачоў абыякавымі і беларускія народныя танцы, якія выконвалі ўдзельнікі танцавальнага калектыву "Беларускія дзяўчаты". Узнагаро-

дай былі працяглыя апладысменты.

У Беларускага культурнага цэнтры нямала сяброў сярод казахаў, адна з іх Гульміра Болатава, вучаніца беларускай нядзельнай школы, разам з юнымі выканаўцамі ўдзельнічала ў літаратурна-музычнай кампазіцыі "Беларусь мая, родная маці". А вясёлая песенька "Цік-так, ходзікі" ў іх выкананні была вельмі цёпла сустрэта прысутнымі.

Песня "Беларускі дом" напісана спецыяльна для суайчыннікаў, якія жывуць за межамі. Салісты вакальнага ансамбля, успамінаючы далёкую Радзіму, аддалі паклон і казахстанскай зямлі, якая прытуліла іх, на якой выраслі іх дзеці, нарадзіліся ўнукі.

Народнай песняй "Бывайце здаровы" Беларускі культурны цэнтр завяршыў сваю праграму.

Галіна НАВІЦКАЯ, супрацоўнік таварыства "Радзіма".

Адзначаны ўрадам

Ганаровай граматай Савета Міністраў Беларусі ўзнагароджаны старшыня нацыянальна-культурнай аўтаноміі "Беларусы Югры" Сяргей Бандарэнка.

Ён удастоены пачэснай адзнакі за плённую працу па ўмацаванні дзелавых і грамадскіх сувязей Ханты-Мансійскай аўтаномнай акругі з нашай краінай, а таксама значны асабісты ўклад у справу яднання народаў дзвюх дзяржаў і актывную дзейнасць па захаванні і развіццю беларускай культуры ў Расіі.

Па ініцыятыве Сяргея Бандарэнкі ў лютым 2003 года створана нацыянальна-культурная аўтаномія (НКА) "Беларусы Югры", якая аб'яднала некалькі таварыстваў беларусаў Сібіры (гл. "ГР" №4-5, б. г. — Рэд.). Дзякуючы дзейнасці нацыянальна-культурнай аўтаноміі, Сургут і Гомель сталі гарадамі-пабрацімамі. У маі мінулага года НКА "Беларусы Югры" пры садзейнічанні пасольства нашай рэспублікі ў Расіі адкрылі Гандлёвы дом "Беларусь", мэта якога прапаганда айчынных тавараў на расійскім рынку. Пры асабістай падтрымцы кіраўніка нацыянальна-культурнай аўтаноміі ў Сургуце не раз выступалі вядомыя беларускія мастацкія калектывы і выканаўцы.

Згодна з апошнім перапісам насельніцтва, у Расіі пражывае 814,7 тысячы беларусаў, у тым ліку ў Ханты-Мансійскай аўтаномнай акрузе каля 40 тысяч.

УСЕЎКРАЇНСКІ саюз беларусаў

Таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом "Радзіма" наведла наша суайчынніца з Кіева (Украіна) Ірына Аржахоўская. Гэтая вельмі актыўная і жыццярадасная жанчына садзейнічала аб'яднанню беларусаў Украіны. Зараз яна ўзначальвае Усеўкраінскі саюз беларусаў. Ірына Аляксандраўна наведаміла нам аб дзейнасці беларусаў Украіны.

Даведка. Па даных перапісу насельніцтва, у 2001 годзе ва Украіне пражывае 275 763 беларусы. Па колькасці насіставу нашы суайчыннікі займаюць другое месца сярод нацыянальных меншасцей у суседняй дзяржаве.

Першыя нацыянальна-культурныя таварыствы беларусаў ва Украіне пачалі стварацца ў 1988 годзе, і гэты працэс працягваецца, зараз такія аб'яднанні створаны ў 17 рэгіёнах.

З мэтай аб'яднання суполак і цэнтралізаванага кіравання імі ў кастрычніку 1997 года па ініцыятыве Кіеўскага гарадскога нацыянальна-культурнага таварыства "Беларусь", быў створаны Усеўкраінскі савет кіраўнікоў таварыстваў і актывістаў беларускага нацыянальна-культурнага руху.

Савет і яго кіраўніцтва разам з асноўнымі накірункамі работы стваралі юрыдычныя ўмовы для заснавання Усеўкраінскага аб'яднання таварыстваў беларусаў Украіны.

19 мая 2000 года ў Кіеве адбыўся ўстаноўчы з'езд дэлегатаў з 16 рэгіёнаў Украіны, на якім быў створаны Саюз грамадскіх культурна-асветніцкіх арганізацый беларусаў Украіны — Усеўкраінскі саюз беларусаў. У рабоце з'езда прыняў удзел прадстаўнік Пасольства Рэспублікі Беларусь ва Украіне, першы сакратар У.Забайскі.

Асноўнай мэтай саюза з'яўляецца аб'яднанне намаганняў членаў саюза па рэалізацыі іх агульных інтарэсаў у зберажэнні нацыянальнай, культурнай, моўнай, рэлігійнай самабытнасці беларускай супольнасці ва Украіне. Адным з метадаў дасягнення гэтага з'яўляецца садзейнічанне развіццю і ўмацаванню культурных і эканамічных сувязей з Рэспублікай Беларусь. У склад саюза ўключаны 17 грамадскіх арганізацый. Кіраўнікамі суполак з'яўляюцца найбольш актыўныя і

паважаныя прадстаўнікі нацыянальнасці. Усеўкраінскі саюз беларусаў ажыццяўляе сваю дзейнасць у адпаведнасці з заканадаўствам Украіны. Кіраўніцтва саюза прадстаўлена і працуе ва ўсіх грамадскіх міжнацыянальных структурах, у тым ліку, нарадзе грамадскіх арганізацый нацыянальных меншасцей пры Прэзідэнце Украіны, нарадзе нацыянальных таварыстваў Украіны. Саюз працуе пад кіраўніцтвам Дзяржкамітэта Украіны па справах нацыянальнасцей і міграцыі.

Цікавы вопыт па адраджэнні беларускай культуры назіраюцца ў Крымскім беларускім культурна-асветніцкім таварыстве, якому сёлета спаўняецца 13 гадоў, набіраюць сілу Вінніцкае абласное зямляцтва, Адэскае нацыянальна-культурнае аб'яднанне "Беларусь", беларуская абшчына Львоўскай вобласці, матэнакіравана і цікава працуе невялікае таварыства беларускай культуры "Зорка Венера" ў горадзе Ізяславе Хмяльніцкай вобласці, а таксама Данецкае абласное таварыства беларусаў "Нёман", чарнігаўскае таварыства беларускай культуры "Сябры" і шмат іншых. У мерапрыемствах саюза актыўны ўдзел прымае Надзвычайны і Паўнамоцны пасол В.Вялічка, яго саветнік В.Гейсік, першы сакратар В.Дзенісенка сакратар пасольства У.Сцяпук і іншыя.

Грамадскія арганізацыі саюза, яго кіраўніцтва гатовы працаваць па ўмацаванні культурнага супрацоўніцтва паміж Рэспублікай Беларусь і Украінай, садзейнічаючы ажыццяўленню дзяржаўнай праграмы "Беларусы ў свеце на 2001-2010 гады", а таксама ўмацаванню эканамічных сувязей дзвюх дзяржаў у рамках Міждзяржаўнай праграмы доўгатэрміновага эканамічнага супрацоўніцтва на 1999-2008 гады.

Наталля ТАКТАСУНАВА.

Лепельская славістка

Літаратурная карта Лепельшчыны, калі пазначыць на ёй месцы, дзе нарадзіліся пісьменнікі, літаратуразнаўцы, не дужа і багатая. Але, магчыма, мяркуючы так, мы можам і памыляцца. Бо часам не ўсе імёны, што называецца, навідавоку.

Напрыклад, нідзе ў беларускіх энцыклапедыях, даведніках не згадваецца Ала Шэшкен. А між тым, нарадзілася яна якраз у Лепелі 30 сакавіка 1931 года.

Закончыла наша зямлячка аддзяленне сербска-харвацкай мовы і югаслаўскіх літаратур Бялградскага ўніверсітэта. Пасля вучылася ў аспірантуры кафедры славянскай філалогіі Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта. У 1958 годзе абараніла дысертацыю "Творчасць М.Шолахава ў

літаратуры Югаславіі". Зараз працуе ў тым жа ўніверсітэце — у лабараторыі "Руская літаратура ў сучасным свеце". Чытае курс лекцый "Гісторыя македонскай літаратуры. Культура Македоніі". Падрыхтавала і вядзе спецкурс "Македонская проза 1970-1990 гадоў" і спецсеминар "Творчасць Жыўка Чынга".

Цікавіцца Ала Шэшкен у асноўным македонскай літаратурай, займаецца параўнальным літаратуразнаўствам.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

РАСІЯ.

Дзяржаўны сцяг на вяршыні Камчацкага вулкана

Вам пішуць пастаянныя чытачы – землякі з далёкай Камчаткі. З кожным годам ваша газета становіцца ўсё больш папулярнай, рознабаковай, расказвае пра жыццё беларусаў у розных краінах. Вось і мы вырашылі падзяліцца сваімі ўражаннямі і расказаць, чым заняты камчацкія беларусы.

Восем гадоў існуе на Камчатцы беларускае зямляцтва, якое ў свой час узначальвалі Эдуард Яраш, Аляксей Малашэнка, Віктар Гаўрылаў, Міхаіл Канаплянікаў, а цяпер — Васіль Лысковіч. Па даных апошняга перапісу, на Камчатцы засталася каля 3 тысяч беларусаў.

У некаторых нашых суайчыннікаў так склаўся лёс, што не толькі дзеці выраслі тут, а нават унукі і праўнукі. На жаль, рэдкія з апошніх ведаюць сваю родную мову, але сваёй сувязі з гістарычнай радзімай не губляе ніхто. Гэта праяўляецца не толькі ў пісьмах і паездках на адпачынак на малую радзіму.

Кожны год 3 ліпеня прадстаўнікі беларускага зямляцтва адзначаюць свята Дзень вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У гэты дзень беларусы, а таксама госці, прадстаўнікі адміністрацыі вобласці, горада, ветэраны вайны, прадстаўнікі іншых нацыянальных аб'яднанняў збіраюцца на цэнтральнай плошчы Петрапаў-

лаўска-Камчацкага і наладжваюць свята. На гэтай урачыстасці праходзяць выступленні, гучыць родная мова, тут людзі з розных куткоў Беларусі могуць сустрэцца і пагутарыць, успомніць сваё дзяцінства, юнацтва, зямлю бацькоў.

Да 60-годдзя з Дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў арганізацыйны камітэт пад кіраўніцтвам старшыні Камчацкага абласнога (рэгіянальнага) беларускага зямляцтва В.Лысковіч падрыхтаваў шэраг мерапрыемстваў. Напрыклад, група альпіністаў-беларусаў А.Сідарок, Н.Кур'янчык, Е.Журо ў складзе каманды ажыццявілі ўзыходжанне на вяршыню Казельскага вулкана (аднаго з грады "дамашніх" вулканаў паблізу горада) і ўзнялі на яго вяршыні беларускі дзяржаўны сцяг.

Аляксандр СІДАРОК,
старшыня аргкамітэта зямляцтва.

ЛІТВА, ВІЛЬНЮС

З нагоды 60-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў выказваем нашы сардэчныя віншаванні і найлепшыя пажаданні, шчасця і дабрабыту беларускаму народу і росквіту беларускай дзяржавы.

Львон МУРАШКА,
прэзідэнт Эгуртавання беларускіх грамадскіх арганізацый у Літве.

Нацыянальнае свята беларусаў у Вільні

Два дні адзначалі беларусы Віленшчыны нацыянальнае свята незалежнасці Беларусі. Асабліва ўрачыстым быў першы дзень. У прасторным памяшканні пасольства Беларусі і на зялёным надворку сабралася больш за сотню сяброў і гасцей.

Супрацоўнікі Беларускага Пасольства на чале з паслом Уладзімірам Гаркуном віталі пры ўваходзе гасцей і сяброў. Сярод іх былі палітыкі і аташэ з Амерыкі, заходніх і ўсходніх дзяржаў, прадстаўнікі парламентаў, прэм'ер-міністр Літвы Бразаўскас.

Паколькі прыгожы і прасторныя мурны пасольства не маглі змясціць усіх, то сустрэча і цырымонія адбывалася ў прыгожым садзе-надворку.

Расстаўлены столікі і лаўкі, падрыхтавана эстрада для канцэртных выступленняў. Докладна ў вызначаны час загрымелі гукі беларускага дзяржаўнага гімна, заціхла вялікая грамада прысутных. З прывітальнай прадмовы выступіў беларускі пасол Уладзімір Гаркун. Ён падкрэсліў значэнне Дня незалежнасці для беларусаў і суседзяў, з якімі Беларусь сумесна абараняла свае межы. "Сёння нашы народы імкнуцца да цесных гаспадарчых, палітычных, эканамічных і культурных сувязей. Адносіны з дзяржаўнымі органамі Літвы і насельніцтвам добразычлівыя. У гэтым напрамку і будзем працаваць, — адзначыў пасол.

На сцэне з'явіліся ў прыгожых нацыянальных касцюмах спе-

вакі, распачаўся вясёлы канцэрт. Цяжка паверыць, што невялікі ансамбль здольны даць захопляючы канцэрт. Усе забылі пра свае праблемы, зачараваныя музыкантамі, песнярамі і танцорамі. Эфект павялічваўся не толькі прыгажосцю артыстаў, іх удалымі касцюмамі, бліскучымі інструментамі, але і багаццем рэпертуару, народнымі песнямі і танцамі.

Да позняга вечара весяліліся паважаныя госці. Назаўтра іх чакала яшчэ адна вельмі прыемая сустрэча ў цэнтральнай бібліятэцы Мажвідаса на выставе беларускай кнігі знакамітага мінскага мастака Алега Драбышэўскага, талент і мастацкі ўзровень якога міжволі параўноўваецца з палітрай мастакоў-перадзвіжнікаў. Аглядаючы паўсотні яго карцін, мы ўбачылі амаль усю нашу Беларусь, архітэктурную мінулых стагоддзяў, касцёлы і цэрквы, замчышчы, будынкі і хаткі нашага сялянства, рэкі і азёры, лясы і дарогі, Будслаўскую святыню з цудоўным вобразам Божай Маці... Сэрца цешыць наш цёплы і незабыўны ландшафт. Перад вачыма ажывае вобраз роднай маці-Беларусі.

А. СЦЯПАНАЎ.

ЛАТВІЯ

Беларусы Даўгаўпілса на "Славянскім базары ў Віцебску"

Будучы мінулай вясной у гасцях у Даўгаўпілсе, дырэктар фестывалю "Славянскі базар у Віцебску" Радзівон Бас стрымай сваё слова: наш беларускі ансамбль "Купалінка" быў запрошаны на свята.

Тут ён разам з іншымі калектывамі з Даўгаўпілса і розных гарадоў Беларусі выступаў на плошчах Свабоды і Тысячагоддзя. Выкананая ім песня "Беларускі дом" сумесна з салістам Паўлам Прозарам гучала вельмі хваляюча.

ЗША, САЎТ-РЫВЕР

У Амерыцы чытаем газету з захапленнем

Вельмі паважанае рэдакцыя "Голас Радзімы"! Перасылаю вам чэк за падпіску за 2004 год вашай шанойнай газеты "Голас Радзімы". Выбачайце, што аплачваем са спазненнем, але як у нас тут, у Амерыцы, кажучь: "Лепш пазней, чым ніколі". Убудучыні пастараемся аплачваць пунктуальна.

Хачу дадаць, што ваша газета прафесійна надрукавана і цікавая. Шмат здольных карэспандэнтаў, якія вельмі прыгожа пішуць на беларускай мове. Цудоўныя фотаздымкі і тэксты Яўгена Казюлі, цікавыя артыкулы Алены Спасюк і шмат іншых шанойных карэспандэнтаў. "Голас Радзімы" з захапленнем чытаем у Амерыцы, і я перакананы, што вашу газету з энтузіязмам чакваюць беларусы і ў іншых краінах свету. Шкада, што ўжо даўно ў "Голасе Радзімы" няма артыкулаў выдатнага пісьменніка Яўгена Леці, якога мы ў Амерыцы, Аўстраліі, Канадзе і іншых краінах добра ведаем і паважаем.

Ад Беларуска-Амерыканскага цэнтра і ад сябе асабіста жадаю вам і надалей вялікіх поспехаў на выдавецкай ніве.

З вялікай пашанай
Жорж НАВУМЧЫК.

Ад РЭДАКЦЫІ. Шануюны Яўген Рыгоравіч Лецька, згодна з узростам і станам здароўя, у красавіку аформіўся на пенсію. На пачатку года меў магчымасць па сацыяльнай пуцёўцы паправіць здароўе ў санаторыі-прафілакторыі ля возера Нарач. Спадзяёмся, што яго творчы імпэт не спыніцца.

Цікаваць у публікі і журналістаў выклікала выступленне трыю "Купалінка" ў складзе Таццяны Піменавай, Наталлі Зубковай і Інгі Цырш-Галлер з песнямі на словы Станіслава Валодзькі і музыку кампазітараў Аляксандра Рудзя — "Зязюля" і "Браслаўскія зарніцы" і Міколы Яцкова — "Калыханка для мамы".

Прыемна было ўбачыць, як у Дзень горада Віцебска ля ганчарнага круга і печкі для абпальвання чаруюць латгалскія майстры. Запомніўся шчымлі-

вымі нотамі і словамі вечар памяці Уладзіміра Мулявіна ў Віцебскім драматычным тэатры, на якім прысутнічалі жонка і дачка вялікага музыканта...

Словы ўдзячнасці хочацца выказаць дырэктару Цэнтра беларускай культуры Аляксандру Кохану і старшыні "Уздыму" Барысу Іванову, якія паклапаціліся, каб на свяце, акрамя акрэдытаваных удзельнікаў ансамбля, пабывалі і іншыя актывісты беларускага таварыства "Уздым".

Алена КАВАЛЬКОВА.

АРМЕНІЯ, ЕРЭВАН

"СВЕТ БЕЗ ВОЙНАЎ!.."

У Ерэване ў зале Таварыства культурных сувязей і супрацоўніцтва з замежнымі краінамі адбылося вялікае знакавае мерапрыемства, прысвечанае 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Абшчына Арменіі "Беларусь", таварыства "Арменія – Беларусь" пры садзейнічання Пасольства Рэспублікі Беларусь адкрылі выніковую выставу конкурсу дзіцячага малюнка, які прайшоў пад дэвізам "Свет без войнаў, насілля і тэрору", "Свету-мір!" і быў прымеркаваны да юбілейнай даты вызвалення Беларусі.

У конкурсе прынялі ўдзел дзеці нацыянальных і нацыянальна-культурных суполак Арменіі ва ўзросце ад 7 да 16 гадоў, навучэнцы мастацкай школы горада Масіса (дырэктар Сарксян Ашот) і жыхар Ерэвана Давід Мелаян.

На адкрыццё выставы былі запрошаны прадстаўнікі пасольстваў Расіі, Украіны, Польшчы, Грузіі, прадстаўнікі ўрада Рэспублікі Арменія, Міністэрства замежных спраў, Прэзідэнцкай адміністрацыі, Нацыянальнага сходу, Міністэрства культуры, Саюза мастакоў Арменіі, Цэнтра эстэтычнага выхавання дзяцей Ерэвана, таварыства "Арменія – Беларусь", нацыянальных і нацыянальна-культурных утварэнняў і іншых арганізацый. Гэту падзею асвятлялі многія сродкі масавай інфармацыі.

З прывітальным словам да прысутных звярнулася пасол Рэспублікі Беларусь у Арменіі М. Далгаполава.

Ад урада Рэспублікі Арменія выступіла начальнік Упраўлення па справах нацыянальных і рэлігійных меншасцей Г. Харачян, ад таварыства "Арменія – Беларусь" — старшыня В. Петрасян, ад Саюза нацыянальнасцей Рэспублікі Арменія — сустаршыня Р. Варжапеян.

Усе выступоўцы з болей гаварылі пра страты, якія панёс беларускі народ у вайне, адзначылі, што выстава дзіцячага

малюнка — гэта прысуд войнам, злу і насіллю, гімн планеце Зямля, якую дзеці адлюстравалі шматжанрава ў такіх радасных і вясёлкавых малюнках.

Выставу склалі 94 малюнкi, якія адабрала журы.

Дыпламамі I, II і III ступені і заохвочвальнымі дыпламамі і каштоўнымі падарункамі адзначана семнаццаць юных мастакоў.

У заключэнне гэтага вялікага мерапрыемства адбыўся канцэрт, у якім прынялі ўдзел дзіцячыя калектывы і асобныя выканаўцы нацыянальных і нацыянальна-культурных утварэнняў. Гэта было дзіўнае свята яднання дзіцячых талентаў і культур нацыянальнасцей, якія насяляюць Арменію.

Хочацца прывесці некалькі запісаў аб выставе дзіцячага малюнка ў кнізе водгукаў.

"Дзякуй беларускай абшчыне за хвіліны задавальнення. Дзеці зразумелі, што яны любімыя, што яны патрэбныя гэтаму свету.

Тамара МАРЦІПАСЯН,
г. Бюракан".

"Дзякуй за выставу. Дзіцячы творчасць і радзіма сваёй не пасрэдна, а імярацё і вяданнем свету. Калі ў настаўніка добрыя дзеці, значыць, яшчэ не ўсё страчана.

Святлана
ДАБРАВольскіх,
перакладчык, журналіст".

В. ВАРАЖАН-КРЫШТОПІК.

ІТАЛІЯ. МІЛАН

З "Голасам Радзімы" з першых нумароў

Дарагія сябры! Прывітанне вам з Італіі. Удзячная, што не забываеце мяне шмат гадоў, дасылаеце газету. Вельмі рада. Чытаю памаленьку, каб хапіла на працяглы час. Вялікі дзякуй!

Леанарда МАЛЕЕВА.

ЭСТОНІЯ. ЙЫХВІ

Перамены — далепшага

Шчыры дзякуй вам за "Голас Радзімы". Газета ў апошні час зрабілася больш цікавай, яна карыстаецца ў нашых землякоў у Эстоніі шырокім попытам.

Поспехаў вашаму калектыву ў яе выданні ды добрага здароўя!
Уладзімір ДЗЕХЦЯРУК.

Адбыўся VIII з'езд лідчан

Безліч прыемных уражанняў і перажыванняў зведаў у тыя летнія дні прафесар Гданьскага ўніверсітэта (Польшча) Лех Макжэцкі. Шаноўнага пана можна зразумець: ён пабываў на зямлі сваіх продкаў. Гэта яго прадзед Аляксандр быў фундатарам старэйшага на Лідчыне касцёла ў вёсцы Нецеч, помніка кultaвай архітэктуры. А дастойны праўнік пада-рыў сёлета храму алтар.

Былі ў прафесара, як і ў яго калега, дэлегатаў VIII Сусветнага з'езда лідчан, і іншыя цікавыя вандроўкі і сустрэчы. Нашы колішнія землякі і іх нашчадкі зрабілі змястоўныя экскурсіі ў Мінск і Навагрудак, Мір і Іўе, на возера Свіцязь. Моцна ўразіў гасцей Мінск, як сказаў мне Лех Макжэцкі, горад еўрапейскай прыгажосці. Не менш спадабалася невялічкае Іўе. Сапраўднае захапленне выклікала спатканне з мясцовымі татарамі, імам іх абшчыны Ісмаіл Шабановіч пазнаёміў замежнікаў з унікальнай у Беларусі мячэццю, якая прываблівае многіх турыстаў, сярод якіх былі прадстаўнікі Турцыі, Лівіі, Марока і іншых краін. Добрай неспадзяванкай для дэлегатаў стала тое, што іўеўскія татары валодаюць мовай беларусаў і палякаў і вывучаюць сваю родную — арабскую.

Акрамя знакамітых мясцін, нямала задавальнення прынеслі гасцям паездкі ў Начу і Сурканы (Воранаўскі раён), лідскую Ваверку, у мястэчка Васілішкі і вёску Старыя Васілішкі (Шчучынскі раён). У апошнім паселішчы ўсеагульнае захапленне выклікаў касцёл Святога Пятра, узведзены ў 1903 годзе. Не абмінулі і дом, дзе нарадзіўся і рос вядомы польскі спявак Чэслаў Неман (Выдрыцкі). У Начы ж прыцягнулі ўвагу мясціны, звязаныя з постацямі Тэадора і Людвіга Нарбутаў, Вандаліна Шукевіча. Словам, усюды было цікава і гасцінна.

Чарговы з'езд лідчан, у адрозненне ад папярэдніх, меў свае адметнасці. Пра іх раска-заў старшыня Таварыства польскай культуры Лідчыны Аляксандр Калышка. Сустрэчы дэлегатаў мелі, так бы мовіць, камерны характар: не было

ранейшай масавасці, як і залішняй рэкламы. І ў той жа час спатканні былі сардэчнымі, нібы ў дружнай сям'і. Яшчэ адна адметнасць. Сярод удзельнікаў з'езда з кожным годам усё менш людзей сталага веку, затое больш сярэдняга ўзросту і маладых, нашчадкаў ранейшых жыхароў колішняга Лідскага павета, якія выехалі па волі лёсу за мяжу. Упершыню прысутнічалі два дэлегаты з Галандыі і адзін з Канады. Гасцям была прапанавана і ўхвалена імі цікавая і разнастайная праграма.

Мелі яны, як кажуць, і сустрэчы па інтарэсах. Напрыклад, разам сабраліся і падзяліліся ўспамінамі выхаванцы даваеннай лідскай гімназіі. Іншыя ў шчырай абстаноўцы абмеркавалі інфармацыю аб дзейнасці грамадскіх аб'яднанняў беларусаў і палякаў. Так, на спатканні з актывістамі Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны ўзнікла зацікаўленая размова аб захаванні на Лідчыне багатай гістарычнай спадчыны і ролі ў гэтай важнай справе грамадскасці.

Хутка прабег з'ездаўскі тыдзень, які прынес дэлегатам шмат незабыўных сустрэч са старымі і новымі знаёмымі, мастацкімі калектывамі. Асаблівае ўражанне выклікалі канцэрты народных ансамбляў "Гудскі гармонік" з Лідскага раёна і "Лявонь" з суседняга Воранава.

Усё пачулае і ўбачанае гасцямі ў Беларусі, у прыватнасці, на Лідчыне, дарагое і блізкае іх сэрцам. Яны прыехалі на поклік роднага краю, каб яму пакланіцца. Таму развіталіся на аптымістычнай ноце, добра зразумелымі словамі "Да пабачэння!" З надзеяй на новыя сустрэчы.

Алесь ЖАЛКОЎСКИ.

Шукаюць родных у Аргенціне

Я, Пятліцкі Сяргей, шукаю стрыечную сястру Шустал Вольгу (Shustal Olga) — дачку дзядзькі Шустала Антона (Shustal Antoni), яе дачку, муржа, а таксама сына і муржа старэйшай дачкі дзядзькі, якая рана памерла. Дзядзька з сям'ёй пражываў па адрасе: Buenos-Aires, Bercso.

Мой адрас: Пятліцкі Сяргей, Горкага 61-14, 230029, Гродна, Беларусь.

Pietlicki Sergey, Gorkogo, 61-14, 230029, Grodno, Bielarusia.

Тэл.: +00375 152-44-37-84.

E-MAIL: atir1928@mail.ru

УЗБЕКІСТАН, ТАШКЕНТ

Мікрараён "Ватан" для 43 нацыянальнасцей

ТАШКЕНТЦЫ ўдзячныя БЕЛАРУСКИМ БУДАЎНИКАМ ЗА ўтульнае жыллё

"Ташкентцам ад беларускага народа на шчасце" інкруставаны запавет на франтоне першага пабудаванага стокватэрнага дома па вуліцы Лутфі-2 у махале Ватан.

Землетрасенне 26 красавіка 1966 года ва Узбекістане прывяло ў непригоднасць больш паловы жыллага фонду.

Уся краіна аднаўляла Ташкент. Беларусь па вуліцы Лутфі за год пабудавала восем стокватэрных дамоў, сярэдняю школу №199 на 960 вучнёўскіх месцаў. Па водгуках,

кватэры ў гэтых цагельных дамах і цяпер у выдатным стане.

Прадстаўнікі 43 нацыянальнасцей, якія пражываюць на тэрыторыі махалі Ватан (Радзіма), жывуць у сапраўднай дружбе і шчасці, як пажадалі беларусы ў запавеце.

Жыхары махалі шчыра ўдзячныя беларускаму народу за дапамогу ў цяжкі для нас час, ад усяго сэрца віншуюць з шасцідзесяцігоддзем выгнання фашысцкіх полчышчаў са свяшчэннай беларускай зямлі. Самыя страшныя войны праходзілі праз

беларускія землі, і народ у барацьбе з акупантамі страчваў да чвэрці свайго насельніцтва.

Няхай ніколі працавіты, добры, адданы, самаахварны народ больш не зведае жахаў вайны!

Па даручэнні сходу жыхароў беларускіх дамоў.

Азот РЫЗАЕЎ,
старшыня махалі Ватан,
Ібрагім КАСЫМАЎ,
старшыня камітэта дома №8,
Раіса СІНЯКОВА,
жыхарка дома №4.

Віталь Бартохаў — крымскі салоўка

Наш зямляк з Гомеля Віталь Бартохаў жыве араз у Партэніце — маляўнічым куточку Крыма, а працуе ў Алушце загадчыкам клуба санаторыя "Залаты колас". Узначальвае беларускую суполку "Сябрына", ствараюць ім тры гады таму ў Партэніце, член праўлення Крымскага беларускага культурна-асветніцкага таварыства. Штогод прязджае на Беларусь да сваякоў, каб наведаць старэнькую маці, што жыве ў вёсцы

Струк Буда-Кашалёўскага раёна Гомельскай вобласці. Пелагея Бартохава летась адзначыла сваё 80-годдзе. Два гады таму прывозіў з сабой у Мінск дачку Аленку, а сёлета прыехаў з сынам Аляксандрам, якому 19 гадоў, вучыцца ў Луганскай акадэміі ўнутраных спраў на "выдатна". Паездка на канікулы — бацькаў падарунак за добрую вучобу. Трэба ж знаёміць дзяцей са сваякамі і Радзімай, са сталіцай і яе музеямі, выставамі.

Прыемна было пабачыцца з імі ў нашай рэдакцыі. Бартохаў — пастаянны чытачы нашай газеты. А ў Мінску Віталь заўсёды купляе кнігі, касеты, нотныя зборнікі — усё, што спатрэбіцца ў рабоце суполкі. На гэты раз атрымаў у падарунак ад старшыні Камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей Станіслава Буко відэакасету з фільмамі пра Беларусь, аўдыёкасету з запісамі беларускіх песень.

Аляксандр з цікавасцю прыслухоўваўся да нашай гаворкі, а я прыглядалася да яго: высокі, моцны вырас. А выехала сям'я ў Крым у 1987 годзе з-за таго, што змалку хлопчык вельмі хварэў. "Настаялі жончыны бацькі, якія жылі ў Крыме, — расказаў Віталь. — Баяліся, што дзеці-пагодкі атрымалі вялікія дозы радыяцыі, таму хварэюць". Цяпер, дарэчы, дзякуючы мору і сонцу, усё добра. Праўда, кватэру ў Гомелі сям'я згубіла, зараз жыве ў ведамаснай пры санаторыі. Жонка Ірына працавала ў аддзеле культуры Гомельскага абласнога савета прафсаюзаў, Віталь — дырэктарам Палаца культуры будаўнікоў.

— Як вы знайшлі беларусаў у Крыме і ўключыліся ў грамадскую работу суполкі?

— Аб'яднанню беларусаў Алушты паспрыяў 100-гадовы юбілей Максіма Багдановіча і мерапрыемствы, арганізаваныя Крымскім таварыствам. Увогуле ўся наша работа праходзіць пад сцягам Багдановіча. Часта бываем на яго магіле, радуемся помніку, што ўстанавілі беларусы з Бацькаўшчыны. Шмат праводзім літаратурных вечарын. Звычайна актыўная грамадская дзейнасць беларусаў пачынаецца ўвосень, бо летам шмат працы. Я збіраю сваю суполку на базе санаторыя, дзе працую. Спіс беларусаў у Партэніце папаўняецца з кожным новым мерапрыемствам, зараз у ім каля 60 чалавек. Ле-

тась мы правялі вечар памяці нашага земляка Міхася Казакова, які працаваў намеснікам галоўнага рэдактара "Крымскай газеты". Ён быў членам праўлення нашага таварыства і веў у газеце старонку "Славянскі дыялог", з'яўляўся другім лаўрэатам прэміі Максіма Багдановіча ў Крыме за кнігу "Вянок васільковы".

— А хто першую прэмію атрымаў?

— Ансамбль народнай песні вёскі Мар'янаўка Краснагвардзейскага раёна. Прэмію ўручала Асацыяцыя нацыянальных культур. У лістападзе адбыліся вечарыны, прысвечаныя 90-годдзю з дня выхаду ў свет прыжыццёвага зборніка Максіма Багдановіча "Вянок", у Ялце і Алушце пад назвай "У вянок Максіма Багдановіча". Затыем у нас прайшла дэкада беларускай культуры ў Цэнтры дзіцячай і юнацкай творчасці ў Ялце.

У дэкадзе ўдзельнічаў ансамбль народнай песні "Славяне" санаторыя "Беларусь". Спяваюць там небеларусы, але людзі, улюбёныя ў нашы народныя песні. Агрантуны яны былі ў беларускія канцэртныя строі, дасланыя з Беларусі ім у падарунак. Песні, вершы, музыка гучалі са сцэны, а ў фае былі арганізаваны выставы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і жывапісу мастакоў-беларусаў Крыма. Дэкада мела свой працяг у Алушце, Партэніце, Севастопалі. Робіцца шмат, каб беларусы не забывалі духоўную спадчыну свайго народа. Прайшла сустрэча са старшакласнікамі і навучэнцамі Крымскага гуманітарнага інстытута, прысвечаная Максіму Багдановічу.

Завяршылася дэкада галаканцэртаў у Сімферопалі "Жураўлі на Палессе ляцяць". Дэкада выявіла шмат новых талентаў, і мы ўпэўніліся, што можна нашу дзейнасць пашыраць. Упершыню ў нас у гасця была старшыня Саюза беларусаў Ук-

раіны Ірына Аржахоўская. Яна добра ведае беларускую мову, спявае. Спадзяёмся, што зможа больш аб'яднаць беларусаў. Трэба было б правесці з'езд, каб мы даведаліся адзін пра аднаго, пра нашы арганізацыі, праводзілі нейкую агульную работу. У нас вядзецца пэўная культурна-асветніцкая дзейнасць, аднак разрозненая, амаль нічога не ведаем пра іншыя суполкі Украіны. Цяжка ідзе ў нас работа з моладдзю: Беларусы дарагая тым, хто там нарадзіўся, а ўжо дзеці і ўнукі так да яе не цягнуцца. Трэба было б стварыць нядзельныя школы. Але цяжка здабыць неабходную літаратуру, ды і няма ў нас такога чалавека, які б за гэта ўзяўся.

Я штогод бываю на Беларусі, прывожу новыя песні і ўсё роўна адчуваю, што гэтага мала. Нашы песні любяць. Неяк купіў кнігу Васіля Жуковіча з яго песнямі "Зямлячка", "Дарога ля жьта". Дзякуй яму за яго вершы і песні, іх так гарача прымаюць глядачы, і мы спяваем ад душы.

— У вас добрая беларуская мова і густ добры, разумеете прыгажосць роднага слова. Хто прывіў любоў да вершаў, песень? Ці маеце гуманітарную адукацыю?

— Спачатку ў школе ў вёсцы Струк Буда-Кашалёўскага раёна, дзе нарадзіўся і вучыўся, настаўніца Яўгенія Рыгораўна Алексіна праводзіла з намі конкурсы, спектаклі — гэта было асновай. А потым скончыў Беларускі інстытут культуры. Чытаю на памяць са сцэны шмат прозы і вершаў беларускіх, спяваю і танцюю часам. Адрозна пасля школы я не паступіў у Тэатральна-мастацкі інстытут і стаў працаваць у клубе, дзе і застаўся да гэтага часу. Сёлета буду адзначаць 30-годдзе творчай дзейнасці.

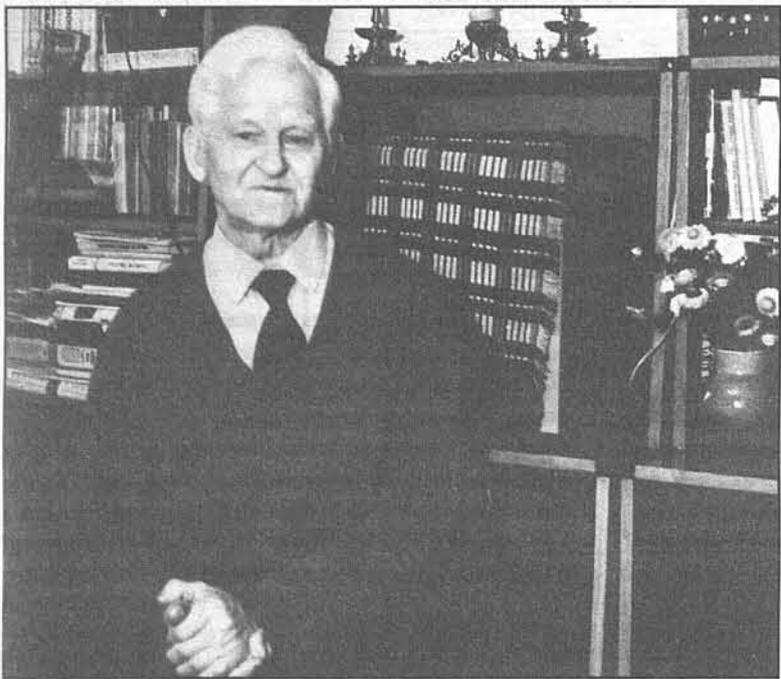
— Прыміце нашы пажаданні далейшых поспехаў у прафесійнай і грамадскай дзейнасці. Дзякуем за пастаянныя кантакты з нашай газетай.

Гутарыла Рэгіна ГАМЗОВІЧ.

Народны майстар родам з Кністушак

У "Голасе Радзімы" ўжо неаднойчы пісалася пра літоўскую мастачку з Вільнюса Бірутэ Куцкайтэ, яе выставу "Лятаючы кот", што пабывала вясной у Мінску і іншых гарадах Беларусі. Яна наша суайчынніца: нарадзілася ў вёсцы Кністушкі цяперашняга Астравецкага раёна Гродзенскай вобласці.

Не менш цікавай асобай быў і бацька мастачкі, таксама мастак — славуты рэзчык па дрэву. Сябар Таварыства народнага мастацтва Літвы. Часта выстаўляўся. Але ў Беларусі, на радзіме, яго творчасць невядомая. Прысланыя з Літвы матэрыялы дазваляюць расказаць пра народнага майстра падрабязней.

У. Куцка нарадзіўся 16 кастрычніка 1900 года на Гродзеншчыне ў той жа вёсцы Кністушкі, дзе жылі і жывуць літоўскія сяляне, якія ўтвараюць у ваколіцах Гервят і Рымдзюн (у "Гервяцкім краі") свой этнічны астравок са старадаўнімі і таму арыгінальнымі каранямі.

Уладас быў старэйшым сярод братоў і сясцёр, таму з ранняга дзяцінства на яго плечы легла цяжкая сялянская праца. Ён вельмі хацеў вучыцца, ды аб гэтым даводзілася толькі марыць. Маці, вядомая на ўсю акругу пямуння і ткачыца, па польскім лемантары пазнаёміла хлопчыка з літарамі, пазней ён тры зімы наведваў рускую пачатковую школу ў суседняй вёсцы Гіры, а далей ужо сам здабываў сабе веды.

У дзяцінстве Уладас зацікавіўся разбой па дрэву і, павучыўшыся трохі ў сваяка ды набыўшы такарны варштат, пачаў, на радасць вясковых жанчын і дзяўчат, вышткуоўваць прыгожыя калаўро-

ты, розныя ўпрыгажэнні. Толькі ў 1921 годзе, калі ў Кністушках адкрылася літоўская школа, будучы ўжо дарослым хлопцам, вечарамі Уладас наведваў разам з іншай моладдзю заняткі і такім чынам атрымаў пачатковую адукацыю на роднай мове. Тады ж ён стаў удзельнічаць у мастацкай самадзейнасці, распаўсюджваў літоўскую перыёдыку, пачаў друкавацца. Актыўна выступаў супраць польскай акупацыі Заходняй Беларусі, забароны ў Гервяцкім касцёле весці службу на літоўскай і беларускай мовах, адстойваў правы літоўцаў, за што знявольваўся ў ашмянскай турме і трапляў нават у сумнавадомыя ў віленскім краі Лукішкі. У гэты час пачалася яго дружба з выхадцам з Астравеччыны Юліянам Стэпанавічусам, будучым віленскім архібіскупам, якая працягвалася ўсё жыццё. У Вільні сустракаўся ён таксама са славуцкім літоўскім дзеячам Іонасам Басанавічусам.

Сустрэчы ў Лювенскім універсітэце

Алесь Карповіч і Мікола Равенскі занялі значнае месца ў музычным жыцці беларускай дыяспары. Прыгадаем некаторыя фак-

ты з іх прызабытых біяграфій. А. Карповіч захапляўся беларускай народнай песняй з дзяцінства, якое правёў у дзедзе ў вёсцы Азёркі

І ўвесь час У. Куцка не расставалася з дрэвам — майстраваў калаўроты, пранікі, качалкі, лыжкі, іншыя бытавыя прылады, упрыгожваў іх рознымі ўзорамі, дарыў сваім сёстрам, сваякам, суседкам. З цягам часу так удасканаліў сваё майстэрства, што яго перарасло ў мастацтва. З карэльскай бярозы, дуба, клёна, ясеня, акацыі майстраваў прыгожыя шакулкі, чарніліцы, рамкі для карцін і люстэркаў, выточваў каралі, бронзалеты, брошкі, дэкаратыўныя талеркі, паверхню якіх пакрываў народнымі арнаментамі — птушачкамі, ёлачкамі, сонейкамі, зубчыкамі.

З таленавітымі працамі майстра шырокая грамадская пазнаёмілася ў 1935 годзе на арганізаванай у Вільні выставе работ народнага мастацтва, на якой У. Куцка атрымаў дыплом першай ступені.

Пасля вайны майстар жыў у Вільнюсе. Шмат гадоў працаваў на камбінаце "Дайле" ("Мастацтва"), на мэблевым камбінаце, займаючыся вечарамі сваёй любімай працай. У 1967 годзе стаў сябрам Таварыства народнага мастацтва Літвы. Быў удзельнікам шматлікіх выстаў. У 1975 годзе была арганізавана персанальная юбілейная выстава работ славянскага майстра, на якой вока радавала не толькі высокае майстэрства выканання, але і яго тонкае адчуванне прыгажосці дрэва, выдатнае выяўленне фактуры матэрыялу.

Сёння нават немагчыма ўявіць, колькі прац У. Куцкі, створаных з такой карпатлівасцю, цеплынёй і любоўю, разышлася па свеце. І цяпер яшчэ вясковыя кабеты з ваколіц Кністушак у зімовыя вечары сядваюць за калаўроты, успамінаючы добрым словам свайго таленавітага земляка, які таксама ніколі не забываў сваёй малой радзімы, прыгожай вёскі на маляўнічым беразе Ашмянкі — часта наведваўся туды, цікавіўся жыццём сваякоў і суседзяў.

Да сказанага трэба дадаць, што памёр У. Куцка 7 сакавіка 1994 года ў Вільнюсе, пахаваны на Раканцішскіх могілках.

Памяць пра яго зберагаюць не толькі дачкі Бірутэ і да нядаўняга прыма-балерына Вільнюскай оперы Ніэле, але і шматлікія паслядоўнікі, землякі.

Яніна КІСЯЛЁВА.

на Гродзеншчыне. Потым ва Уладзікаўказе, дзе служыў бацька, захапіўся каўказскім музычным фальклорам. Закончыўшы Маскоўскую кансерваторыю, прыехаў працаваць у Мінск. У апошнюю вайну трапіў у Заходнюю Германію, затым у Бельгію, дзе зноў сустрэўся з Равенскім, які кіраваў беларускім студэнцкім хорам. Пісаў для гэтага хору песні. Апрацоўваў рускія народныя песні для нямецкіх выданняў.

Больш вядомая спадчына М. Равенскага, ураджэнца Ігуменшчыны (Чэрвеньшчыны), аўтара гістарычнай оперы "Браніслава" на словы Уладзіміра Дубоўкі (захавалася ў фрагментах), духоўнай музыкі і сярод яе песні "Магутны Божа".

А па вечарах калегі па Мінскай кансерваторыі сустракаліся, музыцыравалі, дыскатувалі.

НА ЗДЫМКУ: Мікола РАВЕНСКІ (злева) і Алесь КАРПОВІЧ (1950).

Здымак прысланы з Бельгіі Зояй СМАРШЧОК.

Адзін з першых змагароў з тэрарызмам

9 кастрычніка 1934 года македонскія сепаратысты здзейснілі ўжо напайзабыты тэрарыстычны акт: забілі караля Югаславіі Аляксандра I, які тады гасціў у Францыі, і французскага міністра замежных спраў, аўтара праекта "Усходні Лакарн" Луі Барту. Забойства ўзрушыла еўрапейскую грамадскую думку. Пытаннемі тэрарызму заняўся спецыяльна сфарміраваны камітэт Лігі нацый.

У такой атмасферы ў жніўні-верасні 1935 года ў Капенгагене сабралася на сваё чарговае пасяджэнне канферэнцыя Міжнароднага бюро па кваліфікацыі крымінальнага права. На ёй з дакладам "Тэрарызм" выступіў яшчэ малады, але ўжо вядомы Рафал Лемкін. Ён падкрэсліў, што тэрарысты ўяўляюць сабой вялікую пагрозу грамадству, упершыню ўвёў ва ўжытак і даў вызначэнне тэрміну "міжнародны тэрарызм". Прапанаваў свой праект міжнароднага пагаднення па гэтым пытанні.

Аўтар праекта, які потым быў рэалізаваны, з'яўляецца нашым суайчыннікам. Даволі шматлікія біёграфы Р. Лемкіна адзначаюць, што нарадзіўся ён 24 чэрвеня 1900 года ў вёсцы Бязводна на Гродзеншчыне. Даведнікі ўказваюць толькі на адну вёску пад такой назвай — у Зэльвенскім раёне Гродзенскай вобласці (ёсць яшчэ блізкія па гучанні Бязводнікі Свіслацкага раёна). Бацька будучага юрыста Іосіф быў селянінам. Адукацыю Р. Лемкін атрымаў у Беластоцкай класічнай гімназіі, дзе добра авалодаў французскай, рускай, нямецкай і італьянскай мовамі, і на юрыдычным факультэце Львоўскага універсітэта. Потым папаўняў веды ў Германіі, Францыі і Італіі. У 1927 годзе абараніў доктарскую дысертацыю па крымінальнаму праву. Каб быць незалежным, адкрыў у Варшаве прыватную адвакацкую кантору. Абараняў правы нацыянальных меншасцей у Польшчы, займаўся кваліфікацыяй крымінальнага права, яго парушэннямі ў таталітарных краінах, найперш у фашысцкай Італіі. Акрэсліў паняцці "злачынствы варварства" і "злачынствы вандалізму".

Валянціна ГРЫШКЕВІЧ.

Палескія карані Гогаля

Даследчыкі даўно займаліся пытаннем, чаму Мікалай Гогаль цікавіўся беларускім Палессем і ці мог Андрэй Баболя, закатаваны казакамі ў Янаве Палескім (цяпер Іванава) быць прататыпам Андрэя ў аповесці "Тарас Бульба".

Баболя, кананізаваны католікамі як святы, дачынення да "Тараса Бульбы" не меў, а Гогаль на беларускім Палессі не быў. Але, тым не менш, Піншчынай цікавіўся, атрымоўваў пра яе звесткі ад фалькларыста Міхаіла Максімовіча. Болей таго, аўтар "Мёртвых

душ" меў беларускія карані, пра што сведчыць яго дваіное родавае прозвішча Гогаль-Яноўскі. Яго продкам быў пінскі грэка-каталіцкі епіскап Іона Гогаль, які некаторы час працаваў архімандрэтам у Кобрыне, прымаў удзел у абвешчэнні Берасцейскай уніі.

Пра ўсё гэта распавёў кандыдат філалагічных навук Уладзімір Замкавец у артыкуле "Надпіс на камені, ці Яшчэ раз аб палескіх каранях Гогаля", змешчаным нядаўна ў газеце "Брэстскі курьер".

Аляксандр ІЛЫН (Пінск).

НАШЧАДКІ СУАЙЧЫННІКАЎ

Георгій Владзімаў

Газета "Таймс" ("The Times", Лондан) надрукавала некралог памяці вядомага рускага пісьменніка Георгія Владзімава. Нарадзіўся ён у 1931 годзе ў Харкаве, а памёр у 2003 годзе ў Германіі.

У газеце падкрэсліваецца, што Владзімаў меў беларускія

карані. Сапраўднае яго прозвішча Валасевіч. Яго бацька настаўнік літаратуры, паходзіў з беларускіх зямель.

Як прэзаік Г. Владзімаў пачаў свой творчы шлях у 1963 годзе. Друкаваўся ў часопісе "Новый мир". У 1995 годзе атрымаў прэстыжную расійскую прэмію Букера.

Міхал ШВЭДЗЮК (Вялікабрытанія).

ТРАФІМУК Андрэй

Трафімука Андрэй Аляксеевіч (16.08.1911, вёска Хведкавічы Кобрынскага павета Гродзенскай губерні, цяпер Федзькавічы Жабінкаўскага раёна Брэсцкай вобласці – 24.03.1999, Новасібірск, Расія), буйны вучоны ў галіне геалогіі і геахіміі, арганізатар навукі, дзяржаўны і грамадскі дзеяч, Герой Сацыялістычнай Працы (1944), двойчы лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР першай ступені (1946 – за адкрыццё дэвонскай нафты ва Урала-Паволжы; 1950 – за асваенне законтэрнага заваднення Туймазінскага нафтавага месцаджэння, што значна павялічыла яго нафтаперадачу), Дзяржаўнай прэміі Расійскай Федэрацыі (1994), адзіны ў сваёй галіне акадэмік АН СССР (1958), акадэмік РАН (1991), арганізатар і дырэктар Інстытута геалогіі і геофізікі Сібірскага аддзялення АН СССР (цяпер – РАН).

А.Трафімука нарадзіўся ў сям'і селяніна-бедняка. Дом яго бацькоў знаходзіўся паблізу дарогі Брэст—Масква. Аднойчы яна назаўсёды забрала чатырохгадовага Андрэя з беларускага краю. Здарылася гэта летам 1915 года, калі з захаду на ўсход накіраваўся паток перагружаных фурманак. Хваля эміграцыі ўключыла Трафімука ў Ніжнеудзінск, дзе праз тры гады Андрэй страціў маці. Бацька, накіроўваючыся ў доўгія паездкі па

рамонт чыгунак Заходняй Сібіры, спачатку мусіў браць сына з сабой. Калі ж наступіў час вучыцца, уладкаваў Андрэя ў Слаўгарадскую чыгуначную сямігадовую школу-інтэрнат. Пасля заканчэння яе А.Трафімука стаў студэнтам геалагічнага факультэта Казанскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У.І.Леніна. Гэты выбар абумовілі неардынарныя абставіны жыцця, перапоўненага вострымі ўражанымі і пацукіямі, сустрэчы з цікавымі людзьмі і іх расказы пра велізарныя багачы падземных сховаў.

Вучоба ва ўніверсітэце, палявая практыка загартавалі волю Андрэя Аляксеевіча, абудзілі прагу творчай актыўнасці. Яшчэ будучы студэнтам, у 1932 годзе, ён апублікаваў першую навуковую працу, якая вылучалася даследчыцкай глыбінёй і практычнай накіраванасцю. Пасля атрымання дыплама выдатніка юнака чакаў новы выбар: прапанавааная аспірантура або шлях геолога. А.Трафімука аддаў перавагу рашэнню практычных задач у час пошукавых работ, комплекснаму вывучэнню перспектывы адкрыцця і хуткага асваення нафтавых месцаджэнняў. Экспедыцыі спалучаліся з вучобай у заочнай аспірантуры.

Малады энергічны тэхнічны кіраўнік Татгеабіора Маскоўскага геалагаразведвальнага трэста Наркамцэпрама (Казань) хутка вырас у старшага геолога, навуковага кіраўніка лабараторыі "Усходнафта", абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму "Нафтаносныя вапнякі Ішымбаева" (1938).

З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны, калі краіна страціла нафтавыя свідравіны на Каўказе, перад вучоным была пастаўлена задача пераступеннай важнасці: знайсці новыя паліўныя рэсурсы. Пойна аддача ўсіх сіл, высокі прафесіяналізм, талент арганізатара, сапраўдны мужнасць у супрацьстаянні на месцах і ў цэнтральных установах праціўнікам развіцця сістэмы калектарна-трэцічнага тыпу забяспечылі поспех: у Кінзебулатаўскай зоне ўдарыў магутны нафтавы фантан высокадэбітнага месцаджэння зусім новага ў краіне тыпу. За гэта А.Трафімука стаў адным з першых саветскіх геологаў, удасгоеных звання Героя Сацыялістычнай Працы. Пад кіраўніцтвам галоўнага геолога магутнай арганізацыі "Башнафта" (1940–1950) была адкрыта дэвонская нафта ў Туймазах ("Другім Баку"), Баўлінскім і іншых месцаджэннях. Назапашаны вопыт лёг у аснову доктарскай дысертацыі "Нафтаноснасць палеазоя Башкіры" (1949). У 1950–1957 гадах на розных пасадах у Маскве, потым — у Новасібірску.

У асобе А.Трафімука арганічна спа-

лучыліся адвага першапраходца, смельня памкненні вучонага, бесперапынная праца практыка, які ўпершыню ў свеце здзейсніў унутрыконтурнае завадненне унікальнага Рамашкінскага месцаджэння.

А.Трафімука ўнёс вялікі ўклад у развіццё тэарэтычнай і метадалагічнай нафтагазавай геалогіі і геахіміі, адкрыўшы больш шырокія гарызонты для разведкі нафтагазавых залежаў і тым самым значна павялічыўшы і эфектыўнасць разведаных работ, і аб'ёмы здабычы "чорнага золата". Маршруты нашага суайчынніка па аказанні навукова-тэхнічнай дапамогі ў гэтай галіне праляглі праз Балгарыю, Іран, КНР, Кубу, Манголію, Румынію. З яго ўдзелам праходзілі міжнародныя геалагічныя кангрэсы ў самых розных краінах. У 1963 годзе ён узначаліў дэлегацыю СССР па геахіміі нафты ў ЗША.

Акадэмік А.Трафімука актыўна абмяркоўваў з беларускімі геологамі перспектывы газаноснасці асобных рэгіёнаў Беларусі, рэкамендаваў аптымальныя метады пошукава-разведальных работ і асваення прадукцыйных гарызонтаў. Вучоны заўсёды памятаў пра свае карані, перажываў за Беларусь. 21 мая 1996 года Андрэй Аляксеевіч пісаў аўтару гэтых радкоў: "Смуткую ў сувязі з няшчасцем, якое напаткала беларускі народ і было выклікана аварыяй на Чарнобыльскай АЭС. 8 мая 1990 года паслаў 1 000 рублёў у дапамогу перасяленцам Магілёўшчыны і Гомельшчыны".

З'яўляючыся лідэрам айчыннай школы геологаў-нафтавікоў, наш суайчыннік падрыхтаваў больш за 20 дактароў навук, напісаў і надрукаваў каля 1100 навуковых прац, шэраг манаграфій. Найбольш вядомыя сярод іх — "Нафтаноснасць палеазоя Башкіры" (М.; Л., 1950), "Нафтагазаносныя басейны Далёкага Усходу СССР" (М., 1971), "Геалогія нафты і газу Сібірскай платформы" (М., 1981), "Сорак гадоў барацьбы за развіццё нафтагазавай прамысловасці Сібіры" (Новасібірск, 1998).

А.Трафімука актыўна ўдзельнічаў у дзяржаўным і грамадскім жыцці: выбіраўся ў Саветы народных дэпутатаў ва Уфе, Маскве, Новасібірску, Вярхоўны Савет РСФСР, дэлегатам трох з'ездаў КПСС. Узнагароджаны шасцю ордэнамі Леніна, іншымі ордэнамі і медалямі. З 1961 да 1988 года быў першым намеснікам старшыні арганізаванага ім Сібірскага аддзялення АН СССР. Ганаровы грамадзянін Новасібірска.

Мікалай МІЦКОВІЧ.
(Жабінка Брэсцкай вобласці).

кія гады Б.Чачуга быў любімым вучнем прафесара Георгія Вінберга, правадзейнага сябра Акадэміі навук Расійскай Федэрацыі. Закончыў універсітэт з дыпламам выдатніка.

Універсітэцкія ўлады прапанавалі юнаку застацца ў аспірантуры. Але тут прыйшло распараджэнне з Польшчы вяртацца на радзіму. Першапачаткова Б.Чачуга хацелі накіраваць настаўнікам у вёску, аднак, пабачыўшы яго дыплом, высветліўшы месца нараджэння, скіравалі на адзінае свабоднае месца на кафедры біялогіі Медыцынскай акадэміі ў Беластоку. Там ён трапіў пад апеку прафесара Віталія Славінскага, родам з Віленшчыны.

У 1956–1957 гадах Б.Чачуга асістэнт кафедры біялогіі Медыцынскай акадэміі ў Беластоку. Там жа ён прайшоў наступныя службовыя ступені: старшы асістэнт, ад'юнкты, дацэнт, прафесар, кіраўнік кафедры. У 1960 годзе малады вучоны абараніў дысертацыю на ступень доктара прыродазнаўства ў Сельскагаспадарчай акадэміі ў Ольштыне, у 1963 годзе там жа абараніў габілітацыйную (нашу доктарскую) працу.

Пяру Б.Чачугі належыць больш

ЧАРНЕНКА Лілія

Чарненка (дзявочае прозвішча Бандарэвіч) Лілія Васільеўна (19.06.1954, в.Анжадава Ашмянскага раёна Гродзенскай вобласці), паэтэса, празаік, сябар Саюза пісьменнікаў Украіны, педагог.

Нарадзілася і вырасла Л.Чарненка ў сялянскай сям'і. У 1974 годзе, закончыўшы філагічны факультэт Гродзенскага педагагічнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, пачала выкладаць рускую мову і літаратуру ў Ашмянскай СШ № 3. Пераехала па сямейных абставінах ва Украіну. У 1978–1984 гадах працавала ў Беларэчыцкай СШ Прылуцкага раёна Чарнігаўскай вобласці. Затым перасялілася ў Прылуку. Загадвала падраздзяленнем раённага аддзела культуры, навучала этыцы, эстэтыцы і літаратуры ў выхаваўча-працоўнай калоніі, супрацоўнічала з Прылуцкай прыватнай тэлекампаніяй "Эфір-TV". З 2000 года настаўніца рускай мовы Прылуцкай школы-гімназіі № 5.

Як пісьменніца Л.Чарненка карыстаецца беларускай, рускай і ўкраінскай мовамі. Яе першыя вершы з'явіліся ў перыядычным друку, зборніках "Наднёманскія галасы" (Мінск, 1980) і "Первоцвіт" (Прылука, 1994). У 1999 годзе выйшла з друку яе аповесць "Зона іграе блюз". У тым жа годзе з'явіўся ў Чарнігаве яе зборнік беларускамоўных вершаў "Красавік каханя", праз год у Прылуках — рускамоўны паэтычны зборнік "Мінулагадні снег". Аўтар кнігі празаічных твораў на ўкраінскай і беларускай мовах "Жанчына, якая нешта ведае" (Чарнігаў, 2000), аповесці "Насця Каменская з вуліцы

Вішнёвай" у аднайменным калектыўным зборніку (Чарнігаў, 2001), кнігі прозы (на ўкраінскай мове) і паэзіі (на беларускай) "Ведзьма з будучыні" (Чарнігаў, 2002). У 2001 годзе часопіс "Сучаснасць" змясціў яе эсэ "Раўндзю з горадам", а часопіс "Беларусь" — наведы. Выступае ў гарадскім, абласным, усеўкраінскім друку з артыкуламі на мастацтвазнаўчыя і выхаваўчыя тэмы. Стварыла для тэлебачання нямала рэпартажаў, інтэрв'ю, вернісажаў. Была сцэнарыстам і рэжысёрам аўтарскай праграмы "Правінцыяльны дзялогі". У садружнасці з прылуцкім самадзейным кампазітарам Віктарыяй Копасавай стварыла некалькі ўкраінскіх і беларускіх рамансаў і масавых песень. Самадзейным калектывам некалькі год запар ставіцца яе п'еса "Аб кім глача саксафон". Творчасць Л.Чарненкі адзначана многімі прэміямі і ўзнагародамі: у 2001, 2002 і 2003 гадах яна стала пераможцай абласнога конкурсу "Лепшая кніга года"; 2001 год прынес званне лаўрэата Міжнароднай літаратурнай прэміі "Трыумф" і Міжнароднай прэміі журналістаў імя Васіля Стуса; 2002 — Усеўкраінскага конкурсу "Кніжнік-рэвію".

Сваё эстэтычнае крэда наша суайчынніца характарызуе так: "Калі выходзіць мая чарговая кніга, я заўсёды спадзяюся на тое, што чытачы не ўспрымуць яе як проста жаночыя медытацыі ў пачатку XXI стагоддзя, звычайнай карункавыя пасажы. Мае творы не толькі пра бяссонніцу і адзіноцтва той, хто расстаўляе бэз у вазы і рэфлексуе-смуткуе пры святле месяца... Мае кнігі — пра ўсіх нас, пра тое, што мы яшчэ толькі вучымся хакаць і вучымся разумець адзін аднаго пад украінскім, сусветным небам. Пра тое, што ўсе мы — дзеці Сусвету. Зямны шар і галактычная прастора размаляваны рознымі фарбамі. І мы настойліва шукаем ісціну, з якой не страшна было б жыць (...). Я пішу не толькі пра боль і адзіноту, якія заўсёды з кожнай жанчынай. Яшчэ і — пра надзею і шчасце".

Л.Чарненка вядзе вялікую грамадскую работу, уваходзіць у беларускае нацыянальна-культурнае таварыства ва Украіне "Сябры", падтрымлівае сувязь з радзімай, ашмянскай раённай газетай. Удзельнічае ў абласных і ўсеўкраінскіх навуковых канферэнцыях і фестывалях. Далучылася да гендэрнага руху, узначаліўшы ў гімназіі семінар "Школа жаночага лідэрства".

Ірына АРЖАХОЎСКАЯ.
(Кіеў).

плённа спалучае з грамадскай дзейнасцю. У 1964–1980 гадах ён кіраваў ваяводскай Лігай аховы прыроды ў Беластоку і Беластоцкай ваяводскай камісіяй аховы прыроды, у 1982–1990 гадах быў старшынёй Беластоцкага навуковага таварыства, у 1984–1989 — старшынёй Беластоцкага камітэта міру. Актыўна ўдзельнічаў у распрацоўцы праектаў Віграўскага, Сувальскага і Нарвянскага нацыянальных і краёвых паркаў. З'яўляўся сябрам і старшынёй многіх навуковых камісій і камітэтаў.

За свае навуковыя, педагагічныя і грамадскія заслугі ўзнагароджаны Кавалерскім і Афіцэрскім крыжамі адраджэння Польшчы, заахвочваўся Польшкай акадэміяй навук, Міністэрствам аховы здароўя, рэктаратам Медыцынскай акадэміі ў Беластоку. Заслужаны настаўнік Польшчы.

Артыкулы пра Б.Чачугу змешчаны ў многіх энцыклапедыях і біяграфічных даведніках свету.

Вольга ГАПОНЕНКА,
дырэктар Музея гісторыі навукі НАНБ.

ЧАЧУГА Базыль

ЧАЧУГА Базыль (30. 10. 1930, вёска Плютычы Бельскага павета ў Беластоцкага, цяпер Падляскага ваяводства, Польшча), вучоны ў галіне біялогіі (гідрабіялогія, экалагічная біяхімія, гідрамікалогія), доктар габілітаваны, прафесар, правадзейны сябар Нью-Йоркскай акадэміі навук (1981), замежны акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (1995).

Нарадзіўся і вырас Б.Чачуга ў беларускай сялянскай сям'і. Гаспадарка бацькоў была малазямельнай. Таму ў дзяцінстве будучы вучоны адчуў нястачу. У 1938 годзе пайшоў у першы клас Плюціцкай школы. Пасля, у 1940–1941 гадах, вучыўся ў беларускай савецкай школе. У часы нацысцкай акупацыі знаходзіўся дома. У 1947 годзе бацька завёз хлопчыка ў Беласток, каб той працягваў вучобу. Днём Базыль працаваў у аддзеле асветы, а вечарам наведваў заняткі ў вячэрняй школе, заканчваў два класы за адзін год. Паспехі юнака былі заўважаны, і яго накіравалі вучыцца ў Мінск.

У 1951–1956 гадах Б.Чачуга вучыўся на біялагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Потым вучоны ўспомніць: "Паступіў на біялогію, таму што механізмы функцыянавання прыроды мяне вельмі цікавілі. Выхаваны надракою Нарвай, дзе ў дзяцінстве купаўся і прыглядаўся да ўсяго цікавага, я інтуітыўна адчуваў, што яны былі мне блізкія. Сваё далейшае жыццё я прысвяціў гідрабіялогіі. Ну што ж, прывабіла і захапіла мяне вада як месца народжэння жыцця". У студэнц-

НА ВЫСОКАЙ НОЦЕ

— Пачатак на 1-й стар. —

Сучасны малады чалавек са своеасаблівым дыяпазонам захапленняў: Пётр Ялфімаў на працягу пяці гадоў быў членам Клуба вясёлых і знаходлівых. Як спявак дапамагаў камандзе БДУ ў гульнях вышэйшай лігі, дзе беларусы двойчы станавіліся чэмпіёнамі. Потым па конкурсу быў адабраны ў ансамбль "Песняры", які пасля пакінуў.

Да прыезду на вучобу ў Мінск

жыў у Магілёве. З шасці гадоў займаўся музыкай. І не дзіва: абое яго бацькоў скончылі кансерваторыю. Зараз ён працягвае прымаць віншаванні і дае шматлікія інтэрв'ю, згаджаюцца адказаць на пытанні і карэспандэнта "Голасу Радзімы".

Размова, канешне ж, пачалася з яго трыумфу на "Славянскім базары". Пётр Ялфімаў, аказваецца, ужо ўдзельнічаў у фестывалі ў Віцебску, у канцэрце "Зорная ростань". Марыў трапіць туды ў

якасці канкурсанта агляду маладых выканаўцаў эстраднай песні. Кажы, што бясконца ўдзячны віцяблянам за падтрымку.

— Я нават і не спадзяваўся на такі прыём гледачоў. Я атрымаў ад іх столькі энергіі, што не мог ёю не падлітацца і не аддаць усё, што меў. Здаецца, і перамог таму, што яны мяне так моцна падтрымлівалі.

— Пётр, вы здзівілі і пакарылі ўсіх вельмі высокім прафесіяналізмам і вакальнымі данымі, пра якія ні глядач, ні журы нават не здагадваліся ледзь не да апошняга моманту. Вы заканчваеце Акадэмію музыкі. Якая ў вас спецыяльнасць?

— Акадэмічныя спевы. Ведаецца, калі я зразумеў, што хачу прафесійна займацца спевамі, вырашыў паступаць у Акадэмію музыкі на акадэмічны вакал. Цяпер разумею, што навучанне класічным спевам дапамагае мне захоўваць і развіваць голас. Класіка ў любым відзе мастацтва — яго аснова. Не горшыя прадстаўнікі расійскай эстрады — Мікалай Баскаў, Ірына Оцьева — маюць менавіта класічную вакальную адукацыю.

Канешне, мае выкладчыкі, даведваюшыся, што я займаюся эстраднымі спевамі, былі не вельмі задаволеныя. Але цяпер яны могуць быць больш-менш спакойнымі — я навучыўся перастраівацца з акадэмічнай школы на эстрадную і наадварот, што даволі

складана. Але калі ўмееш выкарыстоўваць прыёмы класічных спеваў на эстрадзе, толькі выйграеш.

— Ці ёсць у вас свая праграма ў канцэртным аркестры?

— Пакуль няма. Але ў хуткім часе павінна з'явіцца. Хочацца зрабіць беларускамоўную праграму, а таксама джазавую. Галоўнае — не стаяць на месцы, развівацца.

— Калі б вы выбіралі, то ў якім жанры спявалі б на эстрадзе?

— Мне падабаецца джаз. Але перавагу аддаю ўсё ж такі рокавай музыцы. Хоць рамансы спяваю таксама з задавальненнем. Адным словам, проста люблю выконваць якасную музыку, якая дае магчымасць пранікнуцца творам. Важна, каб у песні быў душэўны сэнс. І вялікі плюс таму выканаўцу, які можа перажыць твор, прапусціць праз сябе і данесці да слухача. Мне хацелася б спадзявацца, што мой прафесіяналізм будзе павышацца і я змагу ствараць вобразы і даносіць да гледача энергетыку добрых твораў.

— Як вы ацэньваеце ўзровень беларускай эстрады?

— Тое, што адбываецца ў апошні час, — радуе. Павысіўся ўзровень гуказапісу, аранжыроўка. І гэта цешыць. Калі так будзе працягвацца, з'явіцца нармальнае канкурэнцыя на беларускай эстрадзе, якой цяпер не хапае.

— Пётр, а ці спяваеце вы для сябе?

— Я наогул люблю пець. І спяваю заўсёды. Калі не ўслых, то сам сабе. Але вы ж разумееце, што галоўнае — магчымасць выходзіць да публікі, на сцэну.

Алена СПАСІЮК.

МЕРКАВАННЕ

XIII Міжнародны фестываль мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску", нягледзячы на парадкавы нумар, які насяражвае, быў адным з лепшых за ўсю яго гісторыю, лічыць генеральны сакратар Міжнароднай федэрацыі фестывальных арганізацый Марыя Марэна (ЗША), які ўзначальваў у гэтым годзе журы Міжнароднага конкурсу маладых выканаўцаў эстраднай песні "Віцебск-2004".
"Мне давядзіцца быць на самых розных форумах свету. І я павінен сказаць, што свята ў Віцебску мяне ўражала. Не бачыў падобных фестывалаў — такіх грандыёзных і аб'яднаных высакароднай ідэяй дружбы народаў, — адзначыў Марыя Марэна. — Фестываль шматузроўневы. Тут прадстаўлены дасягненні практычна ўсіх жанраў мастацтва, з усімі асаблівасцямі і традыцыямі. Я разумею, наколькі цяжка арганізаваць работу такога маштабу. І хачу ў сувязі з гэтым падзякаваць спадару Радзівону Басу, генеральнаму дырэктару дырэкцыі фестывалю "Славянскі базар у Віцебску", за асабісты ўклад у папулярнае фестывальнае руху, што садзейнічае замацаванню міру і ўзаемаразуменню паміж народамі".

Езус Хрыстус in rock па-беларуску

У польскім горадзе Торунь сёмы раз прайшоў буйнейшы ў Еўропе экumenістычны фестываль хрысціянскай музыкі "Song Of Songs" ("SOS" альбо "Песня песняў"), куды трапіў і наш "Tesaurus". Каб даведацца, што і як там адбылося, мы прапануем вашай увазе інтэрв'ю журналісткі Польскага Радзёўскага Еланты Сьмялоўскай, музыка мінскага гурта ("P.L.A.N.") Андрэем ПЛЯСАНАВЫМ.

— Андрэй, вы ў Варшаву прыехалі з Торуня, дзе адбываўся такі буйны фест, які збірае да 20 000 гледачоў. Скажыце, калі ласка, якім чынам патрапіў туды беларускі "Tesaurus" і якія ў вас асабіста ўражанні ад фесту?

— Гэтыя маладыя музыкі не ўпершыню ў Польшчы. Выступаючы на "Басовішчы", яны пазнаёміліся з кітамі польскага хрысціянскага рока, панк-каўсім гуртом "Armia", які і распаўсюдзіў ім пра гэты фест, даў каардынаты. Хлопцы паслалі на той адрас свой новы альбом "Аднава тэзаўрус", і нарэшце да іх прыходзіць разгорнутая прапанова выступіць у зорнай праграме фесту, даць папярэдні канцэрт у Лодзі, бо дыск спадабаўся арганізатарам, і яны хочаць выпрабаваць "Tesaurus" на жывой сцэне, каб паставіць у прэстыжную частку фесту, запрасіць на тэле-сесію. Радасць была невымоўная, але ўзніклі і хваляванні. Збіраючыся, хлопцы запрасілі ў гэтую вандроўку і мяне, бо мы добра знаёмыя, не раз выступалі разам (хоць бы на тых жа "Генералах айчыннага

року"), і яны ведалі, што польскай мовай я валодаю лепш за іх, а ў прапанаваным аб'ёме працы трэба было добра паразумецца.

Прыбыўшы ў Торунь, былі ўзрушаны тым, што там пабачылі — гэтыя гістарычныя кварталы XI–XII стагоддзяў, гэтка чысціня вуліц і зычлівасць людзей. Тут ёсць нават свая "Пізанская вежа"! Фестываль быў добра арганізаваны: не было ніякіх праблемаў з засяленнем, з харчаваннем, з рэпетыцыямі, з аплатай... ды папросту з магчымасцямі папрацаваць сабе і людзям на карысць. Сцэна была наладжана ў маляўнічым замку, уздоўж старажытных мураў на беразе Віслы.

— Гэта, наколькі я ведаю, колішні замак крыжакоў...

— Так, нам пра гэта распавядалі. Пасля конкурсу ў той вечар выступалі тры вельмі добрыя і вельмі розныя гурты, на фоне якіх "Tesaurus", хоць выступаў першым, аднак, зусім не згубіўся. Нават паводле водгукаў польскай прэсы, ён апынуўся сярод самых прыкметных падзей фесту. Дый публі-

ка не адпускала іх хвілін дваццаць. Усё крычалі "Біс! Біс!", выказвалі вялікае ўзрушэнне. Было прыемна, што гэтыя маладыя беларускія хлопцы, якім па 22–23 гады, змаглі падняць такую публіку, змаглі зрабіць тое, што не ўдавалася і некаторым афіцыйна прызнаным зоркам, якія маюць большыя і вопыт, і славу.

— Як вы думаеце, што спрычынілася да таго, каб "Tesaurus" атрымаў такі цёплы прыём з боку торунскай публікі?

— Прычын, мяркую, шмат. Адна з іх — гэта ж людзі, якія з розных куткоў Еўропы прыехалі на хрысціянскі музычны фест, а "Tesaurus" спявае песні, тэксты якіх паводле пастулатаў Евангелія ім піша вядомы беларускі журналіст і паэт Вітаўт Мартыненка, ды і самі таксама пішуць. Ім і тэматычна, і духоўна — уласціва хрысціянская музыка. Да таго ж гэта вельмі разнапланавая музыка. Калі на фестце гучалі калектывы, схільныя пераважна да рэпа і рэгей, і гэта ўсё на працягу двух дзён, дык "Tesaurus" іграў такі цёплы малады рок з

металічным, я б сказаў, ухілам. А на фестце была і VIP-публіка — мэр горада, біскуп торунскі, рэлігійная і культурная эліта, — дык я назіраў, як і яны былі неабыхавыя. Дарэчы, біскуп потым асабіста ўшанаваў "Tesaurus" благаслаўненнем, а гурт паўторна выступіў на гала-канцэрце другога дня. Людзі запалілі свечкі, напрыканцы ўсе разам спявалі агульную песню.

— Скажыце, а як прадставілі "Tesaurus" непасрэдна перад канцэртамі: ці казалі некалькі слоў пра гурт, ці яны проста выйшлі на сцэну і адрэкаментаваліся самі, як усе іншыя ўдзельнікі фестывалю?

— Акурат мне асабіста спадабалася, што чатыры хвіліны перад іхнім сэтам вядучыя гаварылі якраз пра "Tesaurus": адкуль гурт, на якой мове спявае, як выпусціў свой першы альбом, назвалі ўсіх удзельнікаў гурта. І гэта ўсё здымала "Тэлевізія Польшча".

— Гэта было першае з'яўленне гурта на польскіх тэлеканалах?

— Не, яшчэ перад фестыв-

вальнымі канцэртамі, як толькі прыехалі, нас павезлі ў паморскі горад Быдгашч, каля 50 кіламетраў ад Торуня, і там "Tesaurus" меў прамы эфір на мясцовай студыі "TVP 3" з яшчэ адным удзельнікам фестывалю "Song of songs", здаецца, з конкурснай праграмы. Нашы ігралі дзве свае песні ("Ключы ад раю" і "Дзе ты?"), і менавіта гэта было іхнім першым з'яўленнем перад польскімі тэлегледачамі. А ў Беларусі групі тоўны тэледабют іхні быў у маі ў папулярнай праграме "Кропка".

Цікава, як хутка адгукнулася польская прэса: "Tesaurus" даваў першы канцэрт у пятніцу, а ўжо ў суботу мы купілі свежы нумар "Gazety Wyborczej" (гэта галоўная польская газета). Можца сабе ўявіць, што адзінай ілюстрацыяй на першай старонцы, якая прадстаўляла артыстаў імпрэзы, быў дынамічны партрэт вакаліста гурта "Tesaurus" Віктара Козела. Ён стаў тварам фестывалю ў тыя дні.

Акрамя таго за два фестывальныя дні музыкі імпатна распарадзілі ўсе экзэмпляры сваіх альбомаў, якія ім дазволілі прывезці на фест мытныя законы. Мяркую, імпрэсарыю абавязкова зробіць належныя высновы і, прынамсі, на "Song Of Songs" у наступным годзе "Tesaurus" зноў будзе запрошаны. А ў бліжэйшы час яго чакае выступленне на фестывалі пад Беластокам, а потым і канцэрты ў ЗША, перамовы аб якіх ужо вядуцца.

Паводле матэрыялаў "Польскага Радзёўскага"

Вінцук ГУНЕНКА.

НА ЗДЫМКУ: фрагмент тэле-сесіі гурта ў Быдгашчы.

УРАЖАННІ

У Музеі гісторыі і культуры Беларусі адбылася выстава фатаграфіі "Быў месяц ліпень...", арганізаваная фотаклубам "Мінск". Ідэю падтрымала фотахроніка БЕЛТА, дзякуючы якой экспазіцыя ўзбагацілася фотаздымкамі Мінска 1944 года.

Выставу склалі 98 фотаздымкаў 31 аўтара з рознымі творчымі падыходамі. 60 гадоў прайшло пасля той вайны! За гэты час шмат што змянілася. Але мая мама нарадзілася 9 мая 1945 года, значыць, я – другое, мая дачка – трэцяе пасляваеннае пакаленне. Атрымліваецца, не так ужо і даўно тое было – калі вызвалялі Беларусь, калі з'явілася надзея на мірнае жыццё і захацелася нараджаць дзяцей.

ПАМЯЦЬ ПРАЗ ПРЫЗМУ ФАТААПАРАТА

У 44-м вайна на Беларусі скончылася. Людзі пачалі будаваць новае жыццё і чакаць з надзеяй — каго з фронту, каго з эвакуацыі.

Угледзьцеся ў твары людзей, якія адбудовалі Мінск, і ў твар знявечанага горада. Ваенны карэспандэнт Уладзімір Лупейка зняў горад-прывід, душа якога ледзь жывая. І гэтыя здымкі, моцныя і праўдзівыя, вельмі красамоўна паказваюць, што такое вайна і людзі, здольныя перанесці столькі гора.

А потым паглядзіце на Мінск і Беларусь сённяшнія. Можна шмат казаць пра тое, як змянілася сучаснае жыццё. Але фатаграфія — лепшы дакумент і наймацнейшы доказ. Мінск сапраўды паўстаў з руінаў. І здо-

леў захаваць пры гэтым сваю душу і жаданне жыць і развівацца. Чым не птушка Фенікс? Сёння Мінск-прыгажун — помнік тым, хто 60 гадоў таму вызваляў яго.

"Выстава "Быў месяц ліпень..." прысвечана памяці людзей, якія паклалі сваё жыццё на алтар Перамогі, даніна павагі нешматлікім ужо ветэранам вайны, якія дажылі да 60-годдзя вызвалення Беларусі, — кажа куратар выставы Яўген Казюля. — Трэба прыгадаць ліпеньскія дні сорак чацвёртага, дні радасці вызвалення, дні пякучага болю за беззваротныя страты, каб ацаніць наш мірны час".

Алена СПАСЮК.

ПЕРАЕМНАСЦЬ

"Натхненне"

Менавіта так назвалі выставу спецыялісты Барысаўскага гарадскога метадычнага аб'яднання настаўнікаў выяўленчага і дэкаратыўнага мастацтва, якія штогод ладзяць выставу прац школьнай моладзі.

Сёлетняя, шостая па ліку, экспазіцыя вылучаецца ўдзелам у ёй не толькі вучняў, але і іх настаўнікаў. Барысаўскія педагогі лічаць, што гэта будзе садзейнічаць раскрыццю творчага патэнцыялу настаўнікаў малявання і мастацкай творчасці, абмену вопытам і творчаму спаборніцтву.

Што тычыцца юных удзельнікаў выставы, то

часам забываеш, што ўсё паказанае зроблена рукамі дзяўчынак і хлопчыкаў. Перш за ўсё ўражае разнастайнасць напрамкаў творчасці. Лозапляценне і разьба па дрэву, кераміка і вышыўка, вырабы з саломкі і габелены. Дарэчы, кераміка і габелены — традыцыйныя для Барысава віды мастацтва. Адметнай з'явай сёлетняй выставы сталі працы юных жывапісцаў. Невялічкія палотны, напісаныя алеем, уражваюць не толькі высокай тэхнікай выканання, але і сюжэтным пошукам.

Цэлая плеяда таленавітай моладзі працуе ў складанай тэхніцы баціка. На думку мастацтвазнаўца Таццяны Братанковай,

якая знаёміла мяне з выставай, вытанчаныя дзіцячыя творы могуць упрыгожыць прэстыжныя мастацкія галерэі і інтэр'еры.

Пятнаццацігадовы мастак (і гэта не перабольшванне) Ян Цярлецкі ўжо не першы раз удзельнічае ў выставе і кожны раз нечым здзіўляе. Яго малюнак алоўкам "Салдат" немагчыма абысці ўвагай. Дасканалая тэхніка, здольнасць перадаць характар і псіхалогію чалавека — усё гэта дазваляе прадказаць юнаку дарогу ў вялікае мастацтва.

Сярод творчых калектываў вылучаюцца дзве студыі. Студыя лозапляцення школы №7 пад кіраўніцтвам Ірыны Шадурскай — прыклад творчага пошуку і эксперыменту. Такім стала і выкарыстанне ў кампазіцыях спалучэння акоранай і неакоранай лазы. Вынік — шыкоўныя танальныя пераходы і элегантнасць звычайнага кошыка.

А студыя керамікі Яўгена Палікоўскага (школа №24) узбагаціла адно з самых старажытных мастацтваў сучаснымі формамі дробнай пластыкі.

Адзначаючы творчыя поспехі барысаўскіх вучняў, трэба падкрэсліць, што адбываецца гэта дзякуючы цудоўным настаўнікам, якія вучаць дзяцей бачыць прыгажосць ва ўсёй яе разнастайнасці.

Яўген КАЗЮЛЯ.

НА ЗДЫМКАХ: у выставачнай зале — творчасць маладых; "Салдат" — малюнак Яна ЦЯРЛЕЦКАГА; бацік "Гуканне вясны" Кацярыны ШЫЛКО. Фота аўтара.

МУЗЕЙНАЯ ЗАЛА

СКАРБЫ З ЗАПАСНІКАУ

Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі — найбуйнейшы захавальнік гістарычных дакументаў і каштоўных рэчывых помнікаў культуры краіны. Дастаткова сказаць, што сёння ў музеі налічваецца каля 340 тысяч аздач захавання. З аднаго боку — цудоўна, а з другога... Будынак музея ўжо не мог змясціць у сваіх сценах усё гэта багацце, а штогод новыя паступленні складаюць 2-3 тысячы аздач. Нават арэнда фондасховішчаў у іншых музеях не магла вырашыць пытанне. Выйсце знайшлі з дапамогай краўніцтва краіны.

Будынак па вуліцы Фрунзе, 19, у Мінску, мае багатую гісторыю, звязаную, праўда, у асноўным з войскам. Яго пабудавалі ў першай палове XIX стагоддзя па праекце архітэктара Казіміра Хрышчановіча як ваенны шпіталь. І вось прыемная навіна: тут адкрыта першая, няхай і невялікая, экспазіцыя. Яна склалася з экспанатаў, якія да гэтага захоўваліся ў запасніках.

Чатыры залы знаёмяць наведвальнікаў музея з разьбой па дрэву і жывапісам майстроў народнай творчасці, беларускім іканапісам, саломаліценнем і беларускім нацыянальным касцюмам і ткацтвам.

Вялікую цікавасць выклікаюць працы Валерыя Палтаржыцкага, які аднаўляе традыцыі народнай драўлянай цацкі, і анімалістычныя скульптуры В.Альшэўскага. Не можа не выклікаць замілавання наіўны жывапіс М.Засінца і Ф.Максімава. Іканапісная школа Беларусі заўсёды мела свае адметныя рысы, што і адлюстроўвае экспазіцыя. А выкарыстоўванне традыцыйных матэрыялаў, такіх, як саломка, для стварэння элементаў іканастасы ўвогуле не мае аналагаў.

Беларускі народны касцюм добра вывучаны і сістэматызаваны дзякуючы вялікай працы мастац-

твазнаўца прафесара Міхаса Раманюка, выстава графічных работ якога разгорнута ў адной з залаў музея. Застаецца дадаць, што добры настрой для сустрэчы з новай экспазіцыяй ствараюць фатаграфічныя калажы Вадзіма Качана "Стары Мінск" і жывапісныя палотны Міколы Бушчыка, які ўпрыгожваюць цэнтральную лесвіцу, фаякі калідоры музея.

Але ж усё гэта толькі пачатак. Як адзначыў дырэктар музея Пётр Хадзько, у планах музея стварэнне навукова-рэстаўрацыйнага цэнтра, тэматычных калекцый, адкрытых фондаў для працы навукоўцаў, правядзенне музейна-педагагічных заняткаў, арганізацыі работ разнастайных гуртоў.

НА ЗДЫМКАХ: будынак новага музея; творы І.СУПРУНЧЫКА.

Тэкст і фота Яўгена КАЗЮЛІ.

Іван Шамякін

НАЧНЫЯ ўСПАМІНЫ

Сюжэт Мінскага падполля. Зацятая барацьба гісторыкаў перашкаджала з'яўленню надзвычайных характараў. Подзвіг Осіпавай і Мазанік абслонявалі іншыя пісьменнікі і кінематаграфісты. Фільм паводле сцэнарыя Кучара і Куляшова "Гадзіннік спыніўся апоўначы" я не прыняў. Івана Кавалёва "затуманілі" гісторыкі, звялі да малазначнай фігуры.

Ды, можа, трыццаць гадоў жыў вобраз жанчыны, пра якую я пісаў, з якой пазнаёміўся на Лагойскім тракце. Вольга (і ў жыцці Вольга) была пляменніцай нашай гаспадыні. У выхадныя, у святы Вольга з дачкой-вучаніцай наведвала цётку. Мая Маша, чалавек выключнай душэўнай шчодрасці, сярвала з гаспадыняй, і тая часта запрашала нас у сталолле — праз калідор, дзе шумелі прымусы.

Гаспадыня з гонарам паведала, што Вольга — падпольшчыца. Але ад самой веселухі я не выцягнуў нічога такога, што магло стаць сюжэтам хоць бы аповесці.

А потым я ўбачыў яе на Кама-роўскім рынку, яна бойка гандлявала гароднінай. Гэта мяне расчаравала: падпольшчыца — гандлярка!.. Як мы тады глядзелі на гандлярку! (У навіле "Сябры" я пісаў, як мае «прагрэсіўныя» сябры паставіліся да аповесці: геранія — гандлярка, жак! "Дапісаўся партыйны аўтар да рукі".)

А гады праз два, калі я ўжо меў кватэру ў цэнтры і забываўся на былых гаспадароў, аднойчы адвечоркам сустрэў Вольгу на вуліцы з партфельчыкам. Павіталіся бадай узрадавана.

— Куды вы?

— У школу.

— Бацькоўскі сход?

— Не. Я вучуся ў вячэрняй школе, ужо ў дзесятым...

Падпольшчыца, гандлярка, вучаніца... Вобраз! І доўга-доўга ён жыў, доўга прасіўся галоўнай гераніяй у раман. Была ў сюжэце "Сэрца на далоні". Але з'явілася пакутніца Зося Савіч. У "Снежных зімах" ёй месца не было: там не падполле — партызаны. І раптам... Сяджу ў Саюзе пісьменнікаў. Кірую. Заходзіць жанчына, незнаёмая. Расказвае сумную гісторыю. У пачатку вайны ў лагеры ў Драздах я сястра выкупіла палоннага раненага чырвонаармейца. Такіх немцы прадавалі міласэрным жанчынам. Гады два хлопцы жыў у яе, рваўся ў бой, пісаў вершы. Памёр. А сшытачак застаўся. І жанчына вырашыла прынесці яго нам, у Саюз пісьменнікаў, можа, надрукуем.

Вершы былі пачаткоўскія, хоць глыбока патрыятычныя, гнейна антыфашысцкія. Але не ўчынак жанчыны — столькі берагла сшытак! — не вершы мяне ўразілі. Адрозна, уміг, як бліскавіцай, высвяціўся сюжэт з Вольгай: во што яна робіць — выкупляе палоннага, паэта. Яго пакахала, з ім уключылася ў барацьбу. За ім ідзе на смерць.

Так з'явілася "Гандлярка і паэт". Надрукаваная ў часопісе "Молодая гвардыя" аповесць так захапіла вядомага кінарэжысёра Самсона Самсонава, што ён сам прыехаў у Мінск і не выехаў, пакуль мы разам не сачылі кінасцэнарыі. І ў той жа год уключыўся ў

план "Мосфильма". Але фільм зрабіў пасрэдным, фінал сапсаваў. Я пісаў ужо, можа, неаднойчы, як цяжка працаваць з рэжысёрамі, якія лічаць сябе класікамі кіно. Дзвюх фраз у дыялогу звязаць не можа, а лезе ў тэкст. З павагай успамінаю Міхаіла Пташука (вечная яму памяць!): ён шанаваў аўтарскі тэкст, а калі штосьці ўносіў сваё, то дарэчы і, як правіла, узгадніўшы са мной. І яго кінастужка "Вазьму твой боль" — лепшая экранізацыя маіх твораў.

Сустрэкаю рэдактара "Звязды" Мікалая Тоўсціка. Гуляем па парку. Абмяркоўваем усе навіны жыцця. І між іншых, сваіх, рэдакцыйных, ён расказвае. У іх вёску праз дваццаць пяць гадоў сібірскага лагераў вярнуўся паліцай: адбыў пакаранне, набыў правы грамадзяніна. Не стары яшчэ, у паліцыі служыў маладым. Уладзіўся лесарубам. Але праз некаторы час, праз месяц-два, яго знайшлі ў лесе павешаным на суку дуба. Пракуратура вяла дазнанне і зрабіла заключэнне: самагубства. Не паверылі вяскоўцы: такі сам не павесіцца! У лагеры мог бы гэта зрабіць. Пакаралі былыя партызаны і дзеці тых, каго ён выдаў СД, а ў знішчэнні некаторых сем'яў сам удзельнічаў.

Новым, нечаканым бокам павярнулася мая даўняя тэма — партызанская. Я там жа, пад паркавымі ліпамі, выгукнуў:

— Дык гэта ж сюжэт, Мікалай Панасавіч!

— Вам і пяро ў рукі. Напішыце. Пра дэталі я распытаю ў сваіх, раскажу вам.

Але дапамога журналіста не спатрэбілася. Сюжэт склаўся адразу, за колькі бяссонных начэй. Можна было сказаць: лёгка. Не! Такія сюжэты не даюцца лёгка. Ды і што ў творчасці лёгкае? Персанажы — што шахматныя фігуры, іх трэба правільна расставіць і па правілах гульні рухаць: кароль, каралева, афіцэр, конь. З'явіўся галоўны персанаж Іван Батрак. Шафёр, камбайнер. А я ўжо даўно не пісаў пра вёску. Паехаў у камандзіроўку ў знаёмы калгас Урыцкага Гомельскага раёна, у якім быў раней, — ездзілі з групай пісьменнікаў. Ішло жніво. Пазнаёміўся з камбайнерамі. Навучыўся вадзіць камбайн. Працу сельскага фельчара добра ведаў — медыкі амаль у кожным рамане, з першага вучнёўскага апавядання. Сваёго хатняга кансультанта меў — жонку.

Хутка пісаўся раман "Вазьму твой боль". Маша ледзьве паспявала перадрукоўваць на машынкы. (Я ўсё пісаў ад рукі, "дзвюма рукамі" — жартавалі сябры, Андрэй асабліва: сапраўды, правую руку, у якой пяро, чарнільнае, шарыкавыя ручкі не люблю, я падштурхоўваю пальцамі левай з шкільных гадоў да старасці, калі пішу "Начныя ўспаміны". Праўда, і дзве рукі не ратуець мой добры почырк — ён усё больш і больш псуецца, робіцца неразборлівым, сам часам не магу разабраць, што "накалякаў". Бязлітасная старасць! Не шкадуе ні сэрца, ні галавы, ні суставаў!)

Самыя цяжкаемістыя сюжэты на гістарычныя тэмы. Парадаксальна. Здавалася б, самі гісторыкі даюць тэму, развіццё падзей, характары. Карацей кажучы, усе

дэталі складанага механізму, які называецца сюжэтам. Але не так усё проста! Мастацтва — творчая фантазія. Гісторыя, факты яе, дзеянні асоб асаблівай прасторы фантазіі не даюць. Трымацца за іх, як сляпы за плот. Многім сучасным раманам, асабліва пра далёкую мінуўшчыну, я не веру, хоць напісаны яны таленавіта. Але сюжэт у іх рухае аўтарская фантазія, а не гістарычныя факты. Чытаю "Пушкіна" А. Аляксандрава. Усё праўдай здаецца, бо цікава, але выяўляю мноства няпраўды, хоць я і не пушкізнаўца. Клубнічка для чытача. Нельга так!

Я напісаў два гістарычныя раманы: "Петраград — Брэст" — аб блізкай гісторыі і "Вялікую княгіню" — аб сівой, пяцісотгадовай, даўніне. Ох, як цяжка яны даліся!

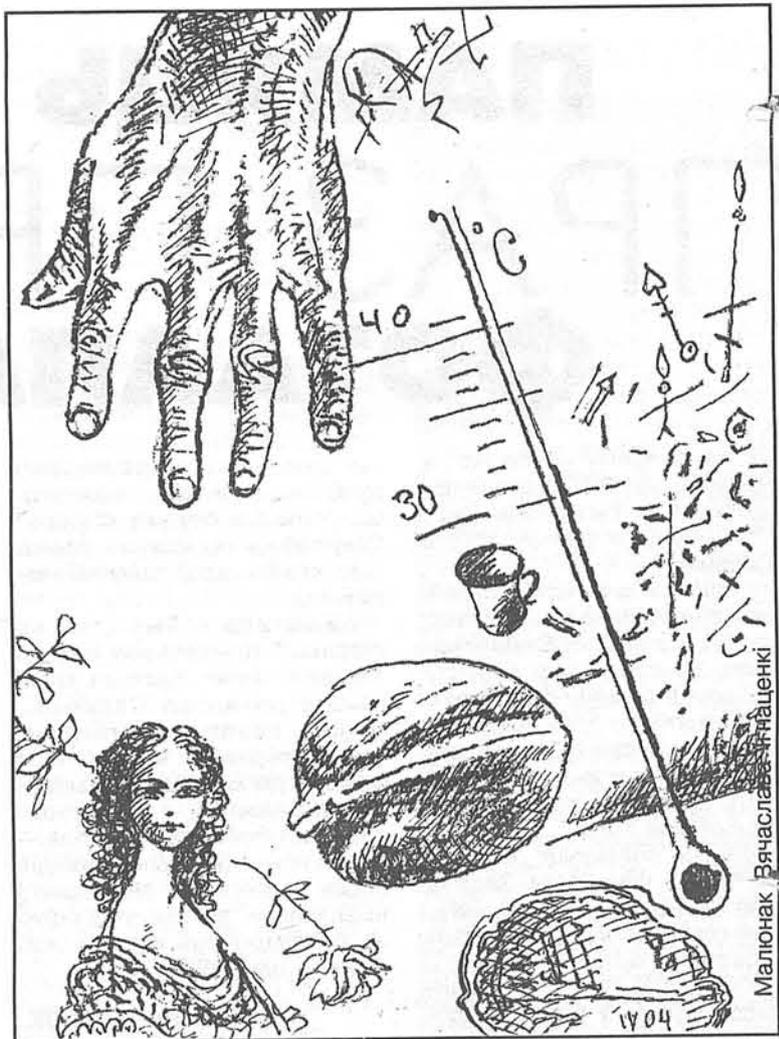
У гісторыі Кастрычніцкай рэвалюцыі мяне зацікавіў эпізод не галоўны — Брэсцкі мір. Чаму? Драматызмам барацьбы Леніна з левымі камуністамі, якіх узначальваў Бухарын і якія, ап'янялыя ад перамогі, верылі ў сусветную рэвалюцыю: яна, маўляў, як і ў Расіі, адбудзецца ў Германіі і Францыі ў выніку вайны. Жыццё мільёнаў салдат гэтых рэвалюцыянераў не хвалювала, галоўнае — Рэвалюцыя.

Ленін быў рэаліст. Руская армія па сутнасці распалася пасля лютаўскай рэвалюцыі. Наступленне немцаў, здача Петраграда, Масквы — смерць рэвалюцыі. А жыццё людзей? Пяцьсот тысяч, мільёны.

У наш антыгістарычны час некаторыя "занадта мудрыя" гісторыкі, страціўшы аб'ектыўную гістарычнасць, карамзінскую, ап'яляюць Леніна. За што? Забыліся, што, акрамя практыкі (арганізаваць такую партыю, падрыхтаваць захоп улады, кіраваць актывна чатыры гады дзяржавай ва ўмовах бязлітаснай грамадзянскай вайны і перамагчы ў ёй), Ленін быў вучоны-тэарэтык, роўны Марксу, — палітолаг, эканаміст, філосаф. Хто з сучасных аспрэчыў яго тэорыю? Асновы сацыялізму — у вучэнні Ісуса Хрыста. Аплёўваючы Кастрычніцкую рэвалюцыю, забываюць, што яна ўскальхнула свет, змяніла яго — разбурыла каланіяльную сістэму, капіталістаў навучыла па-іншаму будаваць свае адносіны з рабочым класам, зрабіць яго ўдзельнікам эканамічнага прагрэсу, не шкадаваць затрат на навуку, культуру.

Цяжка мне даўся "Петраград — Брэст"! Перагаворы вёў Троцкі. Але што я ведаў пра Троцкага? Пісалі толькі пра яго антыленінізм. Аднак гэта — не для рамана. Трэба чалавек, характар! Тое ж адносна Бухарына, Юфе, членаў дэлегацыі. Дзе ўзяць? Ні ў адной нашай бібліятэцы не было (ці мне, члену ЦК, не далі?) падшыўкі "Правды" за студзень-люты 1918 года, калі друкавалася вострая палеміка між Леніным і "левымі". Ведаў, што ёсць мемуары Троцкага. Але ў нашых бібліятэках не было.

Паехаў у Маскву ў Інстытут марксізму-ленінізму з адпаведным лістом. Ёсць. Але чытаць толькі з 10 да 13 гадзін без права выпісак. Колькі дзён трэба, каб прачытаць 600 старонак?! (Чытаў я ўвогуле павольна, такую літаратуру — асабліва. Ды і што застаецца ў галаве, калі не выпісваць?)

Урачыстае пасяджэнне, не помню, з нагоды якога свята. Сяджу ў прэзідыуме побач са старшынёй КДБ Нікулкіным.

— Якаў Пракопавіч! Дайце мне кнігу Троцкага "Моя жыць". Ажно адхіснуўся чэкіст (у 70-я гады!)

— А навошта вам?

— Пішу раман пра Брэсцкі мір. А перамовы вёў Троцкі. Тлумачу падрабязна асаблівасці нашай працы. Заківаў галавой.

— А дзе я вазьму яе?

— Можа быць у Брэсце ў пагранічнай ці ў мытні.

Перад тым яго супрацоўнікі прывезлі нам з Андрэем "Біблію" на рускай мове, іх канфіскавалі там і... палілі. "Біблію" палілі! А ў Ленінцы меліся толькі скарынаўскія ды іншыя выданні Сярэднявечча.

Не паабяцаў Нікулкін, але і не адмовіў катэгарычна. Мінуў месяц, а можа, і больш. Я страціў надзею. І раптам званок з КДБ. Не Нікулкін — памочнік яго:

— Троцкага мы вам знайшлі. Але на нямецкай мове. А па-нямецку ніхто з маіх маладых не чытае. Што рабіць? Адмовіцца? Не!

— Давайце нямецкую. Прачытаю!

Прывёз маёр. Адаў пад распіску. Са зваротам. Папярэдзіў:

— Нікому не перадаваць! Вы чытаеце па-нямецку?

— Дачка чытае.

— Папярэдзіце яе, каб нікому не перадавала прачытанае. Не чыталі ні Ліна, ні Таня.

Хто можа прачытаць — вырашыў загадзя. Званю Вользе Аляксандраўне Няхай, жонцы нашага паэта. Яна выклала ў Інстытуце замежных моў.

— Вольга! Дай мне немца, які мог бы перакладаць з ліста.

— А што трэба перакладаць?

— Кнігу Троцкага.

— Ого! Ён жа пісаў па-руску.

Мушу тлумачыць ёй.

Яна звязвае мяне з кандыдатам навук Анатолем Мірскім. Ён штовечар прыходзіць і чытае. Старонак дваццаць за вечар, не больш. Спыняемся ж. Каб я патрэбнае запісаў. Папрацаваўшы, узнагароджваем сябе каньком, добрай вячэрай, якую рыхтуе

Маша з уласцівай ёй гасціннасцю.

Раздзелы з Троцкім я пісаў не даўжэй, чым вывучаў яго біяграфію.

Пра тое, якія "хаджэнні па пакутах" я перанёс, друкуючы другую і трэцюю часткі рамана, я ўжо пісаў, паўтарацца не стану. Вельмі ж баязлівы быў рэдактар "Польмы" Кастусь Кірзенка. Ён сябраваў з Кузьміным, разам ездзілі на рыбалку, і сябра мой падгаворваў сакратара ЦК "зарубіць" раман. Навошта рызыкаваць? Але загадчык аддзела Іван Антанавіч разумее, што не надрукаваць раман пра Леніна — не меншая рызыка. Ён жа, Іван, стаў рэдактарам — інкогніта. Ні Пташнікаў, ні Кірзенка не казалі мне, хто выкрэсліваў цэлыя абзацы.

— Калі хочаш, каб надрукавалі, згаджайся з усімі папраўкамі.

— А чые яны?

— Якая табе розніца?

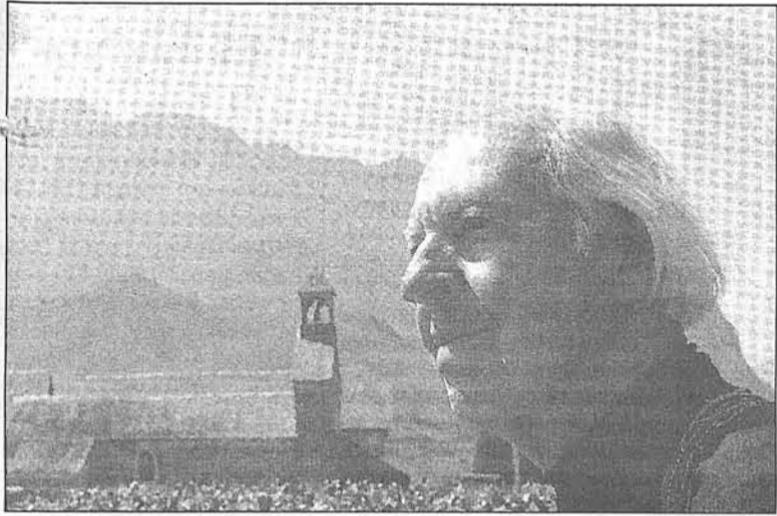
— Тае? Ты вярхоўны суддзя?

— Не я, — мусіў прызнацца Кастусь, што ёсць рэдактар вышэйшы. А дабрак Кузьмін, з якім я завёў гутарку пра раман, здзівіў сваёй прастотай, сказаўшы:

— На хрэна табе гэта трэба?

Вось так! А гэта ж гісторыя! Выходзіць, не трэба яна! Цяпер многія мудрыя гісторыкі дапісваюцца да таго, што Брэсцкім мірам Ленін аддаў немцам Беларусь. Лухта! Не мір, а зрыў Троцкім перамоў даў магчымасць немцам дайсці да Оршы і Новазбыкава. Мір спыніў наступленне на Маскву. Ратаваў маладу дзяржаву, а галоўнае — сотні тысяч чалавечых жыццяў салдат — беларусаў, рускіх, украінцаў... Плацілі кантрыбуцыю, так. Але Ленін добра разумее, што гэта ненадоўга: Германія вось-вось будзе разгромлена Антантай. Але ад вясны да лістапада — час некароткі. Колькі за гэты час магло асірацець дзяцей!

Васіля Быкава за "Мёртвым не баліць" павадзілі па "чысцілішчы". Але пазней "замалілі грахі": прысудзілі вышэйшую ўзнагароду — Ленінскую прэмію (за "Знак бяды"). Мне ж была адна ўзнагарода: у 1986 годзе "Раман-газета" надрукавала "Петраград — Брэст" тыражом два мільёны экзэмпляраў — у перакладзе дачкі маёй Таццяны Шамякінай.

Класіка бельгійскай літаратуры Марыса Карэма (1899-1978) яшчэ пры жыцці называлі "прынцам паэтаў". Асабліва папулярныя яго дзіцячыя вершы (на беларускую мову іх перакладала Эдзі Агняцвет). Сёння ў Бруселі, у яго "Бельям доме", працуе музей, які падтрымлівае сувязі з Беларуссю, праводзіць конкурсы. Падрабязней пра М.Карэма можна пачытаць у зборніку "Беларусь – Бельгія" (Мінск, 2002), дзе яму прысвечаны чатыры артыкулы. Па ініцыятыве бельгійскай устаноў і грамадскіх арганізацый, у тым ліку Музея Марыса Карэма, пад патранатам Пасольства Рэспублікі Беларусь у Каралеўстве Бельгія рыхтуецца паездка ў Бельгію групы беларускіх паэтаў-перакладчыкаў. Абарэжовая ўмова конкурсу – наяўнасць перакладаў вершаў бельгійскай паэтычнай класікі, да якой належыць і добра вядомы ў нашай краіне М. Карэм. Непасрэднай арганізацыйнай паездкі займаецца таварыства "Беларусь – Бельгія". Прадстаўляем чытачам "Голасу Радзімы" тры пераклады адной з удзельніц конкурсу.

Марыс КАРЭМ

Тры вершы

***

Божа, маю, пашкадуй маю маці!
Ты – сапраўдны, заўсёды,
яе ты пазнаеш
Сярод бедных, самотных,
стамлёных,
Што знішчалі сябе ў
вандраваннях
Па сцежках, аб камень
б'ючы ногі.

Не хадзіла яна па капліцах,
Бо малітвай яе была праца:
Хлеб нарэзаць, нашыць нам
кашуляў,
Мыць, бяліць, ваксаваць
чаравікі,
Штодзень – праца, як імша ў
манашкі.

Пашкадуй яе кволае сэрца,
Не разбі яго крохкі ліхтарык.
Ты пазнаеш яе па пакутах,
След якіх на твары застаўся.

І калі на тым свеце паклічуць
Маю маму, стамлёную
працай,
Дай ёй моцы узняць свае
вочы
Да Твайго міласэрнага ліку.

***

Не, не забыцца мне на тых
вішні,
Што раніцай святочнай
прадавала
Гулякам і вандроўцам мая
маці
У дзень нядзельны на
вуліцы шумлівай.

Я кожны дзень бачу маю маму
Над тым маленькім
столічкам гандлёвым...
Квітнее там усмешкай мая
маці,
Фартух імнуць і гладзяць
сціпла рукі,
А пальцы – доўгія, нібыта у
музыкі.

А погляд... Ён такі
стамлёны,ціхі,

І раніца яго не асвятляе,
І спелых вішняў сонечная
радасць
На твар яе не кідае
праменняў.

Але ж я ведаў, што мне
дастаткова
Узняць сябе да матчынага
сэрца,
Каб распачуць, як вецер-
дураслівец
Гуляе у галінах стройных
вішняў,
Высокіх вішняў, кветкамі
натхнёных.

***

Калі ты падвешвала зыбку
да зораў,
Я чуў тваю песню
справедчную, мама.

Адразу ж спышаліся краскі
лясных
І кветкі з палёў на голас твой
ціхі
І промнямі месяца мары
вязалі
Да кожнага пальца малога
дзіцяці.

Адразу ж на песню
спышаліся птушкі:
Снягір, берасцянка і дрозд,
і салоўка,
Улеваю пошчакаў вейкі
краналі
І свет адкрывалі лясных
таямніцаў.
Пакуль калыхала мяне мая
маці,
Анёл мой стамлёны складаў
свае крылы.
І спаў са мной побач,
схаваўшы свой тварык
На ўзгібе маіх разняволеных
ручак.

Пераклад з французскай мовы
Тацяны ДАШКЕВІЧ.
Пераклады прызначаюцца на
конкурс, абвешчаны Музеём
Марыса Карэма ў Бельгіі.

Дзмітрый Суслаў – вытанчаны арыстакратычны юны пан, з якім многім прыемна было б пачуваць сябе на роўных. Зміцер перайшоў усяго ў 11 клас, але ўжо паспеў аб'ехаць усю Чэхію, Нямеччыну, Польшчу. Як вынік – вялікая любоў і цяга да прыгожага: музыкі, архітэктуры, жывапісу... Ён і самае – у вольны час. Слухае класічную музыку, любіць мастакоў: Маціса, Ван Гога, Шагала, Босха, Ван Дэйка... Не толькі любіць, але і добра ведае іх творчасць, як і творчасць многіх іншых сусветна вядомых майстроў. У літаратуры аддае перавагу японскім айтарам, з аічынных любіць перачытаць Максіма Багдановіча, Уладзіміра Караткевіча, Уладзіміра Арлова. Дзмітрый піша прозу – што рэдкасць у маладой беларускай літаратуры. Пагартайшы ягоныя творы, я падумаў, што гэта не адзіная ваша сустрэча з Дзмітрыем Суславым...

Дзмітрый СУСЛАЎ

Залатыя шары

Мы сядзелі ў кавярні, проста ля вітрыны, на якой свяцілася ўпрыгожаная навагодняя ёлка. Снежаны выдаўся за вейным і марозным, паўночны вецер майстраваў беляя сумёт, і я адчуваў холад, якім павявала ад іх. Таму гарачая кава здавалася яшчэ больш прыемнай. Міма вітрыны праходзілі людзі – шэрыя, скурчаныя, марозныя...

Навагодняя ёлка была ўвешана гірляндамі, мішурой і вялізнымі, быццам яблыкі, залатымі шарамі.

Падарожныя не звярталі ўвагі на маленькую іглицу. Для іх гэта была толькі чарговая вітрынная ёлка, такая ж штучная, як і сотні іншых.

Мы пілі каву. Снегапад з кожнай хвілінай узмацняўся, і неўзабаве на двары разыгралася сапраўдная завіруха. Я паправіў каў-

нер свайго шведра: зусім не было жадання думаць аб тым, што хутка давядзецца пакінуць утульную кавярню, выйсці на вуліцу і зліцца з тысячай шэрых марозных людзей...

Да вітрыны падышоў мужчына. На плячах яго сядзела маленькая дзяўчынка ў блакітным пухавічку. "Напэўна, дачка", – вырашыў я.

Яна прыціснулася носікам да халоднага шкла і пачала ўважліва разглядаць ялінку. З якой цікавасцю глядзела маленькая на залатыя шары, якім захапленнем іскрыліся яе вачаняты!

"Якая мілая", – падумаў я.

У дзяцінстве мы ў кожнай рэчы знаходзім казку, кожнаму з нас здаюцца бяспэчнымі залатыя шары. Дзеці ведаюць сапраўдную радасць – чыстую й бестурботную, і таму яны здольныя радавацца кожнай хвіліне, кож-

наму шару, не думаючы, што вісяць тыя шары на сінтэтычнай ёлцы, такой жа, як сотні іншых.

Потым мы вырастаем. Становімся шэрымі і марознымі, і залатыя шары для нас ужо проста кавалачкі шкла на штучнай вітрыннай ёлцы. Для нас толькі золата мае вартасць, хоць на самай справе залатыя шары куды даражэйшыя...

– Хадзем! – сказала мне Натасся.

Я зірнуў у акно: дзяўчынка ўжо не было. Толькі ззяла мішурой і шарамі навагодняя ялінка, што стала для мяне дарагой і чароўнай.

Я шчыльней захінуў паліто й выйшаў на вуліцу, дзе ўжо гарэлі ліхтары і па-ранейшаму хадзілі шэрыя, марозныя людзі.

Але я ўжо не такі: я ж ведаю сапраўдны кошт залатых шароў.

Загадкавы чалавек Юля Ігнацьева. Цывілізаванаму свету вядомы толькі адзін яе тэкст – «Міжсезонныя недарэчнасці». Але тэкст – проста цудоў! Яго можна нават разбіраць на гатовыя цытаты! Чытаючы, я пазнаваў там то аднаго, то другога вядомага айтара, якіх выдатна імтуе і пераскоквае Юля. Таксама свету вядома, што спадарыня Ігнацьева адвучылася ў 9 класе Наваполацкай дзяржаўнай гімназіі і жыве на вуліцы Маладзёжнай у Наваполацку. Калі ўлічыць, што сучаснае прасунутае грамадства звяртае больш увагі на вартасці тэксту, чым на айтара, пакінем у спакой Юлю Ігнацьеву – і, дарэчы, праройдзем да яе «Недарэчнасцей...»

Юлія ІГНАЦЬЕВА

Міжсезонныя недарэчнасці

Светлафор з апошніх сіл хістаўся на сваёй тонкай ножцы. Не ўтрымаўся. Рухнуў у лужыну і сцёк у яе ўсімі трыма колерамі.

Птушак клініць. Прахожыя падымаюць галовы, праводзячы іх у кругасветныя круізы, і падаюць у адкрытыя каналізацыйныя люкі. Дрэвы смяюцца і сыплюць прахожым услед свае чырвонажоўтыя спачуванні.

Дамы крадуць вокнамі апошнія промні ультрафіяле-

ту і кідаюць адзін да аднаго сонечных зайчыкаў, якія, не даляцеўшы да праціўніка, заўсёды трапляюць пад машыны.

Модніца-асіна ганарыцца перад елкай новым колерам валасоў. Елка ўхмыляецца: яна ведае, што зімой прыгажуня будзе лысая.

У парку, каля лаўкі, вылез грыб. Зразумеў, што тут яго не чакалі, і засмучана прыкрыўся лістом. Рыжая вавёрка падзівілася такой настыр-

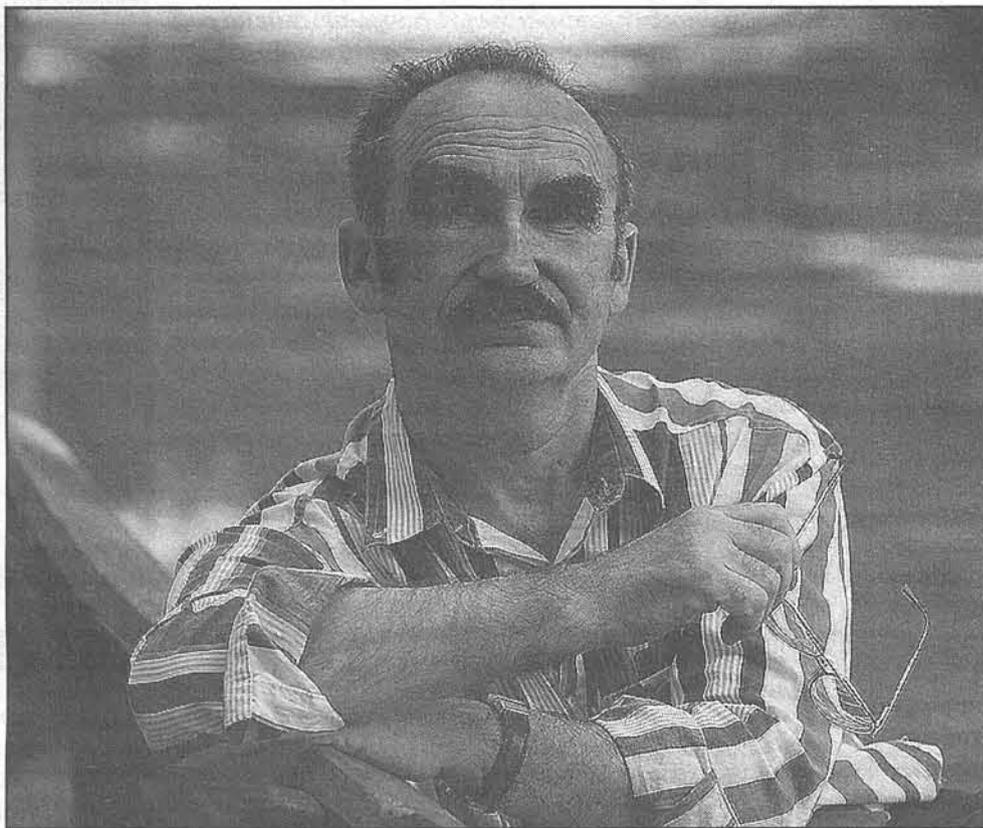
насці і збавіла грамадства ад нахабніка.

У бязлітасных дворніцкіх вогнішчах гараць нашыя думкі, нашае цяпло, запісанае на паперы. Дворнікі нічога не хочуць ведаць, яны толькі варушаць лісце, каб лепш гарэла. А попел прачытае вецер у стракатым шаліку.

Запляснелая за лета воень выглянула з завуголляў, убачыла знаёмыя колеры, падумала трохі і... пачалася.

Вядучы рубрыкі
Глеб ЛАБАДЗЕНКА.

Прыехаўшы з Лондана на некалькі сутак, Вальдэмар КАЛІНІН сустраўся з карэспандэнтам «ГР» Глебам ЛАБАДЗЕНКАМ. Вальдо (Вальдэмар) Калінін ужо некалі адказваў на пытанні «Голасу Радзімы». Цяпер, праз два гады, было цікава даведацца, што змянілася ў яго жыцці, як, на яго погляд, змяніўся Мінск. Спдар Вальдэмар да нядаўняга часу быў віцэ-прэзідэнтам Рады цыганоў Англіі. Цяпер перайшоў на вольную працу. «Я ж паэт...» — сцвярджае Вальдэмар. Спдар Калінін, як аказалася, шмат заўважае...

— Спдар Вальдэмар, нагадайце, калі ласка, як вы апынуліся ў Англіі.

— У Віцебску я працаваў загадчыкам кафедры замежных моў Інстытута ўдасканалення настаўнікаў. Пасля стаў вольным перакладчыкам рэлігійнай літаратуры. Тады хрысціяне Ірландыі запрасілі мяне трохі падвучыцца рэлігіі. У Белфасце я скончыў Біблейскі каледж. Маю дыплом выкладчыка рэлігіі, па-стара. У Ірландыі я зацікавіўся старажытнай яўрэйскай і грэчаскай мовамі. Бо агульнавядома, што Стары Запавет перакладзены з яўрэйскай мовы, а Новы Запавет — з грэчаскай. Давучваўся ў хрысціянскай школе, адкуль мяне запрасілі ў Лондан на навуковае пасяджэнне. Выступленне маё ўсім спадабалася, прапанавалі застацца.

— Засталіся?

— Вярнуўся быў у Віцебск. Хадзіў у синагогу вучыць ідыш. Ужо тады пачаў перакладаць Біблію. Раптоўна пазванілі з Лондана: прыязджай. Я і прыехаў...

— Атрымліваецца, што вы перакладалі для цыганоў Біблію з арыгінала?

— Біблія — вялікая кніга. І там існуе тры ўзроўні: моўны, біблейскі ды ізабарычны, схаваны ад чалавека. Калі я авалодаў старажытнай яўрэйскай мовай, усе цяжкасці перакладу зніклі самі!

— Колькі вы жывяце ў Брытаніі?

— Калі з ад'ездамі, то 11 гадоў. Стала — 9.

— Вы падданы Брытаніі?

— Так. Але пашпарт беларускі захоўваю.

— Давайце паспрабуем правесці паралелі між Брытаніяй і Беларуссю. Чаго тутэйшага вам там не хапае?

— Я нарадзіўся ў Беларусі. Мне не хапае нейкага асаблівага гучання Беларусі. Пражыўшы столькі часу, я палюбіў Брытанію. Але дрэвы ў англійскім садзе шумяць не так... У Лон-

Вальдо КАЛІНІН:

"У свеце няма іншага такога па-дзіцячаму добрага народа, як беларусы..."

дане мне не хапае беларускай прастаты: тут усё распісана па хвілінах, усе жыўць хутчэй разы ў чатыры!

— **А што з Англіі хацелася б перанесці на Беларусь?**

— Трошкі даверу і сур'ёзнага стаўлення да працы. У Англіі, калі захварэю, то першы тыдзень бюлетэня не бяру. Званю, кажу: я сябе дрэнна пачуваю, прыйсці не змагу. І ўсё.

— **Ад нашай апошняй сустрэчы два з паловай гады таму што змянілася ў Мінску?..**

— Мінск добра прыбіраецца, шмат будуецца. Людзі, асабліва моладзь, усё часцей маюць сучасны светапогляд. Дзяўчаты прыгожыя!.. Не пераходзяць мяжу эстэтычнага.

Беларусы шмат увагі надаюць знешняму выгляд, вельмі добра апранутыя. Мяне сваякі заядаюць, калі я тут у краму выйду без шкарпэтак, проста ў чаравіках. Я ж ужо прызвычаўся ставіцца да гэтага спакойнай.

— **Што ў Мінску ёсць еўрапейскага?**

— Горад наогул выглядае еўрапейскім. Выдатныя дарогі, такая прыгажосць вакол, паўсюль кветкі, шмат культурных устаноў... Ну і спартыўныя палацы, канешне, уражваюць! Адрознівацца і колькі пускае грошай на тое, каб нацыя гадалася здаровай. А мінскі вакзал — такога няма нідзе ў свеце!.. Многія краіны, у тым ліку і Расія, у параўнанні з Беларуссю выглядаюць досыць бедна...

— **Як вы даведваецеся навіны з Беларусі?**

— У дзяспары між сабой дачыняемся, карыстаемся Інтэрнэтам. Пра дробныя аварыі ці няўдачы тут, на Беларусі, стараемся даведацца меней, бо дужа тады перажываем.

— **Па чым вызначаюць і ідэнтыфікуюць Беларусь у свеце?**

— Усім чамусьці здаецца, што людзі жыўць тут значна лепш, чым пры саваецкай уладзе. У асноўным ведаюць Беларусь па спартсменах, па спартыўных дасягненнях.

— **Ці часта вам даводзіцца тлумачыць, адкуль гэта — з Беларусі?**

— Каб не блытаць народ, я звычайна найперш кажу, што з Брытаніі. Пасля дадаю, што нарадзіўся ў Беларусі.

— **Кім вы працуеце ў Брытаніі?**

— Часам мяне запрашаюць публічна чытаць Біблію — Бог даў мне нядрэнны голас. З гэтага года ў мяне будзе свой бізнес — праца настаўніка-кансультанта. Зараз працую ў сістэме адукацыі як настаўнік-кансультант па лагапедыі. Займаюся з тымі, каму хутка трэба паставіць мову, вырашыць адукацыйныя праблемы, дапамагчы пры дэпрэсіі, навучыць этыкету. Займаюся футболам. У мяне ёсць дзве дзіцячыя каманды, якія я менеджырую.

— **Раскажыце, калі ласка, пра сваю працу ў Радзе цыганоў Англіі.**

— Па-першае, мне падабаецца працаваць больш з англійскімі цыганамі. Бо выхадцам з азіяцкага рэгіёна ўвесь час нешта трэба. Яны спажываюць. І часцей за ўсё

іх турбуе толькі атрыманне якога дакумента, каб застацца ў Англіі. Але я стараюся дапамагачь ім таксама — гэта ж мае супляменнікі... Часта я выступаю з чытаннем на розных вечарынах ды імпрэзах. У мяне ёсць музычная група, з якой мы і танчым, і сляваем.

— **Дзе цыганам найлепш?**

— Цяпер дужа ўжо нідзе асабліва не чапаюць. У Венгрыі цыганам добра, у Іспаніі, у Фінляндыі. Але там, дзе цыганам живецца добра, яны амаль страцілі цыганскую мову. Такім чынам, яна можа знікнуць...

— **Як будзеце выдаваць Біблію?**

— У 2002 годзе ў Нямецчыне пяцітысячным накладам выйшла кніга «Новы Запавет. Псалмы. Прывітанні». Значную частку накладу я прывёз у Беларусь і раздаў беларускім цыганам. Рыхтую да выдання поўную Біблію па-цыганску.

— **Што вас кожны раз прыводзіць у Беларусь?**

— Тут мая радзіма... Тут жыве мая былая жонка з сынам Мікалаем. Ён займаецца справамі беларускіх цыганоў і пытаннямі правоў чалавека. А дачка Хрысціна пасля майго разводу пераехала ў Лондан. У цыганоў жа строга: хто застаўся з бацькам, хто застаўся з маці... У Віцебску жыве мая родная сястра Валянціна. У яе шмат дзяцей — маіх пляменнікаў... Але зараз першая мая мэта тут — завяршыць дзве кніжкі: «Тайны балтыйскіх цыганоў» і зборнік вершаў, які мае выйсці па-цыганску, па-беларуску ды па-англійску.

Людзі цікавяцца, пытаюцца ў мяне пра гэтыя кніжкі.

— **Я ведаю, што вы лаўрэат дзвюх прэмій...**

— Нечакана ў 2001 годзе Швецыя прысудзіла мне Прэмію Хірасімы па культуры і развіцці малых народаў. Па значнасці гэта другая прэмія пасля Нобелеўскай. Я ўспрыняў яе як аванс і цяпер павінен адпрацаваць. Мне было прыемна яшчэ і таму, што, атрымліваючы такую прэмію ў Стакгольме, у шведскім Каралеўскім тэатры, мог сказаць: я родам з Беларусі! У мінулым годзе ў Будапешце мне таксама далі прэмію Інстытута адкрытага грамадства за пераклады псалмаў на цыганскую мову. Там жа, у Будапешце, я пайшоў у цыганскі парламент і быў такі засмучаны, што яны не размаўляюць па-цыганску!..

— **Па-беларуску вашы вершы таксама гучаць нядрэнна...**

— Мяне перакладалі такія майстры, як Рыгор Бардулін, Якуб Лапатка, Анатоль Канапелька, Барыс Біляжэнка, Якуб Ламан, Яўгенія Мальчэўская. Перакладалі практычна задарма — па дабраце сваёй. У свеце няма іншага такога па-дзіцячаму добрага народа, як беларусы.

— **Якія запамінальныя сустрэчы адбыліся ў вашым жыцці?**

— Самае галоўнае, што я бачыў каралеву. Гэта вялікая пашана. Таксама я блізка знаёмы з амбасадарам Брытаніі ў Беларусі містэрам Бэнетам. Ведаю трохі прэзідэнта Рэспублікі Эры. Бачыў таксама Маргарэт Тэтчэр. У свой час бачыў Андропова, калі служыў у войску. Многіх ведаю... Ведаю Джыма Дынглі, які размаўляе па-беларуску без акцэнта! Уяўляецца, такі «с-э-р» кажа вам «дзякуй!» Аказваецца, у яго жонка беларуска.

— **У Лонданскай бібліятэцы імя Скарыны бываеце?**

— А як жа! Я там працаваў. Мне нават давалося трымаць у руках Скарынаўскую Біблію і рабіць з яе здымкі! Уражанне неперадавальнае!.. Добрая беларуская бібліятэка ў Лонданскім універсітэце. Але мяне вельмі здзівіла, што там багата ўсяго, а Багдановіча няма!

— **Якіх беларускіх пісьменнікаў ведаюць па-за межамі Беларусі?**

— Спецыялісты ведаюць многіх. А звычайныя людзі чулі пра Васіля Быкава, Уладзіміра Караткевіча.

— **Як супрацоўнік англійскай сістэмы адукацыі, можаце параўнаць універсітэты дзвюх краін?**

— Беларуская адукацыя вышэйшая па агульным узроўні. А ў Англіі лепш выкладаецца бізнес, менеджмент, эканоміка. Там, у залежнасці ад узроўню, кожны вучыць толькі тое, што яму трэба. Тут жа падрыхтоўка ідзе глыбокая і грунтоўная.

Фота
Віктара ДРАЧОВА.

“Бе-La-Русь”

Дуб не выпадкова быў выбраны сімвалам XIII Міжнароднага маладзёжнага лагера “Бе-La-Русь”. Дрэва, вядомае сваёй магутнасцю, стала своеасаблівым правобразам дружбы паміж маладымі людзьмі з трох славянскіх дзяржаў — Беларусі, Латвіі і Расіі.

Дарэчы, менавіта ў назве нашай рэспублікі так цікава перапляліся назвы астатніх дзяржаў і падарылі назву “Бе-La-Русь” гэтай акцыі (Бе — Беларусь, La — Латвія і Русь — Расія).

Па словах беларускіх арганізатараў, месца, выбраннае для размяшчэння лагера, таксама стала сімвалічным — Курган Дружбы (Верхнядзвінскі раён Віцебскай вобласці) у 1959 годзе быў узведзены ўдзельнікамі партызанскага руху. А дуб, пра які гаварылася вышэй, быў пасаджаны на вяршыню кургана ў памяць аб узамавыручцы трох народаў.

Як жа праходзілі будні пасяленцаў маладзёжнага лагера?

Дэвізам мерапрыемства сталі тры дзеясловы — “сябраваць, мець зносіны, спаборнічаць”. Удзельнікі разам вырашалі, што яны хацелі б у далейшым зрабіць у рамках маладзёжнага супрацоўніцтва, успаміналі пра подзвігі сваіх продкаў у час другой сусветнай вайны.

Адраджэнню духу ранейшых дзён садзейнічала таксама правядзенне ў рамках лагера праграмы “Сувязь часоў”. Перад удзельнікамі злёту выступіла аб'яднанне “Рыцары Вялікага княства”, якому ўдалося на некаторы час аднавіць атмасферу мінулае эпохі Вялікага княства Літоўскага. Па тэрыторыі лагера прагульваліся пераапанутыя ў касцюмы таго часу людзі, любіць жадаючы мог паспрабаваць свае сілы, прыняўшы ўдзел у рыцарскім турніры.

Трэба адзначыць, што правядзенне злётаў з удзелам моладзі з розных краін становіцца добрай традыцыяй. Напрыклад, толькі закончыўся лагер “Бе-La-Русь”, як пачалася акцыя “Зялёная хваля”, якая аб'яднала больш як 600 маладых людзей з Беларусі, Германіі, Латвіі, Літвы, Польшчы і Эстоніі. Нягледзячы на тое, што мерапрыемства было арганізавана Германскім саюзам скаўтаў “Санкт-Георг”, праходзіла яно на тэрыторыі Беларусі і Польшчы. Мэтай “Хвалі” стала збліжэнне моладзі Цэнтральнай і Усходняй Еўропы, а таксама знаёмства юнакоў і дзяўчат з культурай краін-удзельніц.

Такія акцыі ахопліваюць далёка не ўсё, што праходзіць у сферы маладзёжных кантактаў. Але зразумела адно: маладыя людзі імкнуцца да сяброўства, нягледзячы на пагранічныя і моўныя бар'еры.

Вольга КОРБАН.

ФЕІ

СІНХРОННАГА ПЛАВАННЯ

Наш госць Людміла СЯНЬКО — галоўны трэнер Нацыянальнай каманды Беларусі па сінхронным плаванні.

— Як вы прыйшлі ў "вялікі спорт?"

— Пасля школы паступіла ў інстытут фізкультуры і скончыла яго з адзнакай. Якраз у тыя гады ў нас пачало развівацца сінхроннае плаванне. У 1982 годзе ў Мінску з'явілася дзіцяча-юнацкая школа алімпійскага рэзерву па гэтым відзе спорту.

— Такім чынам, вы пачалі займацца сінхронным плаваннем, як кажуць, з нуля?

— Я вучылася ў вядомай спартсменкі Святланы Шаставінай, якая прыехала да нас з Расіі. А пасля зрабілася яе трэнерам. Праз нейкі час мне прапанавалі стаць дырэктарам школы сінхроннага плавання. У свой час яна была другой у бы-

тэрнер Наталля Сахарук — удзельніца Алімпійскіх гульняў у Сіднеі, наш алімпійскі дуэт — Крысціна Марковіч і Насця Уласенка.

— Сінхроннае плаванне — прыгожы від спорту, вельмі блізка да мастацтва, ён сінтэзаваў музыку, харэаграфію. Вашы спартсменкі напэўна маюць таксама гімнастычную і акрабатычную падрыхтоўку?

— Быў момант, калі мы бралі ў школу тых дзяўчынак, якія займаюцца гімнастыкай. Аднак аказалася, што гімнастак вельмі складана навучыць плаваць, а плаўчыкам складана расцягнуцца ў шпагаце. Таму мы прыйшлі да высновы, што неабходна набіраць дзяцей з шасці гадоў і працаваць з імі па праграмах, неабходных у сінхронным

толькі нагамі, не ўдыхаючы.

— Як ствараюцца вашы харэаграфічна-акрабатычныя кампазіцыі на вадзе, касцюмы?

— Музыку звычайна шукаем самі. Большай часткай ідэі ў даным плане належаць дзяўчатам, яны прапануюць музычныя творы, якія ім падабаюцца. Трэнер, зразумела, прыслухоўваецца да іх меркавання. У сола, напрыклад, трэба падабраць такую музыку, каб спартсменка магла сябе паказаць і каб гэта ішло ад душы. У працэсе працы музыка раскладаецца на лік, потым ствараецца кампазіцыя. Усё, што паказваецца на спаборніцтвах, — гэта слаў творчасці спартсменак, трэнера і харэографа. Над касцюмамі таксама працуем усе разам. Для Алімпійскіх гульняў падрыхтавалі для тэхнічнай праграмы кампазіцыю на музыку Бізэ, зрабілі касцюмы ў чырвона-чорных тонах. Для адвольнай праграмы абралі музыку з кінафільма "Матрыца-3".

— Чым, на ваш погляд, адметная кампазіцыя на музыку Бізэ?

— Яна па часе складаецца з 2 мінут 24 секунд. Дзея разгортваецца па нарастаючай, адна тэма адвольная, потым ідзе

хуткая частка, затым павольная, і заканчваецца выступленне ў хуткім тэмпе.

— Чым прываблівае сінхроннае плаванне?

— Гэты від спорту блізка да мастацтва, так бы мовіць, танец у вадзе. У многіх краінах сінхроннае плаванне — яркае, прыгожае шоу, якое збірае звычайна шмат прыхільнікаў. У даным відзе спорту няма чагосьці аднабоковага. Гімнастыкі, напрыклад, рана вымушаны пакідаць спорт, а ў нас толькі ў трыццаць гадоў робяцца алімпійскімі чэмпіёнкамі. Нам вельмі хацелася б паездзіць па Беларусі і прадставіць сінхроннае плаванне як шоу. Нашы выступленні больш бачаць за мяжой. А вось на радзіме сінхроннае плаванне пакуль не выклікае такой цікавасці.

— На якую прыступку вы разлічваеце падняцця на Алімпійскіх гульнях у Грэцыі?

— Вядома, нам хацелася б зняць годнае месца. Мы будзем імнуцца ажыццявіць сваю мэту.

— Паспехаў у Афінах вам і нашаму алімпійскаму дуэту! Наталля БОГУШ.

Фота БелТА.

Беларускі алімпійскі дэсант

13 жніўня ў сталіцы Грэцыі ўспыхнуў алімпійскі агонь. Дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь на парадзе адкрыцця XXVIII летніх Алімпійскіх гульняў у Афінах нёс трохразовы алімпійскі чэмпіён Аляксандр Мядзведзь.

Гэта унікальны выпадак у гісторыі алімпіяд. Аляксандр Мядзведзь ужо двойчы ў сваёй спартыўнай кар'еры быў сцяганосцам на парадзе адкрыцця галоўных летніх спаборніцтваў чатырохгоддзя. Першы раз ён нёс сцяг каманды Савецкага Саюза ў Мюнхене ў 1972 годзе. Другі раз яму быў дараваны гэты гонар ужо нацыянальнай камандай суверэннай Беларусі ў 1996 годзе ў Атланце. 13 жніўня 2004 года трохразовы алімпійскі чэмпіён Аляксандр Мядзведзь, трымаючы ў руцэ адзін з галоўных дзяржаўных сімвалаў краіны, чарговы раз павёў за сабою нацыянальную алімпійскую каманду Беларусі.

— Я бязмерна рады такому вялікаму даверу, — сказаў ён, — і перакананы, што наша каманда пакажа ў Грэцыі добры вынік. У спісе беларускай дэлегацыі 285 чалавек, у тым ліку 155 спартсменаў, 60 трэнераў, 10 урачоў, 3 масажысты, 1 псіхолаг. Акрамя таго, у Афіны прыехалі 24 супрацоўнікі СМІ. 16 з іх прадстаўляюць Белтэлерадыёкампанію, астатнія, акрамя спартыўнай газеты "Прэсбол", — дзяржаўныя мас-медыя.

Беларускія спартсмены прадстаўляюць нашу краіну ў 23 відах: боксе, вольнай і грэка-рымскай барацьбе, веласпорце, спартыўнай і мастацкай гімнастыцы, акадэмічным веславанні, веславанні на байдар-

ках і каное, дзюдо, конным спорце, лёгкай атлетыцы, парусным спорце, плаванні, сінхронным плаванні, скачках у ваду, скачках на батуте, кулявой стральбе, сучасным пяцібор'і, стральбе з лука, тэнісе, настольным тэнісе, цяжкай атлетыцы і фехтаванні. Самыя прадстаўнічыя — зборныя па лёгкай атлетыцы (43 спартсмены), акадэмічным веславанні (13), веславанні на байдарках і каное, кулявой стральбе і плаванні (па 9), самыя невялікія — зборныя па коннаму і паруснаму спорту (1), сінхроннаму плаванню, стральбе з лука, тэнісу і фехтаванню (па 2).

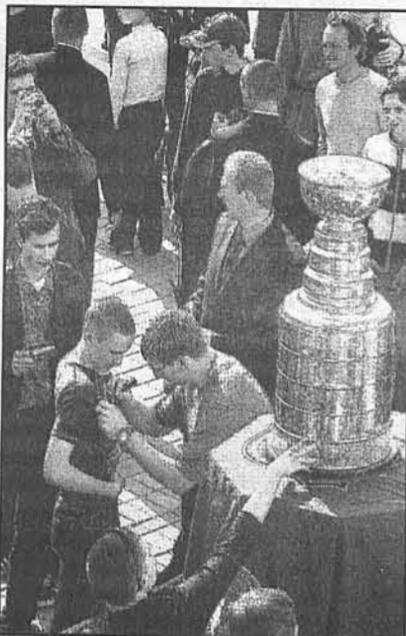
Больш за ўсё — 54 чалавекі — прадстаўляюць Мінск. Мінская вобласць дэлегіравала 19 атлетаў, Гомельская — 18, па 17 — Магілёўская і Гродзенская, 16 — Віцебская, 14 — Брэсцкая.

Сярод атлетаў алімпійскай каманды 64 заслужаныя майстры спорту, 15 майстроў спорту міжнароднага класа. На Алімпіядзе ў Сіднеі было менш тытулаваных спартсменаў. На мінулых Гульнях выступалі 42 цяперашнія алімпійцы, у Атланце — 21. А Канстанцін Лукашук, Кацярына Карстэн удзельнічалі ў стартах у Барселоне. Але рэкорд належыць Ігару Басінскаму, які выходзіў у цір яшчэ ў 1988 годзе ў Сеуле.

Фота Генадзя СЯМЁНАВА. БелТА.

Хабібулін прывёз кубак у Мінск

Адзін з лепшых хакейных варатароў свету, уладальнік Кубка Стэнлі ў саставе амерыканскай "Тампы" Мікалай Хабібулін выйшаў на лёд Мінскага Лядовага палаца ў майцы нацыянальнай зборнай Беларусі. Гуляў была прысвечана прыбыццю ў Мінск галоўнага хакейнага трафея, таго самага сярэбранага гіганта — Кубка Стэнлі.

На першы погляд гэта можа падацца дзіўным, але расійскі галкіпер вырашыў не везці прыз да сябе на радзіму, у Екацярынбург. Ён прывёз Кубак у Мінск. А з другога боку, у гэтым няма нічога дзіўнага: Мікалай ужо больш за пяць гадоў кожны свой адпачынак нязменна праводзіць у сталіцы Беларусі — родным горадзе яго жонкі.

Праўда, гэты ўік-энд выдаўся для Хабібуліна па-сапраўднаму гарачым. Спачатку ігра, на наступны дзень — прэзентацыя Кубка Стэнлі на самай шматлюднай плошчы краіны. Мікалай Хабібулін пасля гэтага стаў хакейным кумірам Беларусі.

Галіна ВІР. Фота БелТА.

Насця УЛАСЕНКА

Крысціна МАРКОВІЧ

— Выходзіць, што многія сённяшнія зоркі — вашы выхаванцы?

— Сярод маіх выхаванцаў — Марына Цімашэнка, — старшы трэнер нацыянальнай каманды,

Чалавек публічны

Цяжка згадаць, да каго б на маёй памяці была такая пільная ўвага, як да Макса. Народ цікавіць усё. Журналісты не абмінаюць ніводнай хоць трохі значнай падзеі ў жыцці Мірнага. А калі ў Рыме ў атэлі, дзе жыў Макс, здарыўся пажар, — гэта ўвогуле сталася падзеяй нацыянальнага маштабу!

І вось Макс надумаўся ажаніцца з беларускай прыгажуняй Ксеніяй Рубчэняй...

Горка!

Вяселле нельга было зрабіць па-іншаму: народ бы папросту не зразумеў. Таму, каб людзі не шукалі, што і калі, было вырашана зладзіць усеагульнае віншаванне маладых проста на цэнтральнай плошчы сталіцы.

Ад дома на вуліцы Радужнай да гарадскога ЗАГСа пара прыехала на шыкоўных блакітных «мерседэсах айс блю». Эскорт забяспечыў вядомы мінскі байкерскі клуб «Жалезныя браты». Выглядала ўсё проста супер!

У 14.45 маладыя прыбылі ў ЗАГС. Пасля цырымоніі ўжо мужам і жонкай яны селі ў шыкоўную белую карэту. Цяпер картэжам сталі чацвёрка коннікаў, дакладней, конніц. У такім парадку ўсе скіраваліся да Вечнага агню на плошчы Перамогі. Мірныя ўсклалі кветкі да помніка і па праспекце Скарыны ўрачыста прыбылі на Кастрычніцкую плошчу ў 15.35 на «ўсенародную» частку ўшанавання.

Але яшчэ ў 14.00 на плошчы пачалося сапраўднае шоу. На прыступках Палаца Рэспублікі спявала Ірына Дарафеева, праводзіліся конкурсы і розыгрышы... Усе жа-

даючыя маглі запісаць сваё віншаванне Мірным на відэакамеру. Калі картэж пад'ехаў да плошчы, агромністы натоўп проста выбухнуў крыкамі «Горка!». Максім і Ксенія ўзнагародзілі прыхільнікаў фотакарткамі з аўтаграфамі. Шоу складалася ў ас-

ноўным з адказаў маладых на пытанні публікі. Напрыклад, на пытанне, колькі б хацелі дзяцей, Макс адказаў з гумарам: «У сям'і бацькі было пяцёра, у маіх бацькоў двое. Значыцца, у мяне павінна быць не менш як 7!» Публіка прыйшла ў захапленне ад такога адказу. На развітанне ў неба над Мінскам былі выпушчаны 45 белых галубоў. Птушак на шчасце выпусцілі і Макс з Ксеніяй.

Атрымаўшы віншаванні, пара накіравалася ў забаўляльны комплекс «Журавінка», дзе прайшоў банкет. Гасцей было больш за 500 чалавек! Былі і гімнаст Іван Іванкоў, і чэмпіён свету ў штурханні ядра Андрэй Міхневіч, і біятланісты Аляксандр Папоў, Аляксей Айдараў, і чэмпіёнка свету па кіданні дыска Эліна Зверава, і тэлезорка Ларыса Грыбалёва, і спявачкі Ліка, Іна Афанасьева, Ірына Дарафеева, і спявак Аляксандр Саладуха, і гітарыст Піт Паўлаў, і многа хто яшчэ.

ВЯСЕЛЛЕ МАКСІМА МІРНАГА

Любой нацыі патрэбныя героі. Патрэбныя людзі, на якіх можна раўняцца, арыентавацца. Урэшце, патрэбныя людзі, чыё, нават асабістае, жыццё цікавіла б грамадскасць і трапляла ў свецкую хроніку. Такі герой цяпер тэнісіст Максім Мірны. На Беларусі кожны ведае, хто такі Макс. Гэта цудоўна, што Макс у нас ёсць, бо спартыўныя перамогі здорава падтрымліваюць і падымаюць тонус. Нездарма ў Беларусі такая ўвага надаецца развіццю спорту. За апошні час многія ў свеце пачулі пра Беларусь менавіта ў кантэксце спартыўных перамог і дасягненняў.

Што падарылі маладым?

— Гэта ж цуд, а не падарункі!
— казаў назаўтра па вяселлі

кашэнкі: гэта тры вазы багемскага шкла ды ікона з пасланнем ад папы рымскага, якую прывёз амбасадар Беларусі ў Італіі.

На вечары гралі музыкі гурта «Ляпіс Трубяцкой». Пад іх песні не ўстрымаліся патанчыць і маладыя! А фінальным пачастункам стаўся 20-кілаграмовы торт у некалькі ярусаў.

Так Максім Мірны стаў асобай. Ягоную выяву друкуюць на школьных сшытках і пеналах. Прэзідэнт Аляксандр Лукашэнка ўзнагародзіў Макса "Ордэнам Айчыны III ступені". Мірны з'яўляецца таксама пасланцом Добрай волі Аб'яднаных Нацый і прапагандуе жыццё без СНІДу і наркатыкаў. За 2003 год Максім Мірны зарабіў 1 238 847 долараў і ўвайшоў у дзесятку самых высокааплачаных тэнісістаў. Перамогі ў гульнях Кубка Дэвіса над немцамі, расіянамі, аргенцінцамі запальваюць сэрцы мільёнам аматараў спорту.

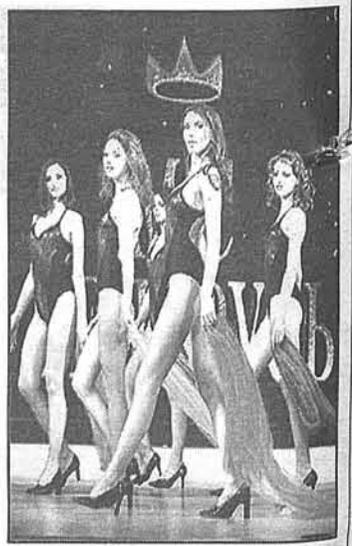
бацька Максіма Мікалай Мікалаевіч. — Якія кнігі! «Сто найлепшых дамоў свету», «Вялікія музеі свету», «Тысяча кулінарных рэцэптаў», «Гісторыя культуры» 1904 года выдання...

Сам Мікалай Мірны прэзентаваў нявестцы дыяменты ў тры караты, вырабленыя ў Пецярбургу. Цешча ж падарыла Максіму ...пальму! «Пальма — гэта дрэва, якое дорыць дому цеплыню і камфорт», — сказала Тамара Пятроўна.

Біятланісты падаравалі маладым выдатную лыжную амуніцыю. А Аляксей Айдараў прынёс сапраўдны барабан. Мірныя атрымалі таксама каля 50 карцін беларускіх мастакоў — хоць ты галерэю адкрывай! Асацыяцыя тэніса падарыла Максму ноўтбук, які яму дужа спадабаўся. Але самым значным стаў падарунак ад Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лу-

Гэтыя перамогі даюць веры ў свае сілы і магчымасці. Беларус Максім Мірны даказаў свету, што нас трэба ўспрымаць усур'ёз

Падрыхтаваў
Антон ВЕРОНІН.
Фота
Аляксандра КАНАТОПА.

МІС ПРЫГАЖОСЦЬ

будзе абрана ў верасні з беларускімі асаблівасцямі па міжнародных правілах

Фінал нацыянальнага конкурсу прыгажосці «Міс Беларусь-2004» адбудзецца 24 верасня ў Палацы Рэспублікі ў Мінску. За час правядзення папярэдніх этапаў, абласных і мінскага гарадскога адборачных тураў і заключнага (рэспубліканскага), выявіліся фіналісткі. Ад кожнай вобласці і сталіцы ў фінал прайшлі па некалькі ўдзельніц. Усяго ў фінале прымуць ўдзел 24 прыгажуні на званне «Міс Беларусь».

Умовы правядзення конкурсу ў гэтым годзе максімальна набліжаны да міжнародных правіл. Вось асноўныя з іх, якія былі надрукаваны ў Палажэнні аб правядзенні IV Нацыянальнага конкурсу прыгажосці: «Да прыняцця ўдзелу ў конкурсе могуць быць дапушчаны асобы жаночага полу, якія маюць добрыя знешнія даныя і адпавядаюць наступным патрабаванням: наступна пражываюць на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь, ва ўзросце ад 18 да 24 гадоў, не ніжэй, чым 175 см; якія ніколі не знаходзіліся ў шлюбе і не маюць дзяцей.»

Асаблівасцю беларускага конкурсу прыгажосці стане тое, што ўдзельніцы на адным з выхадаў з'явіцца ў нацыянальным адзенні. Усяго праграма конкурсу ўключае ад трох да пяці выхадаў з мэтай прадэманстраваць уменне трымацца на сцэне, харэаграфічныя даныя, фотагенічнасць, мастацтва дэфіле (магчымасць прыгожа рухацца, раскрыццё вобраза), а таксама вельмі важным з'яўляецца ўменне весці размову, акцёрскае майстэрства, што разам можна назваць узроўнем агульнай культуры. Пераможцаў будзе вызначаць журы ў складзе 15 чалавек па некалькіх намінацыях: «Міс Беларусь», «I Віцэ-Міс», «II Віцэ-Міс», «Міс чароўнасць», «Міс фота».

Кацярына НЕМАГАЙ.

«Голас Радзімы»
Галоўны рэдактар
Наталія САЛУК

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь;
Камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь;
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі;
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом «Радзіма».

Наш адрас: 220005, Рэспубліка Беларусь, Мінск, пр. Ф. Скарыны, 44.
Тэлефоны: (+375-17) 288-11-97 (бухгалтэрыя), 288-12-80, 284-76-56, 288-17-82, (тэл./факс).
Галоўны рэдактар: 8029-6-88-17-82.

ЧЫТАЙЦЕ «Голас Радзімы»
ў ІНТЭРНЭЦЕ:
<http://www.belarus21.by>

Рэгістрацыйнае пасведчанне №81. Падпісны індэкс у Беларусі 63854.
Аб'ём 8 друк. аркушаў. Тыраж 2 019 экз. Заказ 182. Падпісана да друку 17. 8. 2004 г. у 12.00.

Газета набрана і звярстана на рэдакцыйным настольна-выдавецкім комплексе Знакам ® пазначаны рэкламныя матэрыялы.

Адрукавана ААТ «Чырвоная зорка» (220073, г. Мінск, 1-шы Загарадны завулак, 3).

Пазіцыі рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голас Радзімы», могуць не супадаць.
© «Голас Радзімы», 2004.